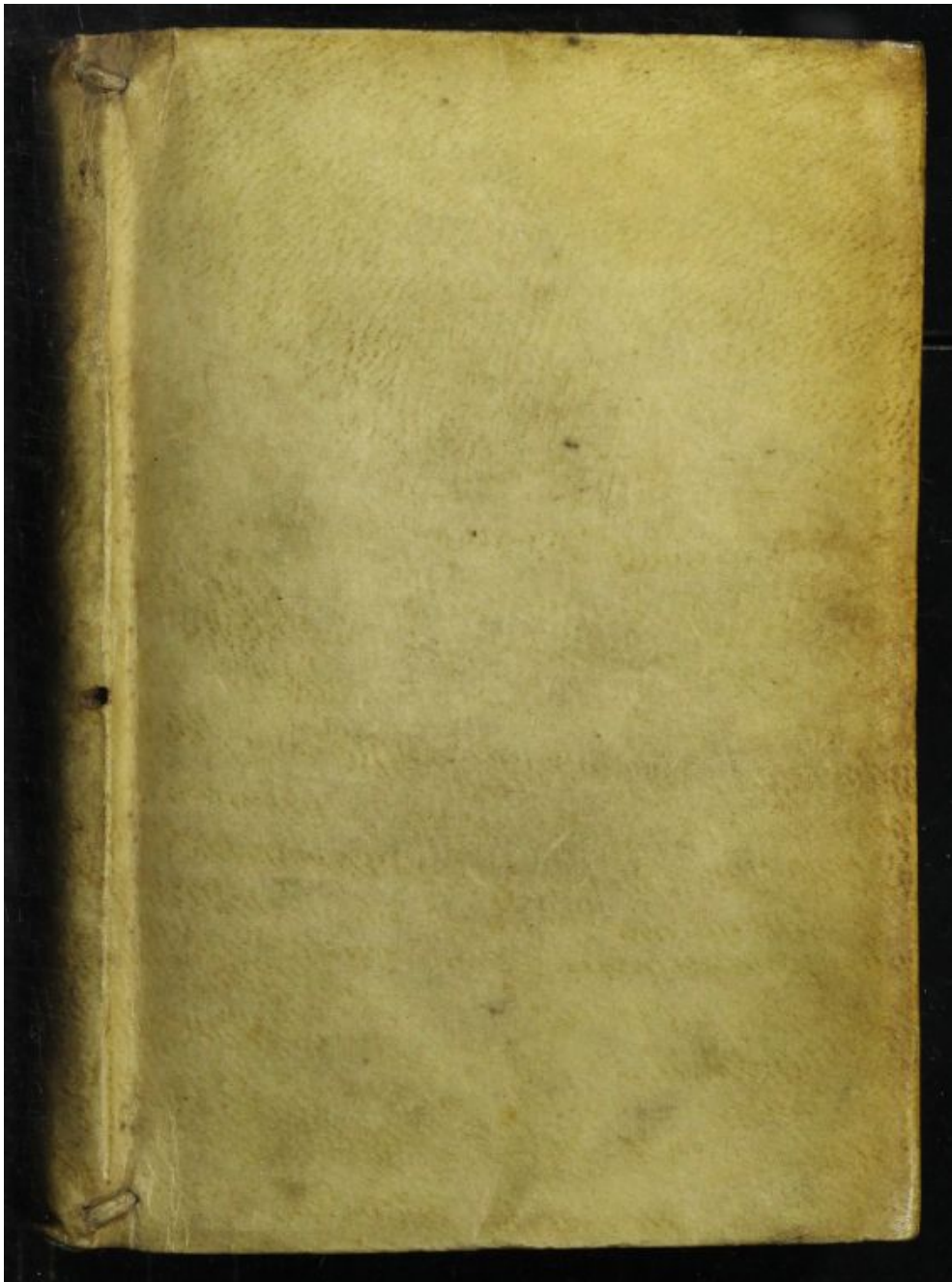

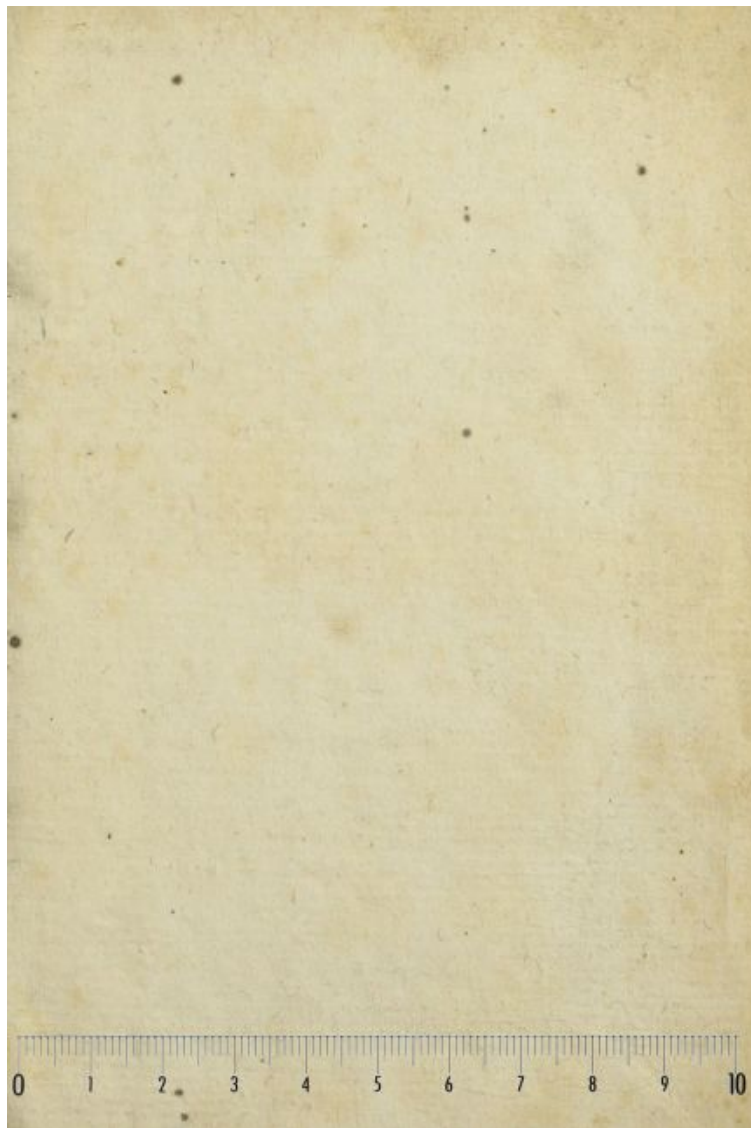
Lemnius, Levinus. Similitudinum ac parabolarum, quæ in Bibliis ex herbis atque arboribus desumuntur, dilucida explicatio :in qua narratione singula loca explanantur, quibus prophetæ, observata stirpium natura, conciones suas illustrent, divinaq[ue] oracula fulciunt : auctore Levino Lemnio. Seorsum accesserunt de Gemmis aliquot, iis præsertim quarum D. Joannes apostolus in sua Apocalypsi meminit : de aliis quoque, quarum usus hoc æui apud omnes percrebuit, libri II auctore Francisco Rueo, doctore medico insulano. Item Levini Lemnii de Astrologia liber unus.

*Francofurti, typis Guolphg. Hofmanni, sumtibus hæredum Jacobi Fischeri, M. DC. XXVI., 1626.
Cote : BIU Santé Pharmacie RES 11927 (1)*

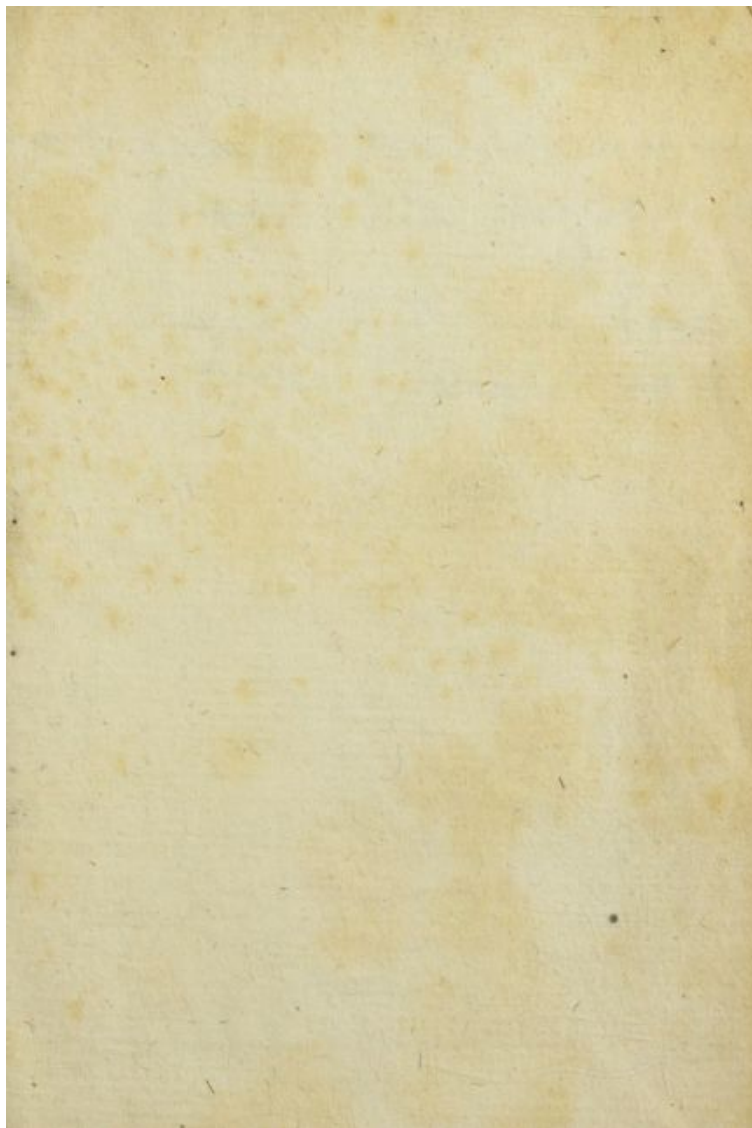

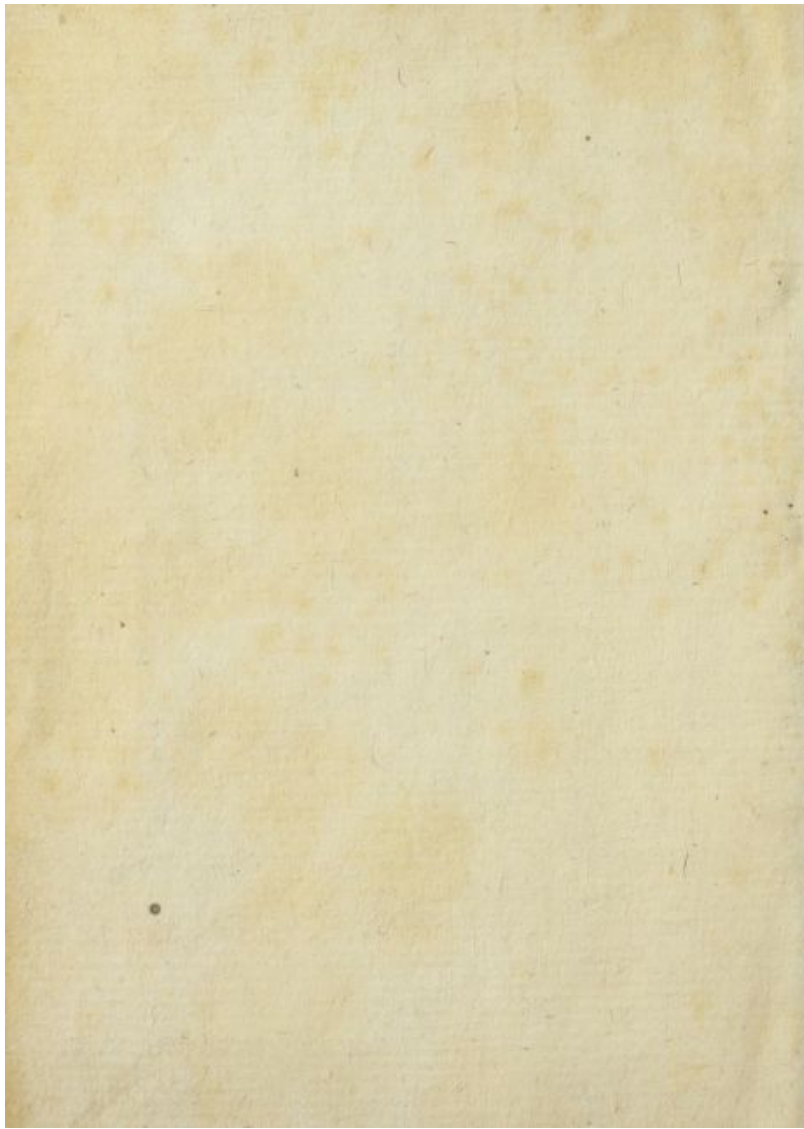

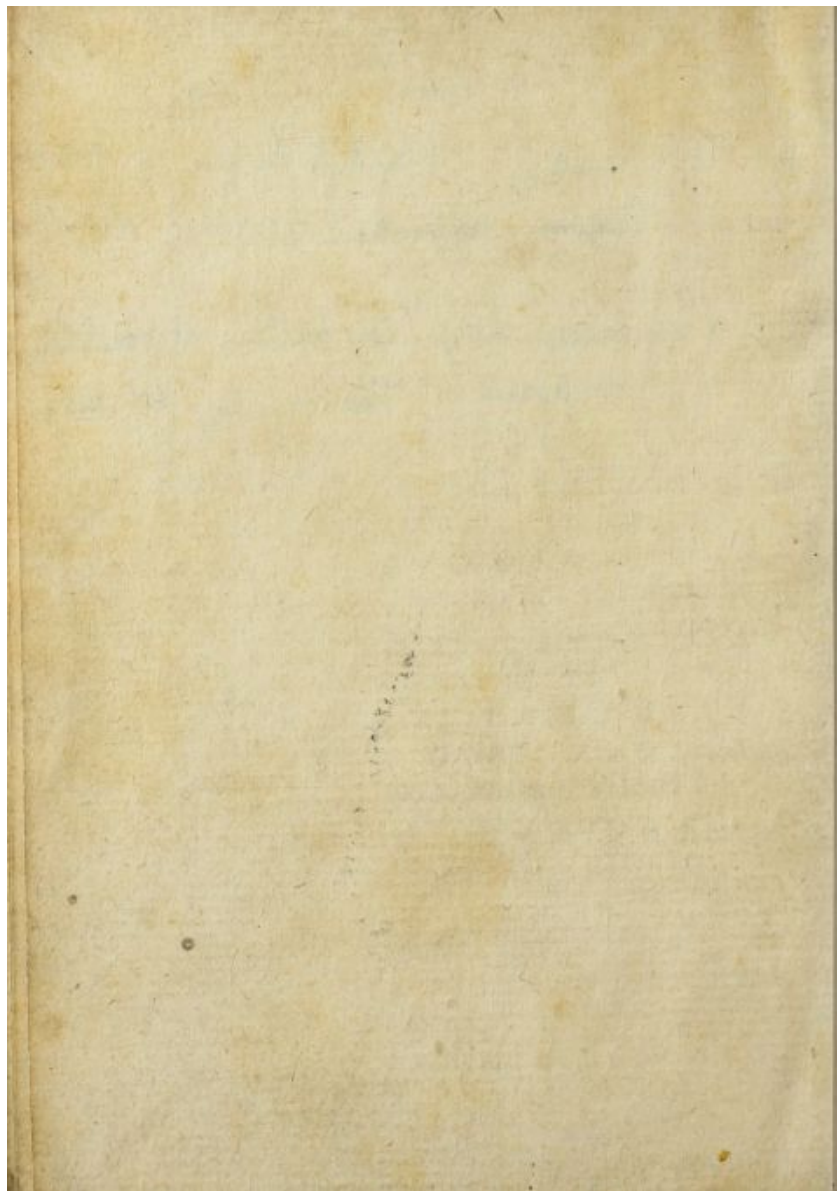

Table

- 1/ Lemnius (L.) - Similitudinum ac parabolarum ... explicatio - Francofurti, 1626, 288p.
- 2/ Lemnius (L.) - De habitu et constitutione corporis ... Francofurti, 1619, 185p.

^{Res}
SIMILITVDINVM 11927
AC PARABOLARVM, QVÆ ^{RFA}
IN BIBLIIS EX HERBIS ATQVE
ARBORIBVS DESVMVNTVR, DI-
LVCIDA EXPLICA-
TIO:

*In qua narratione singula loca explanantur, quibus
Propheta, obseruata stirpium natura, conciones
suas illustrant, diuinag, oracula ful-
ciunt: Auctore*

LEVINO LEMNIO.

SEORSVM ACCESSERVNT
DE GEMMIS ALIQVOT, IIS
PRÆSERTIM, QVARVM D. IOAN-
NES APOSTOLVS IN SVA APOCALY-
psi meminit: de aliis quoque, quatum
vsus hoc æui apud omnes per-
crebuit,

LIBRI II.

*Auctore FRANCISCO RÆO,
Doctore Medico Insulano.*

Item LEVINI LEMNII,
de Astrologia Liber vnus.

FRANCOFVRTI,

Typis Guolphg. Hofmanni, sumtibus
hæredum Iacobi Fischeri,

M. DC. XXVI.

EXIMIO, SVM-
MÆQUE VIRTUTIS

AC DIGNITATIS VIRO,

D. THOMÆ THIELDIO

Diui Bernardi in confiniis Antuerpianis

ad Schaldam, Antistiti cum primis reue-

rendo, Leuinus Lemnius Medicus.

Zirizæus sacrarum literarum

studiosus,

S. P. D.

QUVM mihi nuper amplissime de-
predicaret virtutis tuæ decus, &
mentis prestantiam, antistes specta-
tissime IACOBVS SVSIVS, vir
præter antiquæ nobilitatis insignia, omni
disciplinarum genere excultissimus, cœpit ili-
co animus noster in tui nominis amorem ac

venerationem incitari. Quis enim erga illum
non afficiatur, qui in pacificandis optimatum
disidiis, in dirimendis sopiendisque controuer-
sis hereditariis, de fundis ac suburbanis pradiis
singulari pollet dexteritate ac prudentia? Qui
non vnice illum diligit, veneretur, sufficiat, qui
instituti erectisque aliquot palaestris literariis
artes ingenuas ac liberales disciplinas foue-
re non desinat? quis rebus tam exulceratis, tan-
tisque opinionum disidiis distractis ac diuul-
sana consilia adhibere curat, ac propositis pro-
mis doctos quosque ad concionandi mun-
exstimulare, quo famelica ac dissipata mul-
tudo salutaris doctrine pabulo saturetur; me-
tesque aride ac siticulose verbi Dei irrigatio
reuiuiscant ac reficiantur. Nullum profecto
excogitari potest opus, quod plus solide lau-
promereatur, & quod humano generi sit
tilius magisque frugiferum aut salutare. Quod
circa excogitatum est à me argumentum
prestantissime, tue dignitati aptum, tuo
tam salutari instituto accommodum,
omnibus innotescat laudatissimum, tuus
con-

P R Æ F A T I O.

onatus, ac longe lateque propagetur nominis
tuoque exemplo complures ad il-
lustrandam fouendamque religionem Chri-
stianam, ac sincerum Dei cultum stabilien-
dum exstimulentur. Eo autem magis gra-
tum acceptumque Amplitudini tue munuscu-
lum hoc literarium fore confido, quod tale
quiddam à nullo hætenus tractatum sit, ipsa-
que rei narratio non minus habeat vtilitatis
quam oblectamenti. Tametsi non defuturos
ominor, qui, ubi conspexerint Medicum tra-
ctare argumentum Theologicum, confestim
exclament, Ne sutor ultra crepidam: tum
id, Quam quisque norit artem, in hac se
exerceat.

----- Quod medicorum est, Hor. lib.
Promittunt medici; tractant fabrilia 2. epist. 1.
fabri.

Verum hæ voces non sunt tanti, ut ab harum
rerum tractatione me deterreant, quum par
sit, ut omnes qui Christi nomen dederunt, ea
consectentur quæ maxime salutaria sunt, illi-

usque doctrinam cumprimis illustrent. Quod
 præter alios spectasse obseruo virum illustrem
 IOACHIMVM HOPPERVM
 Iuriconsultum, Hispaniarum regi Philippo à
 consiliis secretioribus, in enarrando Decalogo.
 Quamobrem non decet id mihi fraudi esse,
 quum sacrosancta religio à Regibus etiam at-
 que magnatibus (quorum plerique non semper
 res prophanas tractant) exculta sit ac propaga-
 ta, diuinoque afflatu in commentarios redacta.
 Documento sunt Abrahamus, Isaac, Iacob,
 Moses, David, Solomon, Esdras, à quibus
 primum profluxit ac dimanauit cultus &
 doctrina cœlestis, ac quum scripto, tum viua
 voce posteris per manus tradita. Eo autem
 minus vellicari aut arrodi meretur nostra
 hæc lucubratio, quod pro dimidia parte sit
 professionis Medice. Siquidem ad Medi-
 cum potissime spectat herbarum tractatio; et si
 quæ ex his sumitur Metaphora, Similitudo,
 Exemplum, Comparatio, non alienum est ab
 eius professione dilucide ea explicare. Quum
 autem professores sacri minus fere exerci-
 tari

tati esse soleant in herbarum cognitione, ac vix vulgatas passimque obuias herbas cognitās, perspectasque habeant; fieri nequit, vt omnia exacte atque ad amussim perspiciant aut interpretentur, suaeque dignitate singula exornent destituti notitia stirpium, aut minus explorata earum natura. Quocirca boni consulet equus rerum estimator nostram hanc qualemcumque industriam, quum ea tractem quae magna ex parte ad Medicum spectant, quem naturae inuestigatio, cui sedulo incumbit, ad contemplandas etiam res diuinas erigit, ad Opificis notitiam eiusque amorem atque admirationem inflammat. Spero autem candidum Lectorem minus alienum futurum erga opusculi huius auctorem, vbi eius gustu se expleuerit, ac nonnihil fructus ac commodi ex illius lectione conceperit. Hac enim commendatione Genium consequi libri solent, ac plausibiles esse, summaeque auiditate à studiosis expeti, praesertim vbi viri alicuius excellentis patrocínio in lucem prodeunt. Quae res hoc apud me ef-

fecit Antistes cum primis observande, ut passus sim hoc nostrum Commentariolum tuis auspiciis, tuique nominis favore in vulgus efferi, multorumque iudiciis ac censuris subici; quod unum nonnunquam viros, quamlibet eruditos, ad lucubrationum suarum editionem retardare solet ac remorari. Quis est enim ea dicendi peritia imbutus, eaque rerum cognitione instructus, ut censores passim tam rigidos, Aristarchos tam oculatos non pertimescat ac reformidet? aut quis sua scripta omnibus approbare, omnique ex parte calumniam abs se depellere posse confidat? praesertim in argumento quod detegit vitia, erroresque hominum, qui fere salutaria monita respuunt; eosque aut odio prosequuntur, aut vellicant, qui illis ad virtutem, ad decus, ad probitatem, ad sinceram religionem sunt incitamento. Quod ipsum nusquam non deplorant sacri vates iis locis quae illustranda suscepi; qui in eo toti sunt, omnemque suam operam atque industriam conferunt; ut quum omnes, tum illos potissime officii

officii sui commonesciant qui Ecclesiastico munere funguntur, ac diuinis ministeriis sunt addicti, quo subditis absolutum virtutis ac pietatis exemplar exprimant, summoque studio enitantur, ac rationem ineant, qua collapsæ atque inclinatae Religioni medelam adferre queant, eamque erigere atque instaurare. Illorum enim interest, ac munus delegatum exposcit, ut deuias balantesque ac dissipatas oves ad Christi ouile dirigant, atque ad saluberrimam celestis doctrinæ pascua reducant; ut egenis ac calamitosi, omnique præsidio destitutis subueniant, atque illis aliquid solatii, nonnihil subsidii adferant; ut ingenuos ac bonæ indolis adolescentis, in quibus elucet ac se profert aliquod viuida erectaque ac generosæ mentis indicium, liberalibus disciplinis institui curent, quo aliquando Patriæ vsus sint atque ornamento: ut virgunculis maturis ac coniugio aptis dotem conferant; ne qua pudicitiam expugnari contingat, ac publice ut mercenarias prostitui. Hac enim ratione obtinebimus ne passim tot
exsi-

exsistant validi erronei ac grassatores nocturni, qui aliena inuadant ac deprudentur, nec tot contaminata integritatis puella, quæ in lustris ac fornicibus extra legitimam vitæ societatem, corporis sui vsum omnibus promiscue concedunt. Quod dedecus fœdaque vitæ consuetudo ne inter Christianos inolefceret, in fragilem illum sexum sua beneficia ac munificentiam liberaliter contulerunt veteres illi Ecclesiæ procures; qui quod ceteris virtute morumque integritate prælucere, ac subditorum vsibus commodisque sedulo prospicerent, Episcopi, præfules, antistites vocabantur: atque à paterno pioque affectu ac propensione in gregem suæ fidei ac tutelæ commissum Abbates ac Cenobiarchæ; sic ut dignitati & honori sollicitudo & cura coniuncta esset. Consopiebant illi tumultus ac dissidia quæ in magnum Reipublicæ detrimentum erant euasura, resarserunt laceratam ac diuulsam ciuium ac popularium concordiam, omniaque reddiderunt tranquilla ac pacata; mitigabant Regum

gum ac Principum irritatos animos, qui ministris parumque auspiciatis nonnullorum consiliis inflammatis, grauiora quam pro aequitate, onera subditis inferre meditabantur. Quale exemplum editum est in Roboam Solomonis filio, qui quum in paternam hereditatem ascitus atque inauguratus, imperio, iuuenum potius quam senum consilio acquiesceret, florentissimum regnum abs se diuulsum alienauit. His ac plerisque aliis præclaris virtutibus enituere veteris Ecclesie ministri, atque iis se potissimum exercuerunt, in quibus situs est præcipuus Caritatis fructus, totiusque pietatis ac religionis summa consistit, ut Iacobus Apostolus palam testatur. Nam erigere operosa palatia, magnisque sumptibus exstruere porticus, pavimenta, cystos, ambulacra, peristilia, conuiuari lautius ac magnifico splendidoque serculorum apparatu, aut denique exquisito cultu opes profundere subleuandis tenuioribus destinatas, alienum prorsus esse debet ab illorum conditione, natura, moribus, quorum pro-

3. Reg. 12.

Cap. 8.

festio atque institutum frugalitatem ac moderatum rerum usum exigit, ab omni luxu, pompa, fastu, ambitione, strepitu, aliaque mundana ostentationis remotum. Hæc, vir humanissime, libere quidem, at amanter ac sincero affectu à me amplificata sunt, quo plerique exstimulentur, ut Spartam suam exornent, suamque minam aut talentum auctione conduplicent; illi inquam, qui in clarissima luce hominum versantur, ac velut in totius orbis theatro constituti, omnium ora atque oculos in se conuertunt. Sic enim futurum confido, ut qui nunc multorum animos abs se habent auersos atque alienatos, sibi magna veneratione ac reuerentia deuotos deuinctosque experiantur. Est enim virtus viteque integritas fauoris ac beneuolentie, totiusque humane societatis conciliatrix. Qua de re quum nuper in amœnissimo tuo secessu serio simus philosophari, presente clarissimo ac Senatorii ordinis viro NICOLAO de VOOGHT Iurisperitissimo, ac multa vltro citroque agitata sint, non visum est operæ pretium diutius huic argumento inhaere-

P R Æ F A T I O.

inherere. Deus optimus maximus, cui, Christi
fiducia, vota precesque nostras deferimus, te
diu nobis seruet incolumem, ac tuos conatus pro-
moueat, magnâq; incrementa ac progressus
conferat. Zirizæ ex Museo nostro

Non. Maii, Anno

M.D.LXVI.

PASCASII OENII
HEICRV CINI IN
AVCTORIS ET OPERIS
commendationem
Carmen.

VEnturo quotquot Medicus clarissimus
auo
Sacrauit, Genium constat habere li-
bros.

Hic tamen inprimis docti suffragia cœtus
Promeritus, nullo sine superstes erit.
Res magnas, res difficileis, res deniq, sacras
Eruit eximium candide lectur opus.
Auctor enim siluas inter reptando salubres,
Celestis Sophia largiter hausit aquas.
Quando vel arboribus, vel humi serpentibus
herbis
Acceßit prisco tempore tantus honos?
Æquis credideris sacri tot mystica verbi,
Clausa sub extremo cortice sensa regi?

Si

*Si non assiduo diuina Pallados usu
Lemnias occultas explicuisset opes;
Nullos inuoluet posthac Labyrinthicus error
Flexibus ambiguus, multipliciq; via.
Seu per odorato vestitos gramine colles,
Seu per frondosum te iuuat ire nemus:
Non secus, ac Theseus Ariadnes fila sequutus,
Quo te cunq; feres, hoc duce tutus eris.
Si iucunda igitur, si quæris idonea vita,
Hanc propera in syluam ferre subinde gra-
dum.
Fatidica stirpes, pleno quasi Copia cornu,
Pascendis animis pabula leta dabunt.*

I

AMPLISSIMOS REGES
AC SACRATISSIMOS VA-
TES HERBARVM COGNITIONE EX-
acta fuisse imbutos, delumptæ ab iis tot Meta-
phoræ ac parabola declarant: quæ hic
spectandæ exhibentur.

CAP. I.

Restantissimos Reges ac magnanimos
illustresq; Heroas in ipso etiam armo-
rum strepitu tumultuque bellico, stu-
diosè olim excoluisse rem Herbariam,
ac stirpium cognitione cum primis fuis-
se delectatos, præter veterum historias, Bibliorum
codices abunde testantur. Quum enim harum rerum
inuestigatio amœnissima varietate exornata sit, nec
minus habeat utilitatis, quam oblectamenti non vi-
sum est regum amplitudini, nec Imperatoriæ maie-
stati indecorum huiusmodi occupationibus distine-
ri, præsertim vbi ab vrgentissimis negotiis, ac fun-
ctionibus publicis respirare, atque aliquid sibi laxa-
menti impetrare licuit. Hac enim quum animi, tum *Reges her-
barum cul-*
corporis cultura non minus celebris facta est illorum *tores.*
memoria, non minus illustratus nominis splendor
& magnificètia, quam rebus aliis præclare gestis, aut
hostibus vel subactis, vel ad internecionem deletis.
Sic Mithridates Ponti atque vnde viginti regnorum
Rex, propter eximiam herbarum notitiam, & singu-
lare antidoton contra venena morbosque omnes
contagiosos præsentaneum, illius nomine insigni-

A

zum immortale nomen est cōsequutus. Lyfimachus, Eupator, Gentius Illyricorū rex, Artemilia Mausolia Cariæ regis vxor, multiq̃ue alii, præter belli gloriam, herbarum cognitione illustres sunt. Marcus Curius Imperator Romanus post deuictum Pyrrhum, Epirotarum regem, Lucius Cincinnatus, Marcus Valerius Coruinus plantatum amœnitate allekti, procul à strepitu & ambitione ciuili ruri consenuerunt.

Solomon herbarum studiosus. Solomon vero regum amplissimus, qui præter immensas opes eam consecutus est à Deo Opt. Maxim. sapientiam ac rerum cognitionem, vt nullus regum illi sit comparandus, in herbarum notitia mirifice excultus, exacteq̃ versatus legitur, ac disserruisse non solum de piscibus, alitibus, quadrupedibus, astris, sed de arboribus etiam & stirpibus, à cedro Libani vsque ad Hyslopum qui egreditur è pariete, hoc est, à minutissima herba ad procerrimas, celsissimasque arbores vsque, omnia habuisse cognita & explorata. Sunt præter Solomonem proceres aliquot vatesque Hebræi qui passim vaticiniis suis herbarum nomina effectusque interserunt, ac comparationes ex iis mutantur. Quum enim stirpes alia aliis rebus adhiberi soleant, ac nonnulla alimenti vsum præbeant, alia medicamenti, pleraque vtrumque, nonnulla noxia sint ac naturæ infesta, alia salutare morbisque expugnandis accommoda: ex iis Prophetæ appositissimas similitudines, scitasque & concinnas comparationes desumunt, quibus conciones exornant, ac fidem narrationi adstruunt. Quum autem multa sint in humanioribus disciplinis ac politioribus literis, totaq̃ philosophia humana quæ hominum animos assatim oblectant, illorumq̃ mentes exemplis ac morum integritate imbuunt, tum nulla adhuc perficienda maiorem vim atque efficaciam obtinent, quam ea quæ sacri vates, quorum nemo non diuinitus adflatus, concionibus adhibet, adeo vt quiuis

ais vel in naturæ operibus vel diuinis contemplatio-
 nibus mediocriter exercitatus, facile perspexerit,
 quam nō sit sterilis & ieiuna illorum narratio, quam
 non prorsus infœcunda illorum doctrina, sed utilis,
 salutaris, fructuosa. Siquidem Scriptura sacra à cœle-
 sti patre diuini Spiritus afflatu promanans, mentes
 hominum suauissimo pabulo pastuq; saluari reficit.
 Quod ipsum Dauid rex indicat, desumpta peramœna
 similitudine à viridante floridoq; prato ac saluberrimis
 aquis, quibus armenta maxime pinguescunt &
 vaginantur: *Dominus regit me, nihil mihi deerit in loco pa-*
scuæ, ubi me constituit super aquas refectiois. Sic quum libi
 ratularetur ac plauderet, quod Dei munere in diui-
 enda hæreditate, vberima pecora, solumq; ac fun-
 dum maxime fœcundum sortitus esset; *Funes, inquit,*
eciderunt mihi in præclaris. Solent enim olim fimbriis
 exientis metiri iugera, suosq; limites cuiq; assignare
 & partiti prata: quod apud nos nūc decempeda per-
 ceptur. Huius generis quū innumera exempla in ve-
 teri nouoq; instrumento se proferant, non solum in
 vulgato vitæ vsu & consuetudine, sed ex natura rerū
 quæ nihil non suppeditat, deprompta: operæ pretiū
 est ista eruere, atq; auido lectori spectanda ex-
 hibere, quo illi innotescat, quātus scientiæ ac sapien-
 tiæ thesaurus reconditus sit in arcanis literis, quæ nō
 in dulcia, quam salutaria hominib. proferunt. Nec
 ne quisquam ex vllis Philosophorum aut Rhetorū
 opetarumq; scriptis tam vberem & copiosam doctri-
 næ frugem, tam salutare animæ mentisq; pabulum
 percipiturus, quam ex vberimo atq; inexhausto
 diuinitatis fonte, illorumq; oraculis quæ diuino ad-
 itu sunt prodita. Quod si cui libeat attente confide-
 re atque intime excutere diuina eloquia, quantaq;
 si sint sapientia qui tam salutaria documenta nobis
 tradiderunt, mentemq; ac voluntatem Dei monita-
 rius indicant, illucide perspecturus est, quid diuina

Dauidis se-
lectissima
similitudi-
nes.

Psal. 23.

Psal. 16.

Sacra pro-
phanis po-
tiora.

A. 2.

*Propheta
omnium
rerum co-
gnitionem
fructu.*

prophanis præsent, & quam sint res æternæ ac solidæ
caducis ac momentaneis præstantiores. Sacros ver-
vates præter exactam diuinitatis cognitionem in na-
tura reb. exquisitè versatos, nec ullius disciplinæ fi-
isse rudes, vel illud argumento est, quod ex intimis
atque arcanis naturæ similitudines & comparationes
desumant; deniq; ab animantibus herbis, arboribus
elementis, igni, terra, aquis, aëre, fluminibus, ripulis
fontibus, cisternis, Oceano, astris gemmis lapidibus
à fulmine, pluuia, rore, æstu, frigore, flatibus, grand-
ine, niue, gelu, glacie, à sativis & fementis, à sale, à fe-
mento, à sagena, verriculo, nassa, retibus, ab humoribus
qui corpori humano subsunt, vel ab eo promanant,
sanguine, lacte, semine, menstruis, à partu, à scoria,
ferro, auro, argento, aliisque, innumeris Tropos ac
figuratas elocutiones, Metaphoras, Translationes,
parabolas, collationes, exempla, schemata, hoc est,
ornamenta verborum & Sententiarum & quæ quasi
aliquo gestu orationem illustrant, narrationibus suis
accommodant; quibus multum lucis atque intelligentiæ,
plurimum dignitatis ac splendoris concionibus adferunt,
mentesque ac animos secordes atque oscitantes sui-
que obliatos ad veritatis cognitionem incitant atque
inflammant: improbos adducta ex iis rebus similitudine,
à maleficiis deterrent, atque ad virtutem, ad solidam
felicitatem, à Dei metum & fiduciam extimulant,
illisque, omnibus adhibita industria, diuinitatis
notitiam infigunt: probos vero & qui vitæ integritatem
consecrantur, ita exhortantur, utque perseverent,
atque in suscepto negotio persistant, sedulo
exhortantur: obiter, quod Paulus præcipit,
inordinatos, intractabiles, incompes-
citos officij sui commonefaciunt ac salubri
placida monitione increpant: pusillanimos &
mœrentes fortificant, imbecilles ac labantes
fortificant, lenitate & clementia utuntur erga omnes, le-

*Deus vi-
cogit &
blandimen-
tis allicit.*

1. Thess. 5.

iram ad vindictam ac violentiam tardi, medentur
 iuxta Esaie ac Christi vaticinium contritis fractisque
 mentibus, atque animis deiecti, mœstis, afflictis sa-
 lutarem medelam adhibent; prædicant captiuis re-
 missionem & indulgentiam, occæcatis visum: ita ut
 iuinæ lucis efficiantur capaces; calamitosi solatium,
 inanis & diaboli tyrannide oppressis, relaxationem
 & libertatem: eaque omnia elegantissimis parabolis
 & collationibus in suis passim scriptis perficiunt.
 Quum autem nemo non prophetarum, inter quos
 multi regia maiestate existunt: harum rerum speci-
 men exhibeat, atque etiam Iesus Christus, qui; eius
 nomine apostolica legationis munere funguntur, in
 eodem doctrinæ genere versentur: operæ pretium
 me facturum sum arbitratus, si obiter commonstrem
 quanta sit eruditio, quam recondita sapientia, quæ
 rerum cognitio ac natura inuestigatio, quantus ar-
 dor propagandæ religionis, atque expulsa omni su-
 perstitione & idololatria proferendi cultus diuini in
 is hominibus, qui diuino spiritu cœlestique afflatu
 imbuti, tam salutaria nobis prodiderunt, accita ad o-
 rationis decus & ornamentum vniuersa rerum natu-
 ra: quod ipsum patefacere iam meditor.

Esaie 61.

Luc. 4.

*De conditioe & natura Mandragore, quam à Lia so-
 rore eblandita est Rachel.*

CAP. II.

INTER herbas virentes ac floridas, quarum innu-
 meras naturæ ac rerum omnium conditor Deus in
 vsum hominum è terra produxit, Mandragora non
 infimum locum obtinet, nec prorsus ignobilis est. *Genes. 1.*
 Cuius quum in sacris Bibliis exret mentio, atque in
 deliciis habita sit, in edendique vsum experita: de
 hac instituti argumenti sumetur exordium. Coniti-
 tuuntur huius stirpis duæ species: quarum una est
 foliis lactucæ æmulis, sed augustioribus, saturati vin-
*Mandra-
 gora lina
 cles*

broſique viroris. Pomum vero emergit è centro i-
moque ſtirpis meditullio, quod herbaceo ſtilo in-
cumbit, auellanae nuciſ, nonnunquam iuglandis au-
caſtaneae magnitudine. Hæc ſpecies fœminæ nomine
inſignitur. Maſ vero ſpecioſa magnaſque foliorum
amplitudine ac pompa luxuriat, lacteo virore perpo-
lita. Primum vero quod ex paſſis patuliſq; quaqu-
uerſum foliis è media ſtirpe prodiſ orbiculatum ac
circinatae rotunditatis, cui gallinaei vitello aut lu-
teo prouſus affine eſt, odore non ſine grauitate qua-
dam ſoporato, iucundo, radice craſſa, piloſaſq; ac biſi-
da, a que in humanae coxendicis aut cruris formam
bifurcata. Qua occasione circumforanei quidam im-
poſtores ex huius & bryoniae radice imagunculas cõ-
ſingunt humana ſpecie, atq; vtrumque ſexum emo-
liuntur, ac credulae turbæ perſuadent ea forma ac
ſpecie è terra enatas. Nonnulli ſerio prædicant vi-
talem fuiſſe ſubterraneum hunc fœtum, atque ex
locis quibuſdam funeſtis eruiſſe, quibus ſupplicio af-
fici ſolent ſontes ac facinoroſi; qua perſuaſione rudi-
atque imperita plebi imponunt, atque huiusmodi
impoſtura argento illos emungunt: Belgæ Mandra-
gora poma *Deolappelen* vocant, quo nomine & radi-
cem designant, quod mentem amatorio quodam
fascino in errorem pertrahant, & quodam modo in-
cantent. Huius pomi fuiſſe auidam Rachelem ſum-
moque eius deſiderio occupatam ſacri codices refe-
runt. Quum enim triticeae meſſis tempore Ruben in-
rus digreſſus, Lia matri attuliſſet Mandragoras, Ra-
chel ſterilis ac ſoſoriae fœcunditatis æmula, eas ſibi
concedi offerriq; poſtulauit. Lia exaſperata importu-
na interpellatione, poma illi denegauit: tandem ſo-
pita altercatione hac lege ac conditione res tranſacta
eſt, vt Lia ſubſequenti nocte mariti concubitu frue-
retur (nam id alternis vicibus, duabus ſororibus vni
marito dedicatis perfici ſolet) Rachel vero potiretur
Man-

*Pomum
Mandrago-
rae blandi-
mentum a-
moris.*

Genef. 30.

Mandragoris, quas ea mente atq; animi intentione à sorore eblandita creditur, quo amabili ac gratioso cum patriarcha Iacobo cōgressu; esu illius pomi, conceptui effici posset idonea. Quum enim inuidia in sortem permota sterilitatis probrum à se depellere atque amoliri cuperet, exposulauit cum marito, quod sterilis degeret. quum soror numerosa prole ferax esset & fœcunda. Iacobus indignatus, se perfunctum maritali munere profiteretur, ipsumq; nec culpam posse, nec ignauia argui, ceterum fœcunditatem ac conceptum Dei donum esse, illiusq; arbitrio negotium istud perfici. Ceterum an Mandragora fœtificandi vim mulieribus conferat, atq; vtero retinendi seminis efficaciam conciliet, in dubium vocari posset. Quum enim soporifero effectu prædita sit, & impensile frigida, hæc qualitas ad tale quiddam præstandum prorsus inefficax censi solet & inidonea. Quod tamen ita dilui posse video, ut in frigidis humidisque regionibus, atque in vtero humecto & algido tale quiddam perficere nequeat, sed in torrido æstuantique & exusto. Sic in Africa, Hispania, Iudæa, Mauritania, Numidia, Ægypto, in quibus fere regionibus mulieres adultos arentesque habent vteros ac feruidos, tum squallidos ac strigosos, non incommodè hoc pomum adhiberi posse crediderim. Siquidem eius esu corpus ad temperiem reduci posse existimo: quum post amplexum & congressum maritalem, soluto in somnum corpore, vterus retinendi vim seminis asciscat, nec id in fumos ac fuliginem euanescat, ut in calido atque æstuate vtero assolet, in quo vtriusque semina minus coalescunt aut vniuntur, sublata omni posteritatis spe; quod multis vultu venisse obseruavi etiam in Belgica, qui ob plus satis calidam vteri intemperiem effœta extiterunt, tametsi mariti sedulo illis suam operam præstarent, suoque officio alacriter fungerentur: quin & viri

ex frequenti illorum concubitu aliquando pudenda
 partium vitia contrahunt à salugine, atque
 acrimondaci que vligine, quæ genitali virus infert ac
 contagione inficit. Huiusmodi mulieribus, quæ fere
 sunt indomiti libidinis obsequiosos vrentesque locos
 poma Mandragora inoffense, imo magno commo-
 do exhiberi possunt, cum pepones, cucumeres, cu-
 curbitæ, melones, portulaca lactuca solanum aliæque
 refrigerantia, quibus intensus ille feruor ac virio-
 luti qualitas retunditur, & quo minus concumben-
 ti deleteria sit cohibetur. Scio equidem multa effi-
 stirpium genera apud Belgas & Septentrioni obu-
 sas regiones, quibus quum sublit noxia vis & perni-
 ciosa, valetudinem deteriolem efficiunt ac depopu-
 lantur, nisi illorum affectus in destruenda natura
 temperie coarctetur. Sic omnes herbe quæ frigida
 qualitate imbutæ sunt, pipere, zinzibere, & grano pa-
 xidisi, quod nonnulli inter species cardamomi sta-
 tuunt, condiuntur, quibus refrenatur illarum mali-
 cia, & obrunditur hebescitque ferocia. Sic fungi, bo-
 leti, tubera, aliæque excrementa terræ Italæ ac Trans-
 alpina innoxia sunt: Cispina vero ac Belgis nocen-
 tissima ac venenata, nisi condimentis caloricis mi-
 rigetur venenosa illorum qualitas. adde quod in ca-
 lidis regionibus, quæque Sole affatim illustrantur, &
 incalescant omnia melius maturefcunt; quæ vis effi-
 cit ut illa fercula utpote libidinis incitamenta à deli-
 catis ac ganeonibus in deliciis habita, atque in excitā-
 dæ tentiginis usum expetita, minus incommodi cor-
 poribus inferant. Ceterum Mandragoram odoris
 fragrantia ac suauitate recreasse olim Hebræos, Epi-
 thalamium siue Canticum Salomonis indicat; sic ut
 existimem in Iudæa illam in ratione expetitam,
 ac manibus contractati solitam, quod suavi quodam
 odore imbuta sit non sine vi somnifica & soporosa,
 quæ lassos & languidos recreat; ut fere esse solent
 qui

qui amoribus dediti sunt, aut aliquem depereunt, tamquam amatorio philtro incantati. Mihi vero quid de Mandragora acciderit, obiter enarrabo. Quum autem æstivis mensibus (nam eo tempore poma Mandragoræ se proferunt) semel atque iterum in museo nostro amabilem ac speciosum eius stirpis fructum negligenter collocassem, ita somnolentus sum effectus ut ægre sopor excuti posset. Quum autem obnixè obluctarer somnolentiæ, illamque extulisse conarer, ægre id obtinui, nec rationem tanti veteris iniuriæ potui: tandem quum quaquaversum dimouissem oculos, obtulit se a tergo pomum Mandragoræ, quod amoto, atque in alium locum translato factus sum alacrior, atque torporem depuli, omnemque oscitantiam discussi. Cæterum ab hoc suavi olentu, mireque odorato pomu, quod gratiam favoremque gestanti apud amasium conciliat, Sponsus captat occasionem exspatiandi. Quum enim vernis æstivisque mensibus omnia frondeant ac nitescant, ac Mandragora stirpesque aliæ odorem suaviter in auras diffundant, Sponsam extra limen & conclaue evocat quo relicta vire ruri atque in suburbanis prædiis se oblectet, ac tot passim florentibus herbis & arborib⁹, nardo, viola, liliis, malo punico, mandragoris, ipsaque florescente vite se reficiat. Quum autem singula quæ è terra emergunt verno tempore frondescent, ac florum quum amœnitate, tum fragrantia homini blandiantur, tum ipsa vitis præ ceteris fragrantissimum odorem exspirat, ac naribus suaves halitus effundit; profert hæc sub finem veris flosculum minutum & stellatum festucis ramentisque orbicularis oblitum, ut lichen, vulgo vsnea, colore subspiceo aut flavescente, eximieque suavitatis, quo in asterisci formam deciduo, confestim specimen racemorum exhibetur. Odor huius flosculi cerebrum & cor mirifice recreat, sic ut mihi gratissimum sit florescente vite sub vinea.

*De Man-
dragora
pomo hi-
storia.*

pergulata ac pampinis concamerata fornice ac restudine prandium cœnamque absolueret, aut cum æqualibus eruditis fabulis temporis tædium fallere. Illius autem flosculi odor tanti effectus prædicatur, ut venenatas bestias abigat, adeo ut serpentes, colubri, bufones hunc perferre nequeant, sed remotissime ab eo se subducant; eruo circa florente vite non solum salubris est & peramœna ambulatio, sed etiam secunda & tuta; licet enim in herbido thoro ac viridante gramine decumbere, ac sub arbore patulis diffusa ramis opacum frigus capere, atq; æstus propulsare, vel apricatione Solis radiis incallescere & illustrari, nullo metu aut trepidatione serpentum; qui aliquando latenter in herba delitescunt, atque improuiso obrepunt hominique terrorem incutunt. Quum autem sponsus (quo nomine Christus à I. ane Baptista designatur, qui erga suam Sponsam nempe Ecclesiam cœtumque illi fidentium vnice afficitur) nusquam non speciem, & venustatem decoremque Sponsæ amplificet; atque è diuerso Sponsæ mutua compensatione illi paria faciat ac vices rependat, quidquid præclarum est, & admiratione dignum in natura vniuersi, celo, sideribus, montibus, siluis, nemoribus, campis, herbis, flosculis ex quibus suavis odor emanat, arboribus quæ non minus salubres quàm spectabiles & speciosos fructus proferunt, vino generoso ac saporis eximii quod ex leuissimâ vite exprimitur: huc vterque congerit, ac similitudines appositissimas pro vtriusque dignitate producit. Sic nardo Sponsus comparatur herbæ cum primis odorata, fasciculo myrrhæ, botro aut viti Cypriæ ex generosissima vite decerpit. Sponsus vero amicam lilio comparat ob eximium candorem, atq; odorem suauissimum; adeo ut si pedissequa & quibus stipari solet, Sponsæ conferantur. Spine sint nulla specie, nulla formæ dignitate commendabiles, hoc est, puellæ quæ illam

llam comitantur velut hybridæ parumque ingenuæ,
 nihil habent amabile aut speciosum, nihil spectabile,
 ut vlla gratiosa venustate visendum. Huiusmodi
 metaphoris ac figuratis elocutionibus scatur non so-
 lum hoc canticum: sed tota passim Scriptura sacra,
 ta ut amplissimus se campus aperiat, quo studiosus
 et eripossit oblectari, tota mente ac cogitatione à
 naturæ præstantia in Opificis admirationem erecta.
 Sumuntur in hoc cantico elegantissimæ similitudi-
 nes ab his rebus, quæ synoptatque animi deliquio
 collapsos erigunt ac spiritus sopitos lebantesque in-
 staurant: ut sunt vinum odoriferum, fasciculi manua-
 les & olfactoriola ex redolentibus herbis concinna-
 ta ac congesta. Sic sponsa cum languescit ac iam de-
 defectura videtur immodico sponsi amore, puellari cli-
 entelæ imperat, ut aliquid fomenti adferant, ut odo-
 rata quæque naribus admoneant: *Fulcite me*, inquit, Cant. 2.
malis, sustentate odoribus, ne deficiam. Sic etiam nostras,
 defectu animi periclitantibus, cinnamomum, ca-
 ryophyllos, acetum sambucinum, pomum citria, & quæ
 sub eodem genere comprehensa limones dicuntur,
 myrtum, salicam, aliaque odorifera olfacienda
 exhibent, quibus passim Scriptura vititur, ac saluta-
 rem doctrinam designat, quæ mentes languidas re-
 focillat ac reficit.

*De Manna calitus delapsa, tum ea qua Medicis
 in usu est.*

CAP. III.

QVOD Hebræi in vassa illa ac siticulosa solitudi-
 ne Manna passi sunt, non prorsus naturali cau-
 sæ adscribi potest, sed Diuinæ potentie, quæ tamen
 naturæ vssit ministerio, uti etiam coturnicibus,
 gregatim in castra delatis, aut quum percussa pe-
 tra, refocillando populo aqua proflueret, lignoque Exod 16.
Deut. 2.
 aqua amara dulcesceret, tum etiam quum Euri Num.
Psalm.

Exod. 15. violentissimo flatu rubrum mare exiccatum transi-
Exod. 17. tum Hebræis patefaceret. ad internecionem deleti-
Num. 20. insequentibus. Similis est ratio de farina multipli-
Exod. 14. cata & adaucto oleo Helie & Helisei precibus, de cor-
3. Reg. 17. uo illi adferente panem & carnes : quod etiam de
 Antonio & Paulo Heremita refertur, si Ecclesiastica
 historiarum habenda fides : de angelo ministrante Helia
 panem suo cinericeum & aque poculum, quibus cor-
 roboratus quadraginta dierum ac noctium iter emen-
 sus, peruenit ad montem Dei Horeb, in cuius specu-
 lunca tunc erat à Iesabelis tyrannide, quæ omnes
 prophetas in mortem crudeliter venabatur. Hac at-
 que alia admiranda, quæ passim in sacro codice me-
 morantur, Deus iussu nutuque suo perficere potuit
 set nulla adhibita materia, sed tamen uti voluit re-
 rum naturalium (quarum ipse effector est & moder-
 ator) adminiculo ac velut instrumento, eaq; ratio-
Ezech. 38. ne suis prospicere visum est; atque afflictis mentibus
 solaria adferre. Quod etiam in Ezechia moribundo
 ac Dei sententia morti destinato observari potest
 cuius apostema, admore cataplasmate ex ficibus
 contusis quæ maturandi facultate pollent, ad sanita-
 tem perductum est. quo argumento declaratur, mor-
 bis urgentibus, non respuenda medicamentorum
Ioan. 9. præsidia; sed ea implorata Dei ope, alacriter adhi-
 benda, quibus vita in aliquot annos producit. Eo-
 dem usus est medendi modo Christus in dispellenda
 cæcitate mendici, confecto collyrio ex luto & saliva
Marc. 7. eaque abluta exterfaque in piscina Siloë. Similiter
Matth. 9. in discutienda surditate, digitos in aures inseruit, im-
Marc. 10. missoque in linguam sputo, loquelam muto resti-
Luce 18. tuit. Cuius generis miracula alias solo tactu, aut ver-
 bo peregit, ab iis tantum stipulatus impetrandi fidu-
 ciam, quam quum inter alios clamor ille cæcus
 Bartimæus inter turbe fremitus testaretur; confestim
 nullo adhibito visibili externoque signo, visum re-
 cepit

cepit. Quum autem Deus pro immensa erga genus humanum bonitate ac favore multis magnisque rebus munificentiam suam declararet, tum præcipue inauditis stupendisq; miraculis mirandam potentiam patefecit: quod inter innumera Manna demonstrat tam affluenter ex aëre in terram affusum, ut numerosissimam multitudinem sataret. Dum enim fremeret confusa multitudo sexcentorum mil- *Num. 33.* lium, Deoque ac Mosi obstreperet, quod ex Aegypto in tam vastam solitudinem perducti inedia conficerentur, Deus vespere incredibilem coturnicum vim & copiam in castra coëgit; mane autem ros undique diffusus est per castra, solique planiciem: quumque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum quiddam, rotundum, tenue, perinde ac si pruina esset constrata humi similitudine seminis coriandri, specie bdellii, gustu saporeque similaginis, melle confecta. Quum autem tam subita innouatio, atque insolita rerum facies admirationi esset turbulento populo, ac nonnullis utpote rem incureret, plerisque (ut quidam opinantur) contemptum & irrisionem adferret, *Heant. scena 5. actus 3.* Manhu, inquit, quid est hoc? Similis est illa Chremetis ironia & subfannatio in Clitiphonem filium personarum atque clementiarum probitatis. Sed ipse egreditur, quam seuerus; rem quum videas, censeas. Cæterum Manna quæ medicis in usu est, calida & humida abscessu primo, huic non prorsus dissimilis est; colligitur enim in calidis regionibus aëreum rosidumq; mel, quod æstiuis mensibus, feruescente interdiu Sole, nocturno frigore in grumos coit, atque in ramenta conglobatur ex defluxu rorulenti humoris ac madore aëreo, omnibusque passim arboribus, herbis, lapidibus incumbit mellita ista colore flauescente, quæ singula agitata zacchari more liquefcit ac palatum faucesque dulcedine imbuit, quo fit ut gulæ & faucibus

asperitatem leniat; verum quum illi subfit medicamentosa quædam facultas zaccharo minus alit; ventrem autem vt cassia fistularis & Cylindracea emolliat, sed paulo clementius; quocirca tuto impuberibus, seniculis, prægnantibus pauperibus exhiberi potest, vnciæ pondere, observata cuiusque natura ac corporis constitutione. Mannæ autem vel mellis ærei nomine insignitur, quoniam ex halitu ac vapore terræ, calore solis sublato, ex ære defluit, atque æstivæ noctis frigore concreta plantis insidet ea prope modum forma ac saporis dulcedine, qua in Bibliis Manna describitur, cuius esu multis annis patti sunt Israelitæ, ita vt assiduo eius usu nauseam illis pareret, ac Dei donum fastidirent. Exemi ego aliquando vulgare hoc mannæ genus aut rossidum mel ex plantarum foliis, quum antelucanis horis Academiae Lomanensis pomœria egressus, perquirendis herbis esse occupatus, desinente potissimum vere, ære tranquillo ac placido, nullis que ventis incitato. Diuenditur autem adulterinum mel æereum ex Sena incrustata, zaccharo confecta: verum ubi id ore volutum liquefcit, proditur dolus. Colligunt quidem nonnulli circa aluearia, illaque loca in quibus apes mellificant, ac faueum confingunt, excrementa quædam flavescente colore, sapore melleo, quæ nonnulli existimant ex æreo concretu coaluisse: quum nihil aliud sint, quam excrementiceus liquor & saliva quæ a vespis, fucis & culicibus prodiit. Siquidem iniecta apum laboribus insidiantur, & mel exugunt, quod observantes apes in illa insiliunt, ac turmatim conficiunt: quod indicat Virgilius:

*Adulteri-
na Manna.*

Car. lib. 4.

*Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces
Suspendunt ceras: alia spergentis adultos
Educunt fœtus, alia purissima mella*

An. lib. 1.

Stipant, & liquido distendant nectare cellas.

Am

*Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à praesepibus arcent.*

De Lactuca siluestri. CAP. IV.

QUVM Deus pro inexhausta sua bonitate erga *Exodi 12.*
homines afficiatur, omnibus *Num. 9.* modis illorum
commodis prospicit, ac saluti inuigilat, suamque
munificentiam cumulate illis impendit, non aliud
pro tam obuia ac benigna promptaque liberalitate ac
gratuitis muneribus exigit, quam summum amo-
rem ac venerationem solidamque fiduciam, qua illi
innititur, atque indubitata certamque spem con-
cipimus de eius promissis. Commonefacit Deus
edulo oscitantes ac socordes sui officii, suaeque be-
neficia subinde illis in mentem reuocat, ne vel exci-
dere contingat; vel obliuione obrui: atque huius rei
causa certos ritus ac statas solennesque ceremonias
instituit, non solum in veteri Lege, in qua omnia
e Christi eiusque regno typis adumbrata sunt, sed
etiam in Euangelio in quo promissa exhibita sunt,
atque omnia ad vnicum vsque apicem, vt Christus
expirans testatus est, consummata peractaque.
sic signis quibusdam, certisque symbolis ac sacra- *Sacramen-*
mentis quae sub sensum cadunt, ac sunt visibilia, *ta in quem*
promissiones suas, atque erga homines gratiam & *usum exhi-*
reconciliationem testificatur. Siquidem Baptismus *bita.*
agnaculum fidei, ac primus in Ecclesiam aditus, Cir- *Baptismi*
umcisione ac maris rubri transitu adumbratus nos *effectus.*
deo consecrat, eoque illi inferimur, impetrata per
idem peccatorum reconciliatione. In agni vero
aschalis esum surrogata est Synaxis, hoc est, cor- *Symbolum*
poris & sanguinis Christi communio, quam palam *corporis*
exerceri voluit, atque in coetu Christianorum *Christi in*
publicitus peragi, ne vnquam intermoreretur, aut *quem usum*
collesceret mortis & resurrectionis eius memo- *exhibitum.*
a, sed continenter in mentem reuocetur in-

Ioan. I.

Phase qua
re institu-
tum.

insigne illud beneficium, quo genus humanum Dia-
boli mortisq; tyrannide oppressum, gratuito ac nul-
lis meritis libertati assertum est, atq; impetrata petro
Iesum Christum pacificatorem omnium scelerum
remissione salutem adeptum, Siquidem *Lex per Mo-*
sen promulgata, gratia autem & veritas per Iesum Christum
exorta est. Exhibuit enim olim huiusmodi ytem, quodam
in Christo expressum est specimen quoddam atque
adumbratio dum Abrahamus filium unicum Isaac
victimæ destinat, dum Moyses ex Dei præscripto, agnus
immaculatus ac masculi etiam instituit eumq; velens
dum cum agrestibus lactucis quæ insigni amaritudine
ne sunt imbutæ, præscribit, quo assidue in recentia
memoria versaretur miseranda servitus, qua olim
sub Pharaone oppressi sunt: excussoque intolerando
iugo, in libertatem restituti. Quocirca instituta sunt
agni Paschalis anniuersaria sacra, vt memoriam sub
renouarent eius diei qua olim apud Ægyptios agnus
sanguine possibus illito à periculo angeli exemptus
fuit, qui in primogenita Ægyptiorum grassabatur
atque incolumes mare rubrum transierunt: quem
diem cum primis celebrem & sacrosanctum à transi-
itu angeli qui illos intactus præterit; denique à mare
rubro feliciter magnoque successu emenso appel-
labant Phase, qui nobis dicitur Pascha, Gallice *passa-*
ge, apto apppositoque ad huiusmodi decursum vocabu-
lo, qui nobis in hac mundi impedita ac vasta solitu-
dine ad immortalitatem ac cælestem patriam sedem
que beatas sit transitus. Præcipitur autem edendum
agnus cum lactucis siluestribus, siue herbis amaris.
Siquidem in huius sæculi curriculo omnia amara
sunt, acerbæ, tristia, calamitosa, & quæ plus aloes quæ
mellis habeant. Sunt qui lactucæ nomine Serid-
ium, & quæ corrupta voce Scariola dicitur, Belgis
candore *vittæ*, hoc est, candida *Endiua*, cætuleo flo-
re

aque in lacinias dissecto spectabilis, hanc fabulo
 prutam hibernis mensibus inter acetaria primis
 mentis inferunt. Hoc siquidem artificio tractata a-
 maritudinem exiit, atque eximium candorem ad-
 iscit, ut sunt interna brassicæ capitata folia. Com- *Cichorium*
 mode autem magnoque successu adhibentur huius- *hepat. salm-*
 modi herbarum hepatis obstructionibus: habent enim *bre.*
 amaritudinis ratione abstergerendi vim, qua meatus
 cludunt, atque oppilationes expediunt. Tertianas
 quoque febres expugnant, atque icterum seu mor-
 nem regium, discutiant. fellis enim atque hepatis
 temperiem, cui ferè Iudæos esse obnoxios color
 ustellinus indicat, mitigant. Sunt autem istæ stir-
 pes Virgilio decantatæ in Georg. nec amara intyba sibi Georg. lib. 1.

Officiunt:-----

Rursus:

Forstian, & pinguis hortos quæ cura colendâ

Georg. lib. 4.

Ornaret, canerem, bisseriq; rosaria Pasti:

Quoq; modo potu gauderant intyba riuus,

Et virides apia ripæ: tortusque per herbam

(resceret in ventrem cucumu.-----

Lib. 10.

Commendar hæc quoque Columella in hortulo,
 que excolenda præcipit tamquam alteram succi-
 dum (sic enim prouentum hortensem nominat Ci-
 ro.)

De Senect.

Spargite quæque viros acunt, armantque puellas

Iam breue Cerephilum, & torpenti grata palato

Intyba iam teneris frondens lactucula sibi.

Congeneres istisque sunt affines Ohondrilla, Son-
 tus siue Cicorbata, & quæ vulgari voce Dens leonis,
 rostrum porcinum vocatur, hieracium quæ omnia
 teo succo madescunt, ac flavescenti flosculo con-
 ciuntur; leporibus tuniculisque gratissimum pa-
 dum. Siquidem earum stirpium eluminus hydro-
 hæ animalcula turgescunt, amaritudine exiccan-
 humiditatem. Quocirca earum nonnullæ qua

B

*Quæ vera
Lactuca sil-
vestris.*

non intentius amarescunt, ineunte vere ibi folia te-
nerefcunt, aceratiis immiscentur, in pratibus obuiis
quino generi pabulationem suppeditant, alia lac-
turgescunt, inuitis hortorum cultoribus erumpunt
atque eruncandæ eruendæque sunt, ne salutare he-
bas strangulent. Cæterum lactucam illam siluestrem
quæ Endiuia nomine insignita est, in edendi agni P-
schalis vsum adhibitam, velut condimenti loco, non
facile mihi persuaderi potest: quum ob insignem
rentemque amaritudinem quæ linguam vellicat, non
sit esculenta, nisi quum primum emergit, nec adhuc
spinis in dorso parteque auersa armata sit: vincit en-
Endiuia vulgaris, quæ germana est lactuca siluestri
amaritudine reliquas stirpes quæ succo lacteo ma-
rescunt. Quocirca medici nouellam ac teneram in-
sum medicamenti adhibent, non adultam, quæ a-
leata est ac spinulis horret, tum vetustate amares-
centi. Intybi vero speciem cocto elixoque agniculo com-
menti vice adhibitam prorsus crediderim, nempe
Cichorium & Seriolam, ex quorum non solum
liis, sed radicibus etiam acetaria conficere Be-
didicerunt: Siquidem radix ad sesquicubiti fere l-
gitudinem se porrigit, quam autumnis enatam in
seolas ac tesselas dissecant, vt rubram pastinac-
quam Carotam vocant, eamque ex aceto & oleo
periso piperis polline, esitant, vt etiam cucume-
rithmum, rapistrum, vulgo *Raispense*, complura
alia quæ tempestiue suæque anni parte hortus p-
fundit.

De olea, oleastro, olina, olee.

C A P. V.

Apoc. 7.

Genes. 8.

VT palma, quæ ponderi non cedit, victoriæ insi-
gnis ita Olea pacis index, cuius rei specimen solu-
ex arca Noë remissa edidit, quum desinente dilu-
defluxisset; ac subsidentibus aquis, oliuæ frutices

lit, mitigatæ iræ Dei argumentum. Folio autem est
 e carbor salicis aut ligustri, superne viridi, auersa
 utraque parte qua terram spectat albescente atq; in-
 no ut alba populus, flosculo minuto sed folioso,
 colore luteo, non sine gravitate odorato. fructifera
 pro est fecundaque numerosis baccis, oblonga for-
 ma atque ovali, quæ ubi maturescunt, atque nigresce-
 incipiunt, oleoso pinguique succo turgescunt, ex
 quibus oleum exprimitur articulis firmandis, foven-
 tisq; membris, tum mitigandis doloribus accommo-
 dum, agilitatem enim vigoremq; iis præstat foris ad-
 hitum potius, quam in corpus admissum: eo si qui-
 tem corpora perfusa non solum nitescunt, sed robur
 etiam concipiunt; atq; ad obeundos labores reddun-
 tur habiliora. Quod indicasse Dauidem observo, at-
 que Deum ob huius aliarumque rerum munificen-
 tiam in immensum extulisse. Ipse est enim qui germinare
 facit fenum & gramina iumentis, herbas in usum hominum,
 vinem ut vires augeat ac confirmet, vinum, ut cor hominis lati-
 cet, oleum ut corpus eo niteat ac vires concipiat. Quo spe-
 rat illud Plinii: Duo liquores corporibus humanis saluberrimi,
 intus vini, foris olei. Quin & Samaritanus quo Chri-
 stus designatur, duo hæc fomenta vulnerato adhibuit,
 vinum, quod abstergit & emundat; oleum, quod le-
 vit, quod dolorem mitigat, quod vulnus ad sanitatem
 perducit: quo indicatur Christum secus quam
 sacerdotes Leuitasque officii sui negligentes, salubri
 doctrina afflictis ac lauciatis mentibus mederi animi-
 que vulnera obligare, ac cicatrice ita obducere ut
 nullum vestigium appareat, hoc est nihil eorum quæ
 ante commisit, illi imputetur. Oleum autem intus
 exhibitum, aluum mollit ac lubricam efficit, aspera
 quæque mitigat, venena paulo ante hausta retundit
 atque hebetat, eaque innoxia facit, ac ventriculum
 ad vomitum incitat, quo fere noxia ac perniciofa quæ-
 que excutit, efficitque lubrica vi, ne venenata po-

Psal. 103.

Luca 10.

*Quomodo
vina op-
pressi tra-
handi.*

iones venas subeant, mortemque inferant: qua fi-
cultate hoc etiam adfert. commodi, ut praesumptum
temulentiae obstitat, & ne quis confestim ebrietas
succumbat. Praeter artis rationem faciunt qui ri-
ptis, luxatis, contusis, collapsis, ruinaque oppressis
oleum vel butyrum exhibent, ut membra afflicta
consolident atque instaurant, nisi omphaceum oleum
hoc est immaturum, quod nondum maturescen-
oliva exprimitur. Nam id adstrictionis est particeps
qua vi corporis partes ac dissolutae coalescunt hian-
tes atque uniuntur. Butyrum vero & oleum maturum
inter initia, incisa primum venas, si aetas patitur, non
incommodè exhibentur ad dolorem mitigandum
ac dissoluendum conglobatum concretumque san-
guinem, in quem vsum potionem conficio ex ra-
mentis rubis internis ac nucem muscata postmodum

*Potis conso-
lidans.*

consolidantia propinari curo, millefolium, rosae
rubras antequam prorsus dehiscere incipiant, aut
folia dilatare, myrti baccas, omnes symphyti, hoc est
consolidae species, succinum marinum, quod sperma
Ceti vocatur, gnesiam ac germanam mumiam, rhaz-
barbarum, ac nucem muscatam tostam, eaque om-
nia decocta in vino rubro stiptico adstringentem

*Olium ut
vsum.*

naturae baccas, quae omni fere nationi olivae dicuntur
ante maturitatem lectae, quum adhuc viridescunt
in muria asservantur ad pellenda ciborum fastidia
ac nauseam: acuiunt enim appetentiam, atque vti
amygdalae amarae ebrietati obstitunt. Sumuntur
autem ab huius stirpis fructu & floribus a scriptoribus
bus sacris similitudines concinnae cum primis & ele-
gantibus. Sic Iob quum improbus cuque & facinorosus

*Capitulum
de 17.*

*Similitudinis
natura olea.*

io prematurum interitum denunciat: Antequam, in-
quit, dies huius ampleantur, peribis, de virtute illius arefecit
seditus quae prima florebat, bovis eius, & velut olea pro-
cians spem, summi hoc est, ante diem ac properata sub-
it, quae morte condicaturum, nec ad aetatem maturam
au-

itad statutum legitimumque vitæ tempus est per-
 enturus, similitudine desumpta ab arboribus ac flo-
 rentibus herbis, quæ ineunte vere spectatissime pro-
 eunt, ac florescunt: sed quarum flosculi vel vredine
 ereunt, vel ab Aquilone seu Borea decutiuntur.
 eus enim non finit nefarios diuturna prosperitate
 ui aut optatum successum consequi, adeo ut quum
 ultum vitæ superesse possit, atque illud perducere
 ngius prematuram mortem illis accelerat Sic legi-
 us in Genesi acceleratius oppressisse homines di- *Cap. 6.*
 uum, quod moniti non resipiscerent, nec ad fru-
 m se conuerterent, sed in dies in deteriora prola-
 rentur. Et quum Deus Sacerdotibus & optimati-
 is Ephraim minuitur atque inopinatum exitium
 nunciat ob religionis neglectum, in quem propter
 rietatem ac temulentiam erant deuoluti, sic in il-
 is per Esaïam iram suam exacuit ac varicinium ful- *Cap. 28.*
 anat: *Va Corona superba, flori decidenti & defluo, & erit*
decidui & quasi temporarius ante maturitatem. Quo
dicat illos, cum omni fastu & arrogantia ut flores
uissum iri, ut ficus primas & præcoces quæ confe-
em deceptæ deuorari solent, & æstiuæ fructus qui in
emem asseruari nequeunt. Non dissimila argu-
entum amplificat contra Ægyptios, ob ira Dei no- *Cap. 18.*
ne legatione Esaïas: Ante messes totus effloruit Æ-
gypti populus, & prematura perfectione germinauit, & præ-
udentur ramusculi eius. Quo designat Ægyptiis tale
iddam obuenturum quale præcocius fructibus
primitiuis baccis, ipsisque segetibus & vitibus quæ
stinantius erumpunt, atque intempestiue ac præter
temporis rationem maturescunt. Citissime enim
iusmodi fructus corrumpuntur, nec ad conseruan-
um vsui sunt. Quo denunciat illorum felicitatem
in fore diuturnam. Per Oleam etiam aliaq; æ-
bores indicantur piorum successus, rerumque o-
ntium affluentia, & præter hæc progressus & incre-

Psal. i.

menta virtutum: Quod ipsum omnibus testatum esse vult David, qui virum piū ac Deo additū arbori frondosa & fecunda equiparat, quæ non otiosa est & sterilis sed fructuosa & fertilis. suosque ramos late diffundit, & fructus edit salutare; quibus non tam ipsa, quam alii se oblectant ac reficiunt.

Cap. 17.

Hieremias quoque idem argumentum amplificat, atque improbis, qui nulla habita Dei ratione humanis praesidiis innituntur, ac rebus caducis fidunt, omnia aduersa pollicetur: *Maledictus*, inquit, qui confidit in homine & à Domino recedit cor eius; erit enim velut mirtica quæ in sticulosa ac ieiuna terra posita nullum bonum, nihil sentit commodi ex aeris clementia. *Felix & beatus* qui confidit in Domino, in eoque omnem spem & fiduciam collocat; arbori similis est, quæ in irriguis locis constituta est. suarū radices aqua humorem diffundit, nec aestum pertimescit, quo fere excresecere solent, quæ in arido solo sita sunt: & erit folium eius viride frondosum. & tempore siccitatis fructum proferre non desinet. Commendatur huiusmodi Metaphoris fiducia in Deum, nec alio deflectendam mentem, alio dirigendum cor, quam ad illum à quo omne bonum promanat, & qui hominibus nihil non prestare sit paratus.

Psal. 51.

Hinc David Deo potius quam rebus fluxis, caducis Momentaneis innixus, secus quam impii; Ego, inquit, sicut oliua fructifera florebo in domo Dei, quoniam constitutus sum in misericordia eius. Rursus quum indicat hominem minime otioso, & qui se in Dei eloquiis exercet, berem rerum prouentum, uxori numerosa pro-

Psal. 128.

fecunditatem; *Beatus*, inquit, qui timet Dominum & ambulat in vis eius, prosperabitur manuum suarum labore. *Felix & beatus* ipse erit. *Vxor tua*, sicut vitis fecunda, in lateribus domus tuæ. *Fili tui* sicut plantula oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Ecce, sic beari ac ditescere solet homo qui timet Dominum. Similiter apud Hieremiam Deus illū, cui vin-

Cap. 11.

ce afficitur, quo se oblectat ac reficit oliuam pulchram vocat, vberem, speciosam, fructiferā, hoc est, nome-

cit

ius apud illum gratiosum est & amabile. Huic Oseas *Cap. 14.*
 consonat qui ex eodem fonte oracula sua hausit eo-
 dem spiritu conciones suas perfecit. Et erit quasi oliua
 lora eius, & odor eius ut Libani. Quo designat illos, qui *Simile à ro-
 bus odoratis.*
 deo indiuulſe adherent, illiusq; placidis se oblectant,
 fauorabiles eſſe illique gratos & acceptos. Vt enim
 lauis halitus & fragrantia ſpiritus fouet ac recreat:
 ita Deum reficit & oblectat odor hominis, qui ſalu-
 tarem illius doctrinam amplectitur, ac Diuinæ volun-
 tati ſe præbet obſequentem. S. c. Paulus quo oſtendat 2. Cor. 2.
 illos apud Deum gratioſos eſſe & fauorabiles, qui
 eius Euangelium propagant, ac fide alios inſtrunt:
 Chriſti. inquit, bonus gratusq; odor ſumus in omni loco. Et Pa-
 triarcha Iſaac: Odor filij mei, tamquam odor agri pleni, cui *Genes. 27.*
 benedixit Dominus. Denique in Cantico Sponſa: Curra-
 mus in unguentorum forum, hoc eſt, id quiſque efficere
 ſtudeat, vt paſci poſſit ac refici ſalutari illius doctrina,
 quæ laſſos ac labentes fulcit ac recreat, non ſecus
 quam ſuauiſſimus odor naribus oblarus collapſos ani-
 mique deliquio ſopitos inſtaurat atque erigit.

De Rhamno aculeato frutice.

CAP. VI.

Rhamnus ubi adoleuit, validis robuſtiſque qua-
 uauerſum vallata aculeis, homini ſi manum in-
 cautius admoueat, infeſta eſt: adherent illi racema-
 tim exiguo minimoque petiolo numeroſæ bacca co-
 lore croceo, orbiculatæ, magnitudine vel myrti vel
 iuniperi, ſapore acidiffimo, quas qui improviſo de-
 cerpere tentat, crebro infixio aculeo ac mucronata
 culpide manū vulnerat; bacca ubi dentibus linguaq;
 atteruntur, vel prementibus digitis contrectantur,
 croceo ſucco manus inſeſiunt: ſunt enim ſtaccidæ &
 vliſinoſæ. Quum autem tres ſint Rhamni ſpecies, iſta
 Zelandicis ſabuleris, dumoſiſque colliculis copio-
 ſe innaiſcitur, Oceani accolæ *Dumen* vocant, quæ

Psal. 57.

Locus Davidis explicatus.

vox corrupta an à Dumo ac dumeto deducta sit, non ausim certo statuere. Sunt tamen arenosi isti, maritimique tractus passim multis densisque Virgultis, viminibus, spinosisque ac senticosis fruticibus, atque aculeatis stirpibus foecundi; ut sunt Rhamnus, rubus, Halimus, paliurus, oxyacantha, carduus stellatus, eryngium, Ononis siue resta bouis. præter insignes alias herbas, quas affatim ea loca suppeditant. Bello-nius qui Palæstinam ac Syriam peragrauit, existimat Christi Seruatoris sertum, seu spineam coronam illius capiti implicatam ex Rhamno fuisse confectam, quod in iis regionibus nulla alterius generis spina se proferat. Desumit autem David ex spinoso hoc frutice appositissimam similitudinem contra factum ac tyrannidem, contra factiones & sæuitiam improborum, qui innocentibus insidiantur atque infesti sunt, damnaque inferre meditantur, quorum conatus & molimina irrita fore prædicat & inualida: *Antequam spina vestra, inquit, indurescunt in Rhamnum, ullo quo aculeos infigere possint, Dominus velut tempestate quadam exorta conteret & conficiet vos, infringetque vires vestras & robur imminuet.* Quibus verbis indicat illos fraudes, imposturas, technas, sycophantias, cædes, omniaque hostilia comminisci ac meditari, sed antequam vires illis suppetant ad perficienda quæ animo conceperint, conficientur ætate immatura, hoc est, priusquam adolescant ac vires ad inferenda incommoda sint consequuti, quibus verbis hæc quoque sententia subest, ut ex hac vitæ statione in qua in tenuiores tyrannidem exercent, exturbandi sint, ut ex olla aut lebetes eximi solent carnes semicrudæ, quæ non satis elixatæ esui sunt inidoneæ, quum vix calorem conceperit ab igne, qui ex spinoso atque aculeato frutice, atque rhamno extruitur. Solent enim strues lignorum aut fasciculi ex paliuro, rhamno, iunipero, iubo, vepibus, ac lentibus confecti non solum manibus

hibus tractantium vulnus infligere, sed foco immissi
crepitantibus flammis ac stridore quodam horrendo
assidentes territare: sic ut etiam fauillas scintillantes
atque ignitas faculas in obuios quoique eiaculentur.
Hic itaque sensus ex Propheta verbis erui debet.
Quamlibet illi faciant, atque innocentes opprimere
tentent: nihil illis ex voto aut animi sententia suc-
cessuram, sed inopinato ac repentino illorum inte-
ritu insontes periculo eximendos. De Rhamne ac de-
sumpta ex hac stirpe similitudine nonnulla tractata
sunt, lib. 4. cap. 9.

De Cucurbita silvestri, vulgo Colloquintida.

CAP. VIII.

Colocynthis seu agreſis cucurbita Medicis vsui
est in expugnanda pituita, & bile tum flaua tum
atra quos humores violenter & valide extundit non
ine virium detrimento, & reſeratis venarum fibris,
anguinis educatione, quocirca coërcetur illius ferocia
naſtiche, & aliis quæ ventriculo robur conciliant.
Fructus huius ſtirpis orbiculatus eſt, vbi maturuit,
candidus pilæ magnitudine, vel vt malum Medicum
ſeu citrium quod ab auri colore *aurangium* vulgo vo-
cant, ſi extima putaminis pars flauescens cultro adi-
natur, eximæ nec prorsus ferendæ amaritudinis:
quod indicatur in Regum historia. Quum enim He-
liſæi ſamulus in rus digreſſus herbas colligendo pul-
mento collegiſſet, inter alias cucurbitam iuluaticam,
quam vulgus *Colloquintidam* vocat, ignarus quid eſſet, *Farina qua*
in ollam coquinariam coniecit, illiſque edendum *rancorem*
appoſuit, vbi deguſtaſſent, *Mors in olla*, conclamant; *pulmentis*
hoc eſt, venenum nobis exhibitum eſt. Heliaſus non *eximat*,
imperitus naturæ, conſeſtim inita ratione qua ama-
ritudo eximi poſſet, farinam ollæ immiſcuit: quo fa-
cto pulmentarium eſculentum perfecit, abſolito ex-
tremo atque alieno ſapore quo erat imbutum. Subeſt

B. 5

huic rei ratio Physica, habet enim farina polentaria
eam vim, ut extraneum atque amarulentum saporem
diluatur atque aboleatur, præsertim ordeacea, ex qua po-
lenta conficitur, tum cremor massæque polentariae
zythi aut ceruisiæ materia, maeratis aqua frugibus
avena, ordeo, ac lupi salictarii floribus quæ triuial
voce lupulus dicitur, quo fit, ut quoniam ceruisiæ po-
tus ex istis fere conficitur, qui ex hoc liquore vuid
sunt, ac zytho madidi, quod identidem vsuuenit in
ferioris Germaniæ populis, lupulo & auena perfun-
Ceterum quotidiano experimento comprobatur
habemus salfam atq; amarâ aquam dulcescere ad-
mixta polenta, siue ex ordeo confecto cremore qu-
ex hac stirpe est concretus liquor, ut etiam lomen-
tam ex farina fabacea, adeo ut duarum horarum spa-
tio mitescat ac poculenta efficiatur, citraque offen-
sam in corpus admitti possit.

De salice. C A P. VIII.

Salix nota arbor, à saliendo nomen sortita, quo
sceleriter affiliat ac confestim arborefcatur, Belgis
simili etymologia *villige* dicta, quoniam prompta et
ac voluntaria in crescendo. Quum autem huius stir-
pis plures sint differentiæ, ea Belgæ æstiuis caloribus
cœnacula adornant, atque etiam virenti hac frond-
ac pampinis, agrorantium lectos velant, quæ Virg-
lio *glauca* dicitur, quod ad albedinem vergat: hæc si-
quidem gratum odorem in auras diffundit, atque ac-
ris feruorem æstusque mitigat. Ex hac Deus per E-
saïam similitudinem cum primis elegantem desumi
qua pollicetur piis omnibus qui illi fidunt, rerum c-
minum affluentiam, vberem annonæ ac rei frumeta-
tariæ prouentum, prosperum in omnibus negoti-
successum, nec solum externa bona & quæ corpo-
inferuiunt, se exhibiturum confirmat ac pollicetur
sed solida & æterna, quæq; mentes quamlibet arida
& sit

Cap. 44.

sticulosas vberimo Spiritus diuini pabulo foue-
 nt, atque inexhausto Diuinitatis fonte perfundant,
 qua irrigatione mœrentes arentesque animi in opti-
 mam spem eriguntur, atque vberimos fructus amo-
 ris & charitatis erga Deum & proximum proferunt.
 Sic enim concionem suam orditur Vates eximius,
 Neque huius seriem prosequitur; *Ne timeas aut me-* *Simile à fru-*
concutiaris serue mi Jacob quem elegi: nam effundam aquas *fluantibus*
super sitientem, & fluentem super aridam, perfundam spiritu *arboribus.*
neo semen tuum, & benedictionem super stirpem tuam, ita ut
raminum more germinent, & quasi salices iuxta profluentes
quas. Ut enim stirpes in locis irriguis consista specta-
issime frondescent ac foliorum pompa luxuriant:
 ita animus humanus salutari doctrina perfusus ac
 diuini spiritus fonte irrigatus, omnium virtutum
 splendore nitescit, ac solida viuidaque fide fultus fu-
 lissime ramos diffundit, ac solidis Deoque acceptis o-
 peribus exornatur, ut arbor fecunda fronde & fru- *Psalm. 136.*
 ctibus, quæ alios etiam reficit ac fructibus satiat. Iu-
 dæi abducti in Babylonia, omni solatio destituti, su-
 spenderunt in salicibus citharas suas, quibus modu-
 lari solent diuinos hymnos ac cantilenas gratulato-
 rias Deo viuenti, omniaque queruntur in tam tristi
 exilio, lamentosa, lugubria, funesta, amara, luctuosa,
 ita ut nulla ratione induci potuerint, quo vllum læti-
 tiz argumentum proferrent, scite tractandis organis.
 Apposite in salicibus suspendisse describuntur à Psal-
 mographo instrumenta Musica, quum hæc arbor
 sterilis sit & frugiperda, & quæ ut polluti semen ante
 maturitatem obiciat; his accedit quod amara sit, nec
 admodum spectabilis & amœna uti platanus, palma,
 cedrus, cupressus, terebinthus, quocirca huic arbo-
 ri accommoda aptaque exilii comparatio, & quod
 eius ramis citharæ affixæ sint. Ut enim salix amari-
 tudine imbuta est, nec admodum speciosa aut aspe-
 ctu grata: ita exilium & transmigratio in Chaldæam

fuit acerba, tristis, amara, calamitosa iudæis, eoque
magis quod identidem recrudesceret dolor, & acer-
bitas renouaretur. continenti recordatione Sionis
urbis Hierosolymæ, ipsiusque augustissimi templi,
quo sacris carminibus Deum soliti sunt honorare.
Tantus siquidem mœror illorum animos occupauit,
ob conculcatam sacratissimam religionem, atque ab-
stusos prophetas, vibemque dirutam ac solo æquatam
ut nulla oblectamenta, nulla solatia admitterent, ne-
vllis blandimentis percelli potuerint, ut sacris Deo
dicatis cantionibus alienas profanasque aures demul-
cerent quum ad irridenda sacra modulamina essen-
t arrecti, qua petulantia victis dolor non sopiri, sed re-
crudescere cœpit ac redulcerari. Siquidem ut habet
Prouerbum, *Musca in luctu importuna narratio*. scite
itaque ab iis responsum.

*Hierem.
Threnor.*

Ecclef. 2.

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra
aliena, atque inter illos qui nostra miseræ & calamita-
tati non indolescent, sed insultant ac subsannant
eum cultum quem exhibere consueuimus Deo im-
mortali? itaque frustra fatigant nos, ut illos oblectem-
us citharis nostris, quum & nos, & Deum Hebræo-
rum despiciant, ac dentatis diceris exagitent.

De Saliunca. CAP. IX.

Saliunca quam nonnulli Celticam nardum existi-
mant, pusillus est frutex non in eam altitudinem
assurgens, in quam nostra *Lauendula*. Siquidem ab
humo se non attollit: quod Virgilius annotauit, du-
cta comparatione a nonnullis stirpibus in commen-
dationem eius qui scite calamum tibiamque inflare
nouit, atque æmulo peritiorem pronunciauit;

Eclog. 5.

*Lenta salix quantum pallente cedit oliua,
Puniceo humiliæ gemmam saliunca rosetæ:
Iudicio nostra tantum tibi cedit Amyntas.*

Digeritur autem Saliunca in fasciculos manuales
& oli-

et olfactoriosa quæ subinde naribus admoueri so-
 lent, vel instaurandis fouendisque cordis viribus, vel
 abigendis retris odoribus, ne spiritus contagione a-
 liqua inficiantur. Est enim eximie suauitatis, sic vt
 metibus ac tegeticulis lodicibusque interposita, gra-
 vissimo illa odore commendet, ac tineas blattasque
 abigat: quod etiam Belgæ moluntur pseudonardo
 que *Lauendula*, qua passim scatent exultique sunt
 apud Belgas horti, spicato caruleoque aut cassio flo-
 re, caloris tam intensi vt caput grauedine inficiat.
 Non defuerunt nostra memoria hospites & caupones
 quidam, qui aquam lauendulæ è turbine aut meta-
 lillatoria, quam *Alembicum* vocant, iniectam vino
 immiscerent, quo generosius videretur, minusque
 salutum, & facilius inebriaret: qua impostura id in-
 commodi consequuti sunt conuiuæ, vt postridie a-
 terrimo capitis dolore sint affecti, qui vix vllis reme-
 diis discuti aut mitigari potuit, nisi adhibita somnifi-
 ca portione, aut aqua frigida, vel sero lactis affluenter
 iusto. Exterum Deus qui suis amplissima quæque
 pollicetur & præstat, ex hoc exili ac minuto frutice
 comparationes desumit: *Montes & colles*, inquit, can- *Isaia 55.*
 bunt vobis laudes, & omnes arbores plaudent manus: hoc
 est, omnes gratulabuntur & applaudent vestræ feli-
 citati, singuli vobis honorem deferent, & magnifice-
 tudes vestras deprecabunt, quod excusso iugo, Dei
 beneficio salutem sitis consequuti, atque illius mu-
 nificencia ad amplissimam dignitatem euecti, tantis-
 que donis ac muneribus exornati, finito tam tristi at-
 que acerbo exilio. *pro saluunca assurgat tibi abies, pro spina
 nus, & pro ortica crescat myrtus*: Quibus verbis desi-
 gat omnia istis futura incremento, atque optatos
 prosperosque successus habitura, ita, vt prominutis ab-
 iesque herbis aut etiam noxiis spectatissimæ arbores
 fructiferae sine emersura. Hæc autem non solum
 externas ac temporalia bona, sed ad externas do-

Galat. 5.

tes, atque animi mentisque decus & ornamenta referenda sunt: ut pro se, ocia, violentia, sœuitia, fastu, arrogantia, superbia, atque animi elatione; quæ (v. Paulus restatur) non dubia sunt carnis opera, succedat clementia, humanitas, mansuetudo, lenitas, cœmitas, placabilitas, beneuolentia, benignitas, ac pleræque alia quæ inter fructus spiritus ab Apostolo referuntur, sic ut expulsa iniustitia, iniquitate, nequitia, avaritia, iustitia, probitas elucescant; pro luxuria, libidine, prodigalitate, pudicitia, moderatio, frugalitas, temperantia se proferant; pro ignauia, desidia, torpore, somnolentia, alacritas, fortitudo, magnanimitas, infirmarum rerum contemptus & despicienti præstantia virtutis substituuntur. Sic inuerso rerum ordine pro vitiosis ac deprauatis affectibus vel potius perturbationibus, quæ mentem à ratione, à naturæ Dei Lege auertunt; pax & tranquillitas quam pacis fiducia in Deum, animum placide ac secure regat moderetur.

De herba Borith, quæ medicis veteribus Struthion vocatur Mauritanis Arabibusq; scriptoribus Condifi, cuius a nomen recentioribus vocata Saponaria, & herba fullonia, Belgis Zeep cruydt quod ut smigma eluendis morculis adhiberi soleat.

CAP. X.

QUVM populus Iudaicus paulo ante urbis exdium inquinatissimis esset moribus, multisq; horrendis flagitiis ac sceleribus contaminatus, sic ad summam impietatis nihil esset reliqui, Deus e gantia similitudine illos perditos ac profligatos pronuntiat; nec ullis, quamlibet præsentaneis remediis ad sanio rem mentem, ad integritatem vitæ, ad deu-
Cap. 2. Hic virtutis posse perducere. Quum enim à sacratissima
remis expli- ligione, Deique cultu ad idololatriam defecissent
entum. liunde quam à Deo viventi salutis præsidia con-
tere cœperunt, aliunde responsa petere atq; orac-
scit

scitari quum etiam hoc accederet ad impietatis cum-
mulum, ut infontes non clanculariis insidiis confice-
rent, sed aperte ac passim in triviis, nulla iustitia re-
uerentia, nullo legum metu, adeo ut nihil se commi-
sisse haberent persuasum, ac ne tantillum mali per-
petrasse, aut si quid patratum est, ac scelus admissum,
persuadent sibi à veritate deui atq; errore impediti,
facile abstergi atque elui posse maculas & sordes cō-
tractas cultu quodā alieno ac superuacaneo, qui Deo
ingratus est & detestabilis. Quocirca quum Deus vi-
deret illos, contempto suo p̄cepto, inanes spes fo-
uere, ac fallaces rationes ac modos comminisci, quo
se puros prætare conentur, iisq; sibi plaudant ac se-
dulo persuadeant omnia salutaria cōsequuros: Deus,
ne illi pereat suus honor & magnificentia, expostulat
cum populo suo, quod alio se conferat, alias cisternas
ac scrobes eruat, quod alio properet quam ad fon-
tem aquæ viuæ, quæ non cœnosa est, non fœculenta,
non exitiosa, sed suavis & salubris. Sic autem insti-
tuit cum defectoribus expostulationem, ita ut singu-
latim quemque illozum appellet: *Ego, inquit te plan-* Hier. 2.
taui vitem electam & generosam, atque lectissimo semine, pra-
stantissimis malleolis ac sarmentis conserui: qui fit ut in prauam,
hoc est, alienam ac degenerem spuriamque vitem conuersa
sis? Et quo ostendat non facile elui posse maculam
aut nauium aspersamque animo labem. *Si laueris,*
inquit, nitro & multiplicaueris herbam Borith, maculata ta-
men eris coram me in iniquitate tua. Quo indicat, tametsi
in speciem primaque fronte excussisse sordes, atque
eluisse maculas videaris, supersticioso quodam
cultu, quam tu ipse tibi fingis, & obscuras Dei glo-
riam, fictaque religionis umbra numquam tibi per-
suadeas Deum tali ratione posse placari, aut te
pristinum nitorem consequi: alia ineunda ratio a-
lius excogitandus modus, quo posses nitescere,
& factori tuo reconciliari, excutienda prorsus ex

animo idololatria, hoc est, adulterinus, ac fictiti-
 cultus, alteri quam Deo attributus, amplectenda vita
 integritas, extirpanda è mente omnis nequitia, in
 Deo firmiter inhaerendum, illique omni fiducia sta-
 biliter innitendum, alioqui externis rebus cultuque
 commentitio ac superstitioso quem Deus non exigi
 nec præscripsit, sibi salutem atque animi puritatem
 polliceri, non solum inane & superuacaneum; sed
 etiam damnosum & Dei maiestati injurium. abster-
 git quidem atque emaculat sordes Struthion siue
 lanaria quæ laneis vestibus candorem adfert, cutem
 expoliunt ac lentigines nauiosque abolent sinegma-
 ta, verum nihil excogitari potest tanta abstergendi vi
 ac facultate præditum, quod animæ tuæ sordes pos-
 set eximere, quod plus satis inolitam penitusque
 infixam labem possit eluere. Qui enim morbum
 suum non agnoscit ac salutarem doctrinam à fide
 medico oblatam respuit, insanabilis est & despera-
 tus, cui medicinam adhiberi Hippocrates verat, illo-
 que dignior Christus deferendos præcipit, ubi omnem
 operam studiumque illis conseruandis impensum est.

Cap. 3. Cæterum Deus apud Malachiam se Angelum missu-
Matth. 11. rum pollicetur qui viam præparet, quo vaticinio Io-
Marc. 1. annem Baptistam designari Euangelium testatur, ac
Luc. 7. statim venturum Dominatorem, hoc est, Christum
Esa. 40. qui multa innouabit, multamque operam infume-
 corrigendis illorum vitiis formandisque moribus, quo-
 rum interest populum salubri sanaque doctrina im-
 buere: Ipse est enim quasi ignis conflagans & quasi herba sullo-
 num, & sedebit conflagans & emundans argentum, & purgabu-
 filios Levi, & colabit illos quasi aurum & argentum, hoc est
 pueros reddet, nidos, terfos, expolitos adempta o-
 mni rubigine & scoria vitiorum, ut in fornace aut of-
 ficina argentaria expoliri metalla solent. Itaque pri-
 mum vitum est ministerio abstergis sordibus, orna-
 tamque nitorem adicere, nequa culpari possent tan-
 quam

nam contaminati sceleribus qui Dei munia obeunt
etque functionibus destinantur; quocirca simili-
tudinem desumit à rebus externis eamque ad ani-
mum transfert. Siquidem fullonia herba siue Stru-
tion incredibilem vim obtinet in eluendis maculis,
que imbuendis candore lanis; pollet enim vi ab-
sorbentia; adeo ut etiam pituitam è capite eliciat, ac
ernutamentum moueat tanta violentia, ut partum
mortuum excutiat.

De Cocco vermiculo, Conchylio, Murice, Ostro.

C A P. XI.

Rutex est pusillus exilibus ramis, folio aculeato,
cui annascitur coccus seu granum tinctorium,
quod colorem rubrum ac rutilantem exhibet aspe-
ctu gratissimum, oculisque amabilem: cuius tinctu-
re aut succo imbuta lana aut byssus, exuberantissime
vireque splendido rubore illum inficit. Inuenitur
etiam in aquifolio vel acrifolio potius, qualis est ar-
bor Belgis vulgaris, folio laeuore perpolito; quaqu-
perfolium aculeato, perenni virore, ut cui nunquam
folia decidunt. Ex hoc grano Coccinea velitis no-
men obtinet, cuius in Bibliis sæpe firmentio, vermi-
cula, muricata, qualis est rosæ rubore perfusus, ostri-
ca, quinquiliata quæ purpureo colore flagrat a que
amabili rubore collucet, oculisque blanditur, qui
color Imperatorum ac regum paludamentis dicatus
est, ac purpuratorum apud Romanos pallis ac gale-
ris. Sic in Cantico sponsæ rubicunda labra, vittæ
coccineæ comparantur. Sic puellæ Belgicæ venusta
labris studiosæ labella corallina & coccinea moluptur.
Iosue defuncto Mose, dux Iudæorum constitutus,
pallium coccineum gestasse legitur. Sic Christus in
ludibrium affectati regni chlamyde purpurea indu-
tus describitur: In Apocalypsi vero mulier illa scor-

Cap. 4.

Cap. 2. 6

7.

Matt. 27.

Cap. 17.

Cap. 18.

C

Luc. 16.

Esp. 1.

ratrix, quæ domum suam patefecit omnium cupiditati, insedisse describitur bestię coccineæ, eaque mulier induta erat purpurea coccino, auroque deaurata, & gemmis, & margaritis, habens poculum in manu sua plenum abominationibus, & immunditia libidinis suæ. Et fronti inscriptum erat mysterium Babylon, Romanæ urbis typus & figura, ut Hieronymus interpretatur: quibus insignibus factum indicat, superbiam, arrogantiam, mentem sanguinariam atque innocentem cæde cruentam. Divitem vero illum epulonem præter sumtuosas mensas atque apparatus ferculorum, indatum fuisse purpura & bysso historia Evangelica testatur, nulla humanitate, nullo pietatis in egenos & miseros affectu. Ex huius succi rubicundo colore desumitur apud Esaiam comparatio, atque instituitur concio contra illos qui innocentum sanguini inhiant, atque innoxios opprimere meditantur, eosque Deus ad saniolem mentem, reuocare, atque ut resipiscant, ut à sceleribus resiliant, amanter exstimulat, quod si obtineri possit, pollicetur amnestiam, hoc est, omnium scelerum obliuionem, quamlibet horrenda fuerint & enormia, adeo ut culpari sustineat, ac violatæ fidei, ruptique foederis crimē subire nō recuset, nisi stet promissis, ac præstet quod sit pollicitus. Sic n. cum illis concionē instituit: *Abluite manus vestras sanguinolentas, mundos vos præstate, auferite malum cogitationū vestrarū ab oculis meis, desinite agere peruersè, studete æquitati, subuenite oppresso, pupillos subleuate, viduis patrocini mini, si fuerint peccata vestra ut coccinum, sient nunc cādidiora. Et si rubra ut vermiculus, hoc est, purpureus & conchyliatus color, qui ex marina concha eximitur, velut lana alba erunt.* Quo indicat quamlibet scelera vestra cruenta sint cæde & sanguine innocentium, facile expiari posse, atque elei pœnitentia ac fiducia in Deum, conceptoque emendationis vitæ proposito. *Cæterum vestes coccineas seu muricatas*

ac

purpureas, denique & bombycinas, quas Belgæ ob
 minutissimam lini lanæque texturam *kespen* vo-
 cant & *bombazyn*, & præter hæc sericas & holosericas,
 & in Asiatica Scythia olim confici solent, in usu
 se Hebræis, easque ad decus & ornamentum cor-
 poris, ad honestatem, nonnumquam ad luxum, &
 inopiam inanemque ostentationem adhibitas. *Cap 4.*
 Biberam codices passim testantur. Vnde apud Hie-
 riam Israel insultat ac dira minatur, quod deser-
 uo a quo omnis salus dependet, se idolis prosti-
 tamque adultera, alienis se oculis exponit, or-
 nate exotico se comit ac poluit, ut illos in sui a-
 licem alliciat. *Quia* inquit Dominus) magna sit
 vestra strages ac vastitas, omnesque fortes in fugam versi ad
 ardua atque hostibus inaccessa se conferant: tu vero per-
 vastata quid facies? Etiam si vestieris te coccino, & or-
 nis monili aureo, & pinxeris stibio seu fucos oculos tuos, fin-
 ramponeris, despiciunt enim ac despuunt te amatores tui,
 & prorsus afficiuntur ornamentis poluitque tuis
 tuis, sed in animam vitamque tuam sunt inten-
 zechiel quoque Dei nomine non minus acerbam
 entiat Samariam & Hierusalem, quos adulterii in-
 lat, quo nomine idololatriam atque à Deo de-
 onem designat. Ut enim inexpressibile scelus est
 testandum violatum coniugium, hoc est, legiti-
 & indissolubilis vitæ societas contaminata adul-
 : ita etiam execranda res idololatria, qua Deo
 anti suus honor, suum decus & gloria adimitur, *Idololatria*
 & in alium transfertur, eo autem in illos incan- *adulterio*
 t acerbius, quod non solum in lucis umbrosis *compara-*
 vallibus gentilium more suas aras, statuas, dela- *tur.*
 adornarent, magnaque pompa & vitulorum ap-
 tu sacra sua peragerent: ita ut legitimus cultus
 i poluit, in eoque salutis columnen consistere;
 quod accitis ac conuocatis etiam exteris in æde
 dicata nefaria sacra perficerentur, sæpe (in-

quit) spectantibus omnia magis angusta sancta que videntur, in illorum gratiam lausisti te & depinxisti stibio seu fuso oculos tuos ornataque mundo muliebri sedisti in lecto pulcherrimo, instructa mensa ante te, super quam thymiana sive suffimen, unguentumque neron posuisti, adhibito tamquam in solenni festo exultantium strepitu. Itaq. is cultus qui mihi offerri debuit, exhibitus est idolis ac dæmonibus astante confusa multitudo ex gentibus conflata, qui eadem qua tu, fruuntur insania.

De Paluro aculeata stirpe, cui sanguinari comparantur atque insidiosi, quique ad inferenda damna prout sunt.

C A P. XII.

Cap. 7.

QVVM nusquam non propheta vitia infestentur, illorumque rabiem ac ferociam reprimant, qui hominibus infesti sunt, atque ad iniuriam damnaque inferenda prout: horum nonnullos lupis, leonibus, pantheris, colubris, aliisque infestis beluis, denique vulpibus & mustelis insidiosis animalculis componunt: nonnullos aculeatis ac senticosis stirpibus assimilant. Sic Micheas vates deplorat exstinctam religionem, pietatem proculcatam, cultumque diuinum prophanatum, omnes ab integritate collapsos, nec aliud, quam fraudes, sycophantias, technas, imposturas, insidias, omniaque hostilia meditari. In hunc itaque modum scelera illorum amplificet; ac singulorum improbitatem exaggerat in immensum, à spinosis aculeatisque stirpibus desumpta similitudine. Perit ex terra sanctitas, exulat probitas, & rectus atque integer, inter homines non est, omne sanguini inhiant, & vir fratrem suum ad mortem venatur, & malum manuum suarum dicunt bonum, hoc est, suis erroribus blandiuntur. Princeps postulat, & iudex in reddendo est. h. e. in omnibus acquiescit & obsequitur illius postularis, nullaq. habita aut observata iuris æquitas ac finit illum omnia pro arbitrio ac voluntatis imperio

perio agere, vel tenuem plebeculam arrodere atque
 exactionibus opprimere, vel tyrannidem in tenuio-
 res exercere. *Qui optimus ex eorum numero, est quasi Pa-*
liurus, & qui probus & integer tamquam spina in sepimentis.
 Quocirca huiusmodi hominibus in imperio consti-
 tutis, eum rerum statum futurum indicat, ut delatori-
 bus passim inquentibus in civium vitam, mores ac
 studia, non satis tutum sit cuiquam fidere, aut sua ar-
 cana committere, ne familiari quidem atque intime-
 noto. Ingruente enim huiusmodi tumultu, atq; ha-
 bita de civium opinionibus quaestione, exploratisq;
 illorum sententiis, labascunt multorum animi, atq;
 amicos non solum deserunt, sed nonnumquam pro- *Matt. 10.*
 dant; quod euenturum Christus etiam vaticinatus *Marc. 13.*
 est. Itaque in tam dubia ac vacillante multorum fide;
Ab ea, inquit Propheta, quae cubat in sinu tuo, custodi clau-
stra oris tui, hoc est, ne uxori quidem mentem tuam pa-
tefacias: quia filius contumeliam facit patri, & filia confur-
get adversus matrem, nurus adversus socrum suam. Et inimi-
ci hominis domestici eius: in tanto rerum humanarum
æstu, ac tam turbulento Reipublicæ statu, quo præsidi-
o quisq; se fulcire debeat obiter commonstrat: Ego
autem Dominum respiciam, expectabo Deum servatorem
meum: Exaudiet me Deus meus. Propter summam fidu-
ciam erga Deum, & quod totus in illo conquiescit,
 ab eo pendet, salutem sibi pollicetur, ac præsentaneum
 auxilium contra potentiam, ac fastum, ac superbiam,
 contra saevitiam ac nocendi rabiem. Quam enim Deus
 mansuetas sit, placidus ac mitis: illi rabidi sunt, fero-
 ces, crudeles, inhumani, atq; ut sentes, tribuli, spinæ,
 atq; arbores aculeis armatae, quibus innocentib. da-
 mna atq; detrimenta inferunt. Quamobrem desumit-
 tur in hac concione ab arboribus validis firmisq; a-
 culeis vallatis similitudo, qua hominum improbo-
 rum naturam & conditionem ad amissim exprimat:
 Siquidem paliurus spina alba quæ mense Maio, can-

*Nusquam
 ita fides.*

dido ac suauiter olēte flosculo passim in dumosis locis ac sepibus conspicitur, sentes, rubus, Cretesinus; quæ pharmacopeis *Berberis* dicitur, foliis, floribus, baccinis vel acinis racemisque oculis blandiuntur, atque aliquem in eduliis vel medicamentis usum habent: sed manibus tractantium noxia sunt, si incautius ac parum considerateprehendas: ita fucati homines & fallaces in speciem blandi sunt, amabiles, sed qui arrepta vel obiectuata leuissima occasione pungant ac vulnus infligant. Est autem *Paliurus* Theophrasto, Virgilio, Plinio, Dioscoridi, Columellæ decantatus, sed non omnibus eadem facies exprimitur, tametsi omnes fateantur sepibus minuendis accommodam, quod minacibus aculeis pecus atque homines, qui hortorum fructibus insidiantur, arceat, non prorsus dissimilis oxyacanthæ, siue acutæ spinæ, quod mense Maio spectatissime floreat, exiguo quidem & minuto flosculo, cui in medio rubicunda quædam festuæ insident, sed quæ candore & suauitate eximia commendabilis sit, adeo ut nemo non apud nostrates hac fronde ædium vestibula exornet, ramis in vrceis afferuatis atque aqua identidem irrigatis: ubi vero arbor hæc deflorescere incipit, baccas exhibet primum virides, oblongas, maturitate rubentes, officulo intus lapidoso quod ambit membrana, intus pingui vinctoque sapore imbuta, quo vitimur in atterendis calculis, ac leniendo vesicæ meatu.

De Gith, quæ *Grace* Melan'hion, vulgo à nigrore *Nigella* dicitur, *Belgicæ* *Syvarte*, *Nardus* ob odoris suauitatem, tum aliis stirpibus desumpta comparatio.

C A P. XIII.

Cop. 23.

E Saïas quem alias restati fumus rerum naturæ peritissimum, in illustranda sua concione ac vaticinio, quasdam stirpes, earumque & flores & semina narrationi

tionem accommodat, nempe Gith siue Melanthion, Cuminum, Triticum, Hordeum, Milium, viceam, speltā vel zeam, quæ vulgo notissima sunt, & quæ armentis pabulum tum hominibus alimentum suppeditāt. Gith, vulgo Nigella, passim in hortis obuia est frutex cubitali altitudine, aliquando maiori pro soli vberitate, vt Zelandicis agris affollet, foliis feniculareis, tenuiter dissectis, flore cæruleo quo euanescente capitulum se exhibet in summitate papaueraceum, corniculare, oblongum, membranarum septis ac loculis distinctum, cui semina includuntur nigerrima, porri seminis non ab similia sed odoris fragrantissimi, quod olim panis crustæ inspersum, antequam in furno immitteretur, grato sapore illum commendabat: verum is vsus nunc apud Cisalpinas nationes in discutudinem venit atque exoleuit, ipsoque semine Medici ad catarrhos discutiendos vtuntur, ad enecandos lumbricos ventri admodum infestos, ad dentium dolores leniendos, ad menstrua vrinaque ciendas, ad abolendas lentigines, nauios, maculas, tum foeda vitia quæ extimam cutem deformant. Cuminum Belgis nomen *Cuminum.* retinet *cumyn*, vulgo semen vulgatissimum, quo plebei in discutendis flatibus, in sopiendis intestinorum doloribus ac torminibus, in hernia flatuosa reprimenda vtuntur, cui ego nigellam & lauri baccas commiscere soleo, & mili fatinam, cuius etiam in hoc capite Propheta meminit. Hordeum, fruges nota quinto *Hordeum.* generi gratissimum pabulum, quo etiam in annonæ penuria ac tritici raritate, plebecula vititur. Medici huius decocti cremore & prisana vtuntur in æstuosis febribus ac pulmonis atque vocalis arteriæ vitiis, præsertim quum ex falsa pituita aut flaua bile illæ partes vel exasperatæ, vel exulceratæ sunt admixtis violarum aut buglossæ flosculis. Ex huius quoque frugis polenta aut maza Belgæ sapidissimum liquorem eliciunt, qui iis Ceruisia dicitur, colore vt coctori visum est, fuluo.

croceo, luteo, flavescente, rubicundo, spiceo, præsertim ubi fax & spumofum excrementum, quo Belgæ in pinfendo pane utuntur, subsederit. Tunc enim gratissimum colorem adsciscit, ut vinum Creticum, vel illud exoticum, quod *Bastardum* vocant, ac saporem vinosum, qui non secus quam vinum, temulentiam excitat.

- Triticum.* Triticum, inter frumentacea præcipuæ nobilitatis, ex cuius farina, simila, similagine multiplicis differentiarum panis conficitur, syncerus, secundarius, nauticus, furfuraceus, & aliquot adhuc genera quæ recensere superuacuum. Milium frumenti genus, cuius quam plures sint differentiarum, Sarmaticum, Indicum, Hispanicum, omnes apud Zelandos spectatissime crescunt, Satacenicum vel Indicum, grano vel rubro, vel flavescente; ex his nostrates, & pulres, & panem conficere didicerunt.
- Vicia.* Vicia leguminis genus, iumentorum pabulum est, ut lens, pisum, faba. Hæc obiter indicare visum est, quo Prophetæ mense exacte ac dilucide possit explicari, quæ in hoc versatur, ut declaret Deum nihil temere aut fortuito, nihil inordinate aut confuse, sed omnia distinde aut distribute, certaque ratione ac lege perficere, nunc pœnas infligere coercendis hominum sceleribus, nunc plagis & vulneribus mederi, afflictisque mentibus solatium adferre, quod aliquando maturius, nonnumquam serius peregit, sic ut ultionem differat, ac lente ad vindictam progrediatur, quod etiam in præstanda salute evenit: aliquando subito potentiam suam utrobique exserit, ut expedire illi videtur, atque occasio se offert. Quocirca commonefacit vates illos, qui Dei iudicia non satis pro æquitate interpretantur, ut modeste ac reuerenter de illius Maiestate & providentia sentiant, ut magnifice & sincere de illo loquantur, ne quid culpent, aut calumnientur in eius factis, quum videt sceleratos rerum omnium prosperitate frui, pios calamitati-

mitatibus atq; arumnis esse expositos. quum pro in-
 credibili a sapientia, atque inscrutabili consilio res
 mortalium recte & legitime regat ac moderetur. De-
 sumitur autem in illustranda hac concione appositif-
 sima similitudine de agricolarum studio & occupa-
 tione, ipsaq; arandi ac sciendi triturandiq; ratione.
 Siquidem colonus tempestiua anni parte, subacta
 terra, atq; aquata soli planicie, certo modo & mensu-
 ra semina suis quæque locis, atque agrorū dimensio-
 nibus humo committit; obseruatq; ordine atq; ad-
 hibita ratione telluris, aliam agri partem tritico &
 hordeo depurat, aliam pro frumenti aut leguminum
 natura nigella, lupino, fæltæ, milio designat, neque
 enim indifferere & permixte grana solo mandat ac
 sulcis committit, sed singulis discriminata iugera a-
 grofque peculiâres accommodat. Peracta autem sa-
 tione, arator non cessat nec conquiescit aut otiosus
 est; sed post sementem melli inhiet; quocirca ante-
 quam ad maturitatem deueniant segetes, frugesque
 Cereales flauescere incipiant aut maturitatem con-
 sequi, lolium, zizania inutilesq; herbas eruunt extir-
 pantque famuli, curat ne fata stranguent, illisq; ali-
 mentum depopulentur, quo tempestine metat, atq;
 annonæ prouentum mature in horrea conuehat; de-
 messa segete, eaq; recondita, iam alius illi labor, alia
 opera peragenda oboritur: siquidem trituræ atque
 excutiendis granis è loculis, illaque ex gluma, acere,
 paleis eximere ac purgatoria efficere meditatur: in
 quo opere eum delectum habet, vt singulatim cum
 iudicio quæq; aggrediatur, nec vlla ratione confundi
 semina sustineat. Itaque ali: cura adhibetur minutis
 pusillisq; seminibus, alia robustis, alia tritico, ordeo,
 siligini, auenæ, farri, lupinis, phascolis, viciæ, lentì, cu-
 mino, Gith. Sic quum agricola industriis omnibus
 laborem impendit, omniaq; certa ratione & modo
 pro rei natura exsequitur, sedulo operi insistit, ac re-

rum suarum satagit, quo emolumentum vberemque fructum ex rusticatione percipiat. Ita Deus in hoc mundi theatro, tantaque ac tam confusa hominum multitudine, omnes ad frugem perducere tenet. Et quemadmodum agricola proficissa vomere terra, occationi intentus est & confringendis glebis, ut ferat, ut metat, ut triturat ac fustibus semina excutit, ut paleas vanni flabello ventilatas à granis secernit, ut arbores truncat ferroque coercet ne luxurient ac latius, quam par est, ramos diffundant; ut deoique inserit atque ex aliena arbore germen includit, solidoque docet inolescere libro: Ita Deus homines tractat, ac suo arbitratu nonnullis damna ac detrimenta infert, severumque iudicium in illos exercet, alios calamitatibus exercet, & explorat constantiam: nonnumquam malos tolerat ac manum à feriendis suspendit in spem emendationis vite. Nec est quod quisquam illi obloquatur aut obmurmuret, quam singulari sua providentia omnia moderetur, illique constet consilii sui ratio. Quod circa si quid aduersi inciderit, aut infligatur, si morbi inguant, si clades, calamitates, pestes aliaque vitæ incommoda infestent, omnia hæc à Deo inferri cogitemus, quo castigati ad illum confugiamus, illius opem ac subsidium imploremus, in illo omnem spem ac fiduciam consequenda salutis collecemus. Quod si prospera obdeniant, omniaque ex voto atque animi sententia decurrant, si affluant opes, si accrescant latifundia, si offerantur honores ac dignitates, si res domestica bene aucta sit & stabilita, si corpus validum sit & inculpate constitutum ad eundem omnem successum rerum nostrarum referemus, atque res prosperas & aduersas ab illo administrari habeamus persuasum, illiusque ductu & auspiciis omnia perfici. Quod non solum apud Esaiam Cyro Persarum regi in mentem reuocat, cui Dei virtute, idque in gratiam ac fauorem gentis Iudaicæ,

daicæ, res feliciter gestæ, subactæque nationes, sed nulli non mortalium testatum esse vult, Deum omnium rerum auctorem esse, illiq; omnia attribuenda, quam vim & potentiam quum alias, tum potissime apud hunc Prophetam ipse asserit, quum inquit: *Ego Dominus. & nullus præter me faciens lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum: ego & omnis faciens omnia hæc.* Quo indicat prof; eos successus illius esse muneris: damna vero, detrimenta, aduersitates, vastitatem, pestem, famem, bellum, in vindictam scelerum ab illo inferri. Ipse enim efficit, ut qui ab illo dependent, illi fident atque inniuntur, peccato uiuant: è diuerso, ut ii qui sceleribus se contaminant, omni calamitatum genere diuexentur. Ceterum Dominus Hieremiæ quoque agricola officium assignat, adinotæque manu ori illius; *Ece ego, inquit, dedis verba mea in ore tuo, Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, ut euellas, destruas, perdas & dissipes, ut plantes & ædifices.* Quo indicat illum munitum & valiarum potentia verbi sui, virtutem habiturum ad exstirpanda vitia, ad eximendos errores, ad euellendas ex animo enormes cupiditates, atque inferenda semina pietatis, ad instillandam salutarem mentemque inflammandam solida fide in amorem ac venerationem DEI viuentis. Simile argumentum tractat CHRIS TVS, quum desumpta a vite & palmite similitudine: *Ego sum, inquit, vitis vera, pater meus agricola est; omnem palmitem in me non ferentem fructum, hoc est, qui fidem suam non declarat per opera caritatis, amputat, atque ut inutile sarmentum, igni destinat, omnem vero sarculum ferentem fructum purgat, amputatis refectisque cupiditatibus, quo plus fructus proferat.* Ab hac non est aliena Pauli similitudo de oleastri in oleam editione auulsi ramis ex nativo oleæ trunco. Quo indicat alios à felice statu

Esa. 46.

Ican. 38.

Rom. 13.

*Pauli locus
explicitus.*

delapsos, atque a salute excidisse, alios a seitos esse & coopratos in numerum fidelium, nullo ipsorum merito, sed singulari Dei favore & gratuita bonitate, quam nisi agnoscant, impenitusque benefici sint memores, ac constanter in fide persistant, rursus excoindendos pronuntiat, atque ob ingratitudinem a Dei consortio alienandos, assumtis infertisque postliminio iis qui mutata vite consuetudine, excussaque mentis eacitate & caligine, ad fugem, ad morum integritatem, ad veritatis cognitionem se conferunt, ac Christum a quo desciverunt, amplectuntur. Hac autem ratione Deus partim reprimat ferociam fastumque hominum atque insolentiam compescit, ne quis inani sanctimoniarum persuasione intumescat, sui que fiducia sibi blandiatur, aut calamitosis & abiectis insultet: partim fouet atque alit illorum spem; qui abalienati a Deo, per fidem rursus sunt in nativam oleam inferendi, atque in consortium ceterumque fidelium assumendi.

De Lentisco, quæ Grace Schinos dicitur, & Illico.

C A P. XIV.

Dan. 13.

Q V V M habita esset quaestio in Senatu adstante confertissima populi multitudine, de prostituta Susannæ pudicitia, ac commisso adulterio, in quo illam deprehensam criminati sunt veteratores duo fraudulentis & mendaces, Daniel prudenti ac diuinitus immisso consilio explorata rei veritate, excussa que facti causa insontem mortis, periculo eximit, ac patefacta calumnia, suspitione criminis illam liberat. Quum enim ad supplicium raperetur pudica matrona, nullius sibi criminis conscia, & quæ apud Deum suam causam referret, Daniel Dei spiritu impulsus, elata voce conclamat, nullo suo merito illam morti adiudicatam, ac rei causam accuratius excutiendam. Itaque conuocato seniorum confesso & populi frequentia,

quentia, calumniatores temerosos affertari iussit, ac
 eparatim constitui, deinde accito alio eorum, sci-
 citatur sub qua arbore in cœtus cum illa sit congres-
 sus: *sub lentisco* inquit: Daniel dixit illi comminatus
 ablegat, atque alterum produci iubet, cum quum li-
 milis interrogatio proponitur de initio congressu ac
 perpetrato illegitimo concubitu, *sub ilice* inquit: i-
 taque uterque, & mendacii & illata calumnia con-
 victus, ex lege Moysi morte sunt multati. Cæterum *Dent. 9.*
 ut lentisci natura obiter explicetur, arbor est patu-
 la, & sic satis procera, acinis rubentibus, maturitate
 nigris, quæ ut Terebinthus resinatum ac gummo-
 sum liquorem fundit, quem medici *maslichem* vo-
 cant, Belgis eodem nomine cognitam, quæ vetusta-
 te coit in globulos candidos ac spissatur, catarrhos
 autem exsiccat ac fluxiones sistit, sumitu sincipiti ad-
 motum, vel ramentis aliquot ore conuolutis, den-
 tes mobiles ac vacillantes, atque vligine vitiatos fir-
 mat, ac gratum oris halitum efficit, Ex hac arbore
 cuspides conficiuntur ab Italis, ut apud Belgas ex lu-
 niperi & lauri sarmentis, extergendis poliendisque
 dentibus accommodæ; Sic ut proverbiali figura di-
 cantur *Lentiscum mandere*, qui eius rei curiosi sunt, ac
 plus nimiam operam dentibus poliendis adhibent,
 Nostrates nunc ardeæ stellaris ex auro, argento, ebo-
 re, vngue, quam alitem *Puisir* Belgæ vocant, ex pa-
 stinaca marina, vulgo *Puisseert*, ab aculeato telo sic
 dicta, à Galeo pisce, Zelandis, *Haye*, conficiunt, ve-
 rum ex lentisco confecta dentiscalpia minus gingi-
 vas vulnerant, sed condensant potius astrictio-
 nis ratione. Hunc veteribus in usu fuisse Martialis in-
 dicat;

*Lentisco melius, sed si tibi frondea cussis
 Desuerit, dentes penna lenare potest.*

*In Apoph-
 retis.*

Cæterum alter qui mendacii colore calumniam
 adornare atque obtegere meditatur, sub pruno, hoc

Ilex.

est, illic patratum scelus impudenter confingit. Hæc inter glandiferas arbores refertur, foliis perenni vi-
rore, nec deciduis, cuius fruticulis viscum inhaerit, quo medici utuntur in expurganda epilepsia, mor-
bisque aliis qui ex turgidis spumosisque humoribus
exeritantur. Est una ilicis species quæ coccum granum
præbet, vulgo, *Vermilion, Carmezyn, Scharlaken*, quo
infectores utuntur in illustranda lana, bysso, ac bomby-
ce exuberantissimi ruboris colore. Eximitur non
dissimile granum ex acrifolio arbore foliis quaqu-
uerfum aculeatis, leniore perpolititis, quæ quum apud
Brabantios circa sepes & compita proveniat, æro in
iustam magnitudinem affurgit. Vidi tamen in mu-
nicipio quodam Zirizeæ contermino magnitudine
pruni arboris, eamque cultoris industria & crebra
scionum amputatione in summam proceritatem
fastigiatam, profert autem ineunte autumno baccas
orbiculatas pisi magnitudine, insigni rubore perfu-
sas, quales etiam exhibet ruscus, quæ nostratibus *hu-*
xus aculeata vocatur: tum rarus arbor quæ folio la-
ricis aut piceæ vel abietis, ut superioribus annis Lon-
dini mihi conspecta est, cuius umbra apud Britannos
non est mortifera, nec baccæ lethifera: in Hispania e-
nim illis venenati quiddam subesse prædicant, nec
temere in alimentum usum assumunt indigenæ, tam-
etsi gallinas illis saginari ac pinguescere nonnulli ex-
periantur, exsuta opinor nativa insitaque ferocitate.

De Hyacintho, vesteque hyacinthina, vel à viola colore Ian-
thina.

C A P. XV.

VITTAS, tegmina, fimbrias, chlamydes, pallas,
velamina, operimenta, stragula Hyacinthino vel
Ianthino, hoc est, violaceo colore imbuta, ad decus
& ornatum adhibita, ad oblectandos pascendosque
oculos omni, ut etiam nostro seculo in deliciis habita-

BIBLIO-

biliorum codices passim demonstrant. Sic Pontifici-
 a Iudaico eius coloris indumenta regali splendore
 ascripta sunt ex auro, Hyacintho, purpura, cocco-
 rato, hoc est, bis tincto, tyssō, a quo opere Phry-
 o, quo cultu ac nitore populus rudis olim officio
 utebatur, quo esset in religionem propentior:
 hic vero, hoc est, coruscante Evangelii luce inter-
 potius & spiritualia ornamenta spectanda sunt,
 que erigenda mens ad ea quæ magis salutaria sunt,
 neque inflammant in amorem & fiduciam omni-
 tentis Dei. Siquidem externus ornatus ac ve-
 rum pompa imperitiæ plebis superstitionem non
 inquam fouet, atque oculos perstringit earum-
 um admiratione, quas Deus aut contemni vo-
 t, aut in moderatum usum adhiberi, ut sunt ce-
 rina ac palla auro gemmisque rigentes, ac chlamy-
 Hyacintho ac purpura aliisq; operosis coloribus
 turata. Desumitur autem coloris huius appella-
 partim ex Hyacintho spectabili gemma, aut lan. *Hyacinthus*
 na, hoc est violacea tinctura, partim ex amabili e- *herba.*
 nominis flosculo qui exuberanti cæruleo purpu- *Hyacinthus*
 cit, qualis conspicitur in Amethysto gemma, in *gemma.*
 fio seu vulgari buglossō, aliisq; herbis passim ob-
 quarum flores purpureo colore collucent atque
 lis suauiter blandiuntur. Insectatur autem non-
 inquam Deus illorum luxum factumq; ac super-
 n, qui operosis sumptuosisque huiusmodi regu-
 ntis magnificentiam suam aliis inani ostentatio-
 venditant, atque lanihino purpureoq; amictu e-
 , infimos quoq; despiciatos habent & fastidiunt.
 onumquam ex his desumit concinnas Metapho-
 ac similitudines, easq; ad internas dotes transfert,
 nimi decus mentisque ornamenta accommodat.
 bus enim exemplis homines socordes commo-
 cit sui officii, & quid Deo præstare, qualem illi
 um exhibere, & quam solite expulsa omni su-

Cap. 16.

Cap. Eze-
chiel. 16.
paraphra-
stice eua-
riatum.

perstitutione & idololatria in ipsius religione consistere debeant, accurate demonstrat. Quod ipsum quum alias, tum diserte apud Ezechielem in hoc capite exprimitur. Primum enim in mentem illis reuocat, quanta, quamque immensa beneficia in hos contulit, qua usus sit erga illos bonitate, quibus illustrauit tum animi tum corporis muneribus, quam salutaria praecepta tradidit, quam sacra religione mentes illorum cognitione Diuinitatis imbuit, instruxit. Deinde exprobat cum desertoribus, atque ingratis quod omnibus istis in probum ac dedecus abuti sint, atque in profanum usum, cultumque alienum ac nefarium transfulerunt, sic ut mentem, rationem, intelligentiam, animi praestantiam, acumen ingenii, omnesque vires non in illustranda illius maiestate non in obseruanda tuendaque sacratissima ipsius religione: sed in erigenda stabiliendaque idololatria, in superstitiosis & commentitiis cultibus inducendis conferrent. Sic enim prosequitur concionem obiurgatoriam ac Hierosolymam conuerso sermone: *Quum* inquit, *nudus esses, inops, egena, omnique subsidio ac solatio destituta. Velut infans recens in lucem editus, sordibus & sanguinolenta in luvie inuolutus, cui nondum umbilicus praecisus est, nec materni uteri inquinamenta abluta, ego prateriens, te conspicatus in sanguine tuo volutatum, multiplici incremento, tamquam stirpem & germen terrestre te auxi, adeo ut sensim tacitisque auditibus adolefcere coeperis atque progredi, ut comi & poliri, mundoque muliebri exornari possis, id esse tempestiuum vbera indicant iam praetumida, & germinantes densi vndique capilli. Equamquam in hac aetate esses constituta, nuda tamen eras & deiecta, oculisque spectantium (contra quam illius sexus pudor aut decus patiebatur) exposita; quod ego dum hac iter ingredior conspicatus, obseruavi te pubescere, atque in ea aetate constitutam, quae esset amoribus idonea, & a procis atque amaliis*

masius ambiri posset tamquam nubilis maturaque
 viro, & cui sponsus designari debet. *Ego vero expandi
 mittere meum super te*, & vel aui quæ parum pudenter
 & verecunde oculis spectantium exhibentur, ac de-
 centius obteguntur, ac data fide initoque foedere te
 mihi desponsavi, atque unitam assumtamque in legi-
 timam vitæ societatem abluî à sordibus, ita ut nulla
 tæbes, nihil inquinamenti tibi inhaereret: deinde vn-
 uento delibutam ornavi veste variegata, calceavi
 yacintho, torque, armillis, corona capitis illustravi
 te: tu vero tam insigniter comta, tam opere se culta
 constituisti te alienis, omniaque ornamenta nostra
 ulli quam mihi consecrata in profanos usus conuer-
 sti. Quo indicat, ut mulierem impudicam adulterio,
 & illam idololatria contaminatam, eumque hono-
 rem & cultum, quem Deo impendi par erat, demoni-
 us exhibitum, quum omnes cogitationes, vota, desi-
 deria, spes & fiducia in Deum essent referenda, à quo
 pæno depēdet hominum salus. Tunc aut maxime Ma-
 jestas & amplitudo supremi numinis imminuitur, æ-
 stumelia ignominiaq; afficitur, quum illi adimitur,
 & in alium transfertur, quod nulli præterquam
 soli attribui debet, hac enim ratione debina illum
 laude, istoque honore fraudamus, & nos deserto sin-
 gulo eius cultu ad perniciosum rapimur magnæ salu-
 tis nostræ detrimento.

De Carice, Scirpo, Lunco palustri, papyro.

CAP. XVI.

CAREX scirpi modo fruticat locis palustribus *Carex.*
 & vliginosis, forma triangulari, utroque latere
 scandivi prædita, qua virenti fronde Belgæ & Bri-
 tanni trichinia ac cœnacula ædesque sacras æstivis
 ventibus consternunt, quo æstum propulsent, ac
 graui gratoque halitu reficiantur. Scirpus iunco pa- *Scirpus.*
 lustris frutex est legere perpolitus, orbiculatus

D

filo enodi, nullisque geniculis aut internodiis dis-
 tincto: fungosa intus candidaque medulla, quam
 nostrates in amenti aut crassioris fili modum ex-
 emtam in multos vix accommodant. Siquidem in
 nuptiali pompa ex hac ornamenta & supellectilem
 fictam & commentitiam confingunt, nempe calatos,
 viceos, discos, pectines, scopas, sedilia, crumenas
 amentatas, quales mulieribus viui, cestos, seu
 cingula zonalque virginæas: multaque alia miræ ar-
 tificio ac concinno contextu elaborata conficiunt,
 quibus in gratiam sponsæ laquearia adornant, pera-
 ctisque nuptiis pro apophoretis ac strenis singulis dis-
 tribuunt. Quoniam autem huic stirpi culmus est le-
 uis ac minime geniculatus aut nodosus, proverbio
 locum fecit, *In scirpo nodum querere*. Quod in hos qua-
 drat, qui plus nimio anxii sunt & scrupulosi, quique
 frustra, ac nullo fructu se fatigant. Belgæ fruticem
 hunc qui aliquando in mediocrem altitudinem
 assurgit, *Biesē* vocant, ex quo stoeas nostrates conte-
 xunt stragula, nassas, quallos, filcellas, quoniam vi-
 minosus est, flexilis, naturaque tam sequaci, ut quid-
 uis ex hoc elaborari possit. Sunt passim obuii in sa-
 buletis Zelandicis ac colliculis arenosis, iunci non
 admodum proceri, cacumine aculeato, ita ut in am-
 bulantium suris infesti sint, ac puncturas infigant, cu-
 ius fruticis frequens est apud nos plantatio in eum
 usum excogitata, ut arenam & puluerulentia quæque
 æstu quodam vento agitata remoretur, ne agros, &
 noualia sementi destinata, obtruant, quocirca nostra-
 tes *Helm* vocant quod ut galea caput, ita iste fruticu-
 lus agros muniat, ac tueatur ab arenæ impulsu. Ex
 iunci forma ac specie adolescentulæ quæ gratiose vi-
 deri affectant ac teneritate commendari, iuncæ a-
 pud Terentium dicuntur, quod etiam nostratibus
 visque venit, quæ ut gracili corpore spectabiles sint, se-
 rius preliisque astringunt ac salem liguriunt. Hac
 enim

Prover-
 bium.

Iunci mari-
 timi.

enim ratione se reddunt iunceas, ne si qua paulo sit habitior magisque opima aut obesa, athleta censeatur. Sic Charea Terentianus quum miro affectu esset erga amicam, cui erat decora oris figura, color verus nec alacritus, corpus solidum ac succi plenum, in ipsoque flore ætatis constitutum, illud aliis quæ fludent operosa cura gracilescere. Itaque Parmenoni mentem suam aperit, atque indicat in quam oculos coniecerit & qua potiri cupiat, quum præ hac omnes quotidianæ formæ illi vilescant, ac sint despicatæ: Si quidem, ut is ait.

Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres

fiudent

Eunuch.

Acto. 2.

Scena 3.

Demissu esse humeris, victo pectore, ut graciles fient.

Si qua habitior paulo pugilem esse aiunt: deducunt cibum:

Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas.

Itaque amantur.

Ut autem apud nos scirpus, iuncus, arundo, typha palustris, ita in paludosis Nili aquis papyrus nascitur, ex hac olim in tenuissimas membranas dissecta chartæ confici solent, ut nunc in Europa ex linteolis minutatim contusis, atque aqua maceratis: quæ quum eundem cum veterum papyro usum & commoditatem obtineant, verus nomen reseruant. Assurgit autem papyri frutex nonnumquam in octo aut decem cubitorum altitudinem, ut arundo in Hispania, internodiis distincta forma triangulati ea crassitudine, quæ manum complicatam impleat, ex quibus ubi inarescunt, scipiones conficiunt leuore perpoli-

Papyrus frutex.

papyro.

*Eib. 13. c. 11.
Cap. 18.*

Iob. 9.

*Iobi locus
explicatus.*

Cap. 18.

aliaue nauigia pite oblita construxisse Ægyptios, præter Plinium Esaias vares indicat, qui minatur terræ quæ trans flumina Æthiopiz sita est, hoc est, Niliaccolis qui per mare legatos mittunt in vasis papyri, hoc est iuncea ac scirpeis nauibus, vt inito federe ac coniunctis copiis cum aliis nationibus Israelitas opprimant. Cateram vt argumentum susceptum prosequar, desumuntur in Bibliis iam commemoratis stirpibus concinna similitudines & Metaphoræ. Sic quum Iob disceptaret cum Satrapis aliquor quibus visum est officii causa, atq; humanitatis impulsu illum adire, quo tam afflictæ hominis calamitati condolerent, tantamque cladem commiseratione dignam deplorarent, multa inter hos vltro citroque agitata, atque in controversiam vocata, de humanæ vitæ cursu, de Dei erga homines prouidentia, de afflictione hominum, quæ bonis non minus, quam malis impender, de prosperitate & successu rerum, quibus æque mali & boni fruuntur, vnus adstantium, nempe Bildad Suites, qui solidis rationibus ex natura rerum petitis argumenta sua fulcire nititur, convincere tentat impios, infames, nefarios, facinorosos, improbos, calumniatores, hypocritas, quique ficta & simulata religionis specie hominibus imponunt, ac Deo fucum faciunt, non diu subsistere, illos quidem ad tempus spectatissime florere, verum qui ingruente Dei iudicio citissime exarescant & conterantur, vt carices, vt scirpi, vt iunci, vt gramina virentesque herbæ aquarum irrigatione destitutæ. Impii enim in afflictionibus, periculis, calamitatibus imminente morte, destituti fiducia ac solatio DEUS labascunt, nec habent quo se fulciant, sed in desperationem ac diffidentiam deuoluuntur. Non dissimile est Esaiæ vaticinium contra Ægyptios, quos ad egestatem redigendos pronuntiat, ac primum mentem atque animum, deinde omnia illis adimenda, quo.

quorum usu & commoditate negotiatio, piscatura, aliaque opificia subsistebant, atque vberimum quæstum præbere consueverunt. *Arescent, inquit, aqua à mari & fluvius exsiccabitur, exhaurientur & siccabuntur rivuli, calamus sive arundo, papyrus & iuncus inarescent, & omnes virentes herbe circa flumens, aut rivus ripam peribunt. Quo maximam sterilitatem fore denuntiat, ac nullam piscatorum frequentiam, nullos com meatus, nullum ementium concursum. Nonnunquam Deus successum piorum hominum, progressus & incrementa pietatis, omnem rerum salutarium affluentiam salientibus aquis & fluminibus, denique virentibus herbis floridisque pratis & viridatis comparat. Atque Esaas fecunditatem pollicetur squalidis, incultis, siticulosis agris, eosque irrigandos saluberrimis ac scaturientibus aquis pronuntiat, multisque speciosis herbis decorandos. Quo indicat aridas atque ieiunas mentes irrigandas verbo Dei, ac salutari eius doctrina, eiusque spiritu perfundendas. Sic autem eius rei vaticinium prosequitur: *Latabitur deserta & inuisa, & exsultabit solitudo, & florebit quasi liliū, vertetur lacus aridus in stagnum, & scaturient siticulosa aquis, in cubilibus quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & tenebrae.* *Cap. 35. Metaphora in Esaiâ explicata.* Hoc est. Expulsis profligatisque vitiorum monstris, proferent se virtutis ac pietatis semina, emerget Amor & Caritas erga Deum & homines, erigetur in animis hominum Spes & Fiducia consequenda salutis, sic ut mentes ante steriles, foræ atque irrigatæ verbi Dei scaturigine, ac fidei robore fultæ vberimos fructus proferre incipiant non secus, quam ager bene cultus lætas segetes ac spectabiles herbas profundit.*

De Absinthio. C A P. XVII.

TRES spectantur apud Belgas maritimos Absinthii species, Ponticum vulgo Romanum, quod in

hortis colitur, non in suaui odore: Marinum in Oceani crepidine passim obuium: Vulgare insigni amaritudine expugnandis vermibus cum primis efficax & presentaneum, quod tamen in hortos translatum miscet adeo, ut non solum sapor, sed foliis etiam color immutetur. Ex incanis enim & Cinericeis virorem adfiscunt, nec odorem prorsus ingratum aut fastidiosum. Ex hoc amarissimo frutice Scriptores sacri passim similitudines desumunt, easque impiis accommodant. Sic quum Deus apud Hieremiam improbis tristitia, acerbata, amarulenta rainitur, ac calamitates denuntiat, *Ecce ego, inquit, cibabo populum istum absinthio, & propinabo aquam felle, & dispergam eos in gentes ignotas, & gladio illos persequar.* Rursus ad prophetas mendaces qui Dei verbo abutuntur, & adulterant verbum eius, *Hieremia* *Ecce ego, inquit, saturabo illos absinthio, & potabo eos felle,* *loci explicati.* quoniam à Prophetis Hierusalem progressa est impietas, & pollutio diffusa est in totam regionem. Amos autem vates *Cap. 23.* quum inuehitur in pseudoprophetas qui in speciem *Cap. 5. & 6.* blanda magis, quam salutaria proferunt, ac prae-textu religionis, sincerum Dei cultum superstiti-
onibus contaminant, deinde quod procures & optimates, quorum interest aequitati studere, atque administrare iustitiam: *Conuertam, inquit, iudicium in amaritudinem, & fructum iustitiae in absinthium,* hoc est, deflecent se ab aequitate, nec recte perfungentur iudicis officio quod prorsus amarulentum est & acerbum non ini innocenti, qui ab iniuria vindicari cupit, ac subleuari, in aqua causa non opprimi. Insectatur autem Esaias pluribus locis huiusmodi iudices corruptos, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Rursus alio loco illos exagitat, qui muneribus occaecati opprimunt innocentes, quorum causam tu-
cri

eri deberent, illisque suum ius eripiunt. Sic enim
 insurgit aduersus huiusmodi homophylaces, hoc est,
 legum conditores, *Va qui condunt leges iniquas, & scri-* Cap. 10.
Ezech. 22.
bentes iniustitiam scripserunt, ut opprimerent in iudicio pau-
peres, & vim facerent causæ humilium populi mei, ut essent
vidua illis præda, & pupillos diriperent. Apud Hieremiam
 non minus acerbè in illos incandescit: Inueniuntur, Cap. 5.
 inquit, in populo meo impii insidiantes quasi aucupes, ponentes
 laqueos ac pedicæ ad capiendos homines sicuti decipula &
 caue plena auribus, sic domus eorum referta dolo & fraudibus,
 causam vidua non iudicant, pupillis non patrocinantur, &
 iudicium pauperibus eripiunt. Cæterum ubicumque in
 scriptura Absinthii sit mentio maximam a que acerbis-
 simam calamitatem, animique tormentum sub-
 esse indicat. Sic in clade illa funestoque ac luctuo- Cap. 3.
 so Hierosolymæ excidio Hieremias ciuium suorum
 personam sustinens queritur se felle circumfusum, &
 oppletum amaritudine, & Absinthio inebriatum.
 Quo indicat ad summum luctum atque angorem ani-
 mi nihil esse reliqui, nec quid amplius posse ad- Psal. 49.
 iici. Non dissimilis est deploratio ac querimonia
 Davidis quum in dubio belli euentu constitutus ef-
 fet, ac illi ab hostibus periculum immineret. Sic
 enim ad Deum sua vota dirigit: *Deus repulisti nos & Davidus le-*
destruxisti nos, & misertus es nobis: commouisti terram, & con- cus illustra-
turbasti eam, obiecisti populo tuo dira, potasti nos vino compun-
ctum, hoc est: ea spectacula oculis nostris obiecisti,
 quibus non sumus exhalati, sed in mœrorem &
 mœstitiam, in anxietatem & mortis horrorem deie-
 ct, ut ii quibus mortifero aliquo poculo, aut venena-
 to lethaliq; potione vitalia perfusa obstupescunt. Ea Cap. 51.
 dem vsi sunt Metaphora Esaias, Hieremias, Ezechiel, Cap. 23.
 qui propinatum vini furiosi calicem describunt quum Cap. 25.
 regibus, tum promiscue plebi, quo gustato in rabi-
 em atque insaniam stuporemque acti sunt, pro-

*Prou. 5. &
7.*

Cap. 8.

ſuſque oſſati mente, ratione, iudicio, rerumque ge-
rendarum prudentia & conſilio. Nec proſus ele-
mentius tractatur qui meretricum conſortio aſue-
ſcit, illarumque blanditiis, fallaciis, illecebris, lenoci-
niis capi ſe ac deliniri patitur. Quod quum à Solo-
mone ſit obſervatum, ſtudioſe communeſcit filium
ineuntis ætatis inſcitæ, vt longe ab alienis ſe ſubdu-
cat, nec vlla ratione earum blanditiis mentem in-
cantari ſuſtineat. *Fauus enim (vt inquit) diſſillans labia
meretricis, hoc eſt, ſermo blandus & mellitus, cuiusque
fauces & guttur nitidius molliuſque oleo: nouiſſima
vero ac rei exitus amarus vt abſinthium, & lingua eius acuta
vt gladius anceps.* Siquidem omnia agit inſidiſe, ſimula-
te, fraudulentè, atque incredibili aſtutia, venatio-
ni & aucupio intentæ omnes ingenii vires ad emun-
gendum conſert. Cæterum quum fellis & Abſinthii
nomine triſtitia quæque, noxia, amara, tetra, calami-
toſa denuntiari ſoleant, tum tale quiddam etiam in
Apocalypſi designatur. Siquidem clangente tuba
Angelo, cecidit de cœlo magna ſtella, facis in morem
ardens, qua ira Dei accenſa in impios denotatur. (erat
autem ſtellæ nomen Abſinthium) eaque deſapſa in
terram, fluuiorum partem, & aquarum fontes: con-
uerſa eſt tertia pars in Abſinthium, multique homi-
num in aquis interierunt, quod amaritudine imbutæ
eſſent. Vt autem naturales ſiderum concurſus, aſpe-
ctusque, & (vt vocant) conſtellatio aſtrorum feralis
aliquando eſt & noxia, magnamque ſtragem homini-
bus & brutis animantibus ſatisque ac ſementi inferit:
ita vis iſta cæleſtis exitialis fuit humano generi, ma-
gnæque detrimenta intulit, vindicta Dei in reprobos
inflammati.

*De Carduis, Spinis, Vepribus, Tribulis, Rubis, Lappis, Sentibus,
& quibus hæc ſtirpes in ſcriptura accommodari ſolent, &
quid designent.*

C A P.

CAP. XVIII.

Stirpes istæ quæ sponte fere atque inuitis colonis
 nusquam non erumpunt, nihil propemodum com-
 modi hominibus adferunt, sed aculeis infestæ sunt,
 ac sementi officiunt. Quocirca quum Deus maledi-
 ctionem Adamo transgressorij, atque ærumnas vitam-
 quæ laboriosam impendere denuntiat, *Maledicta terra, Gen. 3.*
inquit, in opere tuo, in laboribus comedes ex ea, in sudore
vultus tui veseris panem tuo. spinas & tribulos, sentes & carduos
germinabit tibi & comedes herbas terra. Sic Deus accensus *Cap. 5.*
 furore in populum Israeliticum, qui nulla grati ani-
 mi argumenta erga ipsum proferebat sub vineæ no-
 mine diraminiatur, quod post tantam culturam,
 pro lapidis vuis labrefcas prodaxerit : *Ostendam in-*
quit, vobis quid facturum sim. Vineæ meæ auferam sepem eius,
& erit in direptionem, diruam maceriem eius, & erit in concu-
lationem & ponam eam desertam, non putabitur, nec sadietur,
& ascendant opprimentes eam sentes, vepres, & spina.

Quæ figuratæ loquutione indicat se extremam im- *Osea 10.*
 pendisse operam fouendis erudiendisque Israelitis *Esaiæ &*
 salubri doctrina, mentesque illorum verbo suo con- *Osea locus*
 tinenter irrigasse, nec quicquam prætermisisse eo *explicatus.*
 rum quæ ad animorum cultum spectant, sed frustra
 infumisse laborem, nec quidquam se profecisse
 deplorat: quapropter illos pro desertis habet, ac pa-
 titur ruere in omne probum ac dedecus in cupidi *Rom. 4.*
 tates ignominiosas, & scædas, in mores improbos &
 vitiosos, sic ut mens illorum inculta, nullisque ornata
 virtutibus, vitiiis undique seateat ut solum neglectum
 & cultura destitutum, herbis noxiis. Rursus alio
 loco sterilitatem illis denuntiat, ac rerum penu-
 riam, nullasque futuras fruges aut annuos proventus,
 sic ut terra maledictioni obnoxia, humus situ &
 squalore obsida non aliud quam spinas, vepres, ac tri- *Esa. 5.*
 bulos profundat. Sic ut quocunque loco fuerint, mæ-

Cap. 32.

Esaï. 34.

Esaïa locus
interpreta-
tus.

Esaïa 13.

Sophon. 2.

le vites & stimata mille argenteis, ibi in vepres & spinas locaque senticosa vertuntur, adeo ut in vniuersa terra nullus ager victum suppeditet, sed tota regio in solitudine et eamque vastitatem sit redigenda ut fruges ut alimenta, ut cibaria defutura sint, omniaque in agris horrida se proferant, squallida, siticulosa, inculta, omni nitore atque amabili viriditate destituta. Paulo autem inferius atrociora magisque horrenda impiis obuentura denuntiat. Sic enim contra Idu-maeos, hoc est, Dei & Ecclesiae hostes vaticinium instituit: *Conuertentur eius flumina & torrentes in picem, & humus eius in sulfur, & erit terra in picem ardentem, nec exstinguetur in sempiternum, & desolabitur in perpetuum nullo per eam transeunte, ulula, ericium, noctua, ibi & cornu: quæ atrox & animantia hominum confortia fagiunt. Nobiles eius erunt absque regno, & principes ad nihilum redigentur, hoc est, nullus erit Reip. status, nulla politia nullus principi honor aut dignitas, nulla imperii maiestas, nullus ordo vel consularis vel senatorius, sed mera inter plebem & optimates confusio oppressis legibus, ac iuris æquitate sublata: quam hoc etiam accedat ad malorum cumulum, ac miserae rerum faciem, ut Regum palatia solo sint æquanda, omnesque aedes splendide atque operosius ædificata diruenda sint, atque ad nihilum redigenda, sic ut hominum frequentia vacua, feris & alitibus iustra & latibula præbeant. Sic enim hæc quum isto, tum aliis locis amplificat, ac regionis vastitatem exaggerat in immensum: Et orientur in domibus eius spina, urtica, sentes, cardui, vepres: & palurus in muntionibus eius, ut fere conspici solet in ruinosis palatiis, belloque dirutis arcibus. Et erit inibi latibulum draconum, & strutionum statio, & occurrent in desertis iis locis inter se dæmonia, onocentaurus, Syluani, pilosique Fauni & Satyri, nocturnæque Stryges & Lemures. In iis etiam habitaculis residebit Lamia, nidulabitur bubo,*

Bubo, vultures & rapaces milui. Quorum rerum commemoratione horridam vastitatem ac solitudinem, ruinasque celebrium locorum oculis obicit, eoque funesto spectaculo acrius percellit hominum animos, quod nulla in florentissima regione spectabitur negotiatorum frequentia, nullus populi concursus, nulla comitantium turba, nulla nundinatio aut mercatura, sed tantum monstra harpyia, & Chimæra se oculis spectantium offerent, immanesque belluæ & nocentes ferae, quarum aspectus vel fortissimo cuique terrorem ac trepidationem incutit. In has deformes horridasque bestias se nonnumquam demones & mali Genii transformant, variisq; spectris *Demon se in monstra transformat.* ac praeiigiis pauidas mentes territant, praesertim illas quæ cognitione Dei non admodum imbutæ sunt, illiusq; verbo fultæ. Huiusmodi etiam imagines monstrosas, ac simulacra inaudita animo menteque concipiunt melancholici, maniaci, phrenetici, deliri, ebrii, febricitantes, aut qui conscientia scelerum furis agitantur. Istis enim variae rerum species, & absurda phantasmata animo obuersantur affectu cerebro, ac spiritu animali, tenebris densisque vaporibus offuscato: sic ut illis ex vitiosa capitis affectione mentem, rationem, iudicium, memoriam eripi contingat, ac perturbata imaginatione confuse de rebus obulis iudicare.

De Ficu, Carica, Grossô.

C A P XIX.

FICUS apud Belgarum etiam extremos atq; oceaniacolas aliquando bifera, hoc est bis in anno fructifera, quæ æstate feruida fructus prorsus maturos profert. Sic anno redempti orbis 1540. desinente mense Iulio quum imperator Carolus eius nominis quintus peragrata Belgica Selandiam, tractusque

*Ficus fru-
ctus duplices
profert.*

*Carica,
Grossi.*

*Matth. 24.
Marc. 13.*

Cap. 38.

maritimos perlustraret ac Zirizeam inuideret, obla-
ta sunt illi melones inusitatae magnitudinis mireque
sapi & succulenti, ac ficu turgida adeo matura, v-
Cæsar rei nouitate delectatus (quod tale quiddam
in frigida regione non fieri arer) affereret ne in Hi-
spania quidem melius potuisse maturefcere, verum
id nobis non est perpetuum quod aliquando æstiu
mensibus calor languidus sit, & remissior, quam vt
possit huiusmodi fructus ad maturitatem producere.
Fici arboris fructus duplicis est d fterentia. N m
Caricae ficus sunt tempestiue, quæ ab arbore eximun-
tur antequam profus sicefcant, deinde exsiccata in
fiscellas ab Hispanis reconduntur. Grossi primitiua
ficus succole, præcoces, & intempestiue, quæ non
maturefcunt, vel ferius maturita in afequuntur,
vnde serotina d ita. Quam autem ficus flore desti-
tuta sit, cæteris florescentibus arboribus illa grossos
producit. Sumuntur autem ex hac stirpe eiusque
fructu similitudines & exempla in arcanis literis
cum primis elegantia. Sic quum Christus vaticinatur
Iudæis obuenturas calamitates, & deuastandam Hier-
osolymam ne quem dies Domini inopinato oppri-
mat multis exemplis ad excubias ac vigilantiam o-
mnes exstimulat, sumtaque similitudine à germi-
nante ficu, quibus indicis aduentus Domini obser-
uari possit demonstrat. Vt enim quum huius ar-
boris rami tenefcunt ac frondescere incipiunt fu-
osque grossos parturiunt, inflare æstatem indicant:
ita proditioes, pestes bella, fames terramotus initia
sunt dolorum atque in foribus esse iudicii diem te-
stantur. Cæterum ficus maturandi ac leuendi fa-
cultate pollere Esaias etiam commonstrauit. Siqui-
dem cataplasma illum confecisse legimus ex contu-
sis ficibus atque Ezechie regis apostemati ad mouif-
se, eoque præsidio illum sanitati restitutum, sicut
Dei singulari suo beneficio, quo Regi vita in quinde-
cim

in annos protogata est, externam medicinam adhi-
uit quæ illi s munere corporibus humanis efficax
est & praesentanea. Naum propheta quum omnia *Simile à ma-
tura ficu.*
humana praesidia inuacua pronunciat atque infir-
ma, nec villas munitiones, turres, propugnacula
contra Dei vim subsistere, sicubas maturis illa com-
parat, quæ leuissimo motu atque agitatione arboris
ecidunt. Itaque Assyriorum genti sic insultat: *Naum 3.*
*omnes munitiones tue sunt sicut ficus cum grossis suis si concussa fue-
rit, cadunt in os comedentis.* Quo indicat omnes illorum
res, robur, potentiam corrui et ad nihilum
digi extenta ex porrectaque manu sua. DEVS au-
tem per Oseam ex suauissimis huiusmodi fructibus
ita similitudine exposulat cum populo Israeliti-
co, quod à tam amabili propensoque Domino de-
iuerit, atque idololatria se contaminarit. Sic enim
uorem erga ipsum, animique propensionem expri-
mit: *Cap. 9.*
*Tamquam uuas in deserto inueni Israel, & quasi pri-
uæ ficulneæ poma.* Quo designat non secus se affici ex-
*Oseæ locus
explicatus.*
Israel, quam viator lassus ac siticulosus affici-
tur erga lapidam & succulentam uuam, quæ ex inope-
to se obtulit in vasta aliqua solitudine ac loco ste-
ti, aut prematuro ac præcoci ficus fructu, quo nihil
ad reficiendas vires obtingere potuit gratius ma-
iusque acceptum. Atqui quum tanto illum amo-
re complectatur, eoque se oblectet ut fructu aliquo
lectabili, ipse non respondet amore mutuo, sed
Baalphégor, hoc est, Priapi idolum rapitur, illi-
que abominando cultu se contaminat. Sumuntur
item ex ficu eiusque foliis & fructu innumera pas-
cia apud Prophetas similitudines, quibus nonnum-
quam ubertatem, rerumque omnium affluentiam
signant, piorumque successum & incrementa:
innumquam sterilitatem, rerumque necessariarum
inopiam atque improborum interitum. Sic *Matth. 21.*
Christus exsecratus est ficum frondosam quidem, *Marc. 11.*

sed minime fructiferam : qua denotavit fucatā quā-
dam speciem & ostentationem religionis operibus
solidis fructuque fidei destitutam. Similiter Miche-
vates sumta metaphora à terra horrida & inculta at-
que ab arboribus spoliatis suis fructibus, ut finita messi-
peractaque vindemia assolet, in hunc modum deple-
rat præsens seculi statum, in eaque se incidisse tem-
pora queritur, quæ nullos probos aut integros exhi-
beant: *Vae mihi qui factus sum sicut qui colligit in autumnum
racemos vindemia, non est botrus ad comedendum: praecequas
maturas ficus desideravit anima mea perijt sanctus de terra,
rectus hominibus non est.* Quo designat profligatam esse
iustitiam & aequitatem, extinctam religionem, cu-
tumque Dei inundasse, impietatem, omnia passi-
plena esse crudelitatis & nequitiae, Sunt autem hui-
generis multa in sacris literis obuia, quæ hic conge-
possent, sed non visum est lectorem iis excutiendū
defatigare.

Joelis 1.

Esai. 34.

Hierem. 5.

Eccl. 8.

Amos. 4.

*De Palma arbore, eiusque fructu, & quid in scriptura sacra
illud designetur.*

CAP. XX.

PALMA arbor est trunco valido ac procero, foliis
arundinaceo, gladiolo affini. fructus fert sa-
dulci, Græci *dactylos* vocant, à digiti forma, Latini
palmarum, quibus medici vires inistaurant exhaustis
extenuatis. Humorem enim nutricium quem *racemum*
calem vulgo vocant, fouent, ac corpori arido alimen-
tum conferunt. Cæterum quum hæc arbor on-
renitatur, nec prementibus vrgentibusque ceda-
hoc insigne in certaminibus victori decerni sole-
quod inuictum animi robur palmæ naturam re-
rat, ac sit rei fortiter atque animose gestæ, symb-
lum ac trophæum. Sic martyres qui inuicti infra
que animo aduersus Tyrannorum sæuitiam subi-
terunt

Palma vi-

etoria index.

Apoc. 7.

runt, amicti stolis albis palmis manibus gestasse le-
 guntur in victoria argumentum. Similiter qui iusti-
 am colunt & æquitatem qui Dei hostibus se intre-
 de opponunt, palmæ aliisque speciosissimis arbo-
 ribus sunt similes. Vnde de David, *Iustus ut palma florebit, Psal. 91.*
cedrus in Libano, multiplicabitur. Quum enim im-
 p, ut herba, confestim arescant, tum pietatis cultor,
 s, ut palma, diutissime vigent & subsistunt, ac fru-
 ctus suaves proferunt denique ut Cedrus celsa arbor
 odorata, nulloque auro putredini aut cariei obno-
 xia, gratissimam ymbraam ministrat. Hoc ipsum desi-
 gnat Iob, quum recte administrata iustitia sibi cōscius, *Cap. 29.*
 confidenter pronuntiat, *In nidulo meo moriar & sicut pal-*
ma multiplicabo dies: quibus verbis pollicetur sibi vitæ
 iuturnitatem, annosque florentes ac senectam viri-
 tem magna cum animi tranquillitate. In cantico ve- *Cap. 5.*
 ro Sponsi comæ & cæsaries palmæ elatæ assimilantur, *Palma elata*
 uæ comparatio desumitur à tenello termitæ ac cau- *quid.*
 culo, ipsoque germine, quod è palma prodit, vel ab
 ipso inuolucro atque integumento, ex quo fructus e-
 mergit qui *Phœnicobalanus, Coriota, palmula* vel *dactylus*
 dicitur, qui color Phœnicicus, hoc est, spadicæ subest,
 e ut designet illū rutilanti esse capillo. eoque firmo
 eedeciduo, quum palmæ folia non defluant. Huius-
 modi autē coloris crines spectantur in Pannoniis, hoc
 est, Hungaris & Austriacis, quorū capillitiū fere ful-
 gescit atq; aureo colore perfusum est. Ceterū quum
 Deus indignanter ferat populum suum vitis occæca-
 tum & obstupefactum obsurdescere ad omnia saluta-
 ria monita, ac nullis afflictionibus, nullis calamita-
 tibus expergisci ac resipiscere, nec ullis plagis induci
 posse, ut à Deo inferri has plagas agnoscat, sed in res
 fortuitas eas reiciat, atq; in ordinariū naturæ cursum
 eferat, longe acerbiora magisq; atrocia illis obuen-
 iura denuntiat, ita ut præter bruchum, & locustam, e-
 cucam, rubiginem, quæ fruges vitiant ac depopulantur,

Cap. I.

Vineas per Ioelē exscindendas pronuntiet, omnesque spectabiles ac fructiferas arbores extirpandas ita ut nusquam alimenta suppetant, nusquam vili frugum spes affulgeat, quibus fames posset sedari. Sic enim prodigiosam sterilitatem, terraque vastitatem adesse indicat, atque ingruente praesentanea clade fomno vinoque sopitos excitat: *Expergiscimini ebrij, & ululate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quia perit tempus vestro. Posuit vineam in desolationem, ficum decorauit* (ablatō enim cortice arbores emoriuntur) *vitis exaruit, & ficus elanguit, malogranatum, palma, & malus, omnesque arbores exaruerunt.*

De Hebeno, & aliis quibusdam exoticis, quorum in scripturis fit mentio.

CAP. XXII.

Cap. 17.

Q Vanta olim fuerit in Tyro totius Asiae emporio celeberrimo negotiatio, quae hominum frequentia, qui mercium apparatus, praeter illustres Historicos Ezechiel vates amplissime describit, recenset enim singulatim multorum regnorum ac prouinciarum mercimonia rara & exquisita, quibus explere solent negotiatores hanc vibem, quod omnibus facilem aditum, accessumque commodum praeberet, nulla natio hunc locum non frequentabat, eratque commeantium incredibilis concursus antequam ab Alexandro Macedonum rege in ruinam esset redacta, quod futurum hoc capite Ezechiel vaticinatus est. Inter innumeras autem merces quas hic recenset vates, Hebenum, ebur, resinam, stactem, calamum, balsamum, corallum, crystallum, & praeter pretiosissima aromata, aurum, variasque gemmas commemorat: Hebenus lignum est nigerrimi coloris, adeo ponderosum, ut etiam in tenuissimas laminas dissectum in aqua demergatur nec fluitet. Quam autem duz sint huius arboris species, una Indica, altera Aethiopica:

Hebenus.

ca: ex postrema elaboratam vidi fistulam incur-
 am sesquicubiti longitudine, elegante nitore ex-
 olitam, vt fere conspici solet Gagates, duritie lapi-
 osa ac plusquam buxea: vbi contrectaui, non satis
 discernere potui, an in lignum aut saxum, an etiam
 aurissimum cornu referri deberet. Est huic affine
 coricum lignum gentili nomine *Guatacum* appel-
 latum, quod in scobem ac ramenta limæ attritu re-
 actum, atque in aqua ad tertias decoctum salubri-
 ter exhibetur morbidis ficosisque corporibus, & qui
 be venerea sunt contaminati. Vfus sum autem
 magno successu aqua foeniculi, in qua huius tritura
 macerata est, ad discutiendas oculorum caligines ac
 aucomata siue suffusiones. Ad sudores vero prouo-
 candos huius decoctum exhibeo cum fumaria, cal-
 nae floribus, melissa, ficubus, atque ad exigendos va-
 colos, ac puerorum exanthemata in extimam cu-
 em euocanda. Ebur adstringendi spissandique est
 atura: quocirca pectines, qui ex hoc conficiuntur,
 apillorum defluuium prohibent, & caput confor-
 mant. Quoniam autem eximii sit candoris, praesertim
 bi dentes primū ex elephantis mandibulis eximun-
 tur, ideo Sponsa in describendo Sponsi corpore, ven-
 sem illi eburneum attribuit, propter candorem &
 puritatem, sapphiris distinctum, quo castitatem de-
 signat: ea enim gemma castos commendat. Sponsæ
 vero collum turri eburneæ assimilatur, quod candi-
 dum sit, firmum, & erectum, nec obstituto capite pro-
 grediatur. Hieremias autem Nazaros Deo conse-
 cratos ebori componit, quod vetustate rubescit. Sic
 enim deplorat illos ita deformatos, vt agnosci ne-
 quirent: *Candidiores Nazarei eius niue, nitidiores lacte, ru-*
bicundiores ebone antiquo, Sapphiro pulchriores, denigrata est
super carbones facies eorum. Ex quo conice in quam
 calamitatem erant deiecti. Myrrha quæ ex arbore

*Eboris Na-
tura.*

Cant. 5.

Threno. 4.

Myrrha.

E

- feruat: Stacte liquor resinofus & fillicidium myrrhæ
 eiꝛ que pinguedo que vulgo Syrax liquida creditur
 quum Medicis etiam in vſu Syrax calamita. Thu
 Deo dicatum, ſuſſimen à fumanti vapore, vbi igni in
 ji: itur, Gutta thymiana ammoniacum ex arbore li
 arenam defluit, vnde nomen ſortitum Cyreniacu
 vel Syriacus, hoc eſt, concretus ſuccus, quem *Ben*
 vocant ad ſuſſius & odoramenta præcipui effectus &
 olfactoriola in peſte, vt zibethum, ambra, ſeu ſuccina
 Orientale, muſcus, Caſſia cinnamomo affinis effectus
 que par, quæ cor recreat, animi q; deliquio oppreſſio
 erigit, vulgo *Caneſ*.
- Aloe.* Aloe concretus liquor ex arbore ſinaragdini colo
 ris quam noſtrates ex Hispaniis allatam laquearibu
 aſſigunt, ac biennio amabili virore abſq; vlla aquæ ir
 rigatione conſervant. Expreſſus ab hoc frutice ſuccu
 putredini obſiſtit, ac vermes enecat, morboſq; con
 tagioſos impugnat. Lignum quoq; aloës, quod *Agal*
lochum vocant, al; halcho non diſſimile, Hebræis etiam
 in vſu fuiſſe conſtat, quoniam halitus ſuauitatem
 commendat, vt lignum Rhodium. His omnibus iam
 memoratis, vt etiam ballami nobili lachryma, ſcri
 pturæ decus & virtutis præſtantiam designat, ac ſua
 uem gratumq; halitum ſalutaris doctrinæ, qua men
 tis affatim perfunditur. Sic quum David Solo
 monis nomine Chriſti ſplendorem, amplitudinem
 magnificentiam, maiestatem amplificat, *Myrrha*, in
 quit, *gutta*, & *caſſia in veſtimenti tui à domitu eburneo*
 Quo indicat gratiſſimum eſſe odorem & fragrantiam
 quæ ab ipſo promanat, ac longe lateq; ſe diſſundere
 ita vt omnes mortales reficiat ac recreet. Tale quid
 dam obuium eſt in Cantico: Sic Sponſa mirifice de
 lectata ſuauiſſimo Sponſi colloquio, *Labia eius*, in
 quit, *liſa diſſillantia myrrham primam & electam*. Quo
 designat ſermones eius, & eloquia plena eſſe gratia
 & veritate, quæq; pios fulciant, atq; ab omni vicioſa
 cor-

corruptela conferuent, impios vero amaritudine im-
pugnant, atq; illos vel conficiant, vel ad poenitentiam
impellant, metaphorâ sumpta à myrrha, quæ tametsi
nigra odorata sit, insigniter tamen est amara.

De Terebintho.

CAP. XXII.

Terebinthus arbor in Syria ac Palæstina spectabi-
lis & amœna, folio fere lauri, flore oleæ coloris
unicei, baccis primum herbaceis, mox rubris, ma-
ritate nigres, fundit hæc arbor æstivis caloribus
terebinthinam resinatum præstantissimam, mire
odoratam, adeo pellucidam, ut fundum poculi, in
quo asservatur, conspici queat. medetur hæc vulne-
ribus, ac dolores mitigat; intus vero humorum col-
lectiones discutit, ac calculos atterit, meatusque vri-
arios peruius præstat, ac saniem omnesque puru-
lentas concretiones à stillicidio ulceroso, cui fere fi-
osâ obnoxii sunt, expurgat, atque urinæ liberum
transitum, atque expeditum facilemque decursum
efficit. Sumuntur ex hac arbore ac plerisque aliis
lignis comparationes & similia. Sic Esaias post
aram cladem Israhelitis aliquid consolationis af-
fectis mentibus adfert, illosque in spem emergen-
tiam erigit, qui à calamitate sunt reliqui, *Multiplicabi-*
er, inquit, quæ derelicta erat in medio terra, & adhuc in ea
cinatæ, & convertetur, & erit in ostentationem, ut Tere-
binthus & quercus, quæ expandit ramos suos, samentum
id, quod steterit in ea. Quo indicat tale quiddam
eveniendum populo Iudaico quale arboribus, qui-
bus Aquilone hibernoque frigore folia decidunt,
et idæ fulmine, vel turbine conuulsa extinctioni
dantur proximæ, tanquam omni vitali succo de-
curre, quam tamen aliquis vigor nonnihil insiti-
toris illis subit, quo læuente vere ac recur-

Terebinthi
naturæ.

Esa. 6.

Esa. locus
explicatus.

zentis anni amoenitate reuirescunt, ac postliminio
 frondescere incipiunt. Itaque denuntiat Israelitis ex-
 cidium ac vastitatem, qua vix decimus quisque super-
 futurus sit, sic tamen ut non omnia penitus in nihil
 sint redigenda, aut extirpanda funditus, sed futurae
 sint aliqua reliquiae, atque homines aliquot a clade re-
 sidui, qui tamen si visi sunt internecioni dati, sublata
 omni emergendi spe, reuiuiscunt tamen, ac verbi Dei
 semine fulti, in pristinum statum ac dignitatem re-
 ducentur, non secus quam stirpes aliquot speciosae
 ut tilia & terebinthus, quae brumali frigore concus-
 sae exaruisse visae sunt; rursus nouo vere repubescunt
 ac pullulare incipiunt, foecundaque stirpe specta-
 tissime se propagant. Ceterum aeterni patris sapi-
 entia Christus Terebintho, multisque aliis speciosis-
 simis stirpibus se comparat: & quam auide quisque
 illius doctrinam amplecti debeat, obiter commo-
 strat. Sic enim Sapientia sui commendatrix omnibu-
Ecl. 24. quibus propria salus curae est, se approbat: Ego ex or-
 altissimi prodi primogenita ante omnem creaturam. ego se-
 ut in caelo orietur lumen indeficiens: quasi cedrus exaltata sum
 in Libano. & ut Cupressus in Sion, quasi palma in Gades, &
 plantatio rosa in Hiericho, ut platanus expandi ramos in
 aquas, in plateis ut cinnamomum & balsamum odorem diffu-
 di, quasi myrrha electa, quasi storax, galbanum, onyx, hoc
 est, blatiae Byzantinae, seu onyx & stacte, suauem o-
 rem expiranti; Ego quasi Terebinthus expandi ramos meos,
 rami mei honoris & gratiae. His omnibus & si quid ampli-
 us huc congeri posset, amplissime commendatur Dei
 patris Sapientia Christus, quo certatim omnes eo
 conferant, atque ab hoc vberissimo fonte aquam viuam
 hoc est, salutarem doctrinam depromant, nec al-
 diuertant, aut ad cisternas dissipatas se conferant, hoc
 est, aquas turbidas & caenosas quae arida corda non
 refocillant, aut reficiunt, sed potius veneno imbu-
 unt, ut testatur apud Hieremiam Dominus. Ceteru-

Cap. 2.

de Cedri & Cupressi natura & viribus superuacuum est multa hic referre, quum apud Dioscoridem & Plinium, compluresq; alios copiose earum natura & vires explicentur; hoc tantum indicasse sufficiat, multiplices desumi similitudines in arcanis literis ex harum arborum radicibus, trunco, ramis, foliis, floribus, semine, ab earum specie & decore aspectu, ab odore & fragrantia, à durabili æternaq; ligni materia, ab umbra salubri quam viatoribus lassis præbent, à suauissimis fructibus quos in hominum vsus profectunt, quibus passim designatur decus & virtutis præstantia, dignitas & excellentia piorum hominū, mentisq; integritas & mores inculpati qui profunt omnibus, nocent nemini: Nonnunquam indicant factum improborum & superbiam, animi elationem, arrogantiam, tumorem, ferociam: Sunt enim celsissimæ arbores, summæq; proceritatis, atque in immensum fastigiata; quarum pleraq; humilibus infirmisq; arbutis detrimenta inferunt, vt opulenti tenuioribus. Vt autem Deus concitata æris intemperie altissimos montes & procerissimas arbores fulmine dejecit, vt iuxta David, *confringit cedros, quercus, ilices, robora*: ita superbos & elatos, fastuq; turgidos qui se aduersus Deum erigunt, atque hominibus sunt infesti, conuellit, dejecit, comminuit. Quo spectat illud Esaiæ; *Dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & arrogantem, quem humiliabit super omnes cedros Libani sublimis & erectas, & super omnes quercus Basan*: quo declarat Deum minimo negotio fortissimas quasque munitiones & propugnacula dejicere, opes & potentiam belatorum hominum comminuere, nec quidquam tam validum esse ac firmum, quod contra illius vim possit subsistere. Quod ipsum etiam Zacharias populo suo inculcatum esse voluit, ne temere fidant humanis præsidiis, quum nullæ munitiones quantumvis vallatæ illi possint obistere, sed confestim expor-

Cap. II.

recta eius manu cedant, ac collabantur. Quocirca in hunc modum tanquam per facialem (*Arauli nostri vocant, qui Principis sui nomine vel pacem vel bellum denunciat*) figurate Israellem alloquitur: illique dira minatur. *Aperi Libane portas tuas, & absument ignis cedros tuas, Ulula abies* (quo designat potentia inferioris proceres) *quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt. Ululate quercus Basan* (quo denotat duos & intractabiles) *quoniam succisus est saltus mutatus. Simili cladi subiicit pastores qui superbia elati imperabant plebecula cum austeritate & potentia, quod Ezechiel alias deplorat; denique perfectos & optimates populi, qui tanquam leones seditiam ac tyrannidem exercuerunt in subditos.*

Cap. 34.

De Myrica siue Tamarice, & erica, quæ vulgo à solitudine & loco arido Heyde vocatur, ex qua Belgæ extergendis pavimentis scopas conficiunt.

CAP. XXIII.

Bucol.
Eclog. 4.Erica,
Heyde.

MYrica quæ Tamarice, humilis est pusillusque apud nos frutex, quod Virgilius etiam observavit, folio scabro, sabina non ablimili, flore purpureo, concretu muscoso, quo apes impense delectantur. Huic affinis erica, sed improcerior, flosculo ex candore purpurascens, quo passim scatent solitudines Brabanticæ, à quibus, quoniam nihil preciosi profundunt, herba hæc nomen sortita est. Belgæ siquidem loca squalida, strigosa, senta, atque situ horrentia, nullis consita arboribus, nullis frequentata hominibus, raris ac prope nullis culta edificiis, aut exornata villis, Heyde vocant; quasi dicas solitudinem & desertum, folique vastitatem. ingruente enim ætis tempestate, exortaque pluvia, tonitru, fulmine, coruscatione, ne minima quidem domicilia aut gurgustia se offerunt, in quibus possis divertiac delitescere. nihil autem in iis locis spectatu visuque dignum, qua-

quaquaerſum dirigit oculos, niſi humiles abiectione
 frutices & ſqualore obducti; à quibus Propheta pal-
 ſim ſimilitudines deſumunt, ſi quando hominibus
 calamitates & triſtia quæq; obuentura denunciant.
 Sic Heremias, *Maledictus qui confidit in homine, & ponit* Cap. 17.
carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius. Qui- *Hier. locus*
 bus verbis detestatur illum, qui in re corporea ac tra- *explicatus.*
 gili ſpem & fiduciam ſuam collocat, & in periculis a-
 liunde potius, quam à Deo ſubſidium ac ſalutis præ-
 ſidia conquirat: *hic enim myrica erit ſimilis in deſerto, quæ*
ex aëris temperie & clementia nihil boni aut com-
modi confequitur, ſed in terra horrida, ieiuina, ſiricu-
loſa ſalfa conſtituta, non diu ſubſiſtit: Benedictus vero Tſal. 1.
& felix qui confidit in Domino: erit enim vt arbor circa
riuos aquarum plantata, quæ continenter humore ir-
rigata, radices & ramos longe lateq; diffundit, ſic vt
folium eius ſemper exiſtat viride, & tempore ſiccita-
tis fructum ferre non deſinat. Rurſus quum Deus ex-
cidium imminere denunciat Moabitibus, qui ex Iudæis
oriundi, nempe Loth Abraham fratre, infeſtiſſimi il-
lis hoſtes erant. Fugite, inquit, & ſaluate animas veſtras. Hier. 47.
eritis enim quaſi myrica in deſerto. Quo illos commoneſci-
cit, vt mature ſe ex ſuis ſtationibus ſubducant, vt ſa-
luti ſuæ proſpiciant, vt celeri fuga vitæ ſuæ conſulant.
quoniam eorum ciuitates deuſtandæ ſunt, ac futuræ
deſertæ nullosq; habituras incolas, tum ciues ſpo-
liandos omni honore ac dignitate, nulliusq; futuros
exiſtimationis aut nominis, ſic vt non pluris æſti-
mandi ſint, quam Myricæ in vaſta ſolitudine.

De Refina, Belgice Hars.

C A P. XXIV.

Refina eſt omnis illa oleagina pinguedo & gum- *Refina*
 moſa concretio, quæ incaleſcente Sole, ex pino, *quid.*
 picea, abiete, larice, lèriſco, Terebintho profluat, apud

E 4

nostrates etiam cerasus & prunus mellei coloris resinam profundunt atterendis calculis idoneam; populus quoque alba, quæ vulgo *Abeel boom* vocatur, succini modo gummosum liquorem ex hiante cortice exhibet. Terebinthina ex omnibus principatum obtinet, proximum locum sortitur Lentiscina, hoc est, *massiche*, cui succedit pinea & abiegna, picea, strobilina vero & Colophonia postremum locum occupant.

Resina multa species. Est autem Resina duplicis differentie, ut & pix, liquida & sicca, quæ ad nos ex Noruegia aduehitur: illam

Hars nostri vocant, Hispani *Herpens*; alteram nempe concretam à speculi nitore, quoniam pellucida est, splendescit, *Spiegelhars*. Harum vis effectusque est dolores mitigare, vulnera astringendi glutinandique vitæ cicatrice obducere, præsertim resina Terebinthina, cuius vires & effectus Hieremias Metaphoricè ad animi vulnera transfert, quæ verbi Dei lenimento sanescunt, ac sanitatem consequuntur. Itaque in hac modum exoptulat cum Israelitis: *Nunquid Dominus non est in Sion, aut rex eius non est in ea? Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix populi mei? & cur valetudo eius tam se-*

Hier. locus explicatus. gniter procedit? quasi diceret; Obuia est hæc parataque medela, quæ mentem animumque lacerum sanat, sed filia populi mei, salutis sue oblita, non adhibet remedia vulneribus suis sordidis & purulentis, non admittit salutaria verbi Dei fomenta & cataplasmata, sed putrescit in vitiorum suorum sordibus, nec vomicas suas exercitato expertoque Medico, nempe Deo, detegit, aut curandas offert, penes quem præsentanea sunt remedia medendis exulceratis mentibus, adhibito vino & oleo consolationis & misericordiæ, ut

Euc. 19. Christi parabola indicat de Samaritano, cuius ipse typum gerebat, & viatore saucio ac vulneribus confecto, quo designatur genus humanum astu & malitia Satanae, integritatis & innocentie integumentis spoliatum;

liatum, omni vitiorum genere afflictum & desperationi proximum. Quum autem Deus in scelorum vindictam vulnèra nobis infligat, hoc est, in edias, calamitates, clades, infortunia nobis immittat, vult ut ab eodem instaurandæ valetudinis præsidia petamus. Quæ de re extat suavis cum primis & consolatoria apud Hieremiam concio, in qua Deus indigne ac dolenter fert, quod homines aliunde quam ab ipso salutis ac sanitatis præsidia conquirant, & venentur, quod idololatriæ, superstitioni, ac ridiculis varisque cultibus dediti, deserto tam liberali ac munifico Domino, tyranno fallaci, insidioso, noxio se dedant. Cap. 2.

Quocirca non sine causa ad hunc modum cum suo populo exposulat: *Nunquid solitudo factus sum israeli aut terra serotina, quæ vel nihil prorsus vel maligne aliquid profundit? Cur ergo populus meus à me deficit, & se reversurum negat? Similitudine desumpta a solo sterili & infœcundo, ab agris ieiunis, aridis, siticulosis, squallidis, qui sementi inidonei sunt, nec vllas fruges aut fructus in usum aliquem effundunt, quum longe absit hæc sterilitas à cœlesti patre rerum opifice, apud quem est omnium quæ excogitari aut mente concipi possunt, copia & abundantia, summa vbertas & affluentia, nulli non obuia & exposita; sic ut liceat si visum est, ample & inculpate illius munificentia frui, illius exornari muneribus, ita ut omnibus modis culpandi sint, qui à tam munifico Domino deficiunt, quum nulla subsit legitima defectionis causa, nec quidquam in eo possit desiderari. Quocirca rei indignitate permotus, adducto alio exemplo, scelus exaggerare pergit: Nunquid inquit, obliuiscitur virgo ornamentum suum, aut sponsa fasciam pectoralis suæ, qua red-* Hier. locus explicatus.
ditur oculis spectantium commendatior? nulla certe ratione tam erit sui negligens, ut tale quiddam in animum induxerit. At populus meus nulla habita dignitatis suæque salutis ratione, oblitus est mei

Galaad l. e.
uitarum
statio, &
homicida-
rum asy-
lum.
Num. 35.
Vent. 19.
Ios. 20.
Cap. 2.

Hier. 50.

diebus innumeris. Ceterum quum Deus saluberrima ac maxime salutaria remedia afflictis mentibus adhiberi velit, insultat Aegypti populo, quod sinistra parumque apposita medicamenta vulneribus applicat, quibus exasperatur potius malum, quam mitescit: Proinde commoustrat vnde petenda sanitas, à quo salus experenda: *Ascende*, inquit, *in Galaad, & tolle resinam virgo filia Aegypti, frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.* Erat autem Galaad vna ex lex oppidis, in quam, vt in asylum & perfugium se recipiunt, qui fortuito atq; imprudenter nulla destinata malitia alicui vitam eripuerant, eaq; ciuitas Leuitis & sacerdotibus assignata erat, apud quos vigeat lex & verbi Dei ministerium. *Siquidem* vt Malachias ait, *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore illius requirunt, quoniam sit angelus Domini exercituum: hoc est, Dei legatus & interpres cui incumbit docendi munus & doctrinae studium.* Quocirca propheta huc afflictum conuocat, atque à Deo eiusque ministris petendum auxilium demonstrat, alioqui non solum irrita fore remedia aliunde conquisita, sed etiam damnosa; quod iis vsuenit, qui in alium, quam in Deum defigunt oculos, aut conualescendi spem & fiduciam collocant. Sic idem Vates contrita & conuassata, conuulsaq; Babylo, quæ est velut scelerum quadam officina, resinam adhibendam conclamat, si forte sanetur. Sed quum salutaria monita respuat atq; auersetur, quum ad Dei verbum eiusque monita & vellicationes obsurdescat, vt insanabile ac morbo deplorato implicitum omnes certatim deserunt, atq; alio se conferunt. Qua metaphora indicat Hieremias Concionatores sacros ac Dei ministros nulla non remedia adhibuisse sanandis eius vulneribus, medendis animi vitiis, atq; extremam inpendisse operam eximedis menti erroribus: sed non successisse curationem, omnemq; medendi operam frustra insumptam. Quocirca visum est illam
 resin-

relinquere suę excitati. & subiicere Dei iudicio, à quo illi miseranda clades & acerba calamitas, concitatis in illam hostibus ferocissimis imminet: quod Christus etiam Iudæis euenturum denunciat, qui tot provocati beneficiis, in Prophetas ac servatorem, eiusq; affectatores immaniter sauerunt. *Matth. 12.*

De vite seu vinea, cuius partes atque appendices, sarmenta, palmites, malleoli pampini, claviculi vel capreoli, vites, racemus botrus, acinus vinaceus, seu acinorum granum: & quam apposite horum pleraq; concionibus ac vaticiniis adhibentur.

CAP. XXV.

Quum multæ passim in sacris Bibliis ad stabilendam veritatem, ac rei dubiæ vel obscuræ faciendam fidem Parabolæ, hoc est, rerum notissimarum similitudines narrationibus adhibentur, tum nullæ magis vel vaticinia, vel conciones il ustrant, quam quæ ex vite eiusque sobole desumuntur. Primum enim se offert insigne illud vaticinium Iacob Patriarchæ de Messia, qui ex Iudæ semine oriundus salutem & reconciliationem, reditumque in Dei fauorem & gratiam mortalibus attulit. *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, hoc est, non definet, nec abolebitur imperium, donec veniat qui mittendus est, nempe Hospitator ac salutaris autor IESVS CHRISTVS, et ipsa erit expectatio gentium, hoc est, ad illum gentes se conferent, illius doctrinam amplectentur, illi fident, atque innitentur; illius imitabuntur vitam, mores, & studia, Ligans ad vineam pullum suum, & ad palmitem vitis asinam suam. Lauabat in vino stolam seu indumentum suum & in sanguine vitæ palatium suum. Quo crucis & effusi sanguinis mysterium exprimitur, cuius virtute expiati sumus, atque à Diaboli mortisq; tyrannide per resurrectionis* *Gen. 49.* *Prophetia de Christo.*

Cap. 11.

Simile à ve
aills erectio.

Psal. 127.

Eccles. 24.

Osea 14.

efficaciam in libertatem asserti. Tale quid designat
 Elaias, quum inquit, *Erit in illa die radix Iesse, Qui stat
 in signum populorum, ipsum gentes conquirent & deprecabun-
 tur.* Alludit ad erectum vexillum aut signum aliquod
 quod eminens conspici possit, quale nautæ *Baken* vo-
 cant, in quod velificantes interdum continenter ocu-
 los dirigunt, ut noctu in Cynosuram aut polum ar-
 cticum, quo cursum inoffense dirigant, nec vspiam
 impingant, aut diuersi rapiantur. Caterum quum vi-
 ris aspectu sit amœna, pampinorum ac foliorum pom-
 pa, clauiculorum amplexu, vuarum turgescientium
 vberitate in statu connubiali vxor numerosa prole se-
 cunda, huic stirpi comparatur: quum David inquit,
*Vxor tua sicut vitis abundans, quæ longe lateq; palmites
 diffundit, in lateribus domus tue.* Sapientia vero sui
 commendatrix; ego inquit, *quasi vitis fructifera, gra-
 tissimum undique odorem diffundo, hoc est, suauissima elo-
 quia & salutarem doctrinam omnibus profero, quo
 refici possint, tanquam succulenta ac sapida vva.* Quis-
 quis enim huius sermones amplectitur, prosperos
 successus est habiturus, magnaq; in virtute progres-
 sus & incrementa. Quum felicitatem Deus per Ose-
 am præclaris aliquot metaphoris israeli, & quisquis
 in gratiam cum Deo redierit pollicetur: *Sanabo, in-
 quies, contritiones eorum & diligam illos spontaneæ; quo
 indicat liberalem, & spontaneam, gratuitamq; pecca-
 torum veniam: Quia auersus est furor meus ab eis: ero
 quasi ros israeli, & germinabit quasi lilium aut rosa, & erum-
 pet radix eius ut arbores Libani, & propagabunt se rami eius,
 & erit quasi oliua gloria & decor eius, & odor ut libani. Et
 germinabunt quasi vinea, & auerescant ut triticum, quo et-
 iam affluenter fruuntur. Horum commemoratione
 omnium rerum affluentiam ac prosperitatem in-
 dicat, ac florentissimum fore Reipubl. statum, nec
 quidquam etiam defuturum eorum, quæ ad inter-
 num animi decus, menti que ornamentum spectant:*
 iis ve-

iis vero qui munificentia diuina immemores, deliciis ac voluptatibus dediti sunt, ac luxuria dissolunt, contraria omnia euentura Esaias denunciat. nempe vineas extirpandas, nullam fore vindemiam, futurum vinum iis, qui se inter pocula cantilenis, ac Musicis instrumentis oblectare solent, ac plus nimio lasciuire atq; insolescere; illam denique subsequituram cladem & vastitatem, vt populus quo ciuitates maxime illustrati solent, ad nihilum fere sit redigendus, sic vt pauci futuri sint reliqui. Nam tale quid illi euenturum pradicat, quale decussis oliuis affollet ex olea, & racemis peracta vindemia. Vt enim in huiusmodi stirpibus non ita omnia decerpuntur, quin aliquid restet: ita ex ingenti clade quam perpessi sunt, exiguus, aliquis numerus erit reliquus. In eodem argumento versatur per Hieremiam Dominus, qui improbos non solum vastandos pronunciat, sed etiam fame ac rerum omnium inopia opprimendos, adeo, vt desint vuarum vitibus, & non sint ficus in ficulnea, sic, vt decidentibus foliis, nihil ex his sperari possit. Quo designat nulla fore sedandae famis solatia, quibus corpus possit subsistere, nulla afflictæ mentis fomenta, quibus possit fulciri: deniq; illos ad vnum omnes, sicut ficus & vuas vastandos vt nullæ restent reliquæ: quemadmodum si finita messe aut peracta vindemia nihil supersit spicilegij, nulla racematio. Vt autem maturescunt vuarum lapidæ sunt & succulentæ, palatumque & fauces sapore grato reficiunt: Sic doctrina sana & salubris; sermo graciosus & suauis, mentes hominum fouet ac refocillat. Quocirca Moyses doctrinam perniciosam & noxiam, improborum hominum commercia, eorumque vitam, mores & studia vuis venenatis comparat, quæ animos hominum noxio ac prauo succo imbuunt, mentesq; bene institutas, à Dei cultu & religione auertunt: De vite, inquit, Sodomorum vinea eorum, & suburbana Gomorra: Hier. locus explicatus.

una eorum una felis, & botrus amarissimus, fel & virtus draconum, unum eorum. & venenum aspidum insanabile, hoc est, sermo illorum tam pestilens & venenatus est, ut confestim inficiat & perimat. Quo spectat illa apud Oseam subfannatio in hos qui superstitiosa doctrina imbuti, ac cultu pernicioso dementati, respectant ad deos alienos, ut ebriosi ad vini pocula & lagenas: Ipsi, inquit, respiciunt ad deos extraneos & diligunt vitaceas uinum. Comparat enim illorum vesaniam, qua rapiuntur ad idololatriam, temulentorum conditioni, qui semper ad calices & patras vinique nidorem oculos ac nares habent intentas, ac conpectis poculis, vel temulentorum sodalitis exultant ac gelliunt. Ceterum quum in vineæ mentionem incidimus, illud obiter indicandum, Prophetas vitis uvarumque & aliarum stirpium nomine, nunc rerum abundantiam ac fertilitatem, nunc inopiam & penuriam, nonnunquam populi raritatem vel interitum, aliquando frequentiam, & qui ex paucis in numerosam stirpem sunt propagandi. Sic Deus apud Hieremiam eleganti Metaphora Idumæos ita spoliandos pronunciat, ut nihil ex illis sit reliqui, adeo ut hostes futuri sint illis paulo clementiores, quam ipse: Site, inquit, vindictam, maiores aggressi fuisset, & iniquissimè forte racemum, hoc est, non prius te exponerent, aut omnibus tuis bonis exuissent. Et si stipes, nocturniq; oppressores, ades tuas intrassent, rapuissent, quod visum illis fuisset satis, non tamen omnia forte conuassent, sed patii fuissent aliquid superesse: At ego ait Dominus, ita spoliari & saui, ita abdita quæque detexi, ut ex usq; omnibus angulis, nihil celare potueris, nec vlla supellex sit relicta: Quum autem prorsus odiosa sit & detestabilis Deo superbia, & factus ex rerum affluentia ac prosperitate ortus qua dulci fortuna ebrii insoleant ac ferociunt, illam tamen acriter contudit ac reprimat, & tales quamlibet inultos prosterminandos pronunciat, ut legetes

Cap. 3.

Osea locus explicatus.

Esaiâ 17.

Cap. 49.

Hier. locus explicatus.

getes quas messores plenis vlnis exporrectisque brachiis vellunt, atque in manipulos complicant, sic v. er. *Esaiæ 7.*
iam ii qui ex paucis futuri sunt reliqui, colligendi sunt, *Esaiæ meta-*
ut spicæ finita messe. Interea impletoque superfuturos *phora expl.*
pollicetur, allata alia similitudine, ut vix in vitibus,
& oliuæ in olea. Quemadmodum enim nusquam
tam exacte perficitur vindemia, quin aliqua super sit
racematio, nec tam diligens oliuarum excussio: quin
vel sub foliis aliquid dehescat, vel in cacumine ali-
quid se proferat: ita a clade & vastitate aliqui super-
futuri sunt, qui in spem misericordie sunt reueruendi:
In die illa, inquit, attenuabitur gloria iacob & prægulo car-
nis eius emarcescet. Et erit sicut congregans in messe quod resti-
terit, (ut in spicilegio assolet omnibus manipulis sub-
latis) & brachium eius spicæ leget. Interim relinquitur in
eo velut racematio, & sicut excussio oleæ vel duarum vel trium
oliuarum in summitate rami, & sicut quatuor aut quinque in
cacumine arboris. Quo indicat opulentos atque optima-
tes fastu & arrogantia turgidos deiciendos: ex tenui
vero plebecula nonnullos superfuturos, quemadmo-
dum exacta vindemia aliquot botri aut acini, quibus
tenuiores se fouent ac recreant.

De Hyssopo. C A P. XXVI.

HYSSOPUS horrensis herba eodem etiam nomine *Hyssopi af-*
Belgis cognita condimenti vice iuri innatat, quod *factus.*
eximii sit odoris, ac sapore non ingrato, sic ut elixa
quæque non minus salubria efficiat, quam sapida.
nam pectus & pulmonem expurgat, capitisque pi-
ritum extergit. quocirca in expugnando pleuritici ac
morbo quouis laterali singularem effectum obtinet.
Qua ratione visum est Deo herbam hanc solenni sa- *Leuit. 14.*
crificio adhibere, quum vel leprosi lustrandi sunt, aut *Num. 19.*
scelus aliquod piaculare expiandum, intincto Hyssopo
fasciculo in sanguine passerulorum vel vitulo-
rum. Quocirca David adulteri atque homicidii sce- *Psal. 50.*

lere contraminatus, aspergi expiarique hyssopo cu-
 pit; quo absterfa omni macula animi mentisque pu-
 ritate nitescat, respexit is ad veteris testamenti ritus
 & sacrificia. quæcunque enim purificabantur iuxta
 præscriptum legis Mosæicæ, sanguine cum lana cocci-
 na & hyssopo aspersa, puritatem sunt consequuta.
 Quæ omnia umbram quandam & figuram exhibe-
 bant, ut Paulus ad Hebræos testatur, Christi, cuius
 sanguine omnia nostra scelera expiata sunt, ac fide
 accessu obliuioni data. Cæterum quum Hyssopi men-
 tio incidat in libris Regum, ac Solomon disseruiss
 memoretur de arboribus à Cedro Libani usque ad
 Hyssopum quæ erumpit è pariete: non videtur mihi
 nostra designari, quæ non est exilis & minuta herba
 sed aliquando spicato purpureoque flosculo in ses-
 quipedalem magnitudinem assurgit. Quocirca Adi-
 antum, siue capillum veneris illum intellexisse in-
 terpretor, cirratis crispisque foliis, quæ nisi murorum
 aspergines persequitur; & quoniam rutæ foliis affini
 est, hanc Belgæ *Steenruyte* vocant, hoc est, murarian-
 rutam. Huic *Trichomanes* affinis iisdem semper loci
 proueniens, quæ recto stilo eoque iunces assurgit
 medii digiti longitudine, foliis minutis, utroque la-
 tere distincta serie concinnoque ordine digestis, vi-
 rore perenni, utraque herba eosdem habet effectus
 atque ut Hyssopus tussiculosus & anhelantibus, pul-
 monisque vitis medetur. Vocantur autem nunc po-
 lytrichi nomine, nunc callitrichi, ab effectu, quo ca-
 pillum confirmant, & nigredine imbuunt, illum qu-
 crispum & densum perficiunt. Quoniam itaque ex-
 guus est humilisque fruticulus, vix palmari altitudi-
 ne, atque è parietinis erumpit, hunc pro Hyssopo de-
 signari arbitror. Nam hic illius dicti sensus est, A ce-
 sissima quavis arbore ad minutissimam herbam, quæ
 parietinis innascitur, omnia illum exactissime ha-
 buisse explorata.

De arundine, quæ Græci Calamus, Belgice Riet vocatur, eiusq; differentiis; de lino stipula, quæ squilla & plerumq; alia, ex quibus similitudines desumuntur.

C A P. XXVII.

Arundinis plures sunt differentiæ; vna species est lino: e perpolita, enodis, nullisque distincta geni- *Matth. 27.*
culis aut internodiis, quæ Typha palustris vocatur, *Typha pa-*
qualis Christo pro sceptro regali in manum tradita, *lustra quid.*
in affectati regni ludibrium. Est huic stirpi sceptri
regalis aut imperatorii forma, cuius cacumen dua-
um fere palmarum altitudine, ac crassitudine polli-
ari, densa compactaque lanugine stipatur, quam si
manu aut digitis demulceas, holosericum, aut villo-
sam quandam congeriem contrectare te credas, quæ
tamen post dies aliquot dissolvitur in pappos, atque
in diffusam lanuginem evanescit. Alia in locis hu-
mectis atque irriguis passim conspicitur, quæ *Canna Canna palu-*
alustra, aut *Donax* vocatur, culmo geniculato, terete, *stria.*
stipuloso, lanuginosa in cacumine congerie, eaq; dif-
fusa, non compacta. Scatent hac passim urbana fossæ
ux mœnia ambitu muniunt, & in pomœtiis palu-
osa loca ac stagnantia. Plebecula apud nos æstivis *Arundinis*
mensibus radicem huius stirpis cerratim eruit, quod *radix esca-*
beat esculenti quiddam non sine nauseosa quadam *menta.*
dulcedine, quæ qualitas efficit ut apostemata ad sup-
purationem perducatur, ac spicula spinasque atque a-
culeos corpori infixos extrahat. Quoniam autem
rundo nutanti est cacumine, auraque leuissima hinc
inde impellitur, ob id illi assimilantur inconstantes,
mobiles, lubrici, vacillantes, volubiles, & qui in iu-
ris factisque, atque in omni vitæ actione non satis
ibi constant, aut in sententia firmiter persistunt, *Luc. 7.*
semper arundine magis volubiles. A quo video quum Christi do-
pannes Baptista esset alienissimus, Christus in lau- *Ioanne tra-*
em eius constantia, & quod illius doctrina ac *de eorum.*

Messia testimonium veritati forent consentanea, prolixam concionem habuit, qua persuasum esse voluit promiscuæ multitudini, illum arundini vento agitatae prorsus dissimilem, ut qui nusquam vacillet, aut aliud stans, aliud sedens loquatur, vel leui momento à paulo ante probata sententia dimoueatur; sed constantem esse, stabilem, veracem, & eius verbis nulla subfit vel leuitatis vel inconstantiae suspicio; quocirca æquum esse, ut quibus magnifice de tanto præcone sentiat ac loquatur, illumque non ex vulgaria hominum opinione, sed ex rei veritate æstimet. Cæterum ut reliqua persequar, ex Arundinis conditione desumitur proverbium; *Scipioni vel baculo arundineo inniti*, de eo qui spem suam ac fiduciam collocat in illo, qui non solum non fulcit aut præsidio est, sed etiam nocet ac detrimenta infert. Eadem vititur Metaphora, *Esaia teste*, *Rapsaces in obsidione Hierosolymæ*, qua inuictum, Deoque fidentem Ezechie regis animum labefactare nititur, omnibusque machinis ac minis ad deditionem sollicitare. Apud Ezechielem quoque Dominus eadem usus similitudine insultat regi Ægypti, illique internecionem minatur. Quum enim Israëlitas illius præsidio innixos fulcire ituduit, ipse velut *baculus arundineus confractus*, & sibi vulnus infixit, & illos fœde laceravit, lateribus humerisque vndique dissolutis ac perforatis. Quo indicat omnes illorum vires attritas & collapsas esse, omneque belli robur conuulsum & dissipatum. Sic enim Deus, ut *Dauid testatur*, increpat feras arundines, hoc est, hastatos ac lanceis armatos milites cœnuellit, labefactat, prostermit ac delicit, Metaphora desumpta à longis firmisque arundinibus, quales etiam brachii crassitudine spectamus, quas in acie vibrare solent, atque eminens cuspidem hosti obicere; quod nunc Turcas in Palæstina facitare audio ab iis, qui ea loca religionis ergo frequentant. Similem cladem

Cap. 36.

4. Reg. 18.

Cap. 29.

Isal. 76.

eadem Deus stirpi Hieroboam intulit, atq; iſraëlitis
 idolorum cultui deditos concuſſit more nutantis in
 aqua arundinis, eoſque euulſit è terra vberè & fœ-
 cunda, quam à progenitoribus Dei munere erāt con-
 ſequuti Quo designat illos ad nihilum redactos, at-
 que opibus, potentia, honore, dignitate ſpoliatos.
 Vt autem Deus deſumpta ab arundine ſimilitudine,
 inani fiducia inflatos, & qui rebus caducis & momen-
 taneis innituntur, nonnumquam conuellit & deſicit:
 S. cedi uerſo fragiles, imbecilles, puſillanimos, vacil-
 lantes, mœtos erigit, conſolatur, ſuſcit, animumque
 agrotum ac labantem ſalubri doctrina fouet, inſtau-
 rat, reſicit: Quo reſecti debet inſigne illud vaticinium
 apud Eſaiam de Chriſti lenitate & manſuetudine,
 quæ aſſetas quaſque mentes in ſpem ſalutis erigit.
*Ece ſeruus meus quem elegi, dilectus meus in quo ſibi om-
 placuit anima mea. Ponam ſpiritum meum ſuper illum. &
 iudicium gentibus annuntiabit, non contendet neque clamabit,
 neque audiet quiſquam in plateis vocem eius, arundinem com-
 minutam non conſringet & linum fumigans non extinguet, non
 erit triſtis nec turbulentus, & in nomine illius gentes ſperabunt.*
 Duabus hiſce metaphoris; nempe Arundinis con-
 quaſſatæ, ſeu conſracti calami, & lini fumigantis de-
 clarat, quanta Chriſtus erga contritas aſſetasque
 mente, manſuetudine & clementia, quam ſalubri
 doctrina in ruinam inclinatos erigit, labentes ſuſcit,
 mœrentes ſolertur, imbecilles & vacillantes in fide
 inſtauret, & ſi quid aſſidue acceſſerit damni atque
 incommodi reſarciat, adeo vt plagas menti illas le-
 niter tractet & placide, nihil agat vi, minis, terrore,
 ſæuitia: vt nonnulli feroci & turbulento ingenio, qui
 lapſos ſublata omni reſipiſcentiæ ſpe, ſæuius tractant,
 quam manſuetudo Chriſtiana exigat. Similiter nec
 linum fumigans extinguet.

Quæ ſimilitudo deſumitur à lychno penſili, ſiue
 elychnio, vel ſtupa, vulgo *Lement*, quod oleo imbu-

tum flammam alit nonnumquam subobscuram & fumidam, minusque luminosam, ubi vel pinguedo desit, vel parcius illa fouetur; itaque hac comparatione designat fidem modicam, debilem, vacillātem, inclinātam, quæ tamen non prorsus extincta sopitaque est, licet aliquādo sit extinctioni proxima, quam Christus, & quisquis eius ministerio fungitur, nec extinguit, nec opprimit, sed tantisper dum aliqua pietatis scintilla emicet, & subit menti vel exiguus igniculus, nutrit, fouet, exuscitat, atque animum Spiritus sancti flabello accendit & illustrat, ut discussa omni caligine, lumen fidei & pietatis perspicue eluceat ac longe lateque in usum proximi se diffundat.

*Doctrina
Christi quid
menti præ-
set.*

Ita autem Deus doctrinam suam, quæ est velut fomentum animæ mentisque pabulum, temperat & moderatur, ne quis nimia seueritate possit ab instituta professione resilire, atque ab Ecclesia alienari; nec etiam lenitate & mansuetudine nimia, tamquam molli educatione corrumpi, ac seueritate quadam oscitante ac supina ad omnem virtutem obtorpescere. Siquidem iudicii seueritate in officio continentur impii, imbecilles lenitate & mansuetudine. Sic in Euangelio quo cuique salus denunciatur, *Dulcia permixta amaris*, hoc est, consolationes minis, & amara dulcibus, hoc est, minæ consolatione mitigatæ.

*Quisquilia
quid designent.*

Per fumum & vaporem, nebulas; per ænenum, festucas, paleas, stipulas, fauillas, pulueres, quisquillas, aliaque reiectamenta designantur in Bibliis quum homines, tum res viles, leues, inanes, futes, minutæ, nihili, nauci, nulliusque momenti vel pretii, & quæ plus detrimenti quam commodi adferunt. Ex his variæ & multiplices similitudines a sacris Scripturis sumuntur, quibus narrationes suas exornant. Sic Deus impios ut paleas dissipandos pronunciat, exurendos ut stipulas, ut puluerulentas quæque discutiendos, ut quisquillas aliaque ventibus dispellendos.

*Psalm. 1.
Esaia 17.*

lentos. Quo spectat illa apud Iob sententia; *Lucernæ* **Cap. 21.**
impiorum exstinguetur, hoc est, splendor eorum, gloria,
honor, decus, magnificentia obscurabitur & exole-
scet: *Et erunt improbi velut paleæ ante faciem venti, & sicut*
fanilla quam turbo dispergit, hoc est, repentino funditus
comminuentur. Sic Elaias trituros pronunciat **Cap. 25.**
Moabitas, & quicumque Dei verbo obstitunt, ut teri
solent paleæ in plauetro, & non minore negotio ab- **Cap. 5.**
sumuntur, quam ignis deurit stipulam aridam. Non
minus atrociaminaturis, quibus consuetudo pec-
candi in naturam abiit, & vitiis suis iam domesticis
atque assuetis occalluerunt. *Simutare potest Æthiops*
pellem suam, & pardus varietates suas, hoc est, tegmen **Hier. 13.**
maculosum illi narium, & vos poteritis benefacere quum
malis estis affecti. Quocirca ego vos dissipabo tamquam stipu- **Cap. 1.**
lam qua vento rapitur in deserto. Simili clade perituros
denunciat apud Esaiani illos, qui cultus adulterinos
stabiliunt, & omne præsidium ac fiduciam in idolis
constituunt: *Erit, inquit, sicut quercus de fluentibus foliis,*
& sicut hortus absque aqua. Et erit fortitudo vestra, hoc
est, Deus ille ficulneus, cui innixi estis, ut *fanilla stupe,*
& opus vestrum quasi scintilla & succendetur utrumque si-
mul, nec erit qui extinguat: hoc est, Omnis illa pompa
ac spectaculum fictæ religionis abolebitur incendio,
ut purgamenta lini & stupea congeries accensa face **Cap. 8.**
desagrat. Cæterum ut reliqua persequar; Amos
Propheta acriter insectatur negotiatores frumenta-
rios, quod quum granaria habeant onusta frugibus,
in annonæ penuria famelicam turbam deglubunt,
ac præter stateras dolosas, trutinamque accisam ac
parum æquam, qua populares defraudant, tenui ple-
beculæ pro sincero tritico quisquillas, paleas, glumã,
acus, hoc est, peripsemata seu purgamenta, furfuribus
deteriora obtrudunt, ac carius diuendunt falla-
ci astu, ac inopia reddunt sibi obæratos atque obno-
xios, ut non liceat alio diuerti, etiamsi merces vilius

prostant. Quoniam nemo debitorum Græca fide, hoc est, prompta numerataque pecunia emptionem cum creditoribus transigit. Quod si cui libeat hanc Prophetæ Satyram excutere, quam contra hos instruit, qui plus nimio quæstui inhiant, magnoque in opum detrimento precia rerum intendunt, dilucide perspecturus est, quam graphice atque ad vivum nostræ ætatis homines suis coloribus depingat, & quid Deus illis minetur, qui pauperes absorbent, atque egestate oppressis victum viteque subsidia subtrahunt. Verum iis missis, sermonem referamus ad Metaphoras, quæ ex inutili ac volatili hac congerie desumuntur ad illustrandas res veras ac solidas. Deus quum apud Hieremiam verbum ac doctrinam suam cum primis salutarem, efficacissimam in erigendis pascendisque famelicis mentibus prædicet, tritico illam comparat, quod solidum alimentum corpori præstat, vtili animæ: doctrinam vero inanem, superstitiosam, adulterinam fucatam, instabilem, fallacem, noxiam, infrugiferam somno ac paleis; *Quid tritico, inquit, cum stramentis & paleis*. hoc est, quid vanitati cum veritate, quid somno inani ac fallaci cum re vera, certa & indubitata? quid densissimis tenebris cum clarissima Evangelii luce? Paleæ etiam metaphora Ioannes Christi præco utitur, quum acriter instigat scordes ad amplectendam salutem; adesse enim Messiam qui accepto in manu ventilabro, expurgabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum: paleas vero exuret igni inextinguibili. Quibus verbis indicat pios recipiendos in æterna tabernacula post exactos huius ævi labores: impios vero æternis incendiis destinandos. Ut autem Ioannes magna severitate commonefacit populum officii sui, & hortatur ad resipiscenciam adhibitis parabolis de securi arbori admota, mox excindendæ, de secernendo tritico à paleis: ita Christus cui semper fuit odiosa ac detestabilis hypo-

2. Cap. 6.

Matth. 3.
Simile a tritico & paleis.

Matth. 7.

crisis, hoc est, simulata sanctimonie species, fictaque pietatis umbra, adducta trabis & festucae similitudine, acriter castigat illos qui plus nimio sunt oculati in alienis vitiis, ac minutissimos errores curiosius observant, eosque exaggerant in immensum, quum vitiis suis maxime blandiantur, ea que ita extenuent, ut in nihilum recidere patiantur. Quo autem huiusmodi vitiosi affectus & complures alii, nempe philautia, hoc est, excecus amor, sui que fiducia, & fastus, arrogantia, animi elatio, proximi despectus, odium, ira, vindicta cupiditas hominum animis eximantur, sacri vates ac sapientie professores mentes illorum ad inodestiam sui que cognitionem ac naturae notitiam reuocant, ut obseruare condiscant xui huius breuitatem, & quam sit inanis, fugax, fragilis, caduca, euanida vita mortalium: & quum innumeris malis exposita, tum angustiis arctisque sinibus terminata, breuissimis speciebus circumscripta, sic ut ab iis apposite spiritus ipsaque vita qua homo subsistit, omnium censeatur, fumus, vapor, halitus qui confectum euanesceat atque in aëra diffunditur, umbra, bulba, foenum & herba cito arescens, flos & folium mox deciduum; & ut Iob ait, ventus qui per aëra voluitur: *Iacob. 4.* Quibus metaphoris designant sacri vates gloriam: *Psalm. 36. 37.* decus, magnificentiam, & quidquid est humanae sapientiae, quidquid fortitudinis & prudentiae, vanum: *1 Cor. 1. 103.* esse, fluxum, caducum, ruinosum, nisi stabili atque eterno Dei verbo fulciatur, nisi coelestis virtute sustentetur. Hæc omnia Scripturae testimoniis abunde stabiliri possent, sed opus in immensum cresceret. *Iob. 8. 14.* Quocirca quædam in margine designasse sufficiat, *13. 7.* quæ studioso auidoque lectori, si perquirere *Esa. 9. 45.* velit, omnium specimen sunt *Osea 13.* *Esa. 40.* *Iacob. 1.* *1. Pet. 1.* *Eccl. 1. 4.* exhibitura.

CAP. XXVIII.

Exod. II.

CVCV MIS vel cucumer notior est, quam ut describi debeat. Hunc autem & plerasque alias herbas Hebraeis atque Aegyptiis fuisse vsui Bibliorum historia commonstrat. Quum enim Moses vexaretur à populo Israëlítico, ac vulgus promiscuum flagraret desiderio carniū. *Qua*, inquiunt, *dabit nobis carnes ad edendum?* recordamur piscium quos in Aegypto comedimus. In mentem venerunt cucumeres, pepones, porri, cepæ, & allia. Istis autem non solum plebei utuntur, sed etiam patricii partim in obsoniis & condimentis, partim in acetariis cum oleo, aceto & pipere ad acuendam cibi aviditatem. Erexerunt olim in vinetis & cucumerariis casas & tuguriola, quod etiam hodie Galli & Belgæ faciunt, in quibus custodes excubabant, ne quis alienos proventus inuaderet; peracta autem vindemia, ac sublatis cucumerum aceruis, subducebant se excubitores, ac gurgustia deseruerunt, nullaque amplius conspecta hominum frequentia. Ab hac solitudine desumit similitudinem Esaias contra Hierusalem, quam pronunciat ~~solandam~~ ac ~~redigendam~~ in vastitatem, ut vix tenue ~~vestigium~~ super sit, futura sit velut in deserto vineto & cucumerario tugurium vacuum. Et erit, inquit, Sion, ut umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas obsessa qua vastatur. Baruch autem statuas, delubra & simulacra idolorum non plus terroris incutere ait, quam tugurium in cucumerario. Nam quale est, inquit, formido aut terriculum in cucumerario nihil custodiens: tales sunt istorum Dii lignei, aurei & argentei; aut qualis est in horto rhamnus aut spina alba cui aucula insident. Alludit ad Priapi statuas, quæ in hortis collocari solet ad abigendos ter-

rendos-

Cap. I.

endosque nocturnos fures. Quod huiusmodi versibus indicat Horatius, qui Baruch verbis prorsus consonat, ac pari irrisione vulgi superstitionem excitat;

*Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber incertus, scammum, faceretue Priapum
Maluit esse Deum. Deus inde ego furum auumque
Maxima formido: nam fures dextra coercet,
Obscanosq; rubet porrectus ab inguine palus.
Asi im;ortunus volucros in vertice arundo
Terret fixa, vetatq; nouis considere in hortis.*

De Iunipero. C A P. XXIX.

VT Cucurbita umbraculum & velut opus topiarum Iona prae-^{Cap. 4.}
buit, atque a Solis aestu liberauit: 3. Reg. 19.
Sic Iuniperus Helix ex itinere lassio ac defatigato umbram exhibuit. Quum enim vates hic profugus cessisset furori Iesabelis, ac loca deserta peragraret, sub quadam Iunipero resedit. Hoc siquidem arbitrium quum densius fruticetur, ad arcendum solis calorem non est incommodum. Quocirca mœsto & delassato fuit is secessus molesti itineris solatium, quum autem his paululum respirat inedia tadioque confectus, finem vitae sibi imponi cupit. Cæterum Helix pro-
quum somnus (vt sic constitutus affolet) obreperet, ^{fugus.}
ac ille paululum obdormisceret; ecce aderat genius, & illum ad cibum capiendum inuitauit, oblato pane cinerisco, & aquæ poculo, quo refocillatus rursus iter ingressus prouenit ad montem Oreb, in cuius spelunca noctem illam secure peregit, tutus ab insidiis illorum qui furibundæ mulieris mandato Dei Prophetas ad mortem rapiebant. Quæ documento cuique esse debent, Deum in vitæ huius stadio miris modis suos exercere, verum non prorsus destituere, quos tametsi calamitatibus premi patiatur, nonnumquam tamen illos opprimi sustinet. Iob quum

Cap. 30.

ex tanto opulentia & felicitatis gradu in extremas calamitates esset deiectus, deplorat se irrideri ac subfannari à sordidis infimæque sortis homuncionibus, qui præ egestate atq; alimenti inopia victum in sylvis venabantur, ac lupiperi rubiq; baccis, atq; herbarum radicibus famem sedabant, vt conspiciamus hodie validos vagosque nebulones, quos nostri à liguriendis ollis (nam encænia festaue Genialia passim confectantur) *Pot boenem* vocant, radices Iryngiorum, dauci passinacæ sylvestris eruere, atque acinos rubiq; moræ ex sentibus & virgultis decerpere.

De Labrusca. C A P. XXX.

Cap. 4.

Labrusca vitis est sylvestris, vuam proferens gustatu peracerbam, quæ non matureleat. Hunc fructum quoniam nihil gratum palato proferat, Deus moribus & naturæ hominum deprauatæ apud Esaiam accommodat. Quum enim formandis colendisq; Iudæorum mentibus nihil non operæ, nihil non laboris impendisset, omnis labor & industria frustra sumpta est. Quantumuis enim studiose atque accurate vineam suam excoluerit, nihil effectum est, ne vuas vllas sapidas produxit, sed labruscas, hoc est, acerbis & immaturas vuas: expectauit ex tam diligenti cultura iudiciũ, æquitatem, mores inculpatam vitæ integritatem, gratitudinem erga tam sedulum atque industriũ cultorem: sed vice versa, prolati sunt acerbissima quæque, iniquitas, iniustitia, virtutum neglectus, odium, ira, indignatio, ingratitudo erga tam munificum animi mentisque cultorem. Eandem vocem accommodat impiis, quibus Deus in obliuionem & contemptum deuenit, quorum irritum fore conatum indicat, ac frustra illos laborem insumpturos excolendis vineis; Sic in die, inquit plantationis tuæ labrusca proueniet; plantabis plantationem amœnam, sed germen alienum confere

Esais. 17.

occeſt, tamenſi amœna plantaria humo commiſeris
 x generoſa vite deſumpta, ſic vt omnia tibi ſpem
 ptimam polliceantur opimæ vindemiæ, vbi aduen-
 ire incipiet maturitatis tempus, pro ſuauiſſimo fru-
 tu labruſcas percipies. Similiter in ſegete quæ ma-
 turius ad meſſem deueniſſe tibi videbitur, peribit ti-
 bi ſperatæ annonæ prouentus; eo ſiquidem die quo
 ſemerendæ erunt fruges, ac meſſi inſiſtendum alie-
 ni ſubito irruent ac depopulabuntur ſegetem, nec
 quidquam in horrea conuehes eorum, quibus tam
 edulam curam impenderis. De his paulo fuſius ſupe-
 rius quædam enarrata ſunt.

*De Mentha, Ruta, Anetho, Cumino, quæ Chriſtus parabolis
 adhibet in inſectanda Phariſæorum auaritia, & ſucata
 Religionis ſanctimonia.*

C A P. XXXI.

HERBA iſtę in crebro uſu ſunt apud omnes quū ple-
 beios tum patricios, ac paſſim in compitis & tri- Matth. 23.
 uuiis proſtant venales. Quoniam autem holitores viſi Luc. 11.
 ſunt aliquem queſtum ex iis conſequi, Phariſæi deci-
 marum exactionibus etiam hæc grauare cœperunt,
 atque aliquid lucri ex iis corradere. Quocirca cum
 Chriſto inuiſa eſſet ſimulata Religionis ſpecies, atq;
 auaritia Scribarum deteſtabilis & odioſa, inſectatur
 illos acriter & ſeuere, qui omnia ad compendiū ſuum
 rapiunt, ac minutiffima quæque conſectantur, quum
 illa quæ multum habent momenti ad ſummam pie-
 tatē; & in quibus conſiſtit columē Religionis negli-
 gāt, nec ad ea magnopere ſint intēti. Sic in extorquē-
 dis decimis adeo ſunt ſuperſtitioſi, vt è vulgarib⁹ ho-
 leribus mētha & anetho, quę Belgis *Dil* vocatur, deci-
 mas exigant, quum pro nihilo dicant iudiciū, miſeri-
 cordiam, fidē, quæ virtutes illos commonefaciant, ne
 quem afficiant iniuria, vt egenis ſubueniant, ne quem
 fallant periurio, ſed cuique fidem ſeruent; itaque iis

neglectis quæ sunt in Religione præcipua, suum negotium agunt, suumque questum ac commodum plus satis spectant: in maximis cæcutientes, in minimis mire oculati.

De Sinapis vi & natura, cui fides ac Dei verbum comparantur.

C A P. XXXII.

QVO omnibus innotescat ac persuasum sit, quanta salutaris sit doctrina Evangelica, quæ mentes hominum in Deum eiusque notitiam erigit, ac fidem solida imbuat, Christus multis variisque parabolis e rebus passim obuiis desumptis, nulli non mortalium ad hanc amplectendam autor est & instigator. Comparat autem regnum cælorum, hoc est, doctrinam Evangelicam quæ fidem alit ac fouet semini, margaritis, fermento, sagenæ, siue ferriculo, grano Sinapis minuto quidem illi & exili, sed quod vi efficaci & adurente torpentem linguam vellicet, ac palato languescenti saporem gratum excitet: Sic omnes nationes huius semine comminuto, attritoque manuarum vel trusatili mola affuso aceto vel omphacis condimenti vice vtuntur. Quemadmodum autem Sinapis minutissimum semen solo commissum, ubi adoleuit, in stupendam proceritatem assurgit, ac longe lateque ramos diffundit; adeo ut alitibus & umbraculum & nidulandi commoditatem præbeat: ita verbum Dei & fides minime otiosa, tametsi in speciem humilis videtur & exilis, se tamen sensim propagat, atque ut fructifera frondosaque arbor, vires incrementa suscipit. Rursus ut Sinapis mus, hoc est, cataplasma ex contuso Sinapis semine, membris stupidis vel lethargo, vertigine, apoplexia, paralyti, epilepsia oppressis motum sensumque excitat, atque in-hulcerata nonnihil cute, sanitati restituit: ita fides Dei verbo fulta stupidas torpentesque mentes erigit, &

Matth. 13.

Luc. 13.

17.

Marc. 4.

& instaurat, atque ad omnia pietatis officia agiles *Par effellus*
 edit & expeditas. Quocirca ardor & acrimonia *verbo Dei*
 naris, saporque feruidus & ignitus, qui non sine *& sinapi.*
 rium vellicatione lacrymas elicit, ac caput sternu-
 mento à pituita expurgat, apposite verbo Dei affi-
 latur quod etiam mentes concutit, vrit & inflam-
 mat, atque animos languidos & oſcitantes ad pietatis
 dia incitat atque accendit, & nonnumquam per-
 mentia lacrymas extundit. Quam sollicitudinem ac *Matth. 6.*
 tam rerum terrenarum, qua fere diſeruiari ſoleat
 rix rientes; Chriſtus animis hominum eximit, li-
 mos contemplari vult non hortentia quibus cul-
 adhiberi ſolet, ſed agreſtia ac ſponte nata. Itaque
 rum exemplo in munifici patris fiduciam nos ex-
 at, qui nobis de pabulo & comineatu affluenter
 oſpicit, vralitibus; de victu, de nitore cultuque ve-
 um, vt liliis agri, quæ tam nitide tamque operoſe
 ſulta ſunt, vt ne Solomon quidem Regum amplifi-
 aus conſpici potuerit, vel cultior vel ornator, et-
 quum in ſummo ſplendore eſſet conſtitutus.
 amobrem Chriſtus ſummo ſtudio inhiare nos
 or doctrinæ Euangelicæ, ac rerum cæleſtium con-
 mplationi inſiſtere, adeo vt nihil nobis deſuturum
 illicetur earum rerum, quæ in hac fragili vita &
 uca neceſſariæ ſunt, vt etiam vltro ac ſpontanea
 liberalitate ſint acceſſuræ.

*Hedera, quæ arboribus ac parietibus tenaci amplexu ad-
 haret.*

CAP. XXXIII.

Hedera quæ Ionæ Prophetæ aduerſus Solis æſtum *Cap. 4.*
 umbraculum præbuit (quamquam alii Cucurbi-
 ſatis appoſite verterunt) ab hærendo nomen
 ita eſt: quod natura ſit ſequaci, omnibuſq; ſe affi-
 Hinc Perſius;

- Heliconidasq; & pallidam Pirinen*
Illi relinquo quorum imagines lambunt
Hedera sequaces.-----
- In procenio.* Quum autem hæc arbor Baccho poetarum præfidi f
Hedera Bac- consecrata, ut olea Mineræ, ob id poetæ hæc coronari
cho sacra. ri solent, quemadmodum lauro victores;
Eclogæ 7. Sic Virgilius:
Pastores hedera crescentem ornate poetam.
- Laurus vi-* Et quum Augustum orbis domitorem suo poemate
etoria sacra. celebraret, allegoricos petit suo quoque carmine
 locum esse inter eius triumphos, ac patiatur hederam, qua poetæ exornari solent, inter lauros Imperatoribus victorios dicatas, nonnullum locum obtinere:
- Eclogæ 8.* *A te principium tibi desinet accipe iussis*
Carmina capta tuu; atq; hanc sine tempora circum
Inter vittriciæ hederam tibi serpere lauros.
- Lib. 2.* Quum autem superstitiosa gentilitas Bacchi orgia
Cap. 6. hoc est, sacra Liberi patris tertio quoque anno (vnde
Trieterica dicta) solenni ritu celebraret ex hac virenti
 fronde fecta & coronas confecit. Sic in libris Machabæorum Antiochus Iudæos coegisse legitur, ut deestatis patriis legibus, contemptisque diuinis institutis, bacchantium more hedera redimitti orgia celebrarent, & qui id facere recusaret, morte plecteretur.
- Hedera cur* Quod autem hæc arbor quæ perpetuo frondet, nunquam
Baccho sacra. foliis destituta est, Baccho sacra sit, hinc notum
 tum puto, quod ebrietati obstitat, ac discutiendis capitis doloribus ex temulentia contractis. si racemosa, foliis etiam aut ramusculis foris capiti admittis, sic, ut videri possit huius arboris umbra Ionæ vno non incommoda, ut quæ capitis grauedinem ex æstus & lassitudine contractam discutiat. Mira autem describitur à Catone vis & natura Hederæ. Si enim poculum ex ligno eius conficiatur, & vino impleatur, id dilutum sit atque aquæ mistum, continuo vinum effluat.

effluit, atque inferne per lignum diffunditur. Tanta est enim inter hæc *antipathia*, hoc est, discordia, ut alterum alteri admisceri non sustineat, sed vasculum hederaceum vinum respuat. Cæterum an hederæ fuerit quæ Ionam ab ardore Solis tutata sit, & quam indignanter tulit exarescere radice à verne erosa, nonnulli interpretes, tum etiâ Augustinus ambigit, quum Cucurbita in eum usum sit accommodatior, quam vox Hebræa designare videtur, quod amplissima folia proferat, atque clauiculorum amplexu in sublime nitatur, opusque topitiarium citissime perficiat, sub quo captura opacum frigus, atque æstus solisque ardorem propulsare liceat; cum enim in frigidantis sit natura, sereno cæli statu foris corpus à calore tueretur: intus etiam atque in corpus admissa intemperiem ex æstu contractam mitigat, ut acetaria ex cucumere, melone, pepone, citrullo, lactucis, atriplice, portulaca confecta, quæ primis mensis inferri solent, atque etiam eorum nonnulla naribus admoueri, quo spiritus collapsi recreentur.

*Hederæ vine
obstitit.*

Cucurbita.

De Moro arbore & fructu eius.

C A P. XXXIV.

Morus arbor Belgicæ nationi notissima, æstiuis mensibus in usum refrigerandi expetita, caudice est vel trunco valido, cortice ubi adoleuit, scabro, nec villo læuore perpolito; ligno intus colore buxæ & subflauo, foliis in expansæ manus modum dissectis, ficui non absimilibus, fructu oblongo, ovali, granoso, primum candido, quum pubescit, rubro, maturitate nigricante; arborum omnium postremo floret, nec in folia floresque se expandit, nisi ver stabile sit quasi nolit ullam hiemis iniuriam aut aeris inclementiam perpeti, at quæ omnium primo fructum maturum & esculentum edat. Incipit Morum manus sanguinolento colore ubi maturuit: eluit ex tergetque

maculas ac n̄uos immaturum, hoc est, album ac nondum rubicundo colore perfusum, sic ut nihil necesse sit aquam aut quid aliud extergendis manibus adhibere, sed succum tantum mororum quæ adhuc virescunt. Fructus huius arboris salubriter experitur in refrigerandi usum æstivis præsertim mensibus, quibus potissimum viget, idque in prima mensa atque ante cibum assumptus: nam peracto prandio aut cœna in corpus admissus putrescit, ac morbis ex corruptione excitatis seminaria ministrat, ut cerasia, pruna, corna, persica, vux recentes, &c. quæ ante cibum refrigerant, sitimque sedant, ac calidam hepatis intemperiem mitigant ac reprimunt, nec vero gravate post cibum admittere soleo, modo horum fructuum succus deglutiatur non admissio in corpus cartilagineo illo stamine, quod à pediculo cui fructus adhærescit per motum se porrigit; sic enim vino exhilaratis fumos reprimat, ut poma succulenta, punica, arengia, limones, &c. mala Citrea quæ absoluto prandio hoc efficiunt, ut quis minus ebrietati succumbat, & mens illi minus fumo ac vapore vini obnubiletur. Sic enim à naturali ratione non videri possit alienum, nec valetudini contrarium, quod Horatius cecinit;

----- ille salubres

Etates peragit, qui nigris prandia moris

Finiet. ---

Alioqui si affluentius denorantur mora, ut à lasciivis ac petulcis puellis assoler, substituendum est, *Incipiet.* Conficitur ex mori arboris fructu, tum ex eo qui ex Rubo colligitur medicamentum aut *ἐκλεῖμμα* quod *Diamoron* vocatur, reprimendis vuulæ ac tonsillarum fauciumque tumoribus aptum. Adimi autem aliquando hæc solatia ac naturæ fomenta improbis qui vel Dei magnificentiam non agnoscunt, aut eius donis abutuntur. David passim testatur, inter

Mora quando edenda.

Psalm. 77.

inter hæc alias quoque vitæ delicias complexus. *Con-*
sumpsit, inquit, bruchus & locusta fruges illorum, grando vi-
tes & pruina moros eorum. Sæpius enim contingit æris
 inclementia atq; intempestivo gelicidio, florescen-
 tes vineas, moros, segetem, oleas ita confici, ut nullus
 proventus ex illis percipiatur. Caterum quum in
 Mori mentionem incidimus, obiter enarrandum
 quod in Machabæorum historia scriptum est. Quum
 enim Antiochus Syriæ rex Iudæis esset infestus, at-
 que omni armorum genere oppugnaret, duos & tri-
 ginta Elephantos, in illorum dorso turribus ligneis
 erectis, armatoque milite instructis, in aciem pro-
 duxit, & quo bellum efferata in pugna essent fero-
 ciores obiecerunt illis rubicunda velamina moro-
 rum atque vuarum rubentium succo perfusa; nam
 sanguinolento colore exasperantur elephantes, at-
 que in hostem sunt atrociores, maioriq; impetu fe-
 runtur.

2. Mac. 2.

Historia ex
libro Ma-
chab.Elephant
rubro colo-
re efferam-
tur.

De Sycomoro & caprificis.

C A P. XXXV.

SYCOMORUS utriusq; partis nomen exprimit, adsci-
 to à ficu & moro nomine, cuius fructus est Sy-
 caminos. Arbor adscribitur à Dioscoride & Plinio
 amplissima, ficus similitudine foliis moro proximis,
 quæ fructus edit ignavi gustus, insipidos & immatu-
 ros quos non ramis ut ficus, sed caudice ipse gerit, ca-
 prificis similes, & qui non maturescunt, dulciores ta-
 men præmaturis ficibus, quas *Græssulos* vocant, nulla
 intus granorum congerie. Præbuit hæc arbor Za-
 chæo qui Christi videndi erat avidus, suggestum;
 quum enim statura pusillus esset, in Sycomorum se
 subduxit, velut procula sordidis ac caducis rebus, ut
 illi Iesus esset conspicuus, sic ut in Zachæo typus sit
 expressus gētium, quibus f.ctus est aditus in cælum
 confessumq; adeliū per fidem in Christum, cuius

Sycomori
descriptio.

Luca 19.

Matth. 21.

G

- Luc. 17.* quanta sit vis & efficacitas, ficus arefactæ portento-
sum ostentum declarat, cuius exemplo Christus ex-
stimulat Apostolos, ut illam in mentibus suis fove-
ant, eaque pollicetur tantum accessurum roboris &
potentia, ut si Sycomoro imperent, ut eradicetur, &
in mare se transferat, illorum iussis obsequaturam:
tum etiam, si visum sit, montem loco dimovere, atque
Matth. 17. id exigat profectus Evangelii, confestim atque absque
mora perficiet, quod facere iussus est, modo adsit im-
Marc. 11. Deum fides minime vacillans, eamque vim habeat
quam granum Sinapis: quod tamen si minutum sit,
tamen attritum exerit acrimoniam suam, ac nates
vellicat, totumque corpus excitato sternutamento
concurrit: itaque apposite fides & doctrina Euange-
lica huic grano comparatur, quod mentem hominis
inflammet, atque in Dei amorem ac venerationem
Luc. 13. rapiat, qua de re superius. Ceterum ut ad Sycomorū
oratio recurrat, Esaias acriter insurgit in populum
Cap. 5. Ephraim & Samariæ incolas, quod superbo atque e-
lato animo Deo insultarent atque illuderent. Quum
enim illos cladibus ac calamitatibus afficeret, quo
ad resipiscenciam reuocaret, contemptui illis fuit Dei
manus, & pro ludibrio habita: sic ut nihilo facti sint
emendatiores; ut pueri insolentiores, qui à parente
flagris cæsi, obstinate persistunt, ac se deteriora factu-
ros pollicentur. Quum autem plagæ illos ad sanio-
rem mentem reuocare deberent, facti sunt obstina-
tiores, magisque præfracti, calcitrosi, refractarii. Sic
enim allegoricòs ac figurata locutione ludibrio ha-
bent illatas clades, incendia, ruinas & dibus suis im-
Esa. locus missas: *exp. casus.* *Lazeres ceciderunt, & collapsi sunt quadrato lapide,*
eoque expolito adificabimus. Sycomori succisa sunt, Cedros sub-
stituemus; quasi dicerent, Exiguum est, nulliusque mo-
menti damnum ac detrimentum, quod perpessi su-
mus in iniuncto negotio, parvisque sumptibus refar-
cietur: imo omnia magnificentius instaurabuntur
ac

ac spectabilius; pro lateritiis marmoreas ades erigimus; pro Sycomoro, hoc est, vulgari passimq; obuioligno Cedrina laquearia erigimus, omniaque operosius perfici curabimus. Quamobrem quam oblitescerent ad Dei vellicationem ac monita, omniaque illis essent non sine irrisione despiciata, Deus irritatus scelerum continuatione, extenta manu atrociora illis inferre meditatur, quod moniti atque acerbi castigati non referrent pedem, atque ad percussorem confugerent. Huius arboris mentio etiam fit apud Prophetam Amos, qui quum neque Prophetata esset, nec ex Propheta oriundus, nullisque artibus liberalibus institutus, sed rusticanis negotiis ac pastoralis vitæ assuetus, adscitus est à Deo in prophetici muneris functionem, illique mandatū est, vt contra Heroboam Regem, & Amasiam Sacerdotem horrendum vaticiniū fulminaret; cuius conatibus quum obliteret Amasias, Amos primum excusatione se purgat, quod cogatur hanc functionem obire, tamen si nec Propheta sit, nec prophetici institutis ab incunabulis imbutus. Quocirca, quū hoc onus illi à Deo sit impositum, illi potius quam regi & sacerdoti obsequendum. Amasias instat & suadet, ne pergat vaticinium in regem proferre, sed in Iudæam se subducatur extra Israeliticos limites, suæque vitæ fuga consulat, ne illum ad vincula, mox ad supplicia rapi contingat. Amos exerte ac palam vocationem suam tectur, nec in animo sibi esse testatur, vt eam deserat, aut ab imperata legatione sit discessurus. Itaque Amos ingenue faterur, se non esse Prophetam, nec Prophetæ filium, sed armentarium seu bubulcū, aut pecuarium, qui Sycomoros vellicet, hoc est, Captificos decerpat & colligat. *Vetum abduxit me (inquit) Dominus Deus (quemadmodum etiam David de post fortantes ad regni solium euectus) quum sequeretur gregem, & dedit ad me: Vnde Propheta ad populum meum Israeliticum:*

Cap. 7.

Amos locutus
explicatus.

Tsal. 77.

Act. 4

Itaque neglecto regis & Amalia Sacerdotis mandato vaticinium suum libere exequitur, atque utrique internecionem denunciat. Qua fiducia etiam vti sunt Apostoli quum interdictum illis esset à Phariseis, additis minis, ne omnino loquerentur, neque docerent de nomine IESU. Petrus enim & Ioannes confidenter sed citra contumeliam responderunt: An iustum sit in conspectu Dei vestris potius iussis obtemperare, quam Dei, vos qui legis præcepta teneris, iudicare: non enim possumus quæ vidimus & audimus non loqui.

De malo punico, vulgo Granat Appelen.

C A P. XXXVI.

*Arboris
mali punici
descriptio.*

*Granata
acida dis-
fenteria ac-
cepta.*

Malus Punica à Punica Carthagenensi regione, & à corticis colore nomē obtrinet *Granata*, quod mala rubentibus granis scateant. In illa Hispania parte, quæ *Batica* dicitur, nunc *Granata* à Mauritanis auorum nostrorum memoria occupata, (nam illos Ferdinandus Arragonum rex expulit) frequentissima. Arbor est non admodum procera, folio angustissimo nitidi laevis expoliti que viroris, flore qui Cytinus puniceo, sylvestri qui Balaustium dicitur, rubicundo pomo, quod duro cortice seu tegmine aut putamine coriaceo integitur, *Sycion* Graeci, *malicorium*, Latini vocant, perficiendis coriis idonea astringentis ratione & quod atro colore illa inficiat, granis intus exuberantissimi ruboris, succulentis, & angulosis numerosis aut loculis, tenuique ac flavescenti intus membrana distinctis, sapore aliquando dulci, mitiganda si idoneo, aliquando acido ac vinoso hepatis refrigerando accommodo, & quum astringentis sit particeps conhibendis cruentis ac dysentericis fluxionibus. Sunt enim acida poma omnium profluvia, ac partem affectam corroborant. Mali Punici in sacris Bibliis

b'lis frequens mentio, eoq; designatur decus & ornamentum virtutis, vitaque integritas, tum etiam dulcia, puraque ac casta eloquia. Sic Sponsus conuocans sponsam suam, ac blandimentis verborumque lenociniis alliciens; *Dabo tibi*, inquit, *poculum ex vino condito*: hoc est, aromatibus confecto quale nostrum *Hypocraticum mustum*, hoc est, succum suauem mali Punici recentem expressum, quo nihil palato gratius: hoc est, refocillabo te suauissimo meo colloquio, reficiam te salubri doctrina, & spiritali comperatione te exhilarabo. Rursum alio capite. Quum Sponsus in- Cap. 4. credibili amore sponsam amplectatur, hoc est, mire afficiatur erga Ecclesiam suam Christus, cui Sponsæ aspectus, oculi, genæ, palpebræ sint visu gratissimæ; *Ut fragmen*, inquit, *mali Punici ita & genæ tuæ*, hoc est, sicut dimidiatus cortex mali Granati confracti aut dissecti, qui fragrantissimi ruboris grana spectanda exhibet; sic malæ tuæ quæ non enormiter extumescunt, aut sunt inflatæ, aut indecore protubescunt, sed decenter constitutæ amabili ac gratioso rubore perfusæ; quo castitas designatur, modestia, pudor, probitas, quibus rubicundus color attribuitur. Deinde paulo inferius; *Emissiones tuæ* siue propagines, aut plantaria tua, *paradisus malorum Punicorum*, cum pomorum fructibus, aliisque fragrantissimis herbis, quæ quod proximè assistant, omnia efficiunt suauiora, magisque odorata. Quibus designat gratissima quæque, omniaq; mentis solatia, ac fomenta, quæ numquam satiant, & quibus animus maxime reficitur. Quum autem in hoc Cantico Sponsus & Sponsa singulis fere momentis vltro citroque suauissimo colloquio se reficiant, quo languorem, qui amanti inesse solet, excutiant, alter alteram identidem ad inuisendos hortos Cap. 6. 7. inuitat, quo spectent an vineæ florescant, an mala Punica germinare incipiant, an aliqua ex floribus oblectamenta possint concipere; non enim patitur al-

Exod. 28.
39.

3. Reg. 7.

4. Reg. 25.

2. Paral. 3.

Hier. 25.

Agg. 2.

Isaia 1.

ter ab alterius amplexu se deuelli, sed indiuisse sibi mutuo adherere cupiunt, atq; alter alterius suauissimo colloquio ac consuetudine frui. Quoniam autem mala Punica seu *granata* miris modis oculis blandiuntur, ac gustum saporemque suauissimum salubris succi exhibent, ideo Deus præcipit ad horum similitudinem confici orbiculata poma, ac tintinnabula foraminosa in formam mali Punici, in quibus se spectandum exhibet rubicundum illud granorum blandimentum, quo in mentem reuocaret obliuiosis Iudæis durum Legis corticem, sed postmodum coruscante Euangelii luce subsequuturum suauissimum Euangelicæ doctrinæ succum.

De Citreo ac malo medico, *Limonibus & Aurangis*, vulgo Aranien appelen.

C A P. XXXVII.

Malum
Medicum.

Citrea ma-
la.

NON defuit etiam genti Hebrææ, quum in oblectamentum, tum condimenti vsum malum Medicum seu pomum Citreum, cuius generis sunt vocati *limones & aurangia*, aureo croceoque colore, quorum pleraque orbiculata sunt, nonnulla oblonga atque ouali forma, præsertim Citrea & quæ *limonis* nomine passim innotescunt, eximii odoris, & quæ dormire recreant; ex horum corticibus in laminas aut taleolas dissectis, ac melle conditis, aut etiam zaccharo in crustatis cōficiuntur tragemata ac bellaria, quæ non solum palato grata sunt, sed cor etiam reficiunt, ac vires instaurant; in quem vsum etiam huius arboris flores melle condiuntur, antequam prorsus dehiscent, aut se in folliculos expandunt. Spiritus enim extenuatos erigunt, ac tabidis aridisque corporibus fomenta ministrant. Est alia ab hac arbore *Citrus* etiam vocata, sed quæ huiusmodi mala aurea non proferat, siluestri Cypresso aut Cedro non absimilis; sic ut nonnulli existiment ipsissimam esse arborem, quam

quam lignum *Sethim* Biblia vocant, ex quo confici *Citrus li-*
 præcipit Deus trabes, mensas, contignationes, tabu- *gnum Se-*
 lata, laquearia, tigna. Est enim lignum à carie ac tere- *thim.*
 dine vermiculisq; alienum, nec villo aëre corruptioni *Exod. 35.*
 obnoxium. Vbi autem ascia perpolitum est ac dedo-
 latum, crispant venarum discursu picturatum con-
 spicitur, ut apud nos vestes polyanthica ac variegata,
 siue polymitica, hoc est vario & versicolore filo con-
 texta, quod in vulgari cameloto, atq; etiam in byssi-
 na, sericaq; textura perspicimus, quæ *Damascena* vulgo
 appellantur. Spectantur apud nos ex hoc ligno ela-
 borata mensa ductiles ac versatiles, tum ut nunc pas-
 sim conficiuntur in hospitium inopinatum aduentum
 emissitia & extractiles, quo plures accumbant, spe-
 ctabili ac peramœna colorum varietate, laure per-
 polita, quorum nihil non nativum est & genuinum,
 nec villo pictoris pigmento fucatum. Quocirca existi- *Exod. 35.*
 mo Deum ex hoc splendido atque incorruptili ligno *37. & 38.*
 voluisse construi ea, quæ vsuierant Sacerdotibus in
 templo, sic ut arca fœderis, & quidquid in sacris He-
 braeorum spectabile erat, ex Cedro & Citreo ligno
 confectum fuerit. Quum enim rebus externis affice-
 rentur Iudæi secus quam Christiani, omnia in illo-
 rum sacris splendida esse voluit, sumptuosa, magnifi-
 ca, atq; operosius elaborata, quo omnia essent augu-
 stiora, maiorq; religionis cultusq; divini veneratio,
 ac populus melius in officio contineretur.

De Croco.

CAP. XXXVIII.

CROCUS radice bulbosa ac cepacea, in capillamenti
 exilitatem spargit folia iuncis multo tenuiora, è
 quibus flosculus emergit, tametsi is aliquanto ante
 folia cōspiciatur, cærulei coloris, in cuius medio velut
 crocea stamina ac filamenta se proferunt fragrantis-
 simi odoris, adeoq; intensi, ut cerebro vi soporosa of-
 ficiat. Cor vero Crocus ita recitat, ut digito annulari

G 4

*Dioscorid.
lib. I.*

Cant. 4.

*Psal. 40.
Ecl. 45.*

*Ex croco co-
lorum no-
mina.*

*Caltha flos
luteus.*

sinistra manus affrictus confestim ad corpus penetret
tanta est illi cum corde societas, ut vel foris vel intus
adhibitus, absque mora per arterias illuc perferatur,
quo fit ut corpori venustatem adferat, & colorem
floridum conciliet, modo ne sit immodicus eius vi-
sus; nam immoderatus risum perpetuum homini
excitat, & (ut tradunt medici) nimio gaudio homi-
nem conficit, si trium drachmarum pondere exhi-
beatur. Quum itaque tantopere Croco hominis cor-
reficiatur, non sine ratione Sponsæ horiulo ac viri-
darii Crocus odoratissimis aliis herbis interferitur,
ut sic fragrantiam suam tamquam in vnum fascicu-
lum coactæ inter se conferant Cyperus, nardus, cro-
cus, calamus, & cinnamomum cum præstantissimis
Libani arboribus herbisque cum primis odoratis.
Quibus designatur decor atque omnium virtutum
ornatus, oratio quoque Ecclesiæ & piorum hominum,
qui suauissimum odorem Dei naribus offundunt, sic
ut oratio ad Deum feratur, iuxta Davidem; *tamquam*
incensum & sacrificium in odorem suavitatis. Caterum
quum Crocus succos, liquores, lintea, vestes, lanam,
colore vel luteo, vel flauo, vel fuluo imbuat, aut si
exuberantius affusus est, rutilanti, rubentique ac rubi-
cundo, fit ut isti colores rebus in quibus apparent, at-
que se proferunt, ex Croco nomen sortiantur. Sic
Medici in æstuosis febribus & feruida hepatis intem-
perie lotium observant croceum, vel luteum, vel fla-
uum, vel crocatum: quod festucas & filamenta Croci
referant, quæ ad rubedinem deurgunt, ac rubenti
colore perfusa sunt; ita intensior est color crocatus &
croceus, qui crocum ipsum æmulatur, quam flauus
aut luteus, aut quem à Citreo pomò Citreum vo-
cant, nā isti colores dilutiores sunt. Sic Caltha, vulgo
Calendula, ab auri fulgore luteo & subcroceo colore
spectatur, sic viola lutea & muraria, quæ Mauris *Cheiri*
dicitur. Sic vaguentum quod Croci colorem æmu-
latur,

latur, & eum recepit. Crocomagina vocatur & Crocinum. Sic Oxycroceum à croco & aceto nomen obtinet. Quod vero ad vestes attinet croceo colore, tum coccineo ac purpureo imbutas: multa eius generis in sacris literis obuia sunt, quemadmodum etiam apud alios Scriptores paludamentum Imperatorium coccineum legitur. Hyanthinum, & vestis Crocatula crocei coloris, Belgæ *Rotvaens* vocant à Rotomago Gallie ciuitate. vbi lana eo colore inficitur. Sic etiam Hieremias lamentatur, redactam esse in nihilum Hierusalem, omne decus & ornamentum ciuitatis sublatum. nec in ea quidquam esse spectabile, aut visenda specie, sed omnia deformata: inductam extremam calamitatem, sordes, miseriam, inopiam: *Qui inquit, delicate ac voluptuosè vefcebantur atq; deliciis affuebant in via concutcati sunt: Qui nutriebantur in croceis, hoc est, crocei coloris velamentis vel rubenti coccino, amplexati sunt fercora.*

Iherem. 4.

De Myrto, quæ apud omnes nationes nomen retinet; & de Myrto siluestri.

CAP. XXXIX.

MYrtus arbuscula aut potius apud nos frutex & Myrti *da-*
virgultum, perpetuo virens. Veneri dicata est, ac *scriptio.*
sacrata coniugio, in quo exigitur castitas & concordia; folia profert olex aut ligustro angustiora, saturati viroris, baccas nigras Iunipero affines, sapore vinoso, ex quibus, vt etiã ex mollissimis eius foliis oleum exprimitur: quo Hester delibuta regi Assuero in matrimonium assumpta est. Conficitur etiam ex baccis vinum myrtites, quod pollet vi astringentia, ac stomachum dissolutum confortat; id etiam ruptis atque ex alto delapsis commode exhibetur. Huius arbuti ramis Hebræos adornasse ædes suas ac vestibula in Encaniis, hoc est, solennitate festorum quæ celebrari

Cap. 2.
Hester oleo
myrtino
usa.

3. *Esd.* 4. solent, ob templum post Persarum exilium instaura-
 7. *Mac.* 10. tum: in *Scenopogia*, hoc est, tabernaculorum festo à fin-
Joannis 7. gendis tabernaculis nomen sortito Scriptura passim
 2. *Esd.* 8. testatur. Sic Neemias urbis ac templi legisque instau-
 rator præcepit populo reduci ex captivitate atque
 exilio in Hierusalem, ut velut in publica lœtitia ac tri-
 umpho conferant se in montes ac sylvas, atque ex ne-
 moribus adferant, Oliuæ, Cupressi, Citri, palmarum
 ac Myrti ramos, quo conficerent ex virenti fronde
 umbracula, passimque inter se exhilarescerent, atque
 essent Geniales. Hic mos etiam Belgis vulgaris est, si
 quando solennis aliqua annuaque pompa exhibetur,
 aut Regem vel Principem inaugurari contingit, aut
 parta ex hostibus victoria, longaue obsidione libe-
 rata ciuitate triumphus per vicos ac compita agitur.
 Id etiam Troianos fecisse absolute longa urbis ob-
 sidione, pulsisque (ut iis persuasum erat) Græcis Vir-
 gilius testatur;

Æneid. 2.

Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus esset

Ille dies, festa velamus fronde per urbem.

Cap. 55.

Cæterum Esaias (quem alias testati sumus, in illu-
 strandis vaticiniis stirpes, herbasque suis narrationi-
 bus accommodasse) illos pronunciat felices fore, om-
 niaque illis ad prosperitatem ac successum optabi-
 lem futura adiumento, qui Deo fidunt, eiusque boni-
 tati & clementiæ innituntur, ita ut nihil incommo-
 di sit accessurum, adeo, ut quæ nocitura videbantur,
 rebus mutatis, fructum non exiguum sint allatura,
 quod sic indicat; *Pro salicina assurgat abies, à proceritate*
dicta, & quod in sublime abeat; pro urtica mordaci
& contempta herba, vulgo Netel, myrtus, suavis,
speciosus, & odoratus frutex. Quo designat pro no-
xiis infestisque fruticibus fecundos, amabiles, salu-
tares, frugiferos substituendos, hoc est, pro vitiiis vir-
tutes, pro seruitute libertatem, pro exilio reditum
regressumque in cælestem patriam. Rursus quom
ostent

stendit se non defuturum afflictis ac desperationi
proximis, sed in extrema calamitate, clade, angustis
buenturum; Irrigabo, inquit scaturigine aquarum ter- *Esa. 41.*
ram aridam, ac siticulofam; ponam in deserto abietem, ul-
m cedrum, myrtum, cupressum potam in locis incultis, ac
uallidis, pinum & buxum arbores quæ perenni sunt
rore, & quibus folia non defluunt. Quo Deus in-
cat se præter naturæ ordinem, præter spem atque
ominum opinionem, rebusque deploratis adfutu-
am populo suo, sic ut in regione deserta speciosissi-
æ arbores se proferant, hoc est, hominum mentes
iunx ac siticulofæ florentissima virtutum germina
nt allaturæ. Paulo inferius idem argumentum pro- *Esa. 60.*
quitur, ac pollicetur consolationem ac mentis
anquillitatem, futurum enim esse, ut instauretur
eclesia, ac cœtus dispersus sit colligendus, ac pristi-
o cultu ac nitore postliminio illustrandus, quod
oc tropo confirmat; Gloria Libani ad te veniet, abies,
nus, buxus, simul ad decus & ornatum sanctificationis tuæ.
quibus verbis indicat non solum Ecclesiam ædifi-
andam ex imis arboribus, quas sylva Libani suppe-
tat, sed quidquid in hominum societate excellens,
magnificum, heroicum est, hæc allatum iri, non so-
am plebeios atque infimæ sortis homines, quos mi-
us despicit Christus, quam sublimes, sed Reges &
rincipes, satrapas atque heroas in hanc societatem
onuocandos. Cæterum quum myrteti apud Za-
hariam Prophetam mentio incidat; oblataque in
ex hæc Prophetæ visio, de illo pauca disseram: Nam
mn à ad amissim exequi nimis quam operosum,
e ingenii nostri captum superat. Sortiuntur ab
erbis atque arboribus nomina Sylva ac nemora,
uod huiusmodi stirpibus confita sint, ab arundi-
e Arundinetum. Vnde in libro Sapientiæ; Fulge- *Cap. 3.*
unt iusti, & tamquam scintilla in arundineti discurrunt:
oc est, Sanctorum fulgor & claritas impios, ut

Cap. 1.

*Myrtetum
& ex eo Al-
legoria.*

*Zacharia
visio quid
designet.*

stipulas crepitantibus flammis deuret. Palmeta; quæ palinis scatent. Myrteta loca myrto, & urbano, & syluestri fecundissima. In hoc autem vireto exhibi a est Zachariæ visio quam populo indicat, quo Prophe- tia visioni cōiuncta maioris apud illos sit auctoritatis ac ponderis, atq; acrius oscitantes socordesque men- tes stimulet: *Vidi, inquit, noctu, & ecce vir insidens equo niso. hoc est, spadiceo colore, vulgo Casiaenne bruyn, & ipse stabat inter myrteta in profundo, & post eum equi, rubri, varij, & albi: & dixi, qui sunt hi; & respondit vir qui stabat inter myrteta, (quo Christum designari puto, qui Ec- clesiam obscuratam ac deformatam vitiis emenda- tam cupit) isti sunt, quos misit Dominus, ut per arabulent ter- ram: Quibus verbis commōstrat in valle huius mun- di umbrosa, atque opaca, in qua malis bonis permisti sunt, Deum singulari sua prouidentia curare res hu- manas, atq; hominum commodis consuere ac pro- spicere, ipsamq; Ecclesiam per Christum & Aposto- los, aliosque verbi Dei ministros, qui in tanta ac tam confusa hominum multitudine ac diuersitate, suis quique officiis funguntur, vt illis partitus est Deus, e- rigere, demandata illius prouincia, vt tacite explo- rent, quid rerum geratur in terris, in quo statu consti- stant res mortalium, sic vt ea cura pastoribus incum- bar ac munus delegatum sit, vt salubri exhortatione (quod Paulus Timotheo præcipit) additis minis ex- timent homines, quo resipiscant, atque ad Deum, vnde profugerunt, se conferant, quod ipsum, si obti- neri possit, desituras afflictiones, nec futuras diutur- nas, nec perpetuas; itaque Propheta obiecta populo sua hac visione ad resipiscantiam ipsum prouocat: sic enim futurum, vt Deus illi factus placatior, pœnas atque vindictas remittat, omniaque in pristinum sta- tum restituat. Hæc de myrto amabili atque odorato Myrtus syl- arbus- sufficiant. Est huic affinis myrtus nemora- lis, cuius baccis turdi, *lysteert* vulgo, & merulæ *meerten* impen-*

*Myrtus syl-
uestris.*

impense delectantur, ita ut earum caro saporem bac-
carum referat odoratum; sic ficcedula vnde nomen
adepta, vulgo *Sneppe* ficubus saginatur. Huic sylue-
stri myrto affinis est frutex aut virgultum *Pseudo-*
myrtus odore non sine grauitate iucundo cuius folia
& fructus exiccatos velutibus interferunt, quo grato
odore perfundantur. Refertur etiam inter syluestris
myrtos *Ruscus* foliis quidem myrti, sed latioribus
mucronata cuspide munitis; sic ut incautius attrecta-
ta digitis aculeum infigat, ut vesperæ inhærent foliis,
nullo petioli appendice, baccæ pisi magnitudine,
myrteis minores, corallino, rubentique colore per-
fusa, cuius radice utimur in ciendo lotio, & atteren-
dis calculis.

De Pino. C A P. XL.

Pinus arbor etiam Belgico solo assuescit, sed non
assurgit in vllam proceritatem, folio exiit tenui,
rotundo, aculeato. Fructum seu nucem nihil neces-
se est describere. quum passim obuia sit, ac nucleus in
alimenti & medicamenti vsum omni nationi veniat.
Pomum Belgæ vocant, quum nux sit, sed quæ in ho-
stem emissa ac capiti illisa illum prosterнат. Vnde *Lib. Samr. cap. 6.*
extat apud Macrobiū iocus urbanus Casellii Iurif-
consulti, Lapidatus à populo Romano Vatinius, quū
gladiatorium munus ederet, obtinuit ut Aediles edi-
cerent, ac proclamari per præconem iuberent, ne
quis in arenam nisi pomum mitteret: forte iis rebus
Casellius consultus à quodam an nux pinea pomum
esset, respondit: Si *Vatinius* missurus es, pomum est;
Tanto ac tam acerbo odio flagrabat populus in per-
niciosum ciuem, ut illum extinctum potius quam
saluum cuperet. Cæterum Prophetas pinum atque
alias memorabiles herbas concionibus accommo-
dare, alias demonstraui. Esaias enim in detestandis *Esaiæ 44.*
statuis Ethnicorum atque idolorum simulacris mi-

ro artificio plerasque arbores narrationi accommodat, ac commonstrat, quanta cura ac sollicitudine ea studeant effingere atque elaborare fabri, quæ nulli rei ut lima, malleo, calenti foco iis efformandis ad lassitudinem se exerceant, ac siticulosi efficiantur, antequam opus perficiant. Artifices vero lignarios (ut concionem prosequitur) normam, & perpendicularum, amissim adhibere, securim, ferram seu runcinam, circinum, & si qua alia sunt instrumenta torrandis poliendisq; lignis idonea, sic ut pars eorum succidat Cedros, ilicem, quercum, pinum, ex quarum assulis, segmentisq; ac scandalis dissectis ignem excitet coquendis panibus atque eduliis, aut ut iis incallescant, ex reliqua arboris parte sculpsit Deum, & incuruatus adoravit illum. Hæc Propheta Esaias toto hoc Capite prolixè enarrat, ac semel atque iterum repetit, quo homines meminerint, unde petenda auxilia, cui incuruanda genua, ad quem manus, oculi, corda erigenda nempe ad Deum, cui soli honor & gloria, & qui per Christum servatorem nostrum Spiritu suo abunde nos imbuit, & contra omnia aduersa reddit inuictos.

De Buxo, errore vulgari Palma dicta.

C A P. XLI.

Matth. 23. **M**iris modis hallucinari contingit plerosq; in herbarum & arborum cognitione. Sic sunt qui Anethum, vulgo *Dille*, quam Christus concioni adhibet, *Anys*, crepant, quum *Anisum* sui generis sit, & Belgis nomen retineat, semendq; proferat discutendis flatibus aptissimum, sic ut Anethi foliis utamur in condimentis, in oleraceis, in carniū elixarum liquamine, verum non illius semine: at Anisi semen & feniculi in condiendo instaurando liquore Ceruicario, in placentis, in bellariis, in pomis assis salubrem

brem vsum obtinet. Sic Abies arbor celsa ac proce- *Abietis de-*
 ra, ita vt hinc nomen sortiarur, quod abeat atque *scriptus*
 assurgat in immensum, non est populus alba, vulgo
Abel dicta, vt nigra populus *Populus*, sed arbor Pro-
 phetis sapius in concionibus ad populum erudien-
 dum adhibita, si quando fastum deprimunt, ac su-
 perbiam elatosque ac sublimes deprimendos pradi-
 cant, ac etiam deiectos erigendos. Abies perpetuo
 virefcit, foliis pinnatis pectusum modo resectis, flo-
 re croceo, specioso atque amabili. Huic picea, vt la-
 rix, pino, prorsus assimilis, ex qua malinauium, & an-
 tennæ eriguntur. Conspicitur huius generis arbor
 in immensum fastigiata non Cœnobio Anachori-
 tarum, quos *Carthusianos* vocant, Ziriceæ contermino,
 quæ fructum profert pino non absimilem turbinata
 specie, sed qui nucleum exhibeat non esculentum.
 Cæterum vt ad Buxum deueniam, in magno erro-
 re versantur, qui buxum palmam esse existimant,
 quum ab hac per omnia dissideat, nisi quod vtra-
 que perpetuo viret, nec foliis spoliatur. Hunc er-
 rorem ex eo exortum opinor, quod nostrates hac
 fronde vtantur die ante Paschæ solemnitatem o-
 ctauo, qui Dominica Palmarum dicitur: nam eo
 tempore apud Belgas reliquæ frondosæ arbores de-
 siderantur. Spectatur hæc arbor in singulis fere a-
 pud nos hortis, folio myrti exiguo, concauo, subro-
 tundo, lauore perpolito, perenni virore, flore
 herbaceo, odore graui, & quem non solum animan-
 tes, sed etiam homines auersentur, ligno autem
 duro ac ponderoso ita, vt in aqua demergatur, colo-
 re pallido ad flauum inclinato; sic veli, qui colore
 mustellino sunt, ac giluo, minusque amabili, buxæ
 vultu esse dicantur. Non desunt, qui huius arbo-
 ris scabiem ramenta lima attrita morbidis corpori- *Color bu-*
 bus exhibeant, & luem Veneream seu morbum *xeris.*
 Gallicum iis expugnare tentent, eaque pari effectû

*Buxi narra-
tura.*

*Rei gesta
narratio.*

Cap. 3.

cenſeant cum ebena ſeu Guaiaco ac ligno Indico, qui mihi toto cœlo errare videntur. Lignum enim Indicum odoratum eſt, ſucco oleoſo ac reſinato imbutum, ſapore non ingrato; at Buxus acida eſt, exuſca, tetro viroſoq; odore, ſapore inſuaui, & qui venenoſæ qualiſſimæ ſit particeps, ſi modo guſtare libeat. Conficiuntur autem ex tornatili hoc ligno ac raſil materia peſtines, pugillares, manubria, foratiles fiſtulae, capuli, pyxides, trochi; in quem uſum quam in medicamento accommodatior. Noui enim ſacrifici quendam apud nos, ſed non admodum firmi cerebri aut mentis ſanæ, qui cineres buxi deuſtæ, atq; in Palmarum conſecratæ, quem ritum Romana Eccleſia dominica Palmarum obſeruat, cuidam adoleſcentulo ebibendos propinaret aqua luſtrali immerſos, adhibito inani ac ridiculo quodam exorcismo, ad diſpellendas, ut adſtantibus perſuaſit, febres, & vermes exigendos: non ita multo poſt, febris quidem depulſa; ſed adoleſcens morte ſopitus eſt, ſic ut autor fuerim meis ciuibus, ne quis tale quiddam iterum attemptaret, quum buxæ frondes deleteriæ ſint, & exitiales, corporiq; humano noxiæ ac periculoſæ, quod odor grauis etiam & viroſus indicat, & ſapor abominabilis atque amarulentus, quem palatum reſpui atque auerſatur.

Iam vero ut ſuſceptum argumentum proſequar hoc eſt, deſumptas à Prophetis ſimilitudines explicem, commonſtrabo obiter Buxum etiam adhibitan concionibus, eamque arborem ſcite atque appoſite ſuis narrationibus Prophetas accommodaſſe. Quum enim huius arboris lignum cornea ſit, ferreaque duricie, ſic ut ſi quid illi inſculpatur, nō facile obliſcere aut exoleſcat. Dominus præcipit Eſaiæ, ut peccati Iudeorum, qui Ægyptiis fidebant, amplificet atq; exaggeret in immentum, omnibusq; palam faciat, quod de Deo deſeuerint, & aliunde potius, quàm ab ipſa inter-

salutem sint venati: obiter hoc illi dat in mandatis, ut ita describantur eorum scelera atque asseruentur in monumentis publicis, ut ne vnquam in obliuionem possint deuenire. Sic enim vult irritatus sceleris indignatione. *Nunc ergo, inquit, vade & scribe hanc prophetiam super buxum vel in tabula aut pugillari buxeo diligenter & accurate exaratam, ut sit in diem vsq; Esaiæ locus noui fœderis in testimonium & vsq; in æternum, hoc est, istud explicatus.* effice, ut tam accurate hoc scelus obfignetur, ut sit indelebile, nec vlla verustate contingat obliterari aut exolascere, sic ut & illorum oculis possit continenter oblici, & aliis in memoriam reuocari elapsis iam aliquot seculis, omnibusque testatum esse illos detestabiles esse ob patratum scelus; edito exemplo atque exhibito specimine ne alios quoque eo impietatis deuolui contingat. Hieremias quoque simili *Cap. 17.* utitur Metaphora, & proclamat. *Peccatum Iudæ scriptum esse stilo ferreo, ungue adamantino exaratam in tabula cordis eorum. & in cornibus ararum seu altarium eorum quibus continenter adest, & in quibus ipsi & filij eorum sacrificia peragunt. Stilo ferreo & cuspidē adamantina scribitur, (nihil enim adamantē durius, sic ut acutissima instrumenta exigat, quo perpoliri possit) quod indelebile esse vult, nec annorum decursu interire, sed perpetuo subsistere, nec villo xuo obscurari. In Cornibus ararum, tanquam in vestibulo primoque aditu & ingressu templi, ut semper habeant in recenti memoria, ut continenter versetur ob oculos. Sic Dauid; *Et peccatum meum contra me est semper, hoc est, oculis iugiter obseruatur, mentique atque incumbit, sic ut nunquam has furias & ærumnas, has animi carnicinas excutere possim, nisi scelus poenitentia expiatum sit; ac Dei misericordia expunctum ac deletum. Iob etiam tot calamitatibus expressus, tantaque mole ærumnarum obrutus, concepta emergendi fiducia ab huiusmodi rebus defuncta similitudine, cu-**

H

Cap. 19.

pit id quod dicturus est in omne ævum perdurare, et
se enim indubitatum certumque ac fixum, nec se qui
quam ambigeret aut desperare, quin felicem atque
optatum successum res sit habitura, *Quis*, inquit, mihi
tribuet, ut scribantur sermones mei? *Qui mihi det, ut exarent*
in libro stylo ferreo & plumbi lamina, vel cæte sculptante
in saxo vel silice? Quo perpetuo extent, omniumque
animis possint infigi, omniumque oculis obliici. Sc-
enim quod Redemptor meus vivit, certoque persuasum ha-
beo me in novissimo die de terra surrecturum, & in carne m-

Iobi locus
applicatus.

visurum Deum Servatorem meum, quem visurus sum
ipse & non alius, repocita est hac spes & fiducia in sinu meo.
Quibus verbis præter veram corporis resurrectionem (quæ ut in Christo peracta, ita in nobis, hoc
eius membris perficienda est) hoc agit apud amicos
qui illi plus attulerunt molestiæ quam solatii, ut
omnibus testatum sit se aliquando ex iis malis ac mi-
seriis emerfurum, tamen si enim à Deo afflictus sit a-
lium nihilum redactus, tamen certam se habere spe-
ram concipere fiduciam, ut vindex & instaurator sit
Deus hanc cladem ac calamitatem in quam deie-
ctus est, à se auferat, & erecturus sit ex sterquilinio in
voluitur in pristinam dignitatem, sic ut res ex
stultis ac funesto initio lætam Catastrophem seu
itum sit habitura non sine numerosa prolis acc-
ac rei familiaris amplissimo proventu. Quæ res
dicat Iobi historiam non esse commentitiam au-
bulosam, sed veracem, & cui fides derogari non
beat, sic ut ex re gesta proponatur nobis patienti-
æ malorum tolerantia, ut testatur Iacobus Apostolus
allo prior Ezechiel.

Iobi 42.

Cap. 5.

Cap. 14.

De Nuce. C A P. XXXII.

QVVM Sponsa (quo nomine & Ecclesia & pi-
usque anima quæ Christo insita est, designa-
or

omnes confectetur & captet odorum suauitates quæ *Can. 6.*
 è speciosissimis fructibus emanant, hoc est, nulla non
 requirat oblectamenta virtutum quibus se reficiat:
descendit in hortum nucum, ut longe lateque prospiceret atque
inspiciat an vineæ florescant, an mala Punica germinent, an se
poma preferant in conuallibus. Quibus Metaphoris in-
 dicatur omnium virtutum chorus. Intelligi autem *Nux arbo-*
 hic debet non nux auellana vulgo *Hasenote*, ex corylo *ris descriptio.*
 sed iuglans, quæ est arbor procera & ramosa foliis
 non sine grauitate quadam odoratis, latis & oblongis,
 fructu multis inuolucris ac tegumentis munito, cal-
 lido foris atque herbaceo cortice, vt Plinius elegan- *Lib. 15. c. 22.*
 ter describit intus compadilicarum loculo. Sunt
 enim huic nuci bifidæ putamini catinæ, nucleis vero
 quadripartita distinctio, lignea interuirescente mem-
 brana. Nax autem hæc *Basilica* vocatur, hoc est, re-
 galis: quod à Regibus è Perfide in Europam trans-
 lata sit, communi nomine *Iuglans*, quasi Iouis glan-
 dem dixeris, quod eam primus hominibus Iupiter *Nucis Ety-*
 commonstrarit. Eduntur hæ nuces salubrius, minori- *mologia.*
 que incommodo recentes & succulentæ, quam a-
 ridæ. Nam rauescunt vetustate ac capiti grauedi-
 nem inferunt, vnde Græcis nux *Caryon* dicitur, quod
 capiti noxam inferat. Ex hac Medicamen *Diacaryon*
 Medicis in vsu est, quod è nucibus confectum fau-
 cium vitiiis adminiculatur reprimendis ratione.
 Virides autem decerptæ antequam putamina obdu-
 rescunt, melle & Zaccaro condiuntur, diuque affec-
 uari possunt, roborando stomacho vtilis, atque ori
 palatoque non ingrata, sic vt mensis inferri possint,
 etiam inter bellaria vt cortices Citri aliæque trage-
 mata, hoc est, delicata quæque edulia quæ secundis
 mensis atque alio cibo saturatis apponi solent. Elici- *Virtus ac me-*
 tur etiam ex nucibus virentibus necdum interno cor- *nucis.*
 tice induratis in turbine ac meta distillatoria aqua
 ad multos vsus efficax, nempe ad pestis contagia, ad

faucium ac palati hucera ac puſularum eruptiones ad eluendas maculas, naſos, lentigines in facie: quod etiam præſtat aqua quæ ex vitis ſarmentis verno mēſe inciſis proſuit, qua de re nullum veterum mentionem feciſſe memini. Caterum quum nux Regia foris ligneo ſit duroque cortice, atque intus ſuavem

Nux aduerſitatis & proſperitatis ſymbolum. ſapidumq; nucleum contineat. appoſite nec incommode illi accōmodari vira humana vel potius Chriſtiana poteſt, atque Eccleſiæ decuſus. In hac enim nubila ſerenis, dura mollibus, aſpera lenibus, acerbamitibus, dulcia amaris, ſolatia caſtigatibus impiſta ſunt. Durum aliquando eſt & operoſum nucem

Eurgul. Præcocia poma, qua. frangere; quod ipſum, ſi dentibus tentes, periculum imminet, ne ſi imbecilles ſint, illos frangas. Quo ſpectat illi Plauti, *Qui è nuce nucleum eſſe vult, frangat nucem.* Quo denotat, illi qui dulcia deguſtare velit, amara deguſtanda, qui aliquid commodi ſectetur aut aliquid malorum ſolamen conquirit, ne laborem fugiat, nihil non faciat ac patiat, quo ſalubria aſſequi poſſet.

De Pomis in genere, è quibus ſacri vates ſimilitudines deſumunt.

C A P. XLIII.

Serotina poma, qua.

Pomorum differentia & ſpecies apud Belgas innumera ſunt, ſic vt ſuperiorem, noſtra ætas vincat. nam inſitio & inoculatio plurima genera peperit. Inter hæc ſunt præcocia quæ præmature matureſcunt, ſed fugacia, vt omnes fruſtus verni & æſtivi qui aſſeruari nequeunt. Hiberna vèro & autumnalia in multam hiemem imo in ver inſequens illaſa intactaque ſeruantur. Horum alia dulcia, alia acida, acerbata, auſtera vinoſa, mitia, diluta, aquoſa, alia varii miſtiſque ſaporis. Præbent autem hi fruſtus amabiles nulli non hominum oblectamenta, atque oculis, palato, naribus blandiuntur, vt etiam pitorum infinita

nita differentia, sic ut si quis vilius generis mala conspiciat, contrectet, odoretur, degustet, mire hoc blandimento afficiatur, sic ut etiam eo conspecto in mentem veniat Dei munificentia, qui tanta rerum varietate nos cumulatissime instruxit. Inter poma referuntur quæ orbiculata sunt, nam pira fere oblonga sunt & turbinata forma. Horum differentias enumerare non est huius instituti, quia omisiss Cotoneis mespilis, Citriis, aurangiis, Persicis & volemis. sic dictis quod manus volam impleant. Punicis, Armeniis, &c. hoc tantum admonere visum est, Deum has delicias homini indulgere, partim in alimenti usum, partim in sanitatis conservandę tutelam, eamq; nonnunquam adimere hæc vitæ solatia, si quando erga illius munificentiam sunt ingrati. Desumitur apud *Cap. 8.* Amos prophetam elegans Metaphora ex pomis æstivis, quæ cito quidem maturescunt, & ut res novæ, homines afficiunt, sed quæ confestim putrescunt, nec asseruari possunt. *Amos si locus expl.* Ostendit, inquit, mihi Dominus Deus vicinum, hoc est, corbem seu canistrum pomorum æstivorum, & dixit, Quid tu vides Amos? & dixit, canistrum pomorum, (quibus designat fructus præcoces & primitivos) Et dixit Dominus ad me, Finis super populum meum. Hac Metaphora pomorum quæ non possunt diu subsistere, indicat imminere populo interitum, instare corruptionem ut pomis maturis, quæ si diu asseruantur, putrescunt, ut sunt pruna, cerasia, persica, corna quæ perennare non possunt, aut in hyemem perdurare, sic ut appositissima similitudine pronunciet, maturos esse ut consumantur, atque intereant, aut proximos esse internecioni: eo enim peruenisse illorum nequitiam, atque ut æstivos fructus maturuisse, vel defuturi sint nec amplius possint subsistere. Id ipsum urget Apocalypsis, ac Babyloniam, hoc est, qui Ecclesiam contaminant, extrema minatur, atque auferendas pronunciat omnes eius delicias, decus, magnifi-

centiam, splendorem. Inter alia autem *Recesserunt*, inquit, *animo tuo desiderata poma, & praeclara quaeque & omnia pinguis perierant à te, nec amplius illa inuenies. Quo* indicat omnia quibus oblectare se solet, & palatum reficere, ablata esse, pompam, strepitum, ferculorum apparatus, bellaria ac mellita repotia, in quibus suauissimi fructus mensis inferri solent, ut poma sapida ac succulenta, pruna, Persica, aliaque secundae mensae deliciae.

De Quercu, & aliis glandiferis arboribus.

C A P. XLIV.

Multa sunt in sacro Codice stirpium genera, quae seriatim recensere in mensi esset operis atque infiniti laboris. Quocirca boni consulet æquis lector, si non omnia ad amissimum exequutus. Quum autem Prophetae arbores concionibus adhibent, non modo satiuas, quibus hortus excolitur, sed etiam syluestres, quae fere urbanis sunt proceriores, earum nonnullas obiter attingam. Sunt etiam nostris regionibus cognitæ fagus, populus, vimus, quercus, Robur, ilex, acer, fuber, cuius cortice suffulta sandalia & calceamenta frigus & aquam arcent, aliaque glandiferæ arbores, quae olim ante inuentas fruges alimentum hominibus suppeditabant. Vnde prouerbium, *Stultum est inuentu frugibus glande vesci.* Prophetae per has arbores validos & robustos designant, qui inopes opprimunt, ac tenuioribus sunt infesti quos tamen Deus minimo negotio conuellit ac deiecit. *Ipsæ enim tanget montes, & sumigant, ipsæ Cedros in immensum fastigiatas prostermit & confringit, sic ut vix tenue vestigium tanti fastus appareat.* Sic Deus apud Amos, *Ego exterminari à facie eorum Amorraum, cuius altitudo ut altitudo ac sublimitas Cedrorum.* Quo designat & denotat fastum, superbiam, arrogantiam ac Dei contemptum.

Sicuti-

similiter Zacharias mentem eripit fastuosis, & tanquam rebus desperatis ad lamenta eiulatus ac fletus provocat, *Vlulate*, inquit, *quercus Basan*, quia succisus est *Cap. 21.* *Altus munitas ac magnificentia vastata est*, hoc est ablatum est omne robur, omnis vis & potentia, omnis munitio, qua substituerunt, apposite illis quernis arboribus copat. Ut enim maxima duritia robori & quercui est, ita ut eorum nonnulla vix findi queant, vel cuneis, vel securi, vel Serra dissecari: ita ut isti muniti ac vallati opibus ac numerosa clientela, ad eas opes ac dignitates honoresque, ut sublimes arbores euecti sunt, ut nunquam deprimi potuisse viderentur. Verum Dei potentia nihil obstat. Superius fufius de iis tractauimus.

De Rosa, & ex illa desumptis Metaphoris.

C A P. XLV.

ROSA apud omnes nationes flos spectatissimus, *Rosa vires.* mireque odoratus, Cor & Cerebrum odoris suauitate recreat: intus vero adhibita, affectuum partium dolores mitigat, & confortat astringentis ratione. Succus tamen aut earum dilutum clementer ac placide aluum proluit, flauam bilem expurgat, iecoris obstructioni auxiliatur, in quem usum conficitur apud nos *Rhodopharmacum*, hoc est, Syrupus rosaceus *Rhodopharmacum.* solutius, qui citra noxam aluum deiecit, & biliosa excrementa quæ febres tertianas excitant, expurgat. Huius amabilis floris multæ spectantur differentia. *Rosarum differentia.* Vulgarissimæ sint quæ albescunt, quibus succedunt rubentes & muricatæ, hoc est, quæ purpureo colore collucent, inter quas flagrantissimi ruboris *Milesia.* Sunt etiam apud nos Punicæ quæ Prænestinæ dicuntur, vulgo *Prouinciales*, colore qui Belgis *incarnæ* dicitur, quod venæ carnis colorem referat, ac subfloridum aut rutilantem. Sunt etiam Damascenæ, sunt musculatæ minutiore flosculo candido.

H. 4.

Lib. 2. c. 4.
Cynorhodus
odoratus.

Sap. 2.

Sapientia
locus expl.

Ecclesiast.
locus expl.

Eccel. 29.

odoris eximii, ut Cynorhodus urbanus & satius vulgo *Negelemtier*, quæ Plinio videtur Rosa Græca & *Lychmus*, alia à Coronaria, flore roseo vel subrutilo minuto, odorato. quæ dos etiam foliis aculeatis inest secus quam vulgaribus rosis. quarum folia inodorata sunt. Quum autem Rosa nihil sit fugacius, nec quod citius marcescat, aptissime huic vita humana fragilis, caduca & momentanea comparari potest tum omnis splendor eius, gloria, decus, magnificentia, fastus, superbia, quæ omnia ut flosculi citissime evanescent. Notantur autem in Scriptura sacra qui luxum fouent & odoratis rebus abutuntur. Sic enim compellant se lasciuui homines ac delicioſi, qui à morte nihil hominis superesse sibi persuadent: *Quum aetas nostra imbecilla sit eui breui, & ut fumus & umbra evanescat, agite fruemur bonis presentibus, & utamur rebus naturæ dum iuuentus adest. Vino precioso & unguentis nos impleamus, & non sinamus elabi florem temporis hoc est, non frustra patiamur præterire amœnissimam æui partem, neipe adolescentiam, quæ Genialiter nulloque nubo est transigenda. Coronemus rosis antequam marcescant, nullum pratum aut viridarium sit quod non pertranseat luxuria nostra, ubique relinquamus signa lætitiæ, nemo vestrum exors sit insolentiæ nostræ, quoniam hæc est pars, hæc est fors & conditio nostra. Hæc, inquit Sapiens, cogitauerunt & errauerunt; Excacauit enim illos malitia sua, nec Dei arcana cognouerunt: itaque illorum conceptum improbat, quod non vsum rei spectent, sed luxum & prodigalitatem rerum naturæ. nulla habita Opificis ratione. Caterum apud Ecclesiasticum comparatur animæ puritas, candor, integritas, decus, & virtutis præstantia rosis aliisque odoratis stirpibus. Sic Sapientia æterni patris sui commendatrix, Ego, inquit, quasi cedrus exaltata sum, quasi palma in Cades, & quasi plantata rosa in Hiericho. In iis enim locis erant præstantissimæ. Rursum quum ad amplectendam Sapientiam*

entiam exhortatur. *Audite me diuini fructus*, hoc est, Pii filii, & quasi rota plantata super riuos aquarum fructi- *Ecd. 38.* ficate, ut liliū storer emittite. Paulo inferius quum Simeonis Pontificis laudes profecquitur easque *Ecd. 50.* amplificat in immensum, comparatione desumpta à naturæ rebus. *Ipsè est*, inquit *quasi stella matutina in medio nebula quasi luna plena quum suis diebus lucet* hoc est vel tota, vel in dia sui parte à Sò e illustrata: *quasi flos rosarum vernis diebus, & quasi lilia apud aquarinos &c.* Ex his conficito studiose lector, quam illa frigeant Metaphoræ aut collationes qui ignorat herbæ aut fruticis naturam, ex qua similitudo desumitur, atque ad ornandam concionem adhibetur. Caterùm quum inter scribendum id Horatii in mentem mihi venisset,

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci,
lectorem delectando pariterque decendo, visum
est vulgare quiddam de Rosa adicere, quo iucunda
seriis mista minus satient. Inoleuit apud Belgas ac
plerasque alias nationes consuetudo, ut si quando
lepidi sodales inter se conuiuia agitant, ascitis inter
hæc præstantioris formæ aliquot puellis stipulentur
peracto symposio silentii fidem, *ne fidos inter amicos Sit*
qui dicta furæ eliminat, eaque de causa, ut id ratum ha-
beat, *sub Rosa hæc peracta dicuntur*. Vnde passim
in coenaculis Rosa lacunaribus supra mentis veiti-
cem affixa conspicitur, quo quisque sit secreti tenax,
nequid temere effutiat, sed omnia reticenda memi-
nerit. Ita si quid licentius, parumque verecunde aut
reuerenter dictum vel actum sit, aut si in Geniali ac-
cubitu inter se cantillent, lusitent, basient ac figant
oscula, lasciuient, titillent, insolescant, ante digres-
sum omnia sub rosa transacta conteltantur. interposita *Prouerbiis*
stipulatione silentii ac pactione reticentiæ impetra- *in fustiles.*
ta, ne quis disseminare audeat vel minimum eorum
quæ in hoc sodalitie peracta. Quo spectat Prouerbi-

*In arte
Poet.*

*Horat lib. 1.
Epist. Rosa
cur mensæ
affigatur.*

H 5

Lacedæmo-
niorum in-
fictum.

um, Odi memorem compotorem, in eos qui liberius dicta; postridie in mentem reuocant atque effutiunt, quum vino sint inscribenda atque obliuioni danda quæ in conuiujs incautius exciderunt. Ita Lacedæmonii ex Lycurgi præscripto in foribus primoq; aditu atque ædium vestibulo inscripserunt, *HAC NON EGREDI- TVR SERMO*. Vnde autem hic mos receptus sit, vt Rosa in cœnaculis erecta silenda imperaret, quæ ini- bi agitari solent, Carmen istud Graphice exprimit:

Est rosa flos Veneris, cuius quo fienta laterent,

Harpocrati matris dona dicitur Amor:

Inde rosam mensis hospes suspendit amicis,

Coniua vt sub ea dicta tacenda sciant.

Rosa silentij
symbolum.

Est autem myrtus & rosa Veneri dicata, his enim herbis odoratis exornari debet Coniugium ac torus Genialis, in quo, excluso tumultu ac dissidio, omnia decet esse placida, quieta, sedata. & si quid inciderit, silentio inuoluendum, ob id Cupido Veneris filius Rosam Harpocrati silentii Deo qui digito labellum compefcit, consecratam esse voluit, eoque munere illum decorauit, quo exhiberetur hominibus loqua- cibus Rosa velut silentii symbolum. Vt autem Harpocrates apud Græcos, ita Angerona dea apud Roma- nos silentio præfecta est.

De Zizania, & Lolio alijs, herbis frugibus inimicis.

C A P. XLVI.

Quid Ziza-
niorum no-
mine desi-
gnentur.

Zizaniarum nomine designatur omnis inutilis, vi- tiosa, noxia fruticatio quæ sementi ac frugum in- cremento officit, quæque sata strangulat ac necat, succumque quo nutriuntur depopulatur, sic vt fe- getes aliæque herbæ salutare aut maligne emer- gant aut prorsus suffocentur. Quum autem lolium tritico infestum sit, ac noxam inferat inter Zizania, hoc est, ea quæ extirpanda sunt, principatum obri- get.

ret. Conspicitur autem in segetibus folio angusto, *Lolium* ^{seu} pingui, oleoso, hispido, semine in spica exili, flosculo gibbo ^{na-} purpurascente ut phoenix cuius meminit Dioscori- ^{xium}. des, huius prorsus affinis, quæ *Lolium* sylvestre vel *Phœnix* murinum vocatur quod à muribus erodatur, est autē ^{herba} puria atque adulterina tritici species, quæ aliquan- ^{Lib. 4.} do à puro discerni nequit. Huic fere sociari solet in- ^{Melanthi-} ter segetes Githago, vel pseudomelanthium, siue ni- ^{um adultera-} gellastrum, foliis porri, prælongo culmo, flore pur- ^{rum} pureo, semine in loculo papaueraceo, nigro, subro- ^{undum} tundo, inodoro, farina intus candida si dentibus atte- ^{atur} ratur: *Lolium* autem Theophrastus provenire testa- ^{atur} tur ex tritici ac ordeï corruptis vligine seminibus aut ^{atur} iis gelido imbre dilutis. Semen eius panibus admi- ^{atur}stum, capiti dolorem, oculis caliginem adfert, quod ^{atur} vaporosos humores in cerebrum deferat. Vnde ma- ^{atur}navit Proverbium in excutientes, quique sunt cali- ^{atur}gantibus oculis, *Lolio* viciitare. Sic Plautus:

Mirum est lolio te viciitare tam vili tritico.

Quidnam? quia lusciosus. Verbero Adopol, tu quidem

cæcus, non lusciosus.

Lolio viciita-

tare pron.

In Milito.

Caterum quum zizaniorum nomine nullæ pecu- ^{atur}liares herbæ designentur, sed omnes illæ frugum & ^{atur}herbarum pestes quæ extirpandæ sunt, ne frugiferas ^{atur}herbas opprimant. Belgæ communi nomine hanc in- ^{atur}utilium herbarum congeriem *vviet* vocant, & *vvien* ^{atur}eruncare atque eruere, fundumq; à noxiis fruticibus ^{atur}purgatum reddere. Quocirca ineunte vere antequam ^{atur}sata adolescant, mature ac tempestive euellenda cu- ^{atur}rant omnia frugum detrimenta. Virgilius autem obi- ^{atur}ter complectitur quæcunque Zizaniorum nomine ^{atur}comprehensa sint & satis noceant.

Prima Geres ferro mortales vertere terram

Instituit quum iam glandes atq; arbuta sacra

Deficerent sylva, & victum Dodona negaret.

Georg. l. 2.

*Mox & frumentis labor additus ut mala culmos
 Effet rubigo segnisq; voraret in aruis
 Carduus; intereunt segetes subit aspera sylva,
 Lappæ, tribuliq; interq; nitentia culta
 Infelix lolium & steriles dominantur avenæ.*

Lib. 1. Fast. Ovidius quoque agros & novalia culta præstari vult,
*Ut careant lolis oculos vitiantibus agri,
 Nec sterilis cultio fugat avena solo*

Matth. 13. Hinc appositè Christus per Zizania, hoc est agrorum
 pestes & vitia doctrinam noxiam, perniciosam insin-
 ceram designat, denique improbos & perniciosos
 doctores qui hæresi pestifera mentes hominum im-
 buunt ac perversa subdolaque interpretatione insti-
 gante Diabolo, cælestem ac salutarem Evangelii do-
 ctrinam deprimunt, ac falsa veris, vitiosa sinceris du-
 bia certis immiscentes, Verbum Dei ac pabulum a-
 nimæ inficere student & contaminare, quos tolerari
 quidem vult Deus in spem emendationis & quo mo-
 niti resipiscant, non tamen prohibet, ut Chrysosto-
 mus ait, hæreticorum conciliabula dissipare, ora ob-
 struere, loquendi audaciam concidere. Quo spectat
Cap. 13. illud Pauli ad Titum *Hæreticum hominem* hoc est qui
in Matth. pertinaciter inhæret pravae opinioni ac destinata ma-
Cap. 3. litia pergit treri falsa. post unam aut alteram monitionem,
velut insanabilem ac deploratum figiro, sciens quod e-
 uersus est, quoniam ipse suo iudicio damnatus est,
 suaque culpa perit, quod monitus in errore persistat.
Rom. 12. Et quanquam Zizania extirpanda nolit Christus, fa-
 ctiosos tamen & qui Reipublicæ tranquillitatem ex-
 citatis tumultibus perturbant, Magistratus imperio
 subiicit.

*De Libanotide coronaria, quæ vulgo Rosmarinus
 dicitur.*

C A P. XLVI.

Quum

QVVM Bibliorum interpretes non semper exacta herbarum cognitione sint imbuti, viri alioqui linguarum peritia ad miraculum instructi, sit nonnunquam ut stirpium aliam pro alia substituant, ambiguitate vocis Hebrææ decepti. Sic non desunt (inter quos est Franciscus Georgius Venetus reconditæ eruditionis vir) qui Libanotida, hoc est, nostratem Rosmarinum Coronariam pro Hysso pro vertendam censeant, quæ vox à thuris odore nomen sortita est, quem fruticem aut virgultum Iudæi in fasciculos manuales coactum ac complicatum, scoparium more, conspergendis lustrandisque hostiis immolaticiiis accommodabant. Nominis autem vicinitate decepti (nam Latinam vocem refert *Esop.*) Hysopum transulerunt, quum ut isti censerent, Rosmarinum fuerit interpretandum. Quum etiam Iudæi nostra hac ætate (ut audio) fruticis huius fasciculo utuntur, ubi sacrificia sua peragunt, accensis hostiis peccata expianda sunt, imbuto intinctoque hoc fruticulo animantium sanguini, quo adstantes conspergunt. Quod ipsum olim Ethnici faciebant (mutuato à Iudæis expiandi ritu) ut Iuuenal. Persius, Horatius passim testantur ramuscule oliuæ, cuius rei exstat luculentissimum exemplum apud Virgilium, qui pompam funebrem describit, qua Milenus Æolides generosi hominis more effertur. Sic enim rem proloquitur:

*Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit,
Reliquias vino & bibulam lauere fauillam,
Ossaq; lecta cado texit Chorinæus aheno.
Idem ter socios pura circumtulit unda,
Spargens rore leuis dixitq; nouissima verba.*

hoc est, manibus eius optima quæque precatus est, quo officio etiam nostrates mortuos prosequuntur, ubi sepulchro inferri contingit. Nostri autem sacrifici ex veteri instituto in hunc usum manipulo utun-

*Lib. 7. c. 27.
de Hamun-
di.*

Æneid. 6.

Aqua con- tur ex cetis confecto, atque aqua sacra adstante
secrata aut consperguat, nulla quidem, ut mihi persuadeo, super
lustralis ori- stitione gentili, sed ut Dominicis diebus hoc symboli
go. baptisus in mentem reuocetur, quo is ritus ac ce
 remonia sit instauratio ac velut representatio eius

Aqua Ros- Sacramenti quod semel adhibitum, nunquam iteru
marini vi. ri debet. Ceterum ut ad Rosmarinum referatur or
 tio, scateant passim omnium horti viuaci hac fronda
 folio tenui, crebro, oblongo, crassiusculo; colore in
 tus candido, superne viridi, suauiter odorato, flore
 caruleo oleoso ita ut si in vasculo distillatorio ex ha
 aqua eliciatur, oleum innatare videas; quod ego p
 ralyticis & apoplectis salubriter ad mouere soleo, ce
 uice ac nuca illo inuncto. Odor fruticis animum re
 ficit, praesentaneam autem vim obtinet in expugna
 do morbo Regio, qui vulgo Istericus appellatur, pe
 fusa extima cute flauo felleoque colore: sic ut h
 vis etiam ad animum transferatur vitiorum naui
 maculis deformatum. Rursum morbum comitial
 qui menti vim infert, impugnat: sic omnibus aut
 sum ut in elixarum carniū liquamine crebro, e
 vsum admittant. Odor accenti fruticis pestis con
 gia fugat, atque ades suavis odoris fumigio à vitio

Morbi Regi halitu tutas praestat. Confiectur ex eius floribus
remed. dicamentum, quod quoniam diu subsistat, *Conferu*
 triuiales pharmacopola vocant, cuius vis cerebri
 mire confortat, si nimio humore oppressum est, n
 moriam collapsam erigit, & ne quis morbo cadu
 apoplexia, paralyfi, spasmo corripatur, aut calig
 tibus oculis efficiatur, singulari vi ac efficacia insti
 ta est. Quum autem thuris odor ac suffiment
 Deo offerri solet, eoque homines illi litare, non a
 num à ratione est Iudaeos thurificis fruticum odo
 bus esse vsos, ac Rosmarini ministerio (quæ singu
 vi pollet in expugnandis cerebri morbis, vbi men
 sedes est, & herba grato odore imbuta est) sua sa

peregisse: ut nunc Christiani viuida ac feruenti perfici- *Oratio sacri-*
dem in Christum oratione se Deo reconcilient, qui *ficiunt Chri-*
cultus illi omni thure ac suffimento est gravior ma- *bianum.*
gisque acceptus: quanquam nihil vetat Basilicas atque
arces sacras odoribus perfundere ac virente fronde,
herbisque redolentibus vel suffitu odoratas prestare,
modo absit superstitio, nec columen pietatis in iis ut
plerisque aliis constituatur.

Adhibentur enim huiusmodi adiaphora, hoc est,
indifferentia ad decus & ornatum religionis, atque ut
habeat populus aliqua honesta oblectamenta quibus
reficiatur. Sic passus est Christus sibi deferri hoc ho- *Ioan. 12.*
noris, ut impuberes ac promiscua multitudo faustis *Matt. 21.*
acclamationibus se prosequerentur, sibi que congratulantes
Palmarum aliarumque arborum ramos pas-
sim pervias ac compita prosternerent.

*De Amygdalo arbore, cuius passim in sacris Bibliis fit mentio,
& de qua desumitur insignis Metaphora seu collatio à
Salomone, Ecclesiast. cap. 12.*

CAP. XLVIII.

Amygdalus arbor caudice procero affurgit multis
ramis quaquaversum, ut nostra persica, brachiata,
foliis salici proximis aut ligustro, aut ut ea quæ Belgis
Persica & volema profert, flosculo candido, foliis
distincto, quæ tamen si mense Ianuario aut paulo
serius statu coeli adhuc rigido florescat, apud Ziri-
zros tamen fructus qui nobis *Amandel* dicitur, præ-
coci partu maturescit. Vidi enim ante sesquiannum *Amygdala*
in nuptiali pompa generosi viri *Brunonis xviengaerds, Zelandis natus*
in quem Socer *Hieronymus à Seroskerka* Zelandiæ Ori-
entalis cis Scaldem Quæstoriæ dignitatem transtu-
lit, Amygdala ex arbore recens decerpta ea matu-
ritate ut cum Italicis vel Hispanicis certare possent,
sic ut effracto lignoso putamine nucleum intus ex-
hiberent candidissimum, denique succulentum,

miroque lapidum, adeo ut proceres aliquot Bataui qui illuc acciti erant obstupescerent atque incredibili admiratione afficerentur quum spectarent in tam despicata maritimi tractus regione tam speciosos fructus enasci. Muniti autem erant fructus amygdalini gemino tegumento atque involucro pulvinati primum calycis, mox lignei putaminis, cui suberat nucleus membrana obductus, qui in aqua egelida aut tepescenti maceratus membranam totam exuit. & se edendum zaccaro insperfo exhibuit. Amygdalus non prorsus nostrati persicæ absimilis, nisi quod huic folia maiuscula sunt & flos puniceus, illi candidus, fructus Persicæ orbiculatus, carnosus, succulentus, lapidus, vinosus, foris languinosus, dura intus ac scabra nuce, amygdalis prorsus affinis, nisi quod maiori laeuore sit nux amygdalina, nec ita foraminosa: fructus amygdalini cortex nihil habet quod edi possit, sed tantum nucem ambit membranofum tegmen puluini forma, intus vero exhibet nucleum nunc amarum nunc dulcem, quorum prior ebrietatem arcet præsumpta exiccandi ratione: nam humiditatem vini ac vaporem consumit, eumque prohibet ad cerebrum efferri cæterum amaritudinis ratione, & quod incidendi extenuandique vi pollet, viscerum internorum obstructions amolitur, hoc est, hepar, lienem, renes à crassis humoribus expurgat, urinam prouocat, calculum atterit, ut etiam nuclei Persicorum; nauios, lentigines, maculas in facie cutemque extima eluit abstergerendi efficacia. Quum autem vulpes calidis & siccis tabescant, usu amygdalorum amarorum emoriuntur, nisi aquam confestim lambant, atque amaritudinem quæ vitalem succum illis depopulatur, mitigent ac diluant. Dulcia amygdala (quæ comineatu Iacob patriarcha filios instruxit, quum famis tempore in Ægypto illos amandaret) corpus alunt ac saginant, pectus expurgant, tabidis

Amara amygdala quid præstent.

Amara amygdala vulpi noxia.

Gen. 43.

dis conferunt, somnum placidum conciliant, delatis ad cerebrum suauibus ac soporiferis vaporibus: gummi vero eaque resinosa concretio, quam fisso per affatrem, hiantequae cortice arbor exudat, astringit atque inspissat humores tenues, ac sanguinolentas excretiones cohibet. Ex hac speciosa atque fructifera arbore quæ præmature floret, atque albescente flo- sculo spectabilis est, desumit Solomon insignem *Gummi amgdali- num.* *Cap. 12.*

Metaphoram in Ecclesiaste capite ultimo. adiectis aliis quibusdam verbis translatiis tam obscuris & intricatis, ut non cuius sint explicabilia, & quæ Oedypo opus habeant coniectore, quibus tamen pro virili atque ingenii nostri tenuitate aliquid lucis adferre conabor. Toro autem hoc capere desumpta ex rebus nouissimis, passimque obuiis collatione commonefacit hominem officii sui, utque in ætate iuuenili salutis suæ inuigilet, cohortatur, antequam ætas ingruescat, & corpus senectutis incommodis opprimatur. Itaque Deum ante oculos constitui vult, atque in eum mentem continenter defixam, nec villo more committendum, ut in virescente ille in obliuionem deueniat, sed viget ætas, atque adhuc in flore æui consistit, omniaque membra suis officiis funguntur, Deum vitæ integritate ac moribus inculpatis demereri studeat. Eleganti autem periphrasi indicat, quo *Cap. 14.*

modo homo in ætate florida constitutus sensim deflorescat, atque, ut Iob testatur, conteratur, & velut umbra aut fumus euanescat, sic ut singulis momentis detrimenta cōcipiat, atque in deterius rapiatur, omniumque membrorum usu & functione priuetur. Accessu enim annorum (nam singula membra Solomon persequitur) caligant oculi, aures obsurdescent, lingua titubat, & efficitur impedita, nares odorandi facultate destituuntur, tremunt manus, labascunt pedes, dorsum incuruescit, totaque corporis compages pedetentim dissoluitur. In hunc autem modum (ut

auctoris verba enarrem) concionem suam prosequi-
 tur. Memento (reatoris tui in diebus iuventutis tuae, ante-
 quam veniat tempus afflictionis. hoc est, antequam te cir-
 cumvallent senii incommoda & morbi, de quibus di-
 cas, non mihi placent, antequam tenebrescant sol & lumen, &
 stella, & Luna, reuertantur nubes post pluviam, hoc est, ne-
 bula oculorum cum lachrymosa lippitudine, quando
 commorabuntur custodes domus, hoc est, coctarum propu-
 gnaculum quod interna viscera munit, ac ruetur, &
 nutabunt, seu vacillabunt, viri fortissimi, hoc est, pedes
 qui corpus librant ac fulciunt, & otiosi erunt molentes
 in minuto numero, hoc est, quum edentulus eris, cibum-
 que ægre conficies mandibula: & tenebrescant videntes,
 hoc est, oculi, & claudentur ostia in platea, hoc est, via &
 meatus, quo cibus in stomachum defertur, in humi-
 litate vocis molentes, & consurgunt ad vocem volucris. Et
 obsurdescent omnes filia carminis, hoc est, aures quæ so-
 norum modulatione affici solent. Excelsa quoque time-
 bunt & formidabunt, hoc est, quum pedes labant, edi-
 tiora loca non conscendent, vel aliquid ex alto de-
 lapsurum metuant. In via florebit Amygdalus, & im-
 pinguabitur locusta, hoc est, pedes intumescent ob de-
 bilem concoctionem; nam locusta ex porrectis pedi-
 bus saliant, quod senibus est denegatum. Et dissipat-
 ur Apparatus. Antequam rumpatur funiculus argenteus,
 & vita aurea recurrat, & conteratur hydria super fontem, &
 coniungatur rota super cisternam, & reuertetur pulvis in ter-
 ram unde venit. & Spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.
 Hæc partim Allegoria, qua Solomon aliud dicit, a-
 liud intelligit, partim Metaphora (qua verba com-
 moditatis gratia transfert per similitudinem à pro-
 pria significatione ad alienam extimulat hominem
 oscitantem, suæque salutis negligentem, ut Opi-
 ficis ac Creatoris sui memor sit, illumque identi-
 dem ob oculos constituat, nec unquam in obliuio-
 nem devenire patiatur: atque id præcipue in ado-
 lescen-

Lectus Solo-
 monis Alle-
 goricus.

Caput Ec-
 clest. 12.
 explicatum.

Iescentia atque atate iuuenili, quæ minus prouida, segnitè salutis propriæ inuigilat, suisque commodis prospicit. quod ipsum eo magis amplificat, quod successura sint deteriora, quibus id perfici non possit. Quocirca acriter stimulat mentes ignauas & socordes, ut ab ineunte atate in Deum mentem habeant erectam, antequam senitum ingrauescat, & accelerari contingat dies malos ac tempora, annosque plenos incommoditatis, molestiæ, afflictionis. Nam silicernio ac capulari seni omnia sordescunt vitæ oblectamenta, voluptates, deliciae. tripudia, cantilenæ, risus, ioci, lepores, omniaque fastidiuntur edulia, cupediæ, condimenta, bellaria, nec ullis rebus quamlibet suauibus afficiuntur, quibus fere iuuentus occupari ac derineri solet. Hanc autem occasionem redimendæ salutis eo magis arripiendam prædicat, quod in atate decrepita & inclinata animus una cum corpore hæcefcet, mens obnubiletur, memoria, ratio, intellectus, omnesque animæ facultates extinguantur, extincta luce, inuitoque naturæ lumine sopito. Etenim (ut ordine ac continuata serie Solomonis caput illustrem) senio confectis oculi cæcitant, ac præter caliginem lippitudinæ viriuntur, ut Sol & Luna illis vix colpici possint. Tunc manus quarum in perficiendo opere utimur agilitate ac ministerio tremulæ efficiuntur, atque ad opera manuarum inutiles. Tunc pectus anhelosum est ac spiritus propter costas subsidentes ægre ducitur. Tunc pedes qui corpus ut basis ac columnæ fulciunt, labant ac incuruiscunt, sic ut in ingressu scipionis adminiculo indigent. Tunc dentes qui cibum molunt ac conficiunt, operaque mandibularum alimenta conterunt, imminuti officio suo persunguntur, ut edentulis affolet. Tunc visus imminuitur, atque oculi qui velut ex cavernulis atque animi fenestris prospectant, deficiunt & obsecantur, aut coniuuentibus ac collapsis palpe-

*Amygdali
metaph.*

Ibris earumque musculis minutim ac velut per nebulam vident, ut ii qui vix in platea obuium discernunt. Tunc fauces agre cibum deglutiunt, occluso obficcitatem gulæ meatu ac tramite per quem alimentum in stomachum deferuntur, dentibus etiam inualidis exes, infirmis qui cibo elaborando atterendoque non gnauiter insistant. Tunc sonitus tenuis est & exilis ob cerebri siccitatem, ut senex ad auiculæ sonitum expergiscatur. Tunc offuscatur vox, & stridet ariditate exasperante vocalem arteriam, prorsusque ac cantillandum est idonea. Tunc ad leuissimum spiritum expauescit, torusque meticulosus ac pauidus semper aliquid sibi imminere, ac è sublimi delapsurum metuit, sic ut non temere per compita plateas ingrediatur, nisi subinde respectet. Tunc ferescit *AMYGDALVS*, hoc est, Caput albescente nicie sic, ut eminus conspici queat, quemadmodum Amygdalus arbor quæ candidos in summitate flores producit, ac longissime se spectandam exhibet. Tunc vox exilis erit imminuta, ac stridula. Tunc leuissimæque illi erunt oneri ita, ut ne muscam quidem perferat. Tunc peribit appetitus, qui fere Cappari condimento irritari solet, totumque rerum carnalium desiderium abolebitur. Hæc aliaque incommoda homini obuentura commemorat Solomon, grauescente ætate ac deuexa, antequam mutua amicitia concordia ac confœderatio, qua hæc conglutina sunt, dissoluatur, & priusquam ex hoc corpore nimum emigrare contingat in sedes illi destinatas. Quocirca homini has arumnas in mentem reuocet, quo in ætate florida ac virenti in Deum defixos beat oculos, illique suam vitam, mores, ac studia probare studeat: *Antequam* [ut concionem profectur] *trumpitur funiculus argenteus*: quo designat Spiritus dorsi medullam, quæ ex Cerebri substantia argenteo splendidoque colore producta [ut etiam in l

is animantibus conspicitur) à basi occipitis, hoc est, apitis parte postica vno producta per quatuor & triginta vertebrae (qui & spondyli dicuntur) ad os caudæ, quod ad anum definit, porrigitur. Quam *Spina dorsi* autem ista spinæ seu docti contextus, cui costæ velut *crura navis* iunctæ trabes adhærescunt, atque affixæ sunt, sit *ve-*
ut carina, (nautæ Kiel vocant) cui totius nauigii mo-
es incumbit, tota vis, robur, fortitudo, munimen-
um humani opificii ac structuræ in spina eiusque
medulla consistit, sic ut scite Solomon homini immi-
tere interitum pronunciet, quando illam conuel-
si vel rumpi, vel dissolui contingat, sub contracti ar-
gentei funiculi Metaphora, quod instante morte ve-
nit. Cæterum quod sequitur, Frangitur aut quassä-
ur fons aureus, ea figurata loquutione. Cor vitæ fon-
tem designat, à quo arteriatum riuus (ut ab hepate ve-
narum propagines) producuntur, qui & spiritus vi-
tales, & rubicundum sanguinem secum devehunt,
membraque fouent & irrigant. Per Hydriam autem
vel quæ conteritur iuxta fontem vel scaturiginem
Reines intelligit & vesicam meatusque urinarios, qui
fere in senibus collapsi & in angustum contracti non
præstant officium suum, sic ut accelerati interitus
causam præbeant. Sequitur, Et confringatur rota super
cisternam, vel conquassatur & corruet curru fractis rotis in
fountem. Quibus verbis denotat Caput quod fere mo-
ribundis inclinari solet, & in humeros deuolui. Est
autem caput rotundum & globosum, quod ut rota
versatilis quaquauerlum mouetur dextrorsum, sini-
strorsum, nunc in pronam, nunc in supinam partem,
cui mouendi & sentiendi facultas sit tributa, ex eoq;
spiritus animales orti per corpus diffunduntur, ac
motum sensumque neruis impertiunt: imminente
autem morte Caput primum fere labascit ac cor-
ruit (ut in oculis perspicui potest, qui omnium primo
moriuntur, aut mortis indicia proferunt) ac totum

Gen. 30.

Imagina-
tio conce-
ptu fingit.

Num. 16.

17.

corpus in præceps rapit, fractisq; omnibus membris
 ut axe currus aut vehiculi, omnem corporis structu-
 ram in foueam delicit. Hunc itaque subesse sensum
 Solomonis verbis, testantur subsequencia: *Nam tunc,*
inquit, pulvis in terram ex qua desumptus est, & Spiritus ad
Deum qui dedit illum, reuertetur. Cæterum ut ad Amyg-
 dalum regrediar, Iacob Patriarcha, cui postea viden-
 do Deo Israeli nomen inditum est, à socero Laban
 parum civiliter aut pro æquitate rei tractatus, miro
 usus est astu ac stratagemate, subdolo quidem ac
 fraudulento, nisi industriam interpreteris atque in-
 geni dexteritatem, qua mercedem auaritiæ præte-
 xtu denegatam; atque hæreditatem fraude reten-
 tam ad se deriuaret, ratione Physica ad id perficien-
 dum usus: accepit enim virgas ex amygdalo, cory-
 lo, populo, castanea, easque decorticatas in alueo ac
 canali posuit ante ouium oculos, ut quum potum ve-
 nirent, in earum conspectu conciperent: cum autem
 omnibus animantibus atq; etiam fœminis formæ ac
 species rerum imaginatarum concipiuntur ex rebus
 obiectis, illaque fœtibus imprimuntur, factum est ut
 pedes fœtus ederent versicolores ac variegatos, mac-
 culisque distinctos, sic ut Iacobus non poenitentiam
 sortem sit consequutus. Cæterum extat in Bibliis
 insigne miraculum de virga Aaronis Amygdali in
 morem spectabili florum ac fructuum amœnitatem
 germinante, qua Deus perfracto populo voluntatem
 suam testatam esse voluit, & palam facere omnibus,
 quem præfici velit diuinis ministeriis ac sacerdotis
 munere fungi: Absorptis itaque terræ hiato soloque
 dehiscente Dathan & Abyron vnâ cum primariis ali-
 quor conspirationi contra Mosem & Aaronem con-
 sociatis, qui se diuinis rebus ingerere tentabant nul-
 lo Dei mandato aut vocatione: cæsis interim ex pro-
 miscua plebe ac gregaria multitudine quatuordecim
 millibus & septingentis, demandauit Deus Mosi
 ut

tacciperet duodecim virgas, inscriptis singulis vir-
 is Principum nominibus, inter quas erat Aaronis
 leuiticæ tribus. Et posuit singulas Mose in taberna-
 culo testimonii, postmodum ingressus Moses tabernacu-
 lum oraculi, unde à Deo responsa peti solebant, in-
 venit germinasse furcibus in morem virgam Aaronis
 leuiticæ familiæ, ac turgentibus geminis flores e-
 neruisse, qui foliis dilatatis Amygdala protulerunt.
 Proferens autem Moses virgas omnes de conspectu
 Domini, spectandas illas exhibuit vniuersis filiis Is-
 rael, qua re visa, acceperunt suam quisque virgam.
 Aaronis autem in signum rebellionis in tabernacu-
 lum relata est: quo sedato sopitoque murmure ac fre-
 nitu incondita multitudinis, ea virga exemplo sit,
 ne amplius contra Deum eiusque ministros insur-
 rant. Historia hæc illustre documentum omnibus
 exhibet, nempe, vt nemo sibi usurpet aut vendicat,
 illam functionem aut vltro se tibi ingerat, nisi Dei
 iussu & vocatione accitus, vel etiam communi con-
 sensu ac suffragio eorum, quibus ea res per Dei Spiri-
 tum demandata est. quemadmodum Paulus ad Ele-
 azos testatur Christum non sibi arrogasse eum ho-
 norem ac dignitatem, vt constitueretur Pontifex qui
 peccata abolet effuso suo sanguine, sed hac perfun-
 ctum legatione iussu Patris, qui illum constituit per-
 petuum Sacerdotem secundum ordinem Melchise-
 ech. Cui itaque virga, hoc est, regendi docendique
 munus commissum est, ac delegata functio propa-
 nandi Euangelii, ille se alacriter operi destinato ac-
 ingat, suæque vocationi gnauiter insistat. Atqui
 et Aaronis virga prius arida, virtute diuina viresce-
 re incepit, ac præterea fructum salubrem proferre:
 ea quoque par est, vt ministri verbi Dei germina
 virtutum proferant, ac salutari doctrina illos, quo-
 rum cura illis demandata est, imbuant, vt fructus
 bonorum operum per fidem in ipsis conspiciantur.

Documentum

ex h.

Historia Aa-

ronis.

Cap. 5.

Hortatio.

Amygdalina nux vite Christianæ symbolum.

Quod Christus sedulo inculcauit Petro ter ab illo stipulatus amoris confessionem, & pascendi gregis diligentiam. Videtur autem mihi admodum apposite ac conuenienter Nux Amygdalina posse statui vitæ Christianæ symbolum, in qua ut superius de Iuglande diximus, aspera mitibus, amara dulcibus, dura mollibus ac suauibus mista sunt: nam per ligneum durumq; putamen aduersitates, labores, ærumnae, incommoda designantur: per nucleum dulcedine imbutum suauitas & solatium, dolorumq; fomentum & mitigatio.

De platano eiusdemq; natura, à qua similitudinem desumunt sacri scriptores.

C A P. XLIX.

*Lib. 12.
6. 1.*

Palma Christi siue Ricinus herba.

Fagus.

Tilia.

Platanus arbor est externa atque aduentitia, vmbra-
brarum gratia ex Asia in Europam aduecta, sic ut
Plinius testatur ad Morinos vsque Belgarum olim
extremos Romani imperii tributarios esse delatam.
Diffundit hæc arbor amplissime ramos, cortice cras-
so, folio vitis aut ricini, hoc est, eius stirpis quæ vul-
go *Palma Christi* dicitur, ob folia in expansa manus ef-
figiem articulata, Catapotia maioris etiam nomine
cognita, quod semen cui inest vis purgatrix, pilulis
quæ Græcis *Catapotia* dicuntur, ab orbiculari forma
sit inclusum. verum Platano, quam huic frutici fo-
lia paulo minora sunt, longo pediculo, hoc est, pe-
tiolo quo folium aut fructus dependet, rubicundo
flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis atq; orbi-
culatis, scabris ac lanuginosis. Præbet hæc arbor, quoc-
patulis sit diffusa ramis, ac quaqua uersum exporre-
tis, scenas & vmbacula, ut apud Belgas fagus, vulgo
Bueken, laxatis ac deflexis expansisque in omnem par-
tem cultoris industria ramis, eaque elegantius Tilia
seu Philyra Belgis *Linden*, cuius apud Brabatos ramo-
sa illa arboris propago, & natura & arte exculte vmbra-

bram exhibet, & exclusio Solis æstu opacum frigus adfert, sic, ut subsidentes mire afficiat frondosæ con-
cameratio, ac lassos languidosque suauiter reficiat. Non desunt, qui quum Tiliam hæc præbere commo-
da videant, ac salubri umbra æstantes recreare, Platanum existiment: alii fagum, quod Virgilius cecine- *Eclog. I.*
rit;

Tityretu patula recubans sub tegmine fagi;

Siluestrem tenui Musam meditaris auena.

Verum magno errori inuoluti sunt, quum illis nulla in foliis cum Platano sit affinitas. Arcent quidem illæ arbores, ut Platanus, Solis ardorem, ac caput ob densam foliorum pompam ab æstu tuentur, sed non conspicitur ea species & forma foliorum in nostratibus arboribus, non emanat ex fronde ea suauitas & exspiratio, quæ salubri halitu proximos afficiat. Est enim Platanus ea vi imbuta, ut venenata quæque arceat, ac *Platani vis & natura.*
Serpentes longe abigat, adeo ut vespertilionibus hæc arbor aduersetur, nec facile sub ea nidulentur, eiusque vnam ferre sustineant.

Quocirca sacri scriptores hanc etiam narrationibus suis accommodant, ex eaque similitudines desumunt. Sic Sapientia sui commendatrix, atque in enarrandis propriis encomiis occupata, commemoratione excellentium arborum, indicat se omni virtutum genere exornatam, ita, ut sibi adsit decus, honor, dignitas, amplitudo, sublimitas, fauor, gratia, venustas, quibus dotibus suos sectatores etiam illustrat, fatetur se frondescere ac fruticare, ut Platanum arborem speciosam, quæ irrigata aquarum affluentia augefcit, atque incrementa suscipit. Arbor enim hæc impense humore delectatur, ac sitibunda est adeo, ut vini irrigationem non respuat, quod ipsum *Lib. Sat. 3.*
fuisse Hortensium Macrobius refert, quo viuacior esset, ac magis spectabilis. Ut autem Platanus ramos ac propagines longe lateque diffundit, ac tam gratam

*Xerxes plati-
ani umbra
delectatus.* umbram exhibet, ut Xerxes Persarum Rex totos dies illa se oblectaret: Ita Sapientia quæ ab Altissimo promanatur, omnes qui eo confluunt, ac sub eius umbra se recondunt, suauissimo Diuinitatis afflatu fouet ac recreat, illorum curam ac tutelam suscipit, illosque ab omni iniuria atque incommodo defendit. Sic orat Dauid, *Sub umbra alarum tuarum protege me.* Et Hieremias plorabundus queritur se hoc solatio destitutum populi Iudaici personam sustinens: *Spiritus oris nostri Christus Domini captus est in peccatis nostris, cui diximus, in umbra tua uiuimus in gentibus,* hoc est, illius præsidio fulti subsistemus & tuti erimus ab omni insultu. Caterum quum sint in Palestina ac Syria, totoque illo felicitis Arabiæ tractu amœnissimæ summæque proceritatis arbores ob soli ubertatem atque aeris temperiem, Propheta ex rebus obuiis ducta similitudine Regum atque Imperatorum magnatumque splendorem, magnificentiam, sublimitatem, potentiam, maiestatem celsissimis arboribus ut Cedris comparat. Et si qui aliis sunt paulo inferiori notæ Principes vel Sarrapæ, quorum non tanta est potentia, ut cum summis certare possint, aut cum illis paria facere: sed tamen in aliquo numero censei possint, & quibus obtigit non pœnitenda dominatio, non Cedro sublimi atque immensæ altitudinis arbori sed abieti vel platano, aliisque minus proceris aut speciosis arboribus comparantur. Itaque Deus apud Ezechielem amœnissima utitur Metaphora in describenda amplitudine ac sublimitate Pharaonis, quantoque utatur successu ac prosperitate, quid incrementi florentissimo Regno accesserit, quos progressus acceperit, sic ut pronunciet nullum Regem illi parem, nec quemquam illius magnificentiam adæquare: illum tamen ex tanto fastigio ac gloria minimo negotio deiectum iri, quemadmodum celsissimæ arbores secuti delicti solent, ac conuelli. Sic enim

*Magnates
celsis arbo-
ribus com-
parantur.*

enim propheta narrationem prosequitur, qua Deus superbo elatoque Regi, cui ut nunquam Deus in mentem venit, ita eius populo fuit infestus, exitium minatur: *Factum est*, inquit Ezechiel, *verbum Domini ad me: Fili hominis dic Pharaoni & Egyptiorum Regi & populo eius, Cui nam assimilatus es in magnificentia tua? ecce Affyrius Cedro similis est in Libano, pulcher ramis, frondibus umbrosus, tanta proceritate & altitudine ut inter con-* Ezech. 13.
deras frondes sit cacumen eius: aquae nutriuerunt eam: Abyssus seu terra profunditas qua radices aluntur, in altum illam euexerunt, quumque extendisset ramos suos, hoc est, vires & potentiam assequutus esset Pharaonis dominatus, in ramis eius fecerunt nidos omnia volatilia coeli, & sub frondibus eius genuerunt omnes bestiae saltuum, & sub umbraculo illius habitabant plurimarum gentium cœtus. Qua Me Locum Ezech. explicatum.
taphora indicat Pharaonis imperio multas nationes esse subditas, illique tributarias ac vefigales. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, in dilatatione arborum suorum, hoc est propagando imperio ac dilatandis proferendisq; finibus. Erat autem eius radix iuxta aquas multas, quæ affluenter illam irrigabant. Quibus verbis designat opes illi accrevisse in immensum ob negotiatorum frequentiam, atque vltro citroque conmeantium turbam. Cedri non fuerunt altiores in paradiso Dei, Abietes non adæquauerunt summitates eius, & Platani non sunt æquata illius frondibus. Quo indicat nullam provinciam ei parem, nec Iudæam quæ sanctissima religione exornata est, nec vllas alias nationes, quæ Dei cultum amplectuntur, illi conferri posse. Ob tantam autem, inquit, pulchritudinem & eminentiam emulata sunt eam omnia ligna voluptatis quæ sunt in paradiso Dei, hoc est, invidia quadam & emulatione mori sunt finitimi qui Deum colunt & venerantur.

*Succensus
impiorum
pios ali-
quando
urit.*

1. sal. 72.

Cap. 12.

Cap. 1.

Cap. 21.

1. sal. 36.

*Davidis
locus expli-
catus.*

Vrit enim aliquando pios felicitas & succensus impi-
orum, ita, vt improborum prosperitas illos prope-
modum vacillare facit, atq; a studio recti dimoueri.
Quod ipsum testatur Dauid, quum inquit, Mei au-
tem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus
mei, qui zelant super iniquos, pacem peccatorum vi-
dens. Huius quoque rei indignatione motus Hiere-
mias cum Deo disceptat, & quodammodo cum illo
exposulat, quod via impiorum prosperetur, & bene
sit omnibus, qui prauaricantur & inique agunt. In
eodem argumento versatur Abacuc, & cum Deo pro-
pemodum rixatur: Quare respicis contemptores, &
taces, conculcante impio iustiores se? quasi diceret,
Cur connives? cur dissimulas, & quodammodo mus-
sas ad scelera & iniquitates improborum? Iob quoq;
indignatur impios in tantam felicitatem euectos, vt
reliquos habeat contemptui. Quare, inquit, viuunt
impii, subleuati sunt & confortati diuitiis? Domus
eorum securae & pacatae & non est virga Dei super il-
los, &c. Hæc autem tametsi in speciem inter felici-
tates referenda videntur, adeo vt piorum animos fa-
tigent, & velut in lubrico constitutos ad ruinam pro-
pemodum impellant exitus, tamen declarat, quam
sint fallacia, incerta, momentanea, caduca, fluxa, tem-
poraria quibus illi fruuntur, quum Deus subito & re-
pente omnia euertat, ac in nihilum redigat, vt ne re-
stigiū quidem tanti fastus & potentia appareat:
quod etiam alio loco indicat Dauid, *Adhuc pusillum,
& non eris peccator & quæres locum eius, & non inuenies.* Et
paulo inferius: *Vidi impium superexaltatum & eleuatum
sicut Cedros Libani, & transiit, & ecce non erat: quasi frux,
& non est inuentus.* Quo denotat improbos in maximam
sublimitatem attolli, sed ex florenti rerum statu, ex
quieta possessione deturbari, illorumq; pompam ac
strepitum euanescere vt fumum, sic, vt ne posteritas
quidem in vllam regni partem aut hæreditariam
posses-

possessionem admittatur, sed euer aut florentissima familia, & aboleantur aedes & palatia splendida, a quibus fere Reges & magnates nomen sortuntur. Exempla quotidie suppeditant Belgarum aliquot proceres gestamine Regio decorati, quorum opes, decus, magnificentia defluerunt, & nominis celebritas extincta est, quod in tanto splendore, in quo erant constituti, nulla habita sit Dei ratio, nec sciam felicitatem Supremo muneri acceptam referre studuerint. Quo spectat hæc Ezechielis Metaphora, qua Deus Regi amplissimo interitum minatur, eo quod Cor eius elatum esset contra Deum, sic ut aliis prædæ sit futurus, atque ad internecionem delendus, ipsius etiam confederatis in eandem calamitatis sortem deiectis, quibus accedunt multa alia detrimenta, quæ Ezechiel hoc capite multis Metaphoris amplificat. Huic prorsus affinis est illa apud Esaiam Dei comminatio contra fastum, superbiam, tyrannidem, crudelitatem, scruitiam Regis Babylonis, super cuius interitum etiam latata sunt Abiete & Cedri Libani, ut propheta differit. Qua Metaphora indicat Duces ac Satrapas, omnesque illius iugo oppressos exultare, atque exultare ruina atque interitu Tyranni suauissimi. Comparatur illi ob magnificentiam ac splendorem Regni, Lucifero sideri, argentei ac clarissimi splendoris, qui Planeta nocturnis horis atque inclinata iam die, Solem subsequutus, Vesperugo & Hesperus dicitur. Belgis. *Auent sterre, de quo Virg. Ite domum saturæ* *Eclog. vii.* *venit Hesperus, ite capella.* Matutinis autem atque antelucanis horis, primoque diluculo Solem præcedens Lucifer vocatur Phosphorus; denique ab amabili venustate ac splendore, lucidoque colore Venus, à qua & dies nomen sortitur. Cui rei hæc subest ratio, quod Veneris stella ratione epicycli moram ac retardationem faciat in signorum spatiis, quo fit ut tardius progressa, post occasum Solis appareat, velut itineris eius

Esai. locus explicatus.

Eclog. vii.

comes, mox tamen mutans iter, ociore ambitu vitur, ac transiliendo se eripit à necessitate mora, iustumque cursum perficit, ac Solem matutino tempore præcedens radiantem splendore cœlum illustrat. Huic syderi quum Rex Babylonius memoratur assimilis, successu rerum magnatum elatus, suæque fragilitatis oblitus, divinos honores sibi deferri passus est, oppressaque Dei religione, ac profligatis eius cultoribus pro numine coli voluit, cuius insolentiam ac superbiam, læsæque Maiestatis crimen indigne ferens Deus, illum ex sublimi imperii folio deturbavit, omniq; gloria ac decore spoliavit (quemadmodum angelum Satanae qui Divinitatem affectabat, Deoq; proximas sedes ambiebat) & ex ignominia affecit, ut etiam sepulturae honor illi sit denegatus, illata etiamnum memorabili clade regno Babylonico, eiusque incolis, atque indigenis undique prostratis. quæ ruina ac tam magnifici Regis interitus passim provocavit populares & finitimos, qui eius pompam ac strepitum vel inuiti spectare ac venerari soliti sunt, ad dicacitates, s. omnia, didicere, sic ut mortuo cadaveri insultarent, quod opulentissimus Rex qui solo nutu omnes territabat, ex tanta sublimitate ac fastu in tam acerbam ac servilem conditionem sit precipitatus adeo, ut non sit inferendus sepulchro more regio, sed (ut Hieremias Ioachimo Regi Iudaico minatur) sepultura asini sit humandus. Quo indicat corpus, ut asini & equi, feris & alitibus palam obiciendum. Quo spectat illa Esaie Ironia & insultatio: *Omnes principes nationum dicent, Detracta est ad inferos superbia tua, hoc est fastus, strepitus, magnificentia, voluptates, deliciae desierunt: concidit cadaver tuum. Subter te sternetur tineæ, & opperimentum tuum erunt vermes, hoc est, corpus demorui nullo erit oblitum unguento aut aromatate, ut Regibus assolet, quo à putredine corpus conseruetur: sed a lumbriis ac vermiculis*

ALFO

Cap. 22.

Esa. 19.

Esa. locus
explicatus.

arrodetur, vt infimo cuiq; cerdonum contingit. Quo-
modo de caelo cecidisti lucifer, qui oriebaris mane ante cornu- *Ambitie*
scantem Auroram: Corruisti in terram, qui vulnerabas gen- *ruina ob-*
tes: qui dicebas in corde tuo, In caelum conscendam, supra ostra *noxia.*
Dei exaltabo sedem meam, & sedebo in monte testimonij in la-
teribus: & quilonis, Is vero in sepulchrum detractus est in pro-
fundum lacus.

Quod denotat eum vita, opibus, potentia exutum,
& morte absorptum, qui humanæ conditionis obli-
tus, se efferre supra humanam conditionem studuit,
Deique honorem sibi vindicare. Quæ rerum vices
documento sunt Regibus ac mortalium cuique, vt se
contineant intra limites, ac meminerint eas esse vi-
ces rerum humanarum, vt minimo momento sum-
ma in initium aliquando deuoluantur, eoque magis si
homo factu ac superbia intumescat contra homines,
& cristas erigat aduersus Deum. Sic Paulus infelicem *2. Theff. 2.*
ac funestum exitum denunciat homini illi sceleroso
ac perditio, qui effertur supra solium Dei, & se extol-
lit supra omne quod dicitur Deus, aut numen reli-
giose colendum, & à quo cuiusq; salus & incolumi-
tas dependet, adeo vt in templo Dei sedeat ostentans
seipsum pro Deo, & exercens palam sacrilegium ac ty-
rannidem in sanctos qui volunt pie viuere in Christo
Iesu: quem Deus suo tempore conficiet potenti spiri-
tu oris sui, atq; euentura falsaq; Diuinitatis specie ia-
ctantem abolebit claritate aduentus sui, quo detege-
tur omnis impostura, & euanesceat (multis obstupe-
fcentibus, qui eius fraudulentis prodigiis & porten-
tis dementati erant) vt fumus eius doctrina, & fucata
fictaq; religionis ac pietatis species.

*De frutice, virgulto, sarculo, termite, malleolo, palmiti, ger-
mine, gemma, qui & oculus in arboribus ac plerisque a-
lus, desumpta similitudines, quibus Tropheta vaticinia
illustrant.*

Frutex.

Frutex appellatur quidquid ab radice multiplici caudice ac ramofum fe profert, fed quod ad iuft

Virgultum.

arboris proceritate non affurgit. Virgultum eft terra emergens fruticofa virgularum congeries, quæ compluribus ramulis ac lignofis furculis conftat, ne vt herba emoritur. Hæc aliquando excolitur, vt arbo

Surculus.

refcat. Surculus eft germen quod ex ramis simplex & indiuiduum oritur, qualis nobis in ramufculorum fummitate ad infitionis vſum accommodatur, Im Belgæ vocant, quo efficitur, vt

*Virgil.**Aliena ex arbore germen**Georg. 2.**Includas: vuidog, doces inoleſcere libro.**Malleoli.**Palmites.*

Eſt autem Surculus in arbore velut ſuccreſcens ſoboles & propago, vt in familia nepotum & agnatorum ſuccellio. Vnde *Surculare*, hoc eſt, adnaſcentes arboribus ſurculos adimere. Malleoli & palmites à ſarmentis, hoc eſt, prælongis vitis virgulis porriguntur nouellæ ſunt vineæ germinationes. inter quas ſurpampinarij, qui nihil aliud quam pampinis ac foliorum pompis luxuriant, quibus nihil ſperes quam ſtentamenta ſtirpis: vt ficus Euangelica Chriſto deſtata. Sunt enim ſtolones & inutilis fruticatio

Ioan. 5.

ſecanda ferro, ignique deſtinanda. Quæ Metaphora Chriſtus impios atque improbos deſignat. Alii palmites fructuarij ſunt, à quibus inſequente æſtate fructus ſperatur. nam ineunte vere palmites concepſt humore, velut animati, proſuberare incipiunt: ac vult parituri extumefcere, ſic vt geminæ in iis ſe præferre incipiant. Quod Cicero indicat, In viribus primo vere exiſtit, tanquam ad articulos ſarmentorum ea quæ gemma dicitur vel oculus, quod extumefcit. Vnde *Gemmare* vites dicuntur, ac turgere in ſpectu futuri fructus. Indicauit id etiam Virgilius;

*Elog. 7.**---iam venit æſtas**Torrída, iam lato turgent in palmitte gemma.*

Germ

Germen est id, quod ex ipsis arborum surculis pri-
mo vere exit, ex quo mox folium producit. Sic
ere nouo germinare dicuntur arbores & pubescere:
ex qua re post ver aduentare ætatem coniecimus: ut
etiam indicat Christus sumpta similitudine à ficu *Matth. 24.*
terminante ac proferente grossos suos, quæ Meta- *Termes.*
hora superius explicata est de ficu. Termes autem
est ex arbore ramus foliis vestitus, & fructibus onu-
tus, præsertim ex Palma & Olea, de qua Paulus Apo- *Rom. 11.*
lus similitudinem desumit contra illos, qui fastu-
midi, ac sanctimoniam specie inflati alios despici-
unt, ac concipiunt de se opinionem, quam pro huma-
na fragilitate maiorem. Hæc præfari visum est Le-
ctor candidè, quo plus lucis adferret plantarum
cognitio, ex quibus concinæ similitudines & Meta-
hora desumuntur; neque enim solum ex arboribus,
herbis & fruticibus sacra historia Similitudines mu-
tuatur, sed etiam ex earum partibus & appendicibus,
adice qua alimentum alliciunt, trunco, per quem
effundunt, cortice, quo muniuntur, ramis, fronde,
foliis, flore, quibus exornantur; fructu, semine, qui-
bus propagantur: Sic Esaias, ut rem aggrediar, quum *Cap. 53.*
de Christo, eiusque ministerio vaticinatur, atque il- *Ioan. 16.*
lum oculis hominum spectandum exhibet, descri- *Rom. 10.*
bit tam salutarem summi patris Legatum nulla spe-
cie, nulla formæ dignitate fuisse, sed abiectum, despi-
cendum, ita, ut nullus propemodum illo afficiatur, aut
illum ut gratiosum hominem ac fauorabilem com-
lectatur; Similem dicit Christum virgulto aut sur-
culo, qui emergit ex terra arida, ieiuna, iniqua, &
cristiculosa sic, ut nullam spem pollicere possit vide-
tur hominibus (nam coram Deo nihil illo sublimius)
et in ullam sublimitatem possit euehi; suamque pro-
pagare doctrinam, aut vlla ratione efficere, ut aliquā-
tem de eo quisquam concipiat instaurandæ salutis,
vel aliquid magni ab illo sperare, adeo, ut quum sul-

ti abiecti hominis specie offenderentur, eo res deventura videatur, ut vix decimus quisque fidem sit habiturus tam magnificis promissis eorum, qui illum prædicant, ac restatam orbi volunt Christum esse Servatorem, salutisque humanæ vindicem, & assertorem. Quum enim in eo nihil fuerit spectabile aut visenda specie (nisi deuicta morte, exhibito resurrectionis triumpho, ac consummato salutis humanæ mysterio) profecto non mirum cuiquam, aut absurdum videbitur tam paucos amplecti eius professionem, eiusque doctrinam arripere: quum vix dignum deputent, in quem defigant oculos, ac spectare sustineant, & abiectior sit, quam ut eius consuetudine ac familiaritate uti cupiant. Longum autem esset omnia persequi, quæ in hoc Capite Esaias commemorat de propagatione regni Christi, propterea lectorem ad huius Prophetæ interpretes relego, Hieronymum, Rupertum, Taicensem, Adamum Sashoudum recentiores, & si qui alii in illustrandis Esaiæ vaticiniis fuerunt occupati. Omnium autem Christianorum interest locum huius Prophetæ accurate eruere, in eoque identidem immorari, ac singula meditando excutere: quoniam in eo nobis proponuntur, quibus maxime illustratur Christi & humilitas & gloria, & quid nobis contulerit, quantaque passus sit, ut excussa servitute ac tyrannide Diaboli, in libertatem damnatos affereret. Reuecat nos ad Christi exemplum Paulus Apostolus rigidus Christianæ religionis assertor & propugnator, atque hortatus ut ita simus affecti, sic animati, ut Christus Iesus

Philip. 2.

Pauli locus
illustratus.

qui quum esset in forma Dei, non se rapinam arbitratus est ut esset equalis Deo, sed seipsum exinaniuit, ut assumpta servili forma, factus sit homini similis & in forma repertus, ut homini factus obediens usque ad mortem Crucis ignominiosam, quapropter Deus illum exaltavit in summam sublimitatem, & accepit illi nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine
Ie

Iesu se flectat omne genu, caelestium, terrestrium, & inferorum, Matth. vi.
 hoc est, nulla vis, nulla potestas tanta, quæ non submittat se illius imperio. Sic Paulus, ut etiam Esaias duplicem Christi naturam complexus est. humanam qua obnoxius fuit & expositus calamitatibus & miseriis hominum: & divinam ob consequentium imperium, quo devicta morte & Diaboli tyrannide, extinctoque peccato, mortales omnes in libertatem afferuit, sic ut nemo non illi assurgat, nemo non caput inclinet, nemo non genua incurvet, ubi tam sacrosanctum Iesu nomen vel proferri, vel exclamari audit. Cæterum ut in argumento suscepto progrediar, quum Esaias nusquam non Christi gloriam illustret, atque illius regnum, hoc est, Evangelicam professionem propagandam prædicet, consolatur afflicto & mœrentes, qui se destitutos omni præsidio existimant, ut concepta spe & fiducia in Deum mentem erigant. Futurum enim indicat (assumpta Metaphora furculi vel fusticis) instauratum in spirituale Davidis regnū per Christum, omnesque pios qui se desertos credunt, propugnatorem habituros & vindicem, excussoque tyranni iugo, libertatem assequuturos, quod hoc vaticinio confirmat: *Egredietur, inquit, virga seu virgultum, vel furculus ex radice Iesse, & flos subsequente* *Esai. locus illustratus.*
fructu ex caudice eius. Et requiescet super eum spiritus Domini. Spiritus sapientia & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis; spiritus scientia & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quo indicat Christum omnibus donis cumulatisimum, quibus suos instituit ac locupletat. Eandem similitudinem paulo post repetit: *In die illa radix Iesse, quæ inclinatis rebus Iudæis propemodum extincta videbatur, ut aridus truncus instaurabitur & erigetur, ita ut omnes nationes, tamquam in scopam oculos habitura sint defixos in Christum, qui ita erectusque est in signum, ac velut vexillum populi, atque illum requirent;*

eo se conferent, illum certatim gentes deprecabuntur. Caterum ex radice, quæ humorem e terra elicit, ac vitalem succum per ramos undique diffunduntur in Bibliis similitudines per elegantes, quas sumpta similitudines. partis rebus prosperis ac secundis prophetæ accommodant, atque ubi successum pollicetur Deus, vel etiam incrementa virtutum: partim rebus deploratis applicant, quum scilicet improbis extinctionem atque interitum denuntiant. Sic Iob cum floreret omnibus & potentia, ac frueretur rerum omnium affluentia, omnesque procures illum passim honore prosequerentur: *Radix mea* inquit, *erat humore perfusa*. Metaphora sumpta ab arboribus, aqua salubri irrigatis, quæ non arescunt, sed florum & frondium pompæ spectabiles sunt. *Et ros morabitur in mesione mea*. Quod denotat omnia felicissime successisse, nec quid detrimendi aut iacturæ accessisse rebus suis: Quum autem radix fundamentum sit quo arbores fulciuntur & alimentum percipiunt, Deus apud Oseam pollicetur resipiscentibus atque iis, qui illi fidunt, vberissima quæque, opesque stabiles & diuturnas: *Ero*, inquit, *quasi ros Israël, & germinabit sicut rosa aut lilium, & erumpet, hoc est, dilatabit, diffundetque se radix eius & propagabunt se ramis illius*. Quo designat non facile morituram illorum felicitatem, sed ut validas arbores, stabilem fore diuturnam. Solomon autem, quum inanem atque evanidam impiorum spem indicat, quæ frustrandi sunt votis suis, nec sunt consequuturi ea, quæ animo conceperunt: *Desiderium*, inquit, *impii monumentum est pessimorum*, hoc est, ea cogitant ac meditantur, quæ interitum adferunt: *Radix autem iustorum proficiet*, hoc est, pullulabit fructumque salutarem proferet. Vnde Sapientia radicatam se dicit, seu firmas defixisse radices, ac propagatam in populo honorifico, sic ut assurgat in immensum, ut Cedrus & Cupressus, hoc est, longe lateque diffundat virtutes.

mates suas quibus sui studiosos obumbrat, ac saluber-
 tem halitum fouet ac recreat. Ediuerso, quum Deus
 interitum minatur improbis, ac confirmat non fore
 abilem aut diuturnam illorum potentiam, quan-
 tumuis illa vallata sit & munita, Radicem illorum
 eruendam pronunciat. Quo spectat illud Iobi: *Ego* *Cap. 1.*
radix stultum firma radice ac maledixi ac detestatus sum pul- *Iob. 15.*
critudinem eius. Cui & illud consonat, Cunctis diebus
superbit impius, & numerus annorum & tyrannidis illius
certus est, Non dicabitur nec perseverabit substantia eius, nec
erit in terram radicem suam; hoc est, non erit diutur-
us: ramos eius arefaciet flamma, & auferetur spiritus ori eius
eo. Hæc omnia indicant omnem fastum, & repi-
am, superbiam ad nihilum redigenda. Non mitio-
denunciat David homini scelerato ac nefario, qui
ebus fluxis ac caducis fides, innocentes opprimit. *Psal. 51.*
destruet te, inquit, Deus in æternum, & euellat de taberna-
culo, & radicem de terra viventium: Quo indicat illum
radicibus extirpandum, ac funditus eruendum, subla-
ti omni spe propagandæ familiæ; nam extincta radi-
ce nulla amplius est posteritatis spes. Eadem Meta-
phora Christus usus est, quum os obturat Phariseis, *Matth. 15.*
et discipulos libertate dicendi offensos placat: Omnis
plantatio, quam non plantauit pater meus celestis, eradicabi-
tur. Quo indicat, Omnem doctrinam aut institutio- *Ioan. 15.*
nem vitæ, quæ non innititur Christi solido funda-
mento, & quæ plus habet superstitionis, quam veræ *1. Cor. 3.*
pietatis extirpandam. Solent fere in nihilum re-
ligi & aboleri, quæ humanis conciliis, nec adhibito
Deo statuuntur, omniaque dissipari atque obsole-
scere, quæ non scripturæ immobili autoritate fulci-
untur, vel ad ostentationem & quæstum excogitata
sunt. De Germine, hoc est, rudimento florecentis
plântulæ ineunte vere, par est ratio; nam ex eo desu- *Sorny te.*
muntur similitudines, vel in bonam, vel in deterio- *Esaia 5.*
rem partem. Sic vinea Domini exercituum Israel est, ut

Cap. 4.

Esaia 61.

Hier. 33.

Palmites
quid desi-
gnant.
Psalm. 79.

Esaïas testatur; Et viri Iuda germen eius delectabile. Rur-
sus eodem Capite in dereriores portem; Radix impio-
rum sicut fauilla erit, & germen eorum ut pulvis ascendet,
hoc est, improbi perdentur, nec in ullam magnitudi-
nem assurgent. Rursus quum idem Propheta con-
so'atur populum, & pollicetur gratiam Seruatoris
non defuturam; In illa die, inquit, erit germen Domini
in magnificentia & gloria, & fructus terra sublimis seu hono-
rificus. Quo ostendit plurimum ornatus ac dignita-
tis accessurum iis, qui in fide persistant, ac salutem
Christi fauore & munificentia consequuturos. Quo
spectat illa exultatio qua sibi tacite ac velut in sinu
plaudit ac gratulatur homo pius, quod tot tantique
donis sit cumulatus. Sic enim omnia sua dona ac mu-
nera, quibus affatim ornatus est, ad Deum cum gra-
tiarum actione referens: Gaudens, inquit, gaudebo in
Domino & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me
vestimentis salutis, & indumento iustitiae circumdedit me
quasi sponsam ornata monilibus suis. Sicut enim terra
profert germen suum, & sicut ortus semen suum ger-
minat: sicut Dominus Deus germinare facit iustitiam
& laudem coram vniuersis gentibus. Quibus verbis,
indicat se omni virtutum genere excultum, atque id
Dei beneficio, cui vni debetur laus & gloria. Vt enim
terra fertilis & fecunda, virentibus herbis exornata
testatur Dei erga inferiora hæc munificentia. ita iusti-
tia pax, tranquillitas, ac cæteræ virtutes quibus men-
tes humanae exornatae sunt, declarant summam Dei
erga homines beneficentiam & amorem, sic vt meri-
to hæc Dei munera nos ad gratitudinem prouocare
debeant.

Palmites vitis, qui se longe lateque diffundunt,
explicant, dilatant, atque vmbracula contra Solis æ-
stum præbent, felicitatem, honorem, dignitatem,
magnificentiam, decus, amplitudinem successum in
Scriptura designant. Sic Dauid eleganti allegoria vi-
tis &

as & palmitis, Hebræorum res secundas commemorat, quas calamitates postmodum sunt subsequutæ. Sic enim cum Deo sermocinatur, *Vineam de Egypto transtulisti: quo designat populum Iudaicum; eiecisti gentes & plantasti eam.* hoc est, curam adhibuisti illis excolendis & instituendis. *Quæ vitis extendit palmites usque ad mare, usque ad summa propâgines suas,* hoc est, exportavit imperii terminos. *Vt quid diripuisti sepem eius, & vindemiant eam omnes, qui hac iter faciunt?* hoc est, diripiunt, conuellant, lacerant, dilaniant potentiam populi Iudaici, quod destituti sint protectione tua, tuoque præsidio orbati. Idem argumentum tractat Esaias, à vinea ac palmitibus desumpta similitudine. Extat autem insignis locus apud Ezechielem exhibita parabola Ænigmatica, qua declarat Deus producta in concionem Aquila prægrandi ac rapaci, qua Regem Babylonie regno Israelitico inbiantem designat, cui talia insignia attribui solent, ac vinea frondosa, multisque palmitibus exporrecta, nihil stabile esse aut diuturnum, nec temere hominum potentia fidentium, esse enim Regum ac Principum fœdera, amicitias, pacta, societates infidas, florētissima magna ruinæ obnoxia. Illa enim Deum dissipare & excindere, ut vineam foliorum ac frondium pompa luxuriantem: erigere autem humilia, abiecta, despicienda: Quod ipsum in postrema Capitis parte his verbis indicat, & scient omnia ligna vel arbores regionis, hoc est, superbi, elati, sublimes, Reges, quia ego Dominus humilio lignum sublime, & ex alto lignum humile, & siccaui fecig. exarescere lignum viride & succulentum ac frondere ut vibrantem arborem, lignum aridum, Ego Dominus loquutus sum & faciam. Quo indicat erigere se humiles & despiciabiles, atque è sublimi deturbare arrogantes. Quod ipsum agnouit Diua Virgo, & cantico illustri testatum voluit omnibus, Deum clementia uti erga illos, qui eum reuerentur: deicere autem illos &

Cap. 19.
Izech 21.
Prouerb. in
improbos.

Tyranni
descriptio.

Locus Eze-
chieli
Physicus.

profligare, qui animi fastu contra Deum & homines insolescunt, diuites famelicos pati, esurientes autem affatim saturare & implere bonis. Paulo post idem argumentum prosequitur Ezechiel vaticinio fulminato contra Ioatham; Eliachim, & Sedechiam perierum & foedifragum. Sic enim primo illos suis depingit coloribus & indolem illorum exprimit; mali, scilicet corui, vt habet prouerbium, *malum ouum: Quare mater tua leona inter leones cubauit? in medio leunculorum nutriuit catulos suos & eduxit vnum de leunculis, & leo factus est, didicit pradam capere, homines deuorare, eo capto è gentibus non absque vulneribus, nec sine sanguine, ita vt victoria non fuerit incruenta. Mater frustrata sua expectatione & spe, sumpsit alterum è leunculis suis, Ioachimum scilicet & leonem, hoc est, tyrannum constituit eum, qui incedebat inter leones, & factus est leo ac didicit pradam capere, atque homines deuorare, didicit viduas facere, ciuitates depopulari, atq; in desertum redigere qui etiam vinctus catenis abductus est ad Regem Babylonis. Quo autem magis exaggeret rei atrocitatem, atque amplificet Regis crudelitatem, quæ etiam illi ab vtero materno adfuit, repetit Capitis initium, vsus Metaphora Physica in hunc modum; Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquas plantata est. Quam Metaphoram, & quæ subsequuntur, nemo nisi Physicus, & qui in re Medica sit exercitatus, recte interpretari poterit. Alludit enim ad infantis gestationem in vtero; nam rubicundo ac sanguinolento sanguine foetus alitur, ac sensim incrementa capebat; itaque indicat matrem, à qua crudelitatem suxit, mire foecundam esse, & sanguine in quo foetus voluitur, redundantem, vt vineam fertilem in locis irriguis: eoque euenit, vt materno sanguine affluenter pastus & signatus vires validas & robustas conceperit. Quod indicat, quum inquit: *Fructus eius & fonderius creuerunt in aquis multu*, hoc est, humorum in vtero abundantia. Et facta sunt illi virga sol da in se-
ptis*

ptro dominantium. Quo designat imperatoriam dignitatem, & regalem pompam ac strepitum. Et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum. Quo indicat illius potentiam ac magnitudinem longe expositam, & exaltatam staturam eius inter comatites frondes. Quo designat illum longe superasse magnificentia sua vicinos reges & Satrapas, ac latius propagasse ditioris terminos. *4. Reg. 23. Hier. 59.* Quum autem in tanto regni fastu ac strepitu constitutus cepisset alienari à Domino Deo suo ipse ut speciosa ac diffusa vitis auulsus est, & emaceruerunt, atq; arefactæ sunt virgæ arboris illius. eaque vinea transplantata est in desertum loco arido & siticulis. Quo Zadechtas designat exilium & captiuitatem, in quam abductus in Babylone est, ac priuatus honore, dignitate, dominatione, magnificientia Regia; Quod his verbis indicat: Non est in eis. *Cap. 15. Ex Ramis Metaphora.* ea (nam persistit in vinea Metaphora) virga fortis, nec sceptrum dominantium, hoc est, nulla est imperii maiestas, nulla magnificentia, nulla autoritas, quæ illum extra contemptum possint vindicare. Hactenus de palmitibus ac vitis propagine, à quibus Christus etiam similitudinem desumit, atque homines, qui illi per fidem insiti sunt, ac bonorum operum fructum proferunt, fructuosos palmitibus assimilant. Improbos vero omni ornatu destitutos, nulloque fidei ac Charitatis succo imbutos, aridis & infrugiferis, qui ut inutiles frutices & sarmenta igni destinantur. Quare re vberius in Capite de Vineâ, ubi Ioannis Evangelistæ locus explicatur. Cæterum rami, qui multiplices ex caudice atque arboris trunco, velut erectis brachiis se diffundunt, simili Metaphora ut palmites concionibus adhibentur; Designantur autem hac voce robur, potentia, firmitas, incolumitas, decor, & ornatus familia, totiusque posteritatis propagatio, ac soboles, denique consanguineorum, affinium, cognatorum, nepotumque series. Sic Sapiens quum illi felicitatem ac florentes annos pollicetur, qui Sa-

Decl. 1
Rom. II.

Pauli locus
excussus.
Rom. 4.
Gal. 3.
Iacob. 12.

Cap. 15.

Cap. 4.

pietiam amplectitur; *Radix sapientie*, inquit, *timere Deum, & rami eius longevi*, hoc est, in multos annos illi vita prorogabitur & longum habiturus est xui decursum. Extat autem insignis apud Paulum Concio Metaphorica de ramis auullis ex olea, & in illorum locum aliis iocitis, in qua solidis argumentis ac demonstrationibus Iudæos non ita excilos ac diffraçtos ostendit ac conuicit. vt sublata sit omnis recuperanda salutis spes: sed illos denuo inferendos, si fidem amplectantur. *Si enim primitia*, inquit, *sancta & conspersa sancta est. Si fermentum sanctum*, oportet & totam *massam statui sanctam*, quæ fermento undique imbuta est: *Si radix sancta, & rami sancti erunt*. Si Abraham primus credentium pater fidem amplexus est, & illi imputatum est ad iustitiam: quid vetat & nepotes ac posteror stirpis suæ authorem exprimere, ac fidem eandem amplecti, vt superius fusiis à nobis explicatum? Caterum vt comantes ac longius exporrecti rami aliquando felicitatem denotant, ac rebus latis ac fecundis adhiberi solent: ita nonnumquam illos rebus aduersis sacri Scriptores accommodant, eoque nomine calamitates obuenturas denunciant, nec improbos diuturna prosperitate vsuros, quod huiusmodi verbis indicatur apud Iob; *Cunctis diebus suis superbit impius, sed nec ditabitur, nec perseverabit substantia eius, nec mittet in terra radicem suam, ramos eius arfaciet flamma*, hoc est, omnia cedent in deterius, & abolebuntur, & si videantur ad tempus florere improbi, suosque ramos diffundere, omnia tamen sublapsa confestim dilabentur. Id ipsum Sapiens obuenturum pronunciat generationi peruersæ, quum inquit; *adulterina plantationes non dabunt radices altas nec stabile fundamentum collocabunt*. Etsi rami tempestiue suoque tempore germinauerint, infirmiter positi, à vento concutientur, suisque sedibus commouebuntur. *Confringentur enim rami inconsummati*, hoc est, imperfecti, & qui nondum iustum

fustum robur ac firmitatem sunt consequuti, & fructus illorum inutiles, acervi ad manducandum, nec ad vllum usum idonei. Quo indicat, vt ex orationis serie intelligi potest, nec progenitores, nec filios, nec nepotes vlui esse Reipublicæ, nec aliquid commoditatis aut subsidii adferre rebus humanis, quandoquidem vt concionem prosequitur; *Ex iniquis & nefariis progenitoribus prognati filij, testes sunt nequitia aduersus parentes.* In Ecclesiastico seu Concionatore proisus idem argumentum tractatur, quod instituitur contra adulteram, quæ alteri quam viro legitimo corporis sui usum concessit seseq; mœcho subiecit, ac præbuit (vt Plautus ait) vsurariam. Quod crimen ita exaggerat, vt primum declaret illam publicitus infamia notandam, & proles quas purat hæredes posse constitui, patri putatuo, nullo honore, nullaque dignitate habendas, quibus etiam hoc incômodi atq; infelicitatis accessurum fausti. *Ex adulterio prognati infasti.* pronunciat, vt huiusmodi proles non figant radices, nec rami earum fructum proferant, hoc est, non propagabitur vlla posteritas, nec erit illis vlla sobolis spes. Cui sententiæ ista eius autoris consonet: *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices immunda super cacumen petra, siue in summa rupe se extendent.* Quibus verbis indicat (vt Christus de semine concionatur, quod incidit in loca aspera ac petricosa) illos impuros non posse radices figere, nec in vllam spem posteritatis emergere, sed mox vbi quid ex eorum stirpe exortum sit, ematcescere atque in nihilum redigi. Tale quiddam etiam Esaias exprimit, quum inquit, *Ante messem totus effloruit, & immatura perfectio germinauit. Et scindentur ramusculi eius falciis, & quæ relicta fuerint, abscondentur.* Quæ Metaphora declarat impiis omnia prospere succedere ad tempus aliquod, accelerari iis annonam, messem præmature adesse, fructus prope rematuroscere: verum quum iam omnia maturuisse visa sunt, ac fructu fruituri videntur, segetes,

Eccles. 23.

Ex adulterio
prognati in-
fasti.

Eccles. 40.

Matth. 13.

Matth. 5.

Cap. 8.

*Metaphora
ex flore.*

*I. Cor. 3.
Pauli locus
explic.*

Cap. 14.

Psal. 102.

rami, sarmenta, palmites, propagines excinduntur, hoc est, tota felicitas, successus, prosperitas corrumpitur, ac vana spe illusi sperata vindemia, messisque desiderio, atque auide expectata iam flavescente segete frustrantur. Flos, ex quo fructus speratur, gaudium est & amœnitas seu blandimentum arborum, quod vernis mensibus oculos hominum oblectat ac suavi odore nares reficit. Herbae autem aliae aliis temporibus florescunt, nunc vere, nunc aestate, nunc autumno, nonnullae etiam hieme, ubi caelum clementius est, nec omnia gelu rigescunt. Indicatur non solum in sacris literis, sed etiam apud alios scriptores floris nomine quidquid praestanti excellentique specie est. Sic prima indoles, adolescentia, iuventus, etiam florida & pubescens floris nomine designatur, tum etiam decor & species, venustas, pulchritudo, blandicies, ac pleraque alia sagacia in homine, & quae cito evanescent, nec stabilia sunt aut diuturna, licet ad tempus spectatu grata ac peramœna. In eodem significatu adhibentur concionibus, folium, herba, omnisque nitor & herbescens viriditas, tum foenum, stipula, ac pleraque alia, quae cito languescunt, nec diu subsistunt. Sic Paulus doctrinam inanem, fucam, adulterinam, infrugiferam, superstitiosam, noxiam, damnosam, ligno, foeno & stipulis comparat. Qui enim huiusmodi doctrina minus salutare imbuti sunt, nec solido fundamento innituntur, primum omnium ingruente tentationum procella labascunt ac corrumpunt, nec prorsus in aduersitate subsistunt, ut nec arida nutrimenta ac fomites contra ignis vim. Ceterum floris nitor spectabilis in scriptura passim accommodatur rebus caducis, fragilibus, momentaneis, ruinosis. Sic Iob: *Homo natus de muliere repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, hoc est, se expandit, se dilatat, sed conteritur, & fugit velut umbra*. Cui illud Davidis affine est: *Homo sicut fanum, dies eius sicut flos*

flor agri sic efflorescit. Quibus verbis indicat rem mox perituram, quamlibet speciosa sit, aspectuque amabili & gratiosa. Quo autem sua cuique fragilitas identidem ob oculos versetur, atque ex aduerso verbi Dei vis & efficacia Esaia elata voce exclamandum *Cap. 40.* præcipitur, *Omnia caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatur fœnum, & cecidit flos, quia Spiritus Dei sufflauit in eo.* Vere fœnum est populus; exiccatur est *Ecc. 14.* fœnum, & cecidit flos. *Verbum Domini manet in æternum.* Quo palam facit omnem pompam, fastum, strepitum, splendorem, magnificentiam, denique quicquid in homine excellens est, & magnificum, seu externa seu interna spectes, scilicet, prudentiam, ac scientiæ coniunctam sapientiam, & si quid aliud humanæ mēti insitum est, statu Dei euanesce. Quapropter nemo rebus tam caducis & momentaneis inniti debet, aut illis fidere, sibi que inaniter harum rerum possessione blandiri, sed fulcire se verbo Dei, quod stabile est, firmum, diuturnum, & mentes hominum solita ac salutari doctrina imbuit: Renouant nos ad æternas has opes Petrus & Iacobus Apostoli, *1. Pet. 1.* ac sectanda præcipiunt non fluxa, non temporaria, *Iacob. 1.* non euanida, quæ tamquam flosculi ad Aquilonis flatum, aut Solis ardorem emoriuntur: sed cœlestia, *Solida spectanda.* ad quæ Christo duce, eiusque verbo perducere nos contingit. Plures sunt eius generis apud Prophetas Metaphoræ, atque ex foliis floribusque desumptæ similitudines, quarum commemoratione ob oculos ponit mortalium res fragiles & caducas, prorsusque instabiles, quibus tantopere intumescunt homines. Sic Esaia fastum ac superbiam Ephraim, quorum nomine designat omnes iisdem vitiis obnoxios, foliis ac floribus mox euanescentibus, ac defluis comparat. Sic enim illis interitum minatur: *Va corona superbia, ebrii Ephraim & flori decidenti: Pedibus conculcatur corona superbia ebriorum Ephraim, & erit flos decidentum exul-* *Cap. 28.*

Cap. 1.

rationis eius, Et sicut fructus temporaneus & praeox. Vt enim nec fructus nec praecocia poma diu subsistunt; ita nec illorum felicitas diuturnam prosperitatem est habitura. Naum quoque Propheta declarat eadem similitudine nihil tam speciosum, ac spectabile, nihil tam blandum & amabile, quod Deus non concutiat ac conterat, ubi exarserit in nefarios atque improbos ira illius, sic ut flores & germina elatorum hominum discutiantur, hoc est, omnis illorum pompa, & splendor ad nihilum redigatur; quod iis verbis indicatur; *Infirmatus est Basan & Carmelus, & flos Libani elanguit*, hoc est, virtus, robur, potentia ruinosae est, omnis nitor, decor, species, venustas deflorescit ac deformata est. Floribus succedunt fructus & semina, de quibus quoniam similitudines desumuntur, hoc obiter indicandum. Semen duobus modis ut & fructum, usurpatum in sacris literis, pro tribu atque illustri familia vel prosapia, pro sobole actotius posteritatis propagine, pro successione hereditaria, pro stirpe, genere, cognatione, quae omnia pollicetur Deus in humanae vitae decursu, optatum felicemque successum habitura, ubi quis mandatis eius obsequitur, atque morum integritati insistit. Quod indicat David in Psalmis, quum inquit; *iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Semen illius in benedictione erit, & iusti hereditabunt terram, Semen vero seu generatio impiorum peribit.* Sic Elephas vnus disceptantium cum Iob commendat Dei castigationem, eaque sic erudiri hominem pronunciat, ut totum se committat eius arbitrio, eiusque voluntati se subiiciat, quod sciat se castigari, vel ad emendationem, vel ut exploretur illius constantia, qua ratione consequitur homo, ut omnia illi prospere succedant, & accedat optima benedictio; *Spectabis, inquit, multiplex semen tuum, & progeniem tuam*, hoc est, proles, nepotes, & posteros, & herbam terra numerosam. *Ingrederis in abundantia*

Semen in
Bibliis quid
designet.

Psal. 36.

Cap. 5.

abundantia sepulchrum, sic infernus aceruus tritici in tempore suo, hoc est, generis si hominis more & magnifice tefferet contrariis tunc tante magna procerum multitudinem. Rursum, quoniam semen herbis ac arboribus inest atque in similem speciem producit, seseque ex alia in aliam speciem propagabat, Prophete quoque & isto in concilio libus frustrandis utuntur. Designat autem Semen successum, vberem proventum, annonam, fructiferam benedictionem, beneficentiam, vberimos fructus. Ita quoniam Deus apud Esaiam pollicetur felicitatem ac rerum omnium affluentiam illis qui illi fident, illiusque mandatis insistant: Dabitur, inquit, pluvia semini tuo ubicunque seminaueris in terra, & panis frugum terra erit vberimus & pascetur in possessione tua agnus spatiosus, & tauri tui, & pulli asinorum qui operantur, vel colunt terram, commistum migma, hoc est, ordeum purumque pabulum comedent, sicut in area ventilatum est, hoc est, ventilabro, vannoque accurate expurgatum à paleis. Quibus verbis designat rem familiarem amplissime augendam, omniaque ex voto atque animi sententia successura. De Fructu par est ratio; nam & herbarum arborumque fructus in Bibliis designat vbertatem rerum, abundantiam, fertilitatem, beatitudinem, prosperum successum, opera bona & mala, inopiam, annonæ caritatem & penuriam, iustitiam vitæque integritatem, impietatem, nequitiam, mores improbos: quæ etiam frumenti ac frugum nomine designantur. Sic Oseas, quum ad optimam frugem, ad decus, probitatem, iustitiam exhortetur homines suæ salutis obliuos, qui rebus improbis assuescere cœperunt; Seminate vobis, inquit, iustitiam, & metite in ore misericordie, hoc est, Misericordia, elementia, bonitas, vobis cordi sit, & in ore verferetur, innouate vobis nouale, dum tempus inquirendi Dominum. Quo suadet immutandum vitæ institutum, quo possint vitam, mores, studia approbare

Semen significat
pium.

Cap. 30.
Esaiæ locus
excussus.

Fructus significat
pium quid
designet.

Cap. 10.

Domino Deo. Etenim hactenus, vt propheta inquit, *arastu impietatem, iniquitatem messuisti, comedisti frugem mendacij.* Qua Metaphora indieat nihil illos aliud, quam fraudes, lycophantias, perfidiam, imposturas, dolos machinari, quibus innocentes opprimunt. Quocirca monet, vt excussis atque extirpatis vitiosis fruticibus ac Zyzaniis in exulto nouali puræ mentis, probitatem, mansuetudinem, iustitiam, humanitatem inferant. Quod etiam apud Hieremiam accurate Dominus præcipit; *Novate vobis novale, & nolite ferere super spinas,* hoc est, reddite corda vestra exulta, optima lemente integritatis, iustitiæ, innocentia, bonitatis, extirpatis spinis ac sentibus nequitia. Hac enim ratione omnia prosperissime homini succedunt. Quod Deus apud Esaiam palam testatur insigni consolatione, qua pii hominis mentem in spem ac fiduciam erigit consequendæ salutis. Sic enim securitatem rebus afflictis ac desperatis denunciat; *Dicite iusto, quoniam bene ille erit, quoniam fructum adinventionum seu manuum suarum comedet.* Quo illum commonefacit vt securo sit animo, bene speret, optimam spem concipiat: quoniam ingruente calamitate & afflictione famis aut belli, fruetur secure rebus, quas sua manu, suoque labore à Deo Optimo maximo sit consequutus. Impio vero, vt idem ait, *male erit, quoniam secundum*

Fructus pro opera manuum eius rependetur illi. Caterum Fructus pro sobole etiam & posteritate sumitur hac liberorum propagine. Quod munus David Deo acceptum refert, quum inquit; *Ecce hereditas Domini, filij merces fructus ventris.* Quo indicat prolium propagationem Dei donum esse. Rursus quum Deus sub Davidis nomine Christi regnum fore sempiternum pollicetur; *Iuravit Dominus David veritatem & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Illuc producam. & germinare faciam cornu David: paravi lucernam Christo meo. Inimicos eius induā confusione. Super ipsum*

assistent

item efflorescit sanctificatio mea, vel diadema meum. Quibus verbis amplificat fortitudinem, decus, magnificentiam imperii, quod longe lateq; sit propagandum, & sub Davidis typo Christi Servatoris regnum spirituale eiusq; Ecclesiam, hoc est, cœrum fidelium, nunquam extinctum aut oppressum iri, nec illa unquam vetustate, vlla temporum iniuria abeundum: quamlibet saeviant inimici, quantumvis doctrinæ Evangelicæ insultent, illamq; lucem extinctam cupiant, atq; omnes machinas ad illam opprimendam admoveant. Quo spectat illud Christi de inconcussa fide, & inexpugnabili solidaq; professione nominis eius: *Et porta inferi non prevalebunt adversus eam.*

Matt. 16.

Quisquis enim tam immobili ac tam firmo fundamento nritur, non est quod metuat se ab illo posse dimoveri aut divelli. Quod Christus etiam alias testatus est, similitudine adducta ex viro prudente ac sagaci, qui ædificium suum construit non in fluida arena aut fundo palustri & vliginoso, sed in solido saxo aut firma rupe, ne ingruentes tempestates, fulmina, tonitrua, imbres, venti, flumina & concursus aquarum totam molem commissam dissipent ac discutiant. Qua similitudine designat illi, qui fidem solidam ac viandam, non umbratilem amplexus est, eamq; factis exprimit, inconcussa infractaq; animo subsistere adversus imminentes tempestates, quæ nullis non momentis homini Christiano impendent. Quam securitatem David etiam illi pollicetur, qui Deo confidit, illiusq; præsidio totum se committit, atq; omnem suam spem ac fiduciam in Dei misericordia per fidem collocat. Hac enim ratione fit, ut ab omni quantumvis exitiosa peste & periculis tutus sit, & secure subsistat, seu illa notu, hoc est, tacite & latenter ingruant, vel interitui, hoc est, palam & aperto Marte grassentur. Quod Altissimus, cui fidit, umbra alarum suarum illam muniat, suaque protectione tutum præter.

Matt. 17.

Fidelia
in Deum.

Psal. 91.

CAPITVM HVIVS OPERIS INDEX.

Cap.	Pag.
A	
Mplissimos reges ac sacratissimos vates herbarum cognitione exacte fuisse imbutos, desumpta ab istor Metaphoræ ac parabola declarant, quæ hic spectanda exhibentur	1
2 De conditione & natura mandragoræ, quam à Lia sorore eblandita est Rachel	1
3 De Manna calius delapsa, tum ea quæ Medicis in vfu est	11
4 De Lactuca silvestri	15
5 De Olea, Oleastro, Oliua, oleo	18
6 De Rhamno, aculeato frutice	23
7 De Cucurbita silvestri, vulgo <i>Colloquintida</i>	25
8 De Salice	26
9 De Saliunca	18
10 De herba <i>Berith</i> , quæ Medicis veteribus <i>Struthion</i> vocatur, Mauritanis, Arabibusq; scriptoribus <i>Con-</i> <i>difi</i> , cui affinis recentioribus vocata <i>Saponaria</i> , & <i>herba fullonia</i> , quod vt simigma eluendis maculis ad- hiberi solet	30
11 De Cocco vermiculo, Conchylio, Murice, Ostro, ac colore purpureo	33
12 De Paliuro aculeata stirpe, cui sanguinari com- parantur atq; insidiosi, quiq; ad inferenda damna prompti sunt	36
13 De <i>Gith</i> , quæ Græce <i>Melanthion</i> , vulgo à nigrore <i>Nigella</i> dicitur, Nardus ob odoris suavitatem, tum aliis virgibus desumpta comparatio	38
14 De Lenticeo, quæ Græce <i>Lentus</i> dicitur, & illice	44
15 De	

De Hyacintho, vesteque hyacinthina, vela violæ colore Ianthina	46
De Carice, scirpo, iunco palustri, papyro	49
De Absinthio	53
De Carduis, Spinis, Vepribus, Tribulis, Rupis, Lap- pis, Sentibus, & quibus hæc stirpes in Scriptura ac- commodari solent, & quid designent	57
De Ficu, Carica, grosso	59
De palma arbore eiusque fructu, & quid in Scriptu- ra sacra illis designetur	62
De Hebeno & aliis quibusdam exoticis, quorum in Scriptura fit mentio	64
De Terebintho	67
De Myrica siue Tamarice, & Erica quæ vulgo a solitudine & loco arido <i>Heyde</i> vocatur ex qua Bel- gæ extergendis pavimentis scopas conficiunt	70
De Resina	71
De vite seu vinea, cuius partes atque appendices, færmeta, palmites, malleoli, pampini, claviculi, vel capreoli, vua, racemus, botrus, acinus vinaceus, seu acinorum granum; & quam apposite, horum ple- raque Concionibus ac vaticiniis adhibentur	75
De Hyssopo	79
De Arundine, quæ Græcis <i>Calamus</i> , eiusque differen- tiis, de lino, stipula, quiscuiliis, & plerisque aliis, ex quibus Similitudines desumuntur	81
De Cucumere & plerisque aliis herbis, quarum in Bibliis fit mentio	88
De Iunipero	89
De Labrusca	90
De Mentha, Ruta, Anetho, Cumino, quæ Chri- stus parabolis adhibet in insectanda Phariseorû a- uaritia, & fucata religionis sanctimonia	91
De Sinapis vi & natura, cui fides & Dei verbum comparantur	92
De Alnæ, quæ arborib. ac pueris renatiua	

	plexu adhæret	93
34	De Moro arbore & fructus eius	95
35	De Sycomoro & caprificu	97
36	De malo punico	100
37	De citreo ac malo medico, limonibus & Aurantiis	101
38	De Croco	101
39	De Myrto quæ apud omnes nationes nomen retinet, & de Myrto siluestri	101
40	De Pino	101
41	De Buxo, errore vulgari <i>Palma</i> dicta	111
42	De Nuce	111
43	De Pomis in genere, è quibus sacri vates similitudines defumunt	111
44	De Quercu, & aliis glandiferis arboribus	111
45	De rosa, & ex illa defumtis Metaphoris	111
46	De zizania & lolio, aliisque herbis frugibus inimicis	111
47	De Libanotide Coronaria, quæ vulgo <i>Rosmarinus</i> dicitur	111
48	De Amygdalo arbore, cuius passim in sacris Bibliis fit metitio, & de qua defumitur insignis Metaphora seu collatio à Solomone Eccl. c. 12.	111
49	De Plarano eiusque natura, à qua similitudinem defumunt sacri scriptores	111
50	Ex frutice, virgulto, furculo, termite, malleo, palmitate, germine, gemma, qui & oculus in arboribus, ac plerisque aliis defumta similitudine quibus propheta vaticinia illustrent.	111

R. E. R. V.

RERVM ET MATERIARVM HVIVS OPERIS INDEX.

A		Apocalypſeos locus, Reſeſ-
ex A Aronis Historia docu-		runt animo tuo deſide-
mentum	137	rata poma, &c. explica-
A biſtis deſcriptio	111	tus
ex A biſinthio ſimile	54	A poſtemata maturat arun-
A criſolium	46	dinis radix
A dulterio comparatur idolo-		A qua nucum qua virtute
latria 35, ex A dulterio pro-		A qua luſtralis origo
gnati inſauſti	130	A qua roſmarini vis
A llegoria ex myrteto	107	A rboris mali Tunicis deſcri-
A loe 96, A loe lignum. ibid.		prio
A marore pulmentis qua ra-		A rundine mobilior, prouerbiu
tionem farina eximat	25	82, A rundine radix eſciu-
A mbitio ruina obnoxia	143	lenta
A mygdala amara vulpi no-		A ſylum homicidarum Gala-
xia & quare 128, quid pre-		ad
ſtent ibid. A mygdala Ze-		B
landis non denegata	127,	B accho hedera ſacra, & em
A mygdali metaphora	132,	94
A mygdalina nux vita		B aptiſmi effectus
C hriſtiane ſymbolum	136,	in Belgas vuidos prouerbiu
A mygdalinu gummi	129	B uxeus color 111, B uxi natura
A mos locus, Veru abduxit	212,	de B uxo rei geſta nar-
me Dominus Deus, &c.		ratio
explicatus	99	C
A mos locus, Oſtendit mihi		C altha flos luteus
D ominus Deus vnicum		C anna paluſtris
pomorum æſtiuorum, C arex		graminoſa fruticatio
&c. explicatus	117	C arica

L 3

Cerebrum vitiatæ imaginatio- nis causa	59	Discrimen inter verbum Dei, & nugæ hominum	86
Christi doctrina quid menti præstet 84. Christi de Ioan- ne præconium 81. de Christo prophetia	75	Dysenteria granata acida a- pta	100
Cichorium hepatis salubre	17	Doctrina Christi quid menti præstet	84.
Citrus lignum Sethim	103	E	(65)
Cynorodius odoratus	120	Eboris natura, & ex eo simile	
Color buxeus III. Colorum no- mina ex Croco	104	Ecclesiastici cap. 12. explica- tum	130
Conceptum fingit imaginatio	134	Ecclesiastici locus, Ego quasi Cedrus exaltata sum, &c. explicatus	120
Christi corporis symbolum, in quem usum exhibitum	14	Effectus par verbo Dei & si- napi	93
ex Croco colorum nomina	104	Elephanti rubro colore effe- tur	27
Cucurbita	95	Erica, heyde	70
Cumini vires & natura	39	Esaiæ locus, Arescent aquæ amari, &c. explicatus	53
D		Esaiæ locus, Ecce servus me- us quem elegi, explica- tus	83
Davidis locus, Adhuc pusil- lum & non erit pecca- tor, &c. explicatus	140	Esaiæ locus, Nobiles eius e- runt absque regno, &c. explicatus	58
Davidis selectissima similitu- dines ac salutare hominum pabulo	3	Esaiæ locus, Lateres cecide- runt, & collapsi sunt, &c. explicatus	98
Davidis locus, Deus repuli- sti nos, &c. illustratus	55	Esaiæ & Osee locus, Osten- dam vobis quid factu- rus sim vineæ meæ, &c. explicatus	58
Davidis locus, Antequam spinæ vestræ, &c. expli- catus	24	Esaiæ metaphora, Lætabi- tur deserta & inuia, ex- plicata	53
Dæmon se in monstra transfor- mat	59		
Descriptio arboris mali Punici	100		
Deus vi cogit, & blandimentis allicit	5		

Esaiæ

Esaia locus, Nunc ergo va-	Fructus sirpium quid de-	
de, scribe hanc prophe-	signet	134
tiam super buxum, &c.	Frutex quid	144
explicatus	147 in Fuitiles prouerbium	121.
Esaia lo. us, Egredietur vir-	G	
ga de radice Iesse, &c.	Galaad Leuitarum statio &	
explicatus	ibid. homicidarum Asylum	74
Esaia metaphora de regis Ba-	Gemma in vite quid	144
bylo. sanctia explicata	141 Gemmare quid	ibi.
Esaia locus, Omnes princi-	Germen quid	ibid.
pes nationum dicent, Grossi		60
explicatus	142 Gummi Amygdalinum	129
Esaia metaphora, de messe ex-	Gutta	66.
plicata	79	
Esaia locus, Multiplicabi-	H	
tur, quæ derelicta erat, Hebenus	Harpocrates silentii Deus	122
&c. explicatus	67 Hedera vino obsistit	95. Bac-
Esaia locus, de virgulto aut	cho sacra & cur	94. natura
furculo explicatus	145	93
Ezechielis cap. 16. paraphra-	Hcyde, erica	88
stice enarratum	48 Helias profugus	88
Ezechielis locus, Factum est	Herbarum effectus varii	2
verbum Domini ad me,	Herbarum cultores olim fue-	
&c. explicatus	139 runt etiam reges & qui.	1
Ezechielis locus, Mater tua	Hester oleo Myrtino usa	105
quasi vinea, &c. physicus	Hyacinthus gemma	47, Hya-
152	cinthus herba	ibi.
F	Hieremia locus, Peccatū Iu-	
Ficus fructus duplices profert	da scriptum, &c. expli-	
60. Ficus inusitata magni-	catus	113
tudinis oblata Carolo quin-	Hieremia locus, Maledi-	
to Cesari in Zelandia	ctus qui confidit in ho-	
ibid.	mine, &c. explicatus	71
Fiducia in Deum, quo designe-	Hieremia locus, Nunquid	
tur	solitudo factus sum Is-	
ex Flore metaphora	131 raeli, &c. explicatus	71
Fructus pro haredo sumitur	135	

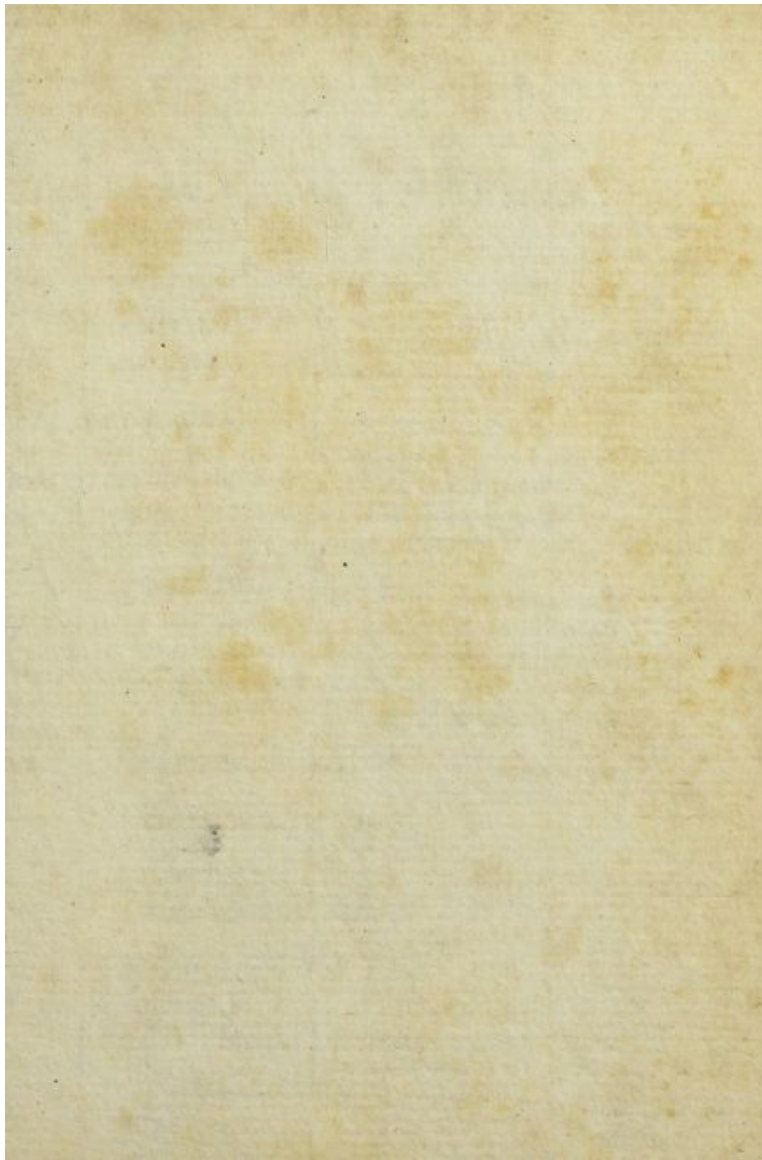
Hieremia locus, Nunquid	Leuitarum statio Galaad	74
Dominus non est in	Lignum Aloes	65
Sion explicatus	72 Loca diuersa E. sa. explicata	52
Hierem. locus, & si fures	Locus sapientia: Quum alas	
edes tuas inuasisset, ex-	nostra, &c. explicatus	120
plicatus 78. Hierem. loca di-	Locus Pauli de sano, & stipu-	
uersa explicantur 34, Hie-	lis explicatus	131
remia cap. 8. & 48. expli-	Locus Ezechielis. Factum est	
catum 77, Hieremia caput	verbum Domini ad me,	
secundum explicatum	28 &c. explicatus	138
Hyssopi effectus	79 Locus Pauli, Si enim pri-	
Hordei natura & vires	39 mitia &c. explicatus	129
Hortatio, ut quisq. suum mi-	Locus Solomonis, Memento	
nisterium exsequatur	135 Creatotistui, &c. allego-	
	ricos explicatus	130
Idololatria adulterio compara-	Locus Mosi de uite Sodomo-	
tur	130 rum, &c. explicatus	77
Imaginatio conceptu singit	134 Locus Pauli, De Olcastru in	
Impiorum successus pios ali-	Olea in fitione explicat	44
quando vrit	139 Locus Pauli, Qui cum esset	
in improbos prouerbiu	152 in forma Dei, &c. expli-	
Iobi locus cap. 8. de humana vi-	catus	146
ta cursu, &c. explicatus 52,	Lolio uictitare prouerbiu	113
Iobi locus, Scio enim,	Lolium frugibus noxiu. ibi.	
quod redemptor, &c. ex	M	
plicatus	114 ex Machabaeorum libris Histo-	
Iunci maritimi	50 ria	97
Iunco stirpis affinis.	49 Magnates celsis arborib. com-	
	paramur	144
L		
Lacedamoniorum institutum	Mala Circea	102
de silentio	122 Malleoli & palmites quid	144
Lacryma ex vitis sarmentis	76 Malum medicum	102
Lactuca Hebrais in vsu, & qua	Madradora dua species & qua	
17, Lactuca filuestris vera	5, de Mandragora pome hi-	
qua	18 storia 9, Mandragora po-	
Laurus Victoria sacra	94 mum blandimentum. ibid.	
	Manna	

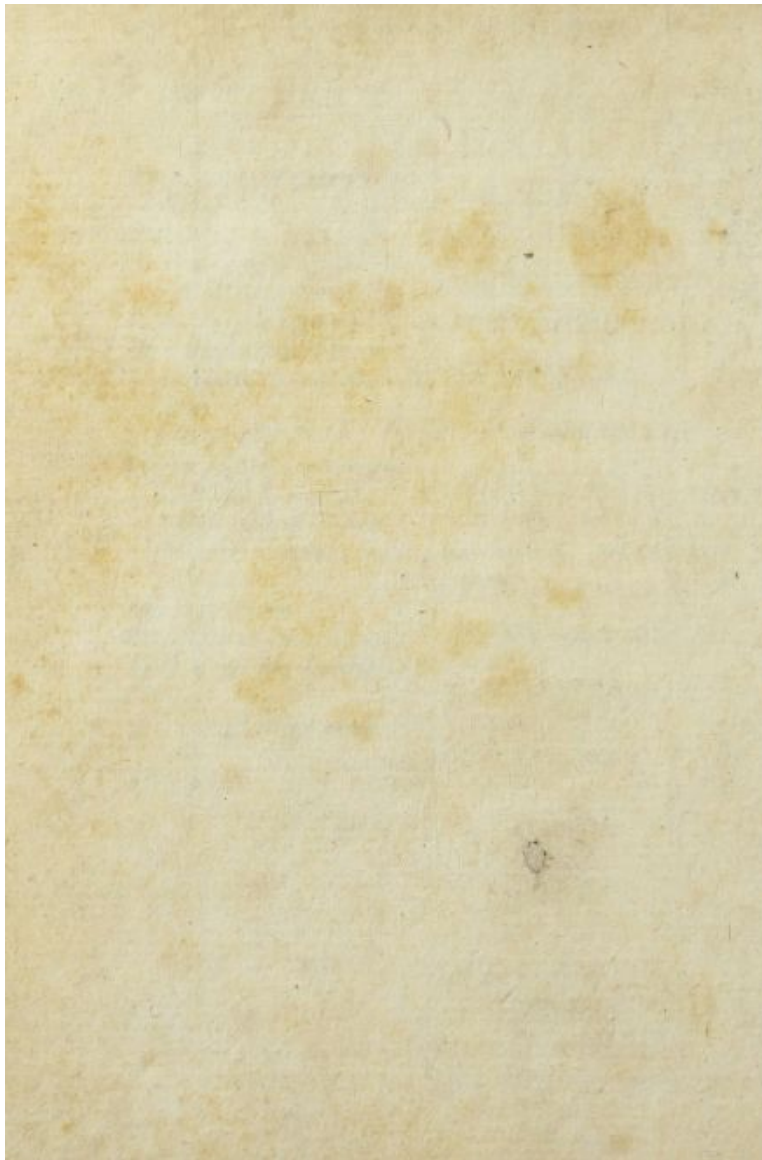
Manna adulterina quæ	14	Victoria index 62, Palma
Melanthium adulterinum	123	Christi herba 136, Palmites
Metaphora ex ramis	138	& malleoli quid 144, quid
Metaphora ex flore	131	designent 150
Mili natura & vires	40	ex Papyro scipiones 51, Papy-
Myrrha	65	rus frutex ibid.
de Myrteto Zacharia visio		Thase quare institutum 15
quid designet	108	Phoenix herba 123
Myrtetū & ex eo allegoria. ibi.		Platani vñ & natura 137, Pla-
Myrti descriptio 105, Myr-		tani umbra delectatus Xer-
tus sylvestris	107	xes. ibid.
Mora quando edenda	96	Toma precocia quæ 116, sero-
Morbi regu remedium.	126	tina quæ. ibid.
N		Potio consolidans ruina oppres-
Nuces virides conditæ 116, Nu-		fos 20
cis etymologia 115, descriptio		Propheta omnium rerum co-
ibid. Nucum aqua qua		gnitione fuerunt instructi 4
virtute	116	Proverbium in impios 127
Nusquam tuta fides	7	Proverbiū Plauti de Nuce 116
Nux amygdalina vita Chri-		Proverbium in scirpo nodum
stiana symbolum 136, Nux		querere 50
adversitatis & prosperita-		Pseudomyrtus. 109
ti symbolum.	116	
O		Quisquilia & alia reiectamē-
ex Olea similitudines	29	ta quid significant. 85
Oliuarum usus	ibid.	R
Oratio sacrificium Christiano-		ex Radice stirpium desumpta si-
rum	127	mitudines 148
Origo aqua consecrata	126	ex Ramis Metaphora 128
Osee locus, Ipsi respiciūt ad		Reges olim fuerunt herbarum
deos extraneos, &c. ex-		cultores, & qui 1
plicatus 78, Osee locus, Tā-		Resina quid 71, Resina terebin-
quam vuæ in deserto,		thina 67, Resina multa spe-
&c. explicatus	61	cies 72
P		Ricinus herba 136
Palma elata quid 63, Palma		Rodopharmacum 119
		L 5

170 IN LEV. LEM. DE STIRP. INDEX.

Rosa cur mense affigatur	121	Statte	65
Rosa silentii symbolum	122	Styrax	66
Rosarum differentia	119,	Surculare quid	144. Surculus
Rosa vires	ibid.	quid	ibid.
Ruina oppressi quomodo tra-		T	
ctandi	20	Termes quid	144
Ruscus	S	109	Typha palustris quid
Sacramenta in quem usum		Thus	66
exhibita	15	Tritici natura & vires	40
Sacra prophanis potiora	3	Tyranni descriptio	127, 152.
Semē stirpiū quid designet	134	V	
Semen in Bibliis quid de-		Verbo Dei & Sinapi par effe-	
signet	158	ctus	93
Sycomori descriptio	97	Vitiorum natura & vires	40
Simile à vexillo erecto	76.	à Victoria	Laurus sacra
fructuantib. arborib.	27.	à Virgultum quid.	144
sinapi cataplasmate	93,	X	
sinapis vi ignita	93.	à triti-	Xerxes delectatus umbra pla-
co & palen	86	tani	138
Solida spectanda	157	Z	
Solomō herbarū fuit studiosus	2	Zacharie visio quid designet	
Spectra qui sibi obuersari sin-	108		
gunt	59	Zedechias in Babylonem ab-	
Spina dorsi carina navis asi-		ductus	125
milis	133	Zizantiorum nomine quid de-	
Spruyte	149	signetur	122

F I N I S.

DE GEMMIS
ALIQVOT, IIS
PRÆSERTIM QVA-
RVM DIVVS IOANNES A-
POSTOLVS IN SVA APOCALY-
psi meminit: De aliis quoque, qua-
rum vsus hoc æui apud omnes
percrebuit,

LIBRI DVO,
THEOLOGIS NON MINVS VTILES
quam philosophis, & omnino felicioribus ingeniis
perincundi, è non vulgaribus vtrius-
que philosophia adytis de-
premi.

AUCTORE
FRANCISCO RVEO,
Doctore Medico Insulano.

FRANCOFVRTI,
Typis Guolphg. Hofmanni, sumtibus
hæredum Iacobi Fischeri,

M. DC. XXVI.

LIBRI PRIMI CAPITA.

1. Lapidum & Gemmarum
generationis causa.	Gemmarum proprieta-
tes occultae.
2. Quid sint, & unde vim
sortiantur.	3. De ratione & causis virium
in Gemmis.

LIBRI SECUNDI PARS PRIMA, DE
Gemmis XIII. in D. Ioan. Apocalypsi
memoratis.

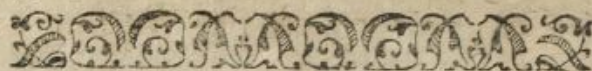
Cap. 1. De Iaspidis differen-
tiis & viribus.	7. De Chrysolito.
2. De Sapphyro.	8. De Beryllo.
3. De Carchedonio.	9. De Topazio.
4. De Smaragdo.	10. De Chrysopraso.
5. De Sardonycho.	11. De Amethysto.
6. De Sardio.	12. De Hyacintho.
	13. De Margaritis.

PARS II. DE CÆTERIS ALI-
quot Gemmis & lapidibus.

Cap. 14. De Carbunculis.	22. De Chelidonio.
15. De Adamante.	23. De Actite.
16. De Achate.	24. De Magnete.
17. De Alethorio.	25. De Hamatite.
18. De Torcoide.	26. De Succino.
19. De Cerallio.	27. De fictitiorum à veris
Gemmis differentia.
20. De Corneolo.	
21. De Cyaneo.	

His subiicitur

PASCASII Balduini Canonici Phalempinensis
ad Fran. Rueum Epistola erudita: qua super his
duobus Ruei libris iudicium continetur primū:
deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus,
deque earum admiratione, usu, abusu & viribus
tractatur.

AUCTORES IN HIS
libris citati.

Aetius	Ioannes Manardus
Albertus Magnus	Marbodeus poeta Gallus
Antonius Ludouicus	Marfilius Ficinus
Apuleius	Nicolaus Florentinus
Aristoteles	Numenius
Arnoldus à Villa noua	Paulus Aegineta
Auerroes	Petrus Aponensis
D. Augustinus	Petrus Crinitus
Aulus Gellius	Plato
Carolus Bouillus	Plotinus
C. Plinius	Rafes
Dioscorides	Solinus
Galenus	Theodoretus Cyrenensis
Georgius Pictorius Vil-	Episcopus
lingensis	Theophrastus
Halyabbas	Thomas Aquinas
Hermolaus	Vincentius in Speculo
Hieronymus Hungestus	naturalis historiae.
Iamblichus	

D/E

* * * * *

D E G E M M A R V M

O R T V, L I B E R

P R I M V S.

De lapidum & Gemmarum generationis causis diuersis.

C A P. I.

VNumquemq; lapidem ex altero maxime duorum elementorum, terra scilicet vel aqua, conflare apud omnes rerum naturalium peritos, tam inconfesso est, atque naturali rationi peruium, vnnullus, ni vel Leberide ceterior, addubitarit. Porro qui lapides non perspicui sunt, ex terrea crassioreq; quadam substantia, humido tenaci persuasa, generationis materiam mutuari sunt. Qui vero pellucidi videntur, ex aqua praesertim constituunt, cui subtilis quaedam terrea, nec obscura materies immixta est, vt & in crysallo ac beryllo glaciei speciem plane referentibus videre est. Quamquam & haec intelligi velim, non quod duo reliqua rerum principia, ignem dico ac aerem, ab illorum mixtura separem, Apud principes namq; philosophos complures conuenit, Omne mixtum ex quatuor elementis constare. Verum enimvero ita quae diximus accipienda sunt, vt alterum illorum, terram nimirum vel aquam, in quouis lapide praecellere intelligas, etiam si aliter Plotinus sentire videri possit, de quo alibi fusius egimus.

Quod aut ad effectricem vocatam causam attinet, *Lapillorum* duplicem eam vtriusq; philosophiae principes numerarunt: altera namq; suprema, altera vero inferior, *caussa efficiens duplex.* Princeps causa est Deus ipse Optim. Maximus rerum *Deus.*

Non perspicuiorum lapillorum causa. Pellucidarum Gemmarum causa.

*Simul crea-
ta omnia,
quomodo.*

omnium creator & seruator, in quo, cum quo, & per quem sunt omnia, & sine quo (D. Ioanne Apostolo teste) nihil factum est. Quem & Aristoteles Essentium, supremamq; vocabat intelligentiam, asserens omne opus naturæ, opus esse intelligentiæ. Illum itaque Deum, ut omnium rerum creatorem, ita singulorum primariam & simpliciter necessariam causam, ut etiam lapillorum gemmarumq; Christiani omnes norunt. Quandoquidem sapientis est oraculum: *Qui vixit in æternum, creauit omnia simul*: quod equidem barbaram interpretatum inuenio. Quibusdam quod dicitur simul, non ad creationis instans referentibus, verum ad instans propositi diuini, ut scilicet sit sensus, quod Dominus Deus decreuit ab æterno omnia creare.

Ita enim librum Diuo Augustino relatum, qui de mirabilibus sacræ Scripturæ inscribitur, habere reperio. Simul itaque Deus vniuersos lapides singulasq; Gemmas creauit, dum videlicet vnica solaq; sua voluntate multiformem quantumuis specierum ac indiuiduorum diuersitatem fieri voluit: in qua voluntate vnica simplicissimaq; singula simul fecit, quæ ab eorum ortus principio per tempus dispensare non desistit. Quamuis & hic accedere possit germanior forsitan intellectus, cui philosophi complures & non obscuro, ipsa quoq; ratio subscribunt: scil. quod Deus omnia simul creauit, dum omnium formarum ac rerum futurarum rudimentum, principium ac seminarium quoddam materiæ primæ, ante generum, specierum atq; indiuiduorum discretionem, infudit. Illa siquidem materies, diuisionis adhuc & productionis expers, moles erat quædam informis, omnium tamen formarum seminio ab ipso creatore perfusa: vnde tandem aliquando, & iis mediis quibus supremus opifex ab æterno præscit & vult perfecta rerum productio & fortuna existimaretur. Ideoq; & hi admittunt omnia quidem simul esse creata, non autem simul esse facta.

Confir-

Confirmat & id sententia diuus ille Augustinus super Genesim adferens, quod quæ à natura generantur, secundum rationes seminales in materia constitutæ, producuntur: quod & multo copiosius disseruit, tertio de Trinitate cap. 9. ut scilicet in audias materiam in se habere, & quasi fouere cunctarum formarum rationes seminales sibi à primæua constitutione ingenuas insitasve, ex quibus tandem agentis actionem, pro modo, expertis, educantur, exstimulenturque formæ naturales, elementorum commixtionem essentialiter consequentes, ut & hinc quæ in potentia materiæ tantummodo inerant vere, & (ut dicunt) in actum ab agentis actione producantur. Verum de his alibi fusius. Nunc vero hæc de principe illa causâ & Gemmarum plasmatore sufficiant. Quæ tametsi cunctis sat esse queant: quia tamen pulerum, decorum atque vtile est homini hand vsquequaque indocto, nosse quibus secundis mediisque causis, unde cuncta de quibus disceptatur, originem capeunt, non pigebit hoc loci aliarum quoque inferiorum causarum commemorasse: hoc namque pacto fiet, ut absolutior de his nostra sit traditio. Quamquam enim Deus omnium sit causâ immediata, quædam tamen solus & citra alicuius coagentis admissionem efficit, ideoque (ut aiunt Theologi) eorum causâ est tota. Nonnumquam, sua liberalissima bonitate, cooperantes alias secum adsciscit affouetque causas, & hoc propter connexionem vniuersi: ita tamen ut nulla alteri aduersetur. Proinde (ut inquit Bonaventura libro secundo, quæstione secunda circa finem) quia diuina voluntas non cognoscitur, nec ipsa ab actione excludit operationem causâ creatâ, nec etiam ab earum cognitione humanam capacitatem arcet. Ideoque bonum & perutile est, sese exercere in cogitatione causarum creaturarum. Ante hunc item multis seculis Pindarus asseruit, quod quicquid intra se terra occultat, & ultra

Causâ inferioribus secundis mediisque causis, unde cuncta de quibus disceptatur, originem capeunt, non pigebit hoc loci aliarum quoque inferiorum causarum commemorasse: hoc namque pacto fiet, ut absolutior de his nostra sit traditio.

cœlum positum est, homo contemplatur. Nec id in-
 fructuosum putes: quoniam, diuo Paulo auctore, in-
 uisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt,
 intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius
 virtus & diuinitas. Verum vade digressi sumus, pe-
 dem referre libet. Prætermisiss itaque nunc superio-
 ribus causis, in sequentium duorum capitum gra-
 tiam, non vulgare philosophorum placita narra-
 turi dicimus, quod à primario illo omnium princi-
 pio, inferior humiliorque Gemmarum causa dici-
 potest, facultas cœlestis orbis mori, ab ipso Deo trans-
 fusa, pro ipsius orbis diuersarum partium varia posi-
 tione quam astrorum periti aspectum appellant.
 Porro quid sit cœli orbium, planetarum, syderumve
 aspectus, situs siue configuratio, non est huius insti-
 tuti: quamobrem Mathematices peritis relinquo.
 Hoc vnum præfatus quod pro variorum aspectuum
 ratione & materie multiuga præparatione diuersas
 in subiecta hæc corpora cœlum creditur transfunde-
 re virtutes. Qua de re philosophi illi propinquiore
 sensibilesque causas scrutati, cœlo ipsi extenso vim
 illam mineralem lapidificam tribuendam censuerunt
 mediate vel immediate, vt dicunt, hoc est, inter
 currente alia causa vel non. Mediate quidem, quod
 tametsi corpora cœlica loca non raro mutant, appa-
 rat tamen sedes eas lapidificas facultatem illam, se-
 mel ac efficacissimo cœli conatu conceptam tam cō-
 tumaciter retinere, vt lapides per multum æuum gi-
 gnendo iam dictæ potentie fidem propalam testen-
 tur.

Hinc fieri arbitror quiddam mirabile & silenti
 minime premendum. Relatum mihi iam pridem e-
 à domina quadam fide digna, quod Domina Heu-
 rensis è Luxemburgorum illustri genere oriunda
 duos habeat seruetque hæreditarios Adamante
 qui alios crebro, tanto naturæ miraculo producan-

*Adamante
 ses sibi simi-
 les parere.*

ut eos quicūq; statim tēporib; intueātur, *οὐ γὰρ* id est, congenerem sibi prolem eniti, palam iudicent. cuius causam, siquidem in naturā tam raro opere nobis philosophari licebit, putauerim esse, quod vis coelestis parentibus tenaciter insinuata (quam adamantificam quis nominauerit) aërem circumfusum in aquam primum congruamque substantiam, demū in Adamantem gemmam durauerit transformaue- ritque. Quod ne iusto plus admiretur quispiam, au- *Instrumenta Gemmarum causa* dior est Theophrastus esse lapides qui parant, nimi- rum quod virtus illa coelestis tenaci materiae, uti prae- stitimus, semel transfusa subiectae contumacius co- haeret substantiae, quae videlicet quo vehementiorem coeli actionem experta est, eo pertinacius hanc reti- nere intelligitur.

Vicina autem & coniuncta seu instrumentalis la- pidum causa duplex annumeratur. Vel enim cali- dum quoddam est, (si ex elementis corpora substan- tialiter fieri statuamus,) aut caliditas, (si solas in mi- xtis qualitates asseruari sentiamus) in materia terrea persistens, & humidum tenax per terrae molis tenu- issimas quasque partes diducens, digerensque hac ra- tione singulorum elementorum, terrae praesertim & aquae portiones tam apte & ad amissum confundens atque conglutinans sed & ab omni excrementosa fa- ce despumans, ut pro lapidis Gemmae forma pro- ducenda materiam ipsam recte praepararet. Aut demū ea causa frigidum quoddam est, siue frigiditas in a- quea substantia terrestris & siccae materiae actionem perpeffa consistens, sua constrictione (frigidum namque est constringere) omnem superabundantem humo- rem adeo exprimens, ut etiam impendio indu- rer, adeoque tantum eius relinquat, quantum ad decentem partium connexionem sit necessarium, ut & hinc inuitandae formae materia disponatur

excolaturque. Qua de re non differunt philosophi illi, quod quamvis lapilli hi à frigido coalescerint, à calido tamen, citra alterius humoris appulsus, liquari contumaciter recusant: quod videlicet tanta in illis humidi sicciq; naturalis commixtio, germanitas & necessitudo, ut suo omni ex parte contrario affici renuant: nec non, nisi familiaris qualitatis illicio affecti, ad externæ qualitatis actionem conniveant. Quamquam non deesse comperimus, qui duo tantum elementa recipiant: ac frigidum ut à natura, ita ab omni actione secludant, qui debile calidum Gemmarum causam constituunt: de quibus alias.

Quid sint, & unde vim fortiantur Gemmarum proprietates occulta.

CAP. II.

*Est virtus
occulta di-
catur.*

*Due pro-
prietatis
essentia.*

Auctor est Galenus non simplicium pharmacorum libro, quod Gemma vires habeant partim secundum substantiæ totius proprietatem, partim secundum qualitates effectricis, hoc est, manifestas, quas cum potentiis hic emanantibus ea medicina pars quam Græci *φάρμακον*, Latini *Medicina* appellant, in primis contemplatur, cuius considerationem præfens institutum non amplectitur. Porro substantiæ totius proprietatem philosophi vocant occultam, quod substantia virium, quibus stupenda illa mania absoluuntur, humanæ rationis fugiat caput: ut ne summis quidem viris illarum aliquam penitus assequi contigerit aliter quam multo usu. Nimirum quod omnis proprietatis vera ex methodo cognitio colligenda sit, ab eius causis proximis evidentibusque, quæ bifariam discriminantur, vel enim ex mixtionis modo, vel ab ipsius formæ specificæ ratione. Porro commixtionis modus miscibilium, mixtura & conglutinatione perficitur, quæ exacte per-

peruestigari humana diligentia nequeat, vel eo maxime nomine quod infinita sit illorum commiscendorum proportio. Eius vero quæ speciem adfert formæ rationem, vel ideo imperscrutabilem intelligere est, quod ipsam prodire autumant, partim quidem (vt præstruximus) ex potentia materia, formarum rudimentis seu seminibus à primæua constitutione perfusa, partim autem (vt magnæ philosophorum illustrum turba placet) ab ideis in mente diuina consistentibus (quas diuus Augustinus primordiales vocat) id est, ab ipso Deo, hinc ab anima mundi (si Platonici consentimus) & aliis inferioris ordinis exlicis corporibus in elementa primum influentibus, deinde & per ea media & formam iam pridem insensatam & cœu incoctam (tamquam scilicet mentis alii cuius & voluntatis diuinæ ministris) disponentibus. Cuius præparationis absolutam considerationem, humana etiam quantumvis diligens aut sublimis sagacitas non assequatur. Cum itaque reconditarum illarum facultatum causæ humano sensu nequeant prehendi, nemini dubium esse suspicor, quin omnibus peruium, quod nulla illarum proprietatum rationabili, hoc est, per rationem humanam deducto inuentoque experimento, sed casuali duntaxat euentu comperta explorataque dici possit: vel omnino aliquo reuelationis modo, vt per somnia nonnunquam legimus contigisse. Quo modo scitum est syluestris rosæ radicem aduersus canis rabidi morsum, aquæ panorem omnisque potus metum & graue fastidium adferentem, præstare. Mare scilicet, cuius filius in Lacetania Hispaniæ finitima belligerans, morsus periclitabatur, per somnum (visa in frutetæ illius radice sibi suauiter applaudente) præmonita, quam & deinde qua potuit diligentia filio misit ex lacte potandam, filium obsecrans vt religioni parens matri obsecundaret biberetque. Quo viuo

*Quid mixti
recondita
proprietas.*

*Omnium
causarum
unica prin-
cipe.*

simplicique remedio, miles ille præter omnem ex-
spectationem servatus, occasionem præbuit cogno-
scendæ eius radicis occultæ contra illam affectum fa-
ctum facultatis. Est igitur mixti latens occultæ
proprietas facultas quædam per ea, unde ipsum essen-
tialiter consistit, insita: perque priuatas operationes,
multo usu periculose solo, vel aliqua relevatione, ci-
tra rationem cognita. Quod demum mixtionis ac
conglutinationis meminimus, illud obiter lucidioris
doctrinæ gratia his quoque connectere liber (forsitan
enim tantæ diuersitatis occasionem scisciteris ac li-
benter audias) quod tam discrepantis mixturæ & co-
actionis causam philosophi sunt arbitrati esse, vim
quandam cælestem subiectæ materiæ partes, varias li-
cet, pro sua virtute permiscentem: adeoque vel vario
huius permixtionis tenore, eam materiam ad nouam
formam decenter apparentem, in quam tandem ad
amissam dispositam & excultam mirificæ illa trans-
funduntur virtutes, formas consequentes específicas.
Porro hac dicendi consequutione eo tandem deue-
nimus, unde earum quæ in Gemmis sunt proprietat-
um facultatumque reconditarum causæ, quas ante
præstruximus, nobis sese viro ac præter expectatio-
nem diligentius perscrutandæ, ac in conspectum re-
uocandæ insinuent. Celebris est itaque philosopho-
rum sententia, quod omnis causarum turba ab una
eademque principe pendet, ducitur atque conseruatur:
ad quam & propter quam, ceu ad communem omni-
um finem causæ omnes sua munia tamquam com-
muni quodam & insito consensu dirigunt: Deinde &
omnia fieri desuper à summo bono, hoc est Deo ipso:
eademque esse & optima & ordinatissima. Proinde non
irent insicias, Gemmas & earum virtutes à Dño Deo
esse, eumque etiam solū cunctorum causam dici posse
veram, alias aut causas improprie & ceu per analo-
giam nominari nō dissimulentur. Verumtamē quam-
quam

quamquam philosophis illis cognitum id & optime
perspectum esset, nihilo tamen magis conquieuit
mira infatigabilisque illorum aviditas discendi, & in
suis operibus creatorem admirandi contemplandi-
que desiderium. Quinimo insito quodam celestiar-
dore vigoreque ad propinquiores rerum causas, ceu
videlicet primæ illi ac veræ vtrunque instrumenta-
rias animarum suarum pene diuinam atque perspi-
cacissimam sublimitatem intenderunt. Hinc itaque,
cum bono, mentem, hoc est, primam sapientiam,
quam & boni verbum illorum quidam nominant: &
cum mente, intellectum, totum vtrumque mundum
(intelligibilem dico & sensibilem) statuere sunt opi-
nati. Quum vero bonum ipsum mentem & intelle-
ctum vnum quid esse, ac vnica simplicissimaque sub-
stantia persistere adstruunt, vnicum esse rerum o-
mnium & singularum principium profitentur, sem-
per omnibus adstans cuncta fouens, viuificans, exci-
tans complens & roborans. De quo facer ille Orphe-
us ita cecinit:

Cuncta fouens atq; ipse ferens super omnia sese.

Hinc & diuinus ille Plato diuino Sole collustra-
tus ita in Sophista ait: *Animalia cuncta mortalia plantasq;
& quæcunque terra ex seminibus radicibusve nascuntur, &
quæcunque inanimata in terra consistunt, siue liquefieri possint
siue non, numquid ab alio quodam opifice fabricata quam à
Deo facta esse, cum prius non fuissent, dicimus? An multorum
doctrinam sermoneq; sectabimur dicentium ista, natura ipsa,
gigni à causa quadam fortuita sine mente hac agente, vel cum
ratione potius scientiaq; diuina, qua ab ipso Deo sit orta? Mos
enimvero Christiana fide ac veritate edocti, primum
hoc rerum omnium principium, singulari substantia, &
tribus personis conformi, simplicissimaq; voluntate,
vnitate, maiestate, æqualitate, ac omnipotētia cōpre-
hendimus & veneramur, Patremq; vocamus, quē illi*

Egregia de
Deo Plotini
sententia.

bonum simpliciter : Filium & verbum patris, nos
mentem primamque sapientiam illi. Spiritum quo-
que sanctum nos appellamus, quem illorum diuini-
ores boni intellectum & amorem nuncupant, vel
animam cuncta viuificantem & animantem alii. De
quo Plotinus libro De intellectu cap. 2. ita inquit: *Quis-
nam est potissimum qui tradit animo sapientiam? hic profecto
necessario est intellectus (inquam) qui non alias quidam intel-
lectus sit, alias vero expers intelligentia: sed verus potius intel-
lectus, qui hanc ob causam seipso sit pulcher. Sed nunquid hoc
velut primo, nobis est quiescendum, an potius super mentem
quoque progrediendum? nempe mens ipsa nobis in altum pro-
gredientibus prior occurrit quam principium omnium primum,
quasi in ipsius boni vestibulo constituta, omnia in seipso nunti-
ans & significans, velut quadam ipsius boni figura. Deinde
& eiusdem libri cap. 3. Eadem quoque (inquit) transfe-
rens ad vniuersum, in eo similiter perueniet ad intellectum, co-
gnoscens eum effectorem reuera totiusque artificem. haec tenus
Plotinus. Porro in intellectu mundum quendam in-
telligibilem haberi voluerunt, hoc est, omnium rerum,
idearum plenitudinem, sed & in mente omnium iux-
ta & singularum creandarum, gignendarum ac pro-
ducendarum, id est, futurarum rerum ideas, aeterna,
simplici congenaeque substantia, solis relatiuis ratio-
nibus ab inuicem dispescitas, persistere intellerunt,
easdemque ideas principes esse rerum omnium,
causas arbitrati sunt, ab eisque ceu quosdam actus,
pendere & esse animas omnes intellectuales intelli-
gentias, corpora caelestia, & quicquid in inferiori
hoc mundo est usquam. Proinde proximam creati
mundi causam, item & cunctarum proprietatum,
menti & intellectui, hoc est, verbo Dei & Spiritui san-
cto detulerunt: quamquam ne ipsum quidem bo-
num ab hac creatione separarint, vt ex locis iam iam
citatis & aliis non raris philosophorum auctoritati-
bus patere liquido potest: quemadmodum sacras et-
iam*

iam literas legere et Deo patri per verbum, & in Spiritu sancto, tamquam vni principio mundi creationem tribuere. *Qui fecisti* (inquit Sapientia) *omnia verbo tuo, & Pfalter.* Verbo Domini confirmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Verum enimvero omnibus exploratum velim, Ideas illas in mente diuina nihil esse ab ipsa Dei substantia & praescientia, id est, omnium praecognitione & voluntate aeterna, discretum. Quem, inquam, Deum certum est non tantum singulorum generum, verumetiam specierum ac individuorum omnium exactissimam propriissimamque & constituere, & ab aeterno praescire substantiam, compositionem, formam ac vires tum proprias tum communes, & si quid praeterea illis insit. Ut & hinc accipias diuinas illas Ideas cuiusvis speciei ac individui principes esse causas, non modo quod sint, verum etiam cuiusque earum potestatis tam communis quam propriae. Cui & id mihi pulchre arridere videtur quod plerisque philosophis placere inuenio: Nempe quod virtutibus certis, id est certam stabilemque rationem habentibus, non fortuitis, sed efficacibus, potentibus, indeficientibus, nihil frustra in vanumque ex sese mouentibus, moueantur vires in rerum omnium natura consistentes, sed de his in alio nostro opere fusius ac syncerius diis fauentibus differemus. Porro à mente ipsa & intellectu illorum plurimi volunt effusam creatamue animam vnā intellectualem, vniuerso orbi communem, quam idcirco mundi animam vocant. Eandem sub mente illa mundi regina restrictae, toti mundo praesente, atque per eum totum diffundi, ut scilicet tanquam primae illi causae ministrans, cuncta per eam & sub eius imperio moueret, cogeret, foueret, moderaret, efficeret, primariae illius causae, Dei videlicet ipsius praeepto parens, obsecundansque. Quapropter & in animam illam mentem impressisse sente-

Idea quid sint.

Diuina Idea, id est, Deus ipse omnium rerum causa princeps.

De anima mundi secundum philosophos plerosque.

runt rerum omnium primarias principesque rationes seminales, tantum ab Ideis diuinis nobilitate distitas, quantum ignobiliori subiecto ad obsequium infusa hærent. Quas forsitan intellexerit quispiam, rationem esse omnium producendarum rerum, ac mediorum, quibus Deus ipse eas producere ac proficere voluerit constitueritq; eam facultate qua media illa promouere ipsa possit anima: si tamen similis quædam anima pio aliqui Christiano admitti debeat. Verum philosophorum quorundam placita narramus, non approbamus. Illam præterea animam sentiunt per omnia in omnibus diffundi: & omnia menti obedientem, eique ministrantem promouere ac vegetare, vt & hinc non ab re dici possit instrumentum primum eorum, quæ Deus ordinato communi que euentu, hoc est, secundum naturam efficit: quæ de re hanc animam à mente & intellectu primam vitam nuncupant. Cui quoque mentem substantiam ac rationem; intellectum vero vt esset intellectualis, impertiuisse in literis fecerunt. Eam denique per omnia flatum spirare vitalem spiritualementque prodiderunt, dum suo scilicet spiritu per omnia penetrans omnia videt, tangit sentitque: & id quidem modo quodam suo, nostris sensibus longe impari, incognito & multis hominibus discriminato, quo denique vnico flatu spirituque, actu lucido, vi calida & omnis generationis fomite; ceu scilicet interiori vitæ quadam propagine, atque verius tamquam diuinæ virtutis vehiculo semper vbique pullulare animam illam vniuersalem mundi existimauerunt: quoniam & forsitan intellexerunt sub Deo ipso, principium esse intrinsicum; quo formarum in materia rationes seminales ad sui scaturiginem promotionem que moueantur ac emergant. Sed hæc missa fiant. Discaueo namque longius me fortassis euagatum, vel à ventis præmature concedere. Iam itaque

*Spiritus
mundi philosophis,*

quæ

quæ diximus paucis perstringentes addamus, Deum *Cuncta & ad*
 Opti. * Maxi. * omnipotentem, summum deique bo- *Deo & ad*
 num ac liberalissimam suam bonitatem, rebus cunctis pro *Deum ex or-*
 fola sua voluntate, harmoniam, concentum ordi- *dine consti-*
 nemque & à se & ad se præstitisse: quem stabilem *tuta sunt.*
 ac inconcussam eatenus esse vult, quatenus aliter ** Sapiens*
 non disponere decrevit. Harmonico præterea illo *simum.*
 consensu sibi omnium creatori ministrare voluit: pri- ** Clementia*
 mum quidem (quod ad hunc materialem inferiorum *plurima.*
 remque mundum spectat) secundum philosophos
 illos, ipsam mundi animam ac eius spiritum: deinde
 cælum ipsum extensum orbibus, figuris, astris maxi-
 mis, planetis, stellis & luminibus consistens. Illam
 itaque animam, hoc quoque cælum, principii caus-
 sæque sub cælo formatarum generatarumque rerum
 & transfusarum proprietatum rationem quandam
 inisse, ideo philosophi illi putarunt, quod ad mundi
 dispensationem, tamen non ex necessitate, vberri-
 ma tamen Dei bonitate, quadam tenus admittuntur.
 Quod & Avicenna ipse in suis Metaphysicis sensisse
 videtur: *Quacunque* (inquit) *hic sunt, oportet præex-*
istere in motibus & conceptionibus stellarum & orbium. *Ab*
his enim ipsa etiam elementa, nonnunquam & artes quadam
similiter & res artificiosa accidentalis saltem externa causæ
quandam sibi denominationem vendicant. Placet itaque
 philosophis illis formam & ex ea vim occultam om-
 nis mixti esse, primum quidem ab Idæis illis diui-
 nis, id est, à Deo ipso omnium creatore & plasmatore,
 ministrantibus ei anima mundi (si Platonice con-
 sentimus adferimusque) deinde & ipsis orbibus cæli-
 cisque corporibus, planetis, syderibus, figuris, lumi- *Proprietatibus*
 nibus, & si quid præterea cælo extenso similis ratio- *occultarum*
 nis insit: post hæc & elementorum temperaturis cæli *causæ unde*
 cis influxibus affectis, causis inquam præparantibus, *sunt.*
 & materiam ad novam formam cooptantibus.

Habent itaque (iuxta philosophorum illorum sensum) virtutes illæ reconditæ suam originem ab expressis, specificis determinatisque formis à cœlo tamen materiali per vires præparatorias, in archetypo per Ideas ac formas exemplares, quæ omnes causæ ad cuiusvis rei generationem absolutam (quod ad communem ordinatamque Dei constitutionem pertinet) convenire illis videntur. Vnde tandem id esse verum commonstretur, quod iamiam dicebamus, quod Deus scilicet rebus omnibus pro libera sua voluntate, altissima ac præstantissima bonitate, harmoniam, concentum & ordinem à se & ad sese quendam instituit, indeque rerum omnium cum prima causa, Deo ipso, sympathia, connexio, correspondentia consensusque, Divinum de singulis decretum natura sequens, non inepte statuatur, hoc est, ut omnes vires creaturis rebusque artificiosis insitas à Deo ipso (qui omnium est actus primus, & actionis omnis principium creaturis impermiscibile) ministrantibus eis iam dictis causis, quæ ideo secundæ vocantur, pendere ac esse intelligas. Quo tamen pro libera & omnipotenti sua voluntate (amissis quandoque iis, quorum meminimus mediis ac ministris) immediate ex seipso ea facit quæ vult, quibus quoque miraculis nomen est. Caterum ex his luce meridiana clarius patere mihi persuasi, diuersos in rebus effectus pendere non solum à materiæ varia alteratione seu præparatione, sed à diuerso cœli afflatu, maxime autem à discriminatis formis discrimine, inquam, non solum speciem consequentem, sed & cuius individuo proprio. Tamen materiæ apparatus rebus gignendis ac perficiendis non obscuri esse momenti certum sit. Qua ratione videre est individua eiusdem etiam speciei, alia aliis etiam esse clariora, vel viribus ignobiliora, pro videlicet symmetria, puritate vel confusione eorum substantiæ. Nemi-

ni nam-

*Effectuum
varietas est
partim ex
materia
præparatio-
ne, partim à
cœlo.*

namque rerum naturalium gvaro dubium esse
suspicio, calidos influxus impediri posse vel omnino
minui propter ineptitudinem materierum in quas
suas exercerent potentias. Cui & illud subscribit Vir-
gilianum:

igneus est ollis vigor & caelestis origo.

Seminibus quantum non noxia corpore tardant.

Cui etiam pulcre & id Platonice adstipulatur, se- *Democriti*
cundum merita materiarum infunduntur vires caelestes. *gregia sen-*
Proinde ex cunctis his diuinioribus meditatiss, multis *tentia.*
nominibus claret Democriti illius extollenda mul-
tum sententia, qua diis, id est, diuinis virtutibus o-
mnia esse plena, constanter asseuerabat. Is quidem
coelestium vires cum inferioribus huius mundi gene-
rum, specierum ac indiuiduorum naturis ac proprie-
tatibus conferens, sed & eorum cum superioribus,
maxime vero cum bono ipso, connexionem perpen-
dens, à summo ipso bono singula & esse, & proprio-
rum muniorum exercendorum potestatem adipisci
doctus, in iis ipsis Dei vires adeoque Deum ipsum cla-
rere cernebat. Quas virtutes nonnulli diuinas illices
velidcirco appellant, quod contemplantium ani-
mos ad Deum alliciant tam insignem opificem, vel
quod potentia illa diuina omnem in omnibus pro-
moueant functionem, quod & Ouid. presentisse vide-
tur hoc carmine:

Est Deus in nobis agitante calescimus illo,

Impetus hic sacra semina mentis habet.

Porro, nescio quo tandem suggerente Mercurio, à
proposito scopo dilapsus quodammodo forsitan vi-
debor: præstat itaque eo recurrere vnde discessi. In-
coatam tamen iamdudum hanc disputationem in
medium communeque theatrum adductam prius
libet absolvere. Quædam enim digitulo tantum te-
tigimus quæ dilucidiori enodatione egere fortassis
videbuntur, quam sic accipias velim. Vulgata mul-

tum est Aristotelis sententia quod necesse sit mundum hunc contiguum esse superioribus latioribus, hoc est, cœlo extenso, ut inde vis omnis illius gubernetur, & ut hinc plurimis creditum conspiciam quod cœlum omnium gignendorum sit causa effectiua. Quapropter ut pro philosophorum celeberrimorum tantum non diuinis meditati rem hanc omnem explicemus operæ pretium facturus videbor, si his quoque adiciam duplex philosophis sublimioribus esse cœlum, primum videlicet & princeps, cœlum cœlorum, quod & spirituale à quibusdam nuncupatur: idemque illis esse intelligitur, atque anima illa mundi, quæ ascita sibi quadam simplici plurimum, sed congenita consensuaneque substantia, spiritus euadit per omnia diffusibilis, omnium post Deum ipsum & ab eo functionum primum ministerium. Neque defunt qui licetius existimant cœlum illud esse in mente diuina seu omnium rerum prototypum quâquam & intelligentias quasdam esse creatas cœlo extenso mouendo atque dirigendo non insufficientur. Quod & diuinus ille Augustinus sentire videtur super Genesim dicens, quod Deus sic mundum ordinavit, ut spiritum omni creaturæ perficeret.

Qui etiam subscribere videtur Bonaventura lib. 2. dist. 14. 2. Art. his verbis: *Sicut congruum est Angelos deputari ad ministerium hominum, sic etiam congruum est ipsos deputari ad motum & regimen cœlorum, cum in hoc ministerio homini viator & diuini subserviant maiestati. Et hæc positio est magistrorum tam in theologia quam in philosophia: quia conuenit pietati & fidei rationi plurimum esse vide-*

Cœlum alterum. Hæc ille. Alterum cœlum velut prioris umbram quandam & instrumentum statuunt, & in eo sphaeras situ disponi pro earum excellentia naturis & viribus senserunt. Quas omnes & vicissim singulas ac primam communemque mundi illam animam, verius autem ad spirituales illam intelligentiam: &

hin

hinc ad Deum ipsum, ineffabili quodam ac obsequentissimo consensu conspirare sunt arbitrati. Item signa, planetas, sydera, & quicquid præterea in cœlo hoc ex ætæro constitutum est, uti superioribus seruire, ita inferioribus & submissis potentias suas transfundere, ut & hinc sub terra quædam, quasi cœlica gigni cernere sit: dum videlicet corpora illa cœlestia propriis lumine radiis ac viribus, id est, affatibus, materiam formarum avidissimam dissumant contemperantque, in ea seminariam introducendæ formæ rationem ad sui propagationem exstimulant, atque ad formæ susceptionem plasmatori rite præparant. Sicuti namque hæc illa, virtute præcellunt, nobilitate ac situ: ita & in inferiora vires suas ipsa transfundere superiora præstabilioraque vniuersi ordo poscere videtur, & benignitas creatoris voluisse perspicitur. Nimirum ut qua ratione est mouens aliquod non mobile, similiter & alterans sit quoddam non alterabile, iisdem dico qualitibus. Neque enim quod varios afflant influxus, est (ut plerique putarunt) quod qualitatis diuersæ participes sint, sed quod illa viribus à creatore donata sint multiugis. Quum namque instituta sint incorruptibilia illa cœlestia ut virgerent, regant, & sub creatore tueantur adferantque infima hæc, multimodè transmutationi obnoxia, æquum fuit, ut multiformes eis impartirentur virtutes, quibus scilicet iuuent exstimulentque subiectæ naturæ vim: non profecto ut sibi simile quicquam producant, sed ut Deo pateant atque subministrant. Quod reuera præstare cœlica corpora philosophi putarunt cum vi luminis, tum virtutibus propriis speciem totam consequentibus, per radios lumenque in inferiora hæc demissis. Deum scilicet cœlicorum corporum radii ad terram (quæ ceu punctum ac centrum ad cœli ambitum & capacitatem existimatur) transmissi

assumpta etiamnum forsitan quadam tenuiori & sibi consentanea elementorum, per quæ penetrant, substantia arctantur : proindeque densiores effecti & potentiores, materiam rite & ad portionem æquant coaptantque, & praeinfusas in eum seminales rationes ad actum inuitant, donec ad formam tandem materia illa ad amissim, hoc est, pro diuinæ ideæ ratione disponatur, vt & hinc non paucis sensualibus philosophis (vt præscripsimus) visum sit atque receptum, cælum illud extensum cunctorum quæ hoc in inferiori mundo generatur causam esse effectricem: quod tam rationi profecto alienum est, quam si instrumentum, non autem artificis intelligentiam, operis alicuius formam artificialem efficere putarent. Quamobrem vt cælica illa corpora ministratoriæ, vel si maius instrumētariæ, causæ speciem quandam à Deo inuisse eorum quæ statâ naturâ consuetudine producuntur, primoribus illis & fere diuinis philosophis iudicentur, numquam tamen veræ, hoc est, creatricis aut plasmaticis causæ rationem illis concesserint.

Cæterum pro Christiana nostra veraque philosophia hoc loco non pigebit subnectere verba diui illius Augustini, summi profecto & diuini philosophi & doctoris nomen meriti, quibus Deum formarum omnium specificarum & proprietatum singularum auctorem esse & causam veram principemque propalam testatur. *Inuisibilem (inquit) seminum creator, ipse creator est omnium rerum, quoniam quacunque nascendo ad oculos nostros exiunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia: & incrementa debita magnitudinis, distinctionemque formarum ab originalibus tamquam regulis sumunt. Et mox subdit: itaque Apostolus Paulus discernens interius Deum creantem atq; formantem, ab operibus creatura quæ admoventur extrinsecus, & de agricultura similitudinem assumens, ait: Ego plantavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementum*

tum dedit. Haftenus Augustinus. Atqui pro huius
 capitis suprema manu subnectendum duximus,
 quod proprietatis effectus bifariam discriminatur:
 aut namque utilis est, aut nocuus. Utilis censetur,
 quo homini quippiam iuvatur, adferiturve emolu-
 menti, ut (verbi gratia) eius functiones aut vires con-
 servet, vegetet, roboret, reparet, absoluat, & ab inter-
 necione vindicat: Vel etiam ad meliorem faciliorem-
 que vitam quicquam adferat utilitatis. Nocuus au-
 tem huic ex diametro contrarius indicatur. Deinde
 utilis inutilive dicitur proprietas vel toti corpori vel
 privatum cuidam parti. Toti siquidem corpori vene-
 nato, singulis item ligil. attum elu. particulis, theriaca
 ex usu est, speciatim vero Hyacinthus, Granatus, Mar-
 garita, Aurum, cor sedesque virtutum: Corallium
 autem & Achates stomachum & ventrem solantur,
 & a noxiis causis afferunt. Simili modo Napelli vis
 deleteria toti iuxta ac singulis quibusque partibus
 inimica cognoscitur. Cateram proprietatum quæ
 ab adversis defendunt, quædam hoc moluntur no-
 xium, ad se primum quidem convellendo, deinde
 immutando. Quia ratione Amethystus umbilico
 ad motus vini vaporem cum primis allicit, & Scam-
 monium bilem revellit. Alia vero quod flagitiosum
 est, deturbant, ac tandem propellunt, veluti iam di-
 ctæ theriaca cum aliis medicamentis adversus vene-
 na valentissimis contingit, quod & Smaragdus, lapi-
 di Cyaneo & aliis nonnullis familiare esse perpetuo
 eventum conspicitur. Alia denique præsentem esse
 vel imminuere causam diuersam certo indicio com-
 monstrant, ut electro atque Adamanti coram toxi-
 co cadere contingit, & Torchois vel findi vel omni-
 no ruinam aut maculam quandam efferre dicitur
 appetente periculo. Eorum rursus quæ viribus occul-
 tis nituntur, quædam ad actionem corporis extimu-
 latione egent, quemadmodum pleraque pharmaca

in actum (vt phisicis vulgatum sermonem vsurpamus) reduci necessum est, priusquam ad opus proprium emergant. Alia vero citra omnem à corpore immutationem propria munia exercent, quibus exercendis sola debita applicatione opus est, quod scilicet vires suas actu, vel habitu saltem solam accidentalem potentiam constituyente nata sunt: ideoq; sola egent conuenienti ad obiectum admotione, vtque impediens nullum adsit. Qua de causa Corallium etiam si stomacho diutius adhæreat, nihil a corpore detrimenti admittit: pariter nec Sapphirus anthracem sanando vires vel tantillo perdit, quanquam & id ei quidam falso adscribant.

De ratione & causis virium in Gemmis.

C A P. III.

Cognitionem certe non obscuram ea quæ huic capiti inferenda sunt, cum iis, quæ nouissime descriuimus, habere videntur. vtriusque enim capitis idem fere obiectum, eadem pene ratio, idem prope modum argumentum, vt & hic quoque bonarum, quæ præstuximus, partem adiectam intelligi velim: quam & adiecissim profecto, nisi prolixitatis nimia *ἡ περὶ τὴν ἀπορίαν*, id est, repetitionis accessisset metus fuisset. Institutum itaque adgressi dicimus præclaras multum in Gemmis excellere virtutes. Idcirco & in magna illas antiquitus fuisse maiestate tam conspicuum est, vt eum nihilo consultius tacturum existimem, qui illarum dignitatem multis encomiis commendare niteretur, quam qui solis lumen leuiculo quopiam fulgore clarius efficere, aut luxuriantibus aliquot (longe tamen imparibus) pictorum more coloribus illud assequi conetur. Sed enim tantarum virtutum tamq; vere stupendorum munerum causas persequi non omnibus ex æquo facile fuerit. Quæ de re, paucis libet de illarum potentia-

tentia-

sentiarum ratione quædam recensere, non floccipendenda. fuerunt enim qui Gemmas viuere, & à sua anima speciales, adeoque fere diuinas functiones exercere crediderunt, quorum iudicium receptum habentus non est. Aliter Alexander ille Græcus sentit. namque quod illarum proprietates elementis, vnde constituuntur, referuntur acceptæ, nimirum quod hæc in mixto alia edant opera quam extra ipsum, in quo qualitatem elementalem, id est, innatum temperamentum. tanquam instrumentum ad opus moueri ratus est. Cuius sententia, etiam si plerisque placeat, multis tamen non mediocribus philosophis vel ideo absurditatis expostulatur, quod instrumentaria tantum causa recordatus, effectricem: quæ princeps est, prætermisisse videri potest, quam peruestigare præsentis est negotii. Hermes autem ille Trinitus cœlum Gemmis occultas proprietates trans-
 uindere perhibet: è quo gignendorum seu produ-
 cendorum omnium facultates tam singulares quam
 vulgares in hæc inferiora transmitti non dubitauit
 stenerate, duplici (vtriusque) modo. Aut videlicet
 nobiliter & ex amussu, quoties materia in quam cœ-
 lum vim suam exercet, eius orbis ac luminis quan-
 tam speciem seu cognationem refert: ad quam scili-
 cet quo propius accesserit gignendus lapillus, in hunc
 elicius ac abundantius propter materiam symmetri-
 am connexionem, atque consensum, cœlum fuisse o-
 peratum intelligatur. Sed & ideo multa admiratio-
 ne dignas Gemmis esse proprietates inditas asserit,
 quod lumine & perspicuitate cœlo quadantenus pa-
 entiores demonstratæ, eius actionem perfectius ad-
 miserunt conceperuntque. Vnde scilicet tandem ho-
 minis spiritus effecti specificis pateant Gemmarum
 proprietatibus, qua ratione Topazium, Carboneu-
 um, Adamantem, occultis gratiarum proprietatibus
 inditas esse confirmant, vni non pauci nec incelebres,

*Alexandri
Græci opi-
nio.*

*Hermes de
Gemmarum
viribus sen-
sus.*

ut non deuoratis tantum, sed & etiam gestatis suas
 edere liceat calica: potentias: primum quidem in
 hominis spiritus, demum in humores & solidiores
 eius partes, quibus a peste ac venenis defendatur. Sed
 enim a cœlo hoc ipsum, quicquid recondita vi pos-
 sunt, Gemmas accepisse, vel hoc argumento confir-
 mant, quod magnos parua mole mirificosque pro-
 mant effectus. Nulli namque elemento concessum
 volunt paruo corpore plurimum subito prestare, ut
 nec ignem pusillum magnam vnico in petu ligno-
 rum congeriem vrere vel aqua pauxillum, reme plu-
 rimum perfundere. Quæ vero calica vi nituntur, e-
 haud multa materia (ceu scilicet vim eam in no-
 magne pere reluctantia obiecta, facili opera, diffun-
 dant) admiratione etiamnum dignas suas func-
 nes absoluunt. Nimirum quod contrariis aduersa-
 tibi sue causis non agunt, & a validissima cœlesti po-
 tentia in actionem extimulantur. Quo modo (si
 physiologis quibusdam non vulgaribus placet) Cal-
 rallium. Carchedonius, Chrysolithusque Gemma
 ab Ioue præsertim ac Venere id sunt indeptæ virt-
 tis, quo ab atræ bilis melancholiæve symptomatis vi-
 ferentem adserere valeant. Deinde & Mercurio
 chaten sacram perhibent, ideoque & facundiam in-
 uitare, & homini contra venena amuletum esse
 stantur. Aduersus quæ etiam è Creta collectam
 etiamnum à Phœbo (qui Pythonem transfixisse fi-
 gitur) id est, à Sole omnis vitæ & propaginis fom-
 mutuatam esse profitentur facultatem. Sed & he-
 ba Pentaphyllon calica vi palam prædita credi-
 non venenatis modo auxiliari potens, sed vnico
 lio d'ariam febrem, si bis in dies singulos sumat
 ternis, tertio quoque recurrentem: quatuor aut
 folijs quartanam febrem pellere atque conficeri
 posse laudata. Nec iniuria profecto; quum nempe
 bres hæ variis pugnent tum naturis tum intem-

*Remedia
 in febribus.*

antiis, haud facile fuerit (si me non omnia fallant) explicare, quam ob causam naturalem, unico simplici-
 limoque hoc remedio, Pentaphylo scilicet, tam
 simili rationis affectus abigi queant, si non virtu-
 tem hanc cœ um ipsum illi impedisse censeris. Quid
 preterea Phœbo sacra Pœoniæ à comitiali morbo vel
 ortantem vindicare posse, præter cœlum, concessit
 naturalis sensualisque philosophus? Neque enim
 caeca reperias medicamenta quæ similis caliditatis,
 occitatis, ac modicæ adstrictionis conformes pro-
 duant qualitates, quarum ratione tamen geminas
 dant operationes manifestas, aduersus tamen illum
 effectum tam præstabilia esse minime expectaris. Sed
 hæc quorsum? nempe ut mirum non sit, quod philo-
 sophi illi arbitrati sint, cœlum Gemmis occultas pro-
 undere potencias: quum præsertim similes potestas
 in obscurioris substantiæ hec has palam sit illud
 insinuare creditum. Quid præterea? Nonne à veteri-
 bus obseruatum est quarundam arborum; Oleæ, in-
 quam, Populi albæ & Salicis folia solstitiali tempore
 conuerti: fieri etiam ut ipso brumali die frondes
 quædam reuirescant? Ut & hæc Marcus Varro stu-
 dendam discrimina nominat, quibus videlicet anni
 tempus discernatur, & ex foliorum versura solstiti-
 um, ex recens autem erumpente quarundam herba-
 rum virore brumalis dies internoscatur. Quæ ne iu-
 te quis miretur, non pigebit & hic quoque contexere,
 quæ M. Cicero ex Stoicorum placitis refert: Pro-
 batum est, inquit, à stoicis in ipsa bruma musculorum iecu-
 scula augeri, pulegium aridum florere brumali die, item infia-
 as rumpi vesiculas, & semina malorum, quæ in iis mediis in-
 clusa sunt, in contrarias partes se vertere: Osireu & conchiliis
 contingere, ut cum Luna pariter crescant & decrescant. Un-
 de manifestum esse puto (vbi etiam præstruximus)
 quod & philosophis diligenter probatum receptum-
 que inuenio, quod rebus supernis vis quædam inest.

Conclusio.

est vehemens, quæ maxima ex parte cum inferioribus conuenit: indeq; sympathia quædam & ceu cōsensu emergit, quo animantium motus tacitiq; concentus calicis corporibus (in rebus quæ stata natura fiunt) concordare videntur: Quo nomine hæc quoq; inferiora calicis suis numinibus adscripta reperio: Apollini namque Aries, Leo, Gallus, Crocodilus, Cantharus, à Chæremone Porphyrioq; tribuuntur. Ex arboribus vero Palma, Lotus: Laurus Soli feruntur acceptæ.

** Lotus hæc herba Nilis est, non arbor.* Nimirum quod corā intuearis * Loti folia prius quam sol emergat contrahi, & eo exorto sensim explicari: Minto quæ de Heliotropio, & aliis non raris herbis, ut literis proditum est, ita re ipsa quibus non negligens explorator proprio obtutu cernere potest.

Porro de lapidibus multa, nec tamen dissimilia à Philosophis Ægyptiis ac Magis perhibentur, qui quosdam lapillos syderum imagines plane representare adstruunt, quos & ideo ab iis virtutes in sese concepisse crediderunt, & experimento comprobasse testati sunt. Quid namque philosopho naturali mirum existimare similitudinem Gemmarumq; cum cœlo cognationem maiorem, efficere ut eius viribus obnoxius pateant, atq; hinc valentiores emergant, quum maxime similitudo & extimulata tandem germanitas materiei aptam præparationem, & cœlo obnoxium consensum non obscure subindicet. Ac cunctis siquidem physiologis receptum est, quod agentium actus fiunt in patiente disposito (libet enim eorum vulgatam multum sententiam ad verbum referre) quodque singulæ similitudines sese nativo quodam affectu appetunt. Verum ne hæc quidem absurda iudicauerit, qui monumentorum magicorum astrologicorumque non inuitus meminerit, hi quippe in rebus similitudinem non mediocre ad effectus naturales habere robur certa veluti hypothesei statuere. Sed ut magica omittamus, quibus

ous vel solo nomine multi terrentur, astrologicum aliquod adferemus exemplum. Inter omnes astro- rum peritiores conuenit (quibus etiam medicorum non vulgariū bona pars factō periculo subscribit) Leonis imaginem aduersus calculum amuletum esse: si tamen isto tempore, hoc est, Sole Leonis primum gradum occupante in auro sculpta, à collo portetur. Cuius rationem nemo crediderim, aliam facile attulerit saltem naturalem, quam consensum appetitumque quendam rerum cœlestium cum congenita figuratione, in conuenienti materia ab ista saltem harmonia inuitatum procuratumque. Propter quem virtus illa cœli, quæ constituto illius configurationis tempore pollebat, à iam dicta parilitate, & materia, id est, auri, ad mensuram præparatione, in aurum iam dicta imagine figuratum allicitur, transfunditur, commiscet, quæ proximum gestantis scilicet, corpus sua vi afficit, quæ à calculo ipsum tueantur. Veruntamen nolim intelligas philosophos illos, vel etiam me sentire virtutem hanc esse imagini, sed auro tali effigie figurato & efformato transfusam, vt scilicet subaudias illos existimare, quod præparatio, quæ per sculpsuram dictæ imagini fabricandæ necessarium, aurum calicis radius & influxibus concipiendis abunde disponitur, efficit, vt materia hæc patentior reddatur calicis aëtatibus admittendis, & (vt ait M. Vitruuius lib. i. de Architect. cap. 6.) de latentibus cœli rationibus, artificiosis rerum inuentionibus, diuinitatis exprimere veritatem rerum peritus vir posset credatur. De quibus fusius supra disseruimus. Sed enim ne philosophorum illorum placita absurdiora putes, quam vt humanam apparentemq; saltem aliquam non habeant rationem: maxime autem quo feliciora, sublimioraque ingenia oblectemus (non vero quod ita esse statuamus) annotanda in primis & hic nobis videtur Platonis illius celeberrimi, &

*Mundum
esse animal
vnum sensit
Plato.*

multorum non medioctium philosophorum celebrata vulgataque sententia quod scilicet mundus est animal vnum, vna quadam anima intellectuali (ea est, de qua paulo ante disceptauimus) sub mente principis omnium creatrice vita donatum, quæ (menti obsecundans) congenito sui spiritu per omnia diffusum vniuersum orbem alit, fouet, moderatur. Cui & idem Maronis egregii illius non minus philosophi quam poëta subscribit:

----- omnia

*Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus,
Mens agitat molem*

*Vna in omnibus
vita, omnia
inuisem
conspirare,
& compas-
sione qua-
dam com-
municare.*

Quibus non obscure ostendit naturam hanc transformationi obnoxiam à natura stabili ordinatriceque regi: singula etiam artus & particulas esse quasdam mundani illius ac magni animalis, eademque saltem communi vita viuere; adde & communi quodam spiritu in propria munia extimulari. Ideoque & illorum est consilium, vnâ in omnibus vitam sub mente ac vigore, quæ cuncti eius vi & imperio peragat. Ita & tamen vt ad suas functiones obeundas tum calicis, tum nonnunquam etiam rudioribus instrumentis vratur. Quapropter & in hac communi omnium vita sentiunt singulas formas cum inuicem, tum per animam illam vniuersalem ad omnium vltimum finem, hoc est, supremum ipsum bonum tandem conspirare, vt & quæcunque fiant mundi opera, figillatim mundi partes sint, vel ad eas spectent, vt & ad totum. Quod & ipse Pythagoras suis numeris demonstrare contendebat, dum vnitatem omnem numerum constituere, dualem primum atque ex vnitâte & binario ternarium (id est, Trinitatem quandam) comprehendere, deinde & in simplicem vnitatem alium omnem numerum resolui multa ingenii dexteritate diserebat. Verum vnde digressus est noster tandem redeat sermo. Senserunt item & philosophi illi, quod citra substantia-

*Pythagora
de Trinitate
per numeros
compensiosa
sementia.*

lem

lem proximamque causam non possit in hoc inferiori mundo naturaliter produci substantia, nec sine viuente causa viuens quippiam generari: deinde & ducere quodam communi diuersa quaque conciliari. Proinde & per substantialem illum mundana animæ ubique præsentem spiritum omnia consensum, cuius nunc commemoramus, participare volunt. Adde quod & inter philosophos conuenit, quod lumen intelligentiæ est actus: intelligentias quæ & superiora lumine & spiritu non modo comuni, sed & proprio agere. Quid igitur illis arduum fuit opinari spiritum illum vniuersalem, cœli vim materiæ ad eam rite paratæ admouere, vnde rationis eius seminalis virtus ad opus pridem à creatore inseminatum fusciteretur. Præstat tamen Chimæricam illam animam Christianis incognitam, philosophis in hanc persussionem ductis relinquere: & attendere iis, quæ ratio diuinis oraculis subnixæ suadet, & quotidiana naturæ consuetudo monstrat. Naturam autem sic operari videmus, vt cœli lumen non desit, & rationum seminalium elementis, id est, in ipsa materia, latentium per id exciteretur fecunditas. Quemadmodum quippe prudens agricola terram sementemque, sic sua arte ac diligentia præparat quo speciem rei cuius in semine rudimentum aliquod à natura delitescere scit, cœlum omnibus numeris feliciter absoluat: Ita & solertissimam prouidentissimamque naturam, vel hominem artificiosum aureum lapillumve sic aptare posse putant, vt quæ in iis per creationem cœpta est virtus, vel insita, per naturam, vel artem eius, quam proxime æmulam, ad perfectionem tandem extimuletur. Proindeque nulli iam mirum sit, quod Philosophi illi senserunt, cœlum & artem sese inuicem non raro iuuare calicis concipiendis viribus, & materiis decetera adparandis, cœlestium motiones & situs obseruare docuerint, vel ideo saltem,

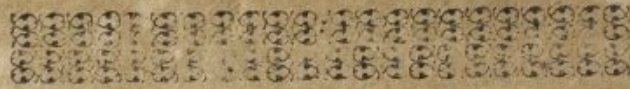
*Quodque
pro.*

*Cur pro-
prietates
occulte re-
bus à Deo
inditæ sunt.*

quod hæc ad materiam pertineant, aliter vel aliter aptandam. Nempe quod elementa pro illorum motu, positione, propinquitate aut distantia qualitates euariant, quas non pauci rerum naturalium proximas effectricesve causas existimant, vel saltem in hoc superioribus ministrare, quod pro eorum mixtura & temperamento formam quandam edant, quæ ad specificam quamplurimum disponat. Vt & id sit evidens, quod superiore capite prætexuimus. Deum ordinem quandam constituisse omnium rerum & à se ad se. Quem Deum credi non ab re potest. supra ea quæ ab universali rerum naturalium confluxu quaque species & quodvis individuum recepit, proprietatem quandam humano captui, non rationi, sed solo experimento peruiam ad hominis usum, liberalissima sua pietate infudisse, atque impartuisse. Vt & utilitatem inde homo capefferet, & tanti, tamque reconditi operis admiratione illectus, ad Dei, & Domini sui omnium creatoris contemplationem amoremque raperetur conuolaretque. Hic namque ordo universi, & hæc rerum proprietatumque admiranda varietas, dum ab intellectu diligentius audiusque introspicitur, illuminatis tandem mentis oculis, principium suum, quod est bonum ipsum, id est, Deum, refert, incomprehensam sublimitatem, ac maiestatem simplicissimam, sapientissimam, potentissimam, benignissimamque virtutem atque bonitatem esse. Sed institutum tandem absoluamus: forsitan enim longius palati discessimus. Itaque tamen Trismegistus ille non absurde videri possit sensisse, quod cælum lapillis vires abditas impertiatur, proxime tamen earum causæ non meminit, quam inter philosophos convenit in materia consistere, & inde suas promere functiones. Qua ratione patet, cælum ipsum materiale ac extensum non esse principem proximamque, vel si mauis, coniunctam causam earum quæ

quæ in Gemmis latent potentiarum. Quamobrem
 quum superius ostenderimus, reconditarum virum
 causas à nulla fieri complexionali qualitate: sed nec
 ab aliquo elemento aut forma elementorum tem-
 periem primarie atq; essentialiter consequente, vo-
 luit Albertus ille Magnus cum numerosa nō medio-
 cris literatura ac iudicii virorum turba, quod species
 seu substantialis Gemmarum forma sit delitescens. *Alberti Magni de proprietate essentialium causarum sensus.*
 atq; immediata. Quanquam nec illi forte negarint
 substantiali illi formæ vim aliquam adiici coelestem,
 quæ vel seipsa, nonnunquam autem Gemmarum
 adiuta temperaturis elementalibus, præcipua illi
 causa suffragetur. His autem non de nihilo subre-
 xendum videtur, quod quæ Gemmæ natura purissi-
 ma nascuntur, & ab omni sorde defecata, nullam ar-
 tis præparationem ambiunt, nisi ut rite corpori ad-
 moueantur, & nihil obfiter. Quæ vero terra aut crassa
 obductæ, preciosum intro condunt thesaurum & gra-
 tam pulchritudinem, mangonum officio abiecta cru-
 sta, & virtutibus & illecebris diffundendis, idoneæ
 redduntur. Neque etiam tibi persuasim velim Gem-
 mas æqualiter suis functionibus corpora quæuis et-
 iam humana efficere. Quandoquidem pro corporum
 cum cælicis orbibus & afflatibus, unde vim lapilli mu-
 tuati sunt non modicam, maiori vel minori consen-
 su, aut eorum corporum conueniente vel aduersante
 temperamento & innata proprietate, effi-
 caciùs aut segnius Gemmas ope-
 rari contingit.

TRIMI LIBRI FINIS.

DE GEMMIS XIII. QVARVM

*Diuus Ioannes in Apocalypsi me-
minit,*

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

IACTIS institui nostri fundamentis, ab ipso secundi huius libri limine prætendendum videtur, quod diuus ille Ioannes Apostolus Apocalypseos, id est, Reuelationis libri capite penultimo, dum ciuitatis sanctæ Hierusalem de cœlo descendens, ac Dei claritate illustris structuram describeret, tredecim Gemmarum non sine magno sacramento [quod ne in aliena messe metamus, in præsentiarum prætermittimus] commemorat. Quas non pigebit, ex ordine eo loci seruato, hic quoque recensere. Neque enim video qua meliori ratione, Dominus omnium Deus nobis demonstrauerit, diuinas quasdam Gemmis inesse naturas & proprietates, quam iis ipsis cœli muros, hoc est, eius virtutes, vel [si mauis] Christi Iesu cum duodecim eius Apostolis, Ecclesiæ videlicet capitis & columnarum amplitudinem, maiestatem, cumulatam denique nobilitatem & inuincibilem virtutem per Gemmas designando. Sunt itaque omnes eæ: Iaspis, Sapphirus, Carchedonius, Smaragdus, Sardonyx, Sardius, Chrysolithus Beryllus, Topazius, Chrysoprasus, Hyacinthus, Amethystus: nouissimas vero fecit Margaritas. De singulis autem his hoc libro primum ex ordine differere consilii est.

De

De Iaspidis speciebus & viribus.

CAP. I.

Iaspidis plura ab autoribus enumerantur castigia. Ea tamen quæ apud Indios, & a Grammaticis, aliis Polygrammos vocata est: quæque virens. Smaragdo qua lantenus similis pellucet: (vt & hinc sola substantia exaltit ab hoc defalcere fere videri possit) supremam obtinuit maiestatem. Ab hac vero diuersa multum Cyria videtur, colore glauco, substantia pingui, Gallis Iaspis alba dicta. Perlica autem similis, Aetizula nominatur, conspicitur. Thermodeontica autem Iaspis, carulearum optima est. Cappadox, ex purpureo caruleum refert in materia opaca, ideoque non fulget. Phrygia ruboris nonnihil admittit. Thracica Indica æmula. Chalcidica turbulenta ac varia multum substantia: omnium minime iucunda. Cunctarum vulgo præstantissima est, quæ purpuræ quippiam completitur. Secundum habet locum, quæ roseum quiddam hæc est. Tertiam obtinet dignitatem, quæ Smaragdum: quartam, quæ Autumnale maritimum serenique cœli imitatur. Est & quædam Iaspiachates, id est Iaspidem & Achæon quoque complexa. vires utrarumque perstringere creditur. Sunt & aliæ (autore Vincentio) peregrinæ Iaspidis species ex Thetel enumeratæ. *Thetel.* Nam inuenitur (ait) in Iaspide scutum habens in collo, & cuspidem in manu, & sub pedibus serpentem, qui habeat contra omnes inimicos virtutem. Item & alius, in quo sit homo habens fasciculum herba in collo cuius virtus sit omnes discernendi morbos ac sanguinem restringendi: quem Galenum in digito gestasse referunt. Deinde & cruce signatum viridem reperire est, ne quis submergatur efficacem. Hactenus ille. Hic itaque fere indigitauimus optimam principemque Iaspidem, *Iaspis quæ optima.* virentem illam & Indam, quæ (quod præ cæteris amuleti esse credatur) Polygrammos nuncupata

*Iaspidis vi-
res.*

existimatur, quæ tamen celeberrima asseritur, si ex viridi purpureum quidnam complexa, alba præcin-
gatur linea. Vncius undecim magnam vidisse Plinius
testatur, indeque arte consculpatam Neronis thora-
catam effigiem. Porro quod ad vires attinet, omnes
pro singulari aduersus perniciosissima quaque vene-
na amuleto toto Oriente deserti, idem Plinius in scri-
ptis relinquit. Verum enimvero eam quæ Gramma-
tias dicitur, alba insignem lineam præferunt, quæ si
geminata candidam efferat crucem à nonnullis fir-
miter prædicatur ferentem adeo contra aqua iniu-
rias adlerere, vt & hunc à submersione vindicare,
Gal. medicinæ vsui illas esse confirmat, quod suo ad-
hæsu stomachum firmit, quem ventriculi os esse i-
dem autor dixit illiusq; rei se periculum fecisse profi-
tetur, totq; videlicet ex Iaspide à collo ita suspensio,
vt stomacho è directo responderet. Affirmatq; sibi
coram exploratum esse sculpturæ expertes nihilomi-
nus prodesse, quam si dracone radiato figurata fuis-
sent: quales Nechepsus rex insculpi instituit, vt idem
Gal. refert. Adde quod Iaspis mulieribus menses co-
hibet drachmæ pondere deuoratus sanguinem sudo-
remq; compescit, hydropem & febres arceat, oculo-
rum aciem suo virore reficit, Venereorum petulan-
tem appetentiam retundit: partum proprietate qua-
dam occultiori moderari creditur. Sunt qui ab ad-
uersis casibus gestantem liberare, phantasma pellere,
conceptioni aduersari, & oculos ab omni sorde pur-
gare Iaspidem dicant.

De Sapphira. C A P. II.

*Sapphiri
differentia
& nomina.*

Syrtites.

I OVI Phœboq; antiquitus sacram sapphirum in
duo partiuntur præcipua discrimina. Sunt namque
quæ Orientales seu Indæ, sunt & quæ Podiæ, à loco
scilicet suæ generat omni appellantur. Inuenio quo-
que ilam & Syrtitem, ab inuentionis loco, vocari.
Quam-

Quamquam non eam putauerim esse, cuius Plinius meminit libro 37. hist. natur. cap. 10. his verbis: *Syr-tia* (inquit) *in littore Syrtium, iam quidem & in Lucania inueniuntur, & melleo colore resurgentes, intus autem stellas continent languidas.* Tametsi namque nomine & originis loco conuenire videantur, color tamen huius syrtis, & melleo croco resurgens, manifestius re clamat, quam ut à quoquam suspicari deceat, hanc syrtem esse sapphirum. Sapphiri namque cœlesti colore conspicui sunt. Porro earum quæ apud Medos reperiuntur, supremam sibi maiestatem vendicant, quæ ferren illi vernique cœli colorem efferentes, caruleæ conspiciuntur & ceu transfusas nubeculas (inmixta etiamnum leui quadam purpura) repræsentant, ut videlicet sulphuris primum accendi colorem referant, aureis insuper punctis colluceant scintillantque, ita tamen ut visus aciem materiei crassitie retundant, ut & ad motarum rerum imaginem speculi instar minime reddant: sunt itaque hæc optima sapphiri. Multæ tamen aliæ visuntur, quæ quo magis ab his vel substantia vel colore desciverint, eo viliores censentur. Inter quas itaquam subcandicantes quasdam nubeculas ostentant, præferuntur, ut ab optimis primum sibi locum occupauerint. Supremam olim sapphirum autoritatem habuisse, ut apud diuos gratiam ipsa perhibet antiquitas. Tam quippe diis, Phœbo maxime, gratiam hanc Gemmam cautantur, ut tum præcipue sua huic sacra placuisse creditum sit, tum inter hæc sapphirum (tanquam videlicet Concordiæ signaculum) etiam si non citra fastum superstitionemque ostentarent. Qua de causa Pontificiis in primis, dein etiam regibus, summis denique viris, præ cæteris dignam, ob propemodum diuinæ illius facultates, philosophi iudicant. Venere. Sapphiri competere affectus creditur, ideoque castis præcipuo viui esse perhibetur: deinde animi in Deum

*Sapphiri
descriptio.*

*Sapphiri
vires.*

*Superstitiose
credita.*

propensionem, deuotionem, pietatem, constantiam, pacis ambitionem, deorum munera opimaq; (quod ad hanc vitam spectat) beneficia inuitare conciliareq; fertur: ut uel hinc ecclesiastici præsulibus omnium maxime dignam rude etiam vulgus profiteatur. Addunt & contra iracundiam, & inuidiam, fraudes & tristitiam pollere. Adeo scilicet contra efficiens animi mores efficax est credita. Verum hæc ad animam pertinent.

Corporis præterea incrementum moliri solidas principesq; fouere & asseruare partes, cordis oculorumq; vires reficere, horum excreſcentia & pultu'as inhibere: ruptas quoq; membranas cogere Galenus & Dioscorides autores sunt. Addunt & adue' suscorptionum ictus & intestinas exulcerationes bibi, uenenis etiam pestiferis resistere, & contra ueneficia omnia, adde etiam & incantamenta præsidio esse, febrientes cordis uenis pulsantibus admota iuuare, sudorem arcere, sanguinem continere carbunculis abscessibusq; calidis, pestiferis præsertim, mirum in modum aduerſari tradunt. Commentitium puto quod à plerisque dicitur Sapphirum Carbunculo extinctis viribus destitui. Sunt & qui falso iactent sensisse Dioscoridem quod Sapphirus araneam in pyxide repositam occidat, si diutius supra animantem pendula amoveatur.

Mitto præterea, quæ de hoc lapillo superstitiosorum Magorum præstigiola vanitas nugatur.

De Carchedonio.

C A P. III.

CArchedonium è Carbunculorum esse generibus Plinius inter Latinos philosophos locupletissimus testatur. Quamquam & hic præmonitū te uelint fere omnia tam Græca quam Latina Apocalypsi exemplaria Calcedonium habere: quum tamen de hoc nomine vocato lapide nihil apud autores clari

co

nos inuenerim: de Charchedonio autem multa. Ut
 & hinc non ab re putem scriptorum incuria utraque
 exemplaria iam olim vitata esse, quo praeferre vi-
 lum est, ne sacri textus veritatem ac dignitatem ne-
 glexisse videremur. Porro Charchedonios putant im-
 ore diuino generari. Luna plena maxime reperitur.
 in Nasamoniis montibus nascitur, deinde & apud
 Thebas in Aegypto: verum quam praedicti obscurio-
 res ac magis fragiles, veneni & morientis carbonis
 haud ablimiles. Neque etiam desunt viri non ince-
 lebres, qui iuxta Basilicam Argentinamque claras mul-
 tum & insignes Germaniae ciuitates quosdam Char-
 chedonios reperiri adstruant. Praeterea autor est Sym-
 phonianus Campegius in Lotharingia quoque Char-
 chedonios oriri mirae magnitudinis, & si ferro percu-
 riantur sonoros, quos & vi praeditos scribit aduersus
 rauedinem: vocemque clarificare; Ego vero ab-
 solutissimo Charchedonio cum Lotharingo collato,
 nunc non putauerim (tanti viri pace dictum sit) esse
 vere Charchedonium. Quandoquidem optimus
 colore conspicitur medio inter Beryllum & Hyacin-
 thum, accedente etiam leuicula quadam & subar-
 gente purpura, ut & proinde facilis sit suspicio con-
 fusae Beryllum cum Hyacintho. Ideoque Carbunculis
 pallidior & subobscurior visitur, quamquam & Sole
 vel igne acrior excitetur. Dicunt etiam Charchedo-
 nios umbra purpureos ostendere, sub dio vere flam-
 meos videri, & soli expositos scintillare. Qui au-
 tem à Lotharingis passim circumferuntur rubri sem-
 per aequaliter conspiciuntur, tantum abest, ut prae-
 dictos gratia & proprietatibus adsequantur. Quamob-
 rem spurium potius Lotharingum Charchedonium
 esse iudicauerim, vel omnino ignobiliorem eius
 quandam speciem. Praeterea commune omnibus
 Charchedoniis inuenio, quod ceram figendam suo
 intra se ita quidem liquefaciant ut eius adhaeren-

*Charchedonij
generatio.*

*Charchedonij
descriptio.*

*Stas & fa-
mina.
Carchedonij
vires.*

tem partem conuellant Carchedonij (vt in omni Gē-
marum genere) Masculi acutus, foemina languidius
fulgent. Scalprura contumaces esse Carchedonios
inuenio. Ceterū facultates eis tribuunt non obscuras
contra Cacodamonas, & aere bilis symptomata, hoc
est tristitiam timoremque. Neque desunt qui victo-
riam ei promittere audeant, qui illum secum gestaue-
rit. Fertur & festucas calefactus trahere. Præcipua au-
tem dignitatis sunt mases qui stellas intus ardentes
ostendant, vel celesti hoc schemate diuinas fere eius
vires attestante.

De Smaragdo. CAP. IV.

*Smaragdi
genesis.*

Arimaspis.

Viridium Gemmarum iucundissima primaque ha-
bita Smaragdus. Nullus namq; color oculis æque
placuit, quod horum acies virore maxime demucea-
tur, vt & ea propter viridaria visus & animi recrean-
dorum gratis petantur. Ideoque fit vt nullis lumina
nostra lapillis quam Smaragdis plus oblectamentum
consequantur. Nihil quippe cum herbis de viriditate
meliori ratione certauerit, quum etiam quarundam
virorem non raro Smaragdus superet. Porro optima
apud Scythas in altissimis montib; ac in metallis au-
reis nascitur, vnde non sine magno discrimine ac ne-
gocio solet adipisci. Gryphis alitibus ferocissimis in il-
lo auro nidificantibus, & illas tutantibus ab Arimaspis
vnico in fronte media oculo insignitis, viris armatis
eo auri & Smaragdorū cupiditate nimia consuetis ac-
cedere. Ceterum quantū reliquas virentes Gemma-
rum viriditatis illecebra reliqui sui generis specie
antecellunt. Secundā vero sibi dignitatem Bactrianā
vendicant. Ab his autem Ægyptiā Quamquam & in
Britannia maiore (quā nunc Angliam vocāt) reperiri
non ignobiles, auctor est Albertus Magnus. Post gene-
rosiss.

ossissimas itaque quæque pro sui puritate & viroris
 constanti pertinacia, superior aut inferior æstimanda
 meritis. Porro præclarissima Smaragdus virenti iu- *Optima pro-*
 vanditate amœnissima prata proxime representat, *batia.*
 blaque præ omnibus aliis intuitum vberum explet,
 & multo labore hebetatam oculorum aciem reficit:
 ut vel hinc apud scalptores maximam inierit gratiam.
 Quin etiam e longinquo sese efferunt Smaragdi, quod
 vicinum circumfusumque aërem suo inficiant tinctu.
 Tamen si vero duodecim eius enumerantur omnia
 artigia, principis tamen & absolutissimæ descriptio-
 nem hic adnotasse sat nobis fuerit; ea siquidem co-
 gnita reliquas pro suis metiri meritis, ac æstimare
 non difficile fuerit. Selectissima itaque Smaragdus
 ea est quæ viridissima, lucidissima ac purissima exi-
 stens, suo quidem virore oculos constantem explet,
 variatæ: ita vicinum aërem proprio tinctu inficiens,
 ut neque soli, neque umbris seu lucernis cedat: quin
 potius perpetuo contumacique virenti fulgore sem-
 per irradiat, sui semper præbet conspectum substan-
 tia pertinaci ac durissima. Porro Smaragdorum quæ
 plana ac leues sunt, speculi speciem referunt, & ima-
 gines rerum admotum supinæ representant. Ideo-
 que inscriptis est: Neronem gladiatorum certamina
 Smaragdo conspexisse. Vires huic adscribunt præ- *Smaragdi*
 stantissimas aduersus venena omnia: vi & hinc octo *vires.*
 granorum hordei pondere in polline deuorata, vene-
 natos à morte vindicare potens iam pridem ex plora-
 ta sit. Affirmant etiam serpentis oculos disfluere si
 optimam Smaragdum diutius intueantur. Comitiali
 præterea morbo vel à collo pendulam vel annulo ge-
 statam, seu amuletum generosum prodesset; Hemitri-
 tæumque sanare confirmant. Iam vero apud omnes
 conuenit lapidem hunc rerum Venerearum impati-
 tem esse. Ut etiam Albertus ille Magnus adseuerare

non dubitatit regi Hungaria cum vxore rem habent Smaragdum quem annulo portabat, in res diuulsum fuisse parteis. Proinde palam esse creditum compendio, ad castitatem non mediocrem hunc lapillum habere proprietatem. Addunt denique & ipsam memoriam fouere, visum recreare, opes augere. Mihi quoque de lapillo hoc supersticiosorum magorum nugacissima impostura mentitur. Porro qui non vsq; adeo vixent, vino & oleo abluti (autore Plinio) emendantur.

De Sardonyche. CAP. V.

*Optima
delineatio.*

Sardonychas olim Romanis in magno fuisse pretio autor est Demonstratus. Porro humerosa specie visuntur: quarum India parens est, celeberrima habentur; post has Arabicis laudem detulerunt, circuli præclaro candore, nec tamen nimis gracili, verum in umbrionibus nitido. Optimæ autem iudicantur, quæ colore constant, veluti carnibus humanis vngue interfuso (qualem audio vulgus incarnatum vocare) utroque nihilo secius colore vitæque pellucido atque languido, seu scilicet quis rubricam visum transmittere intelligat affuso etiamnum colore, vitæque glauco. Itaque Indicæ præstant. Colorum quoque varietate suam ostendant dignitatem, ut vix in alia Gemma depingenda naturæ diuina sagacitas magis reluceat. Ex his namque generosiores, radice tamquam à basi quadam nigricante (quam quis non iniuria, è nigro ad caruleum desciscere crediderit) Onyx, has primum quadantenus repræsentant: hinc imitante Sardium lubrubente zona præcinguntur, à qua deinde linea alba in gyri modum ambiuntur. Tandem vero lata atque diuersa intercapedine in amplietem, nec minus artificiosum ac candidum circulum meant. Postrema omnibus istis zonis, veluti batis quadam alicui subternitur, quæ ut Arabibus niger-

nigerrima est, ita Indis cerea vel cornea conspicitur, quali videlicet in candido pingui unguis humanus transfundi, accedente etiam subobscura quadam nubecula, existimetur. Ideoque nemini mirum esse debeat, si quis Sardonychas ex Sardii. Sarda & Onychis coitu fieri suspicetur, quum Sardonychas palam sit trium illarum Gemmarum referre colores ac substantias. Præstantur quibus candidæ vel purpureæ *Probatio.* congliese ex ordine citra alterius rei intermixtionem recipiunt, & albicantes circuli, immixta leui purpura, cælestis arcus adhelationem quandam referunt. Melleæ vero & faculenæ reiciuntur cum iis etiam, quibus circulus aliquis sese quidem diffundit, non autem recipit. Aduectus venerea pollere, & animi fatum, item nocuos effectus arcere creditur. *Potentia Onychium.*

De Sardio. C A P. VI.

Sardium à Plinio Sardam vocari inuenio; tametsi non desint viri non incelebres, qui ab hac Sardium multum discriminari iudicent quod videlicet hic rubet, illa vero alba videtur. Forſitan vocum vicinitas Plinio imposuit: fuit autem Sardius apud Antiquos non infimi nominis: nunc autem nullus aut minimus eius usus. Porro colore conspicitur rubro, verum *Sardii delineatio.* subobscura, ut si quis imaginetur terram rubricatam pellucere quidem, sed subobscura offundi nubecula. Adeoque is sui generis optimus censetur, & quo latius ab hac perfectione reliqui abibunt, hoc minus nobiles iudicabuntur. Timorem pellere, audaciam *Probatio.* præstare, à beneficiis maleficiisque gestantem adlerere, sanguinem è naribus fluentem compescere, animo lætitiā, ingenio quoque acumen inuitare, perhibetur; præterea retundere iniurias creditur: ut vel hinc Sardonychas innocuas esse confirmant, quod *Virtutes Onychium.* Sardium complectuntur. Sardii item mares acrius ful-

gent, ideoque præstantiores habentur, quod & aliis
tere Gemmis commune est.

De Chrysolitha. C A P. VII.

*Chrysolithi
species &
genesis.*

*Optima de-
scriptio.*

Facultates.

Chrysolithos multiplici discrimine partiuntur, quarum ignobiliiores Arabica dicuntur quod vario colore ac turbulento conspectu sunt. Reperio etiam & Chrysolithos in Germania nasci, in iugis scilicet Myſniacis & locis conterminis, splendore tamen ad candidum languido, quam alia magis fragiles. Selestissimarum India nutrix, quæ quadantenus caruleæ sunt, marinæ aquæ virorem ita præ se ferentes, ut aurum in collatione quadam veluti argenti facie cogant albicare. Porro partibus respirationis adeoque asthmaticis Chrysolithum conferre tradunt. Adversus pusillanimitatem, & contra melancholicos, metus stultitiamq; pro amuleto desert. Dæmonas praus pellere, sapientiam, animi quoque constantiam promovere creditur. Nocturnis item pavoribus, & molestis interforniis adversari crebro sum expertus. Addit & Thetel Iudæus Philosophus, Chrysolithos reperiri insignitas foemina, una manu avem, altera vero piscem continente: mercatoribus utiles quod stultitiam pellant, inuitent autem solertiam, qua illi suis negotiis bene absolvendis maxime egent. Quamquam & id suam abunde redoleat vanitatem.

De Beryllo. C A P. VIII.

*Berylli pro-
batio.*

Beryllorum India parens est, ita ut raro alibi oriantur. Est autem Beryllus una ex virentibus lucidisque Gemmis. Probatissimæ sunt quæ limpidi maris virorem proxime referunt. Ab his Chrysoberylli paulo languidiores, fulgore in aurum vergente, laudantur. Sculpuntur singula forma sexangula, quo color alioqui hebes & languidus angulorum excite-
tur percussu: vix namq; aliter politæ fulgent. Porro
quam-

quamuis decem eius faciant genera, sat tamen nobis esse putamus principem indicasse, vel hoc præsertim nomine, quod hæc cognita, facile cuius fuerit reliquas species ad iam indigetata Berylli faciem metiri. Oculis humentibus, ructibus suspiriis, iecinervis quoque malis illius ex qua dilutum (infusionem nostri Sepiasarii vocant) non mediocriter auxiliatur. Inuenio & hanc Geminam aduersus hostium iniurias, & contra segetiem polleere, ingenio prodesse & coniugatos inuicem conciliare.

De Topazio. CAP. IX.

Quæ de Topazii inuentione varia adferuntur, tamquam à nostro instituto aliena (quod & in singulis fere capitibus obseruare adnuitur) omittimus. Porro Topazium Gemmarum amplius nam tradit Plinius, ut etiam Arfinoæ Philadelphi vxori statuam præbærit quatuor cubitorum in delubro aureo sacram. Duplex eius differentia est, priorem Prasoiden, id est porraceam, alteram autem Chrysopteron: restius autem Chrysopterin hoc est ad filicis herbæ virorem inclinantem nuncupant. Neq; n. à voce Græca *πτερυ*, Latinis alam significante aut pennam, verum à voce *πτερις*, filicem herbam indicante, Chrysopterin deriuari putauerim: est namque filicis viror quam porri dilutior. Ut sit Chrysopteros, vel si mauis Chrysopteris Topazias aureo colore transfusa insuper blanda quadā viriditate ad glaucū accedete. Qualem Topazium mihiestate superiore cōmonstratum fuisse reminiscor, substantia quidem non mediocriter tenui, multū autem pellucida, colore tamē ex flauo in pallidū languido, immixto etiamnum aqueo quodā virore, adeoq; filicis foliorum viriditatem representante. Solæ autem hæ præcellentium Gemmarum limam admittunt vsuq; atteruntur. Topazii laues

Duplex Topazii genus.

Facultates.

non vulgaris profecto: quandoquidem vires ei aduersus sanguinis eruptiones tribuuntur: ideo que vulneri admodum sanguinem è vestigio compescere: iracundiam præterea ac venerea cohibere creditur. Nec desunt qui facto periculo audeant affirmare, quod manus Topazium habens, ab aqua bulliente citra iacturam eripi possit: ut quæ aqua feruorem vsque adeo temperet, ut ab ea omnem bullam mox pellat & calorem nocuum. Mirum vero, quod vires pro Lunæ augmento aut decremento euariet: ut & hinc lunaticos iuuare perhibeatur. Sunt qui hunc lapillum stultitiam pellere, delirium auertere, à momentanea morte ferentem vindicare, & phrenitidi obnoxia amuletum esse prodant.

De Chrysopraso. C A P. X.

Chrysoprasum & Chrysoprasium Plinius scribere videtur: nam lib. 37. cap. 8. Topazii genera discriminatim narraturus in hunc modum scribit: Duo eius genera faciunt. Prasoiden atq; Chrysopteron similem Chrysoprasio. Nec ita multo post subdit: Vilioris turba est Prasus, cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his Chrysoprasius porri succum & ipsa referente, sed hæc paululum declinans à Topazio in aurum. Eiusdem vero lib. cap. 5. Beryllorum discrimina descripturus: Vicinum (inquit) genus huius est pallidius, & à quibusdam proprii generis existimatur vocaturq; Chrysoprasus. Itē & eius libri cap. 11. Colos (inquit) appellauit Chrysolithum aureus. Chrysoprasum herbaceus. Pro tamen vel scriptorum vel typographorum oscitantia Chrysoprasio, pro Chrysopraso, & prasius pro prasus substitutum esse, vel hac ratione, quod utramque asserit porri succum referre, cui Chrysoprafi & prasi voces longe melius respondent: sicuti & ibidem his pro is. & Chrysopterin pro Chry-

Chrysopteron reponendum cenſeo, vt ſcilicet in hunc modum Pliniana lectio caſtigetur. Et duo eius *Emendatur* genera faciunt Praſoidem atq; Chryſopteris ſimilem *Pliniana le-* Chryſopraſo & denum vilioris turbae eſt praſus (niſi *lib. 37.* tamen praſus vocem adiectiuum quoddam eſſe cen- *cap. 8.* ſeas) cuius alterum genus ſanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus diſtinctum eſt candidum. Praefertur hiſ Chryſopraſas porri ſuccum & ipſa referente. Palam enim eſt Plinium eo loci Chryſopraſam tribus Praſi generibus conferre, eundemq; praſtantioſiorem habere velle. Sed haec miſſa.

Chryſopraſus itaq; lapis porri viriditate ad aurum *Deſcriptio.* inclinante conſpicitur: ideoque herbaceum colorem imitatur. Optimus itaq; eſt qui aquae reſ guttis conſpergitur. Mirum quod lumini tam importunum ſcribunt quidam, vt genuinum decorem per ſolas tene- *Virtutes.* bras oſtendet. Viſes ei tribuunt contra ſacram auri ſitum. Cordis viſes reſcicere, & oculorum imbecillitatem finire creditur.

De Amethyſto. C A P. XI.

Praecipua inter violaceas Gemmas Amethyſto laus & autoritas: eius autem plura enumerantur ſaſtigia. Porro Indiae ſupremam ſibi vendicarunt maiestatem: poſt haec vero Arabicae, Armeniaca, Aegyptia & quae in Gallatia reperiuntur. Inſimae omnium quae *Delineatio.* in Thaſo aut Cypro gignuntur. Singulae tamen violas vtrumque referunt, fulgent quoque ſcalpturae vt ſi quae aliae faciles. Abſolutiſſimam purpuram Indiae *Probatio.* repraeſentant: inter quas ea quidem praecellunt, quae veluti ex carbunculo irradiantis in murice roſei cuiuſdam nitoris iucundam anhelationem effundunt. Quarum, quae blando quodam aſpectu tamquam ignitam eiacularantur ſcintillam generoſiſſimae atque eſſicaciſſimae putantur. Neque etiam hic adnotare pigebit, quod accedunt quidem Amethyſti o-

Potentia.

mnēs ad vini ruborem, verum eo non adepto in violaceum finiuntur, ut purpura videlicet fulgor usque adeo igneus non sit: sed ut vini colorem euariet. Quamquam inueniam & Amethystos quosdam ad Hyacinthos deficere, alios vero ad vinum magis: nulla tamen vinosi coloris expertes omnino laudantur. Quæ vero ad crystallum ceu subalbida quadam ac leui purpura detescunt, cunctis ignobiliores habentur. Veneris gemmam coloris luxus & illecebra vocari fecit. Aristoteles author est amethystum vmbilico admotum vini vaporem primum ad se trahere, deinde eum discutere: proindeque à crapula & ebrietate ferentem vindicare: homini præterea contra toxica amuletum esse comperio. Addunt & alii mala illum arcere cogitationes & præcox felixq; ingenium efficere. Ad hæc vigilantem & principibus gratum reddere eum à quo portetur. Sunt qui grandinem auertere & omnia prospera inuitare illum tradant. Mitto hic quæ de hoc lapillo supersticiosi impostores credulis nimium auribus infusurrant, tamquam videlicet Christiano instituto indigna: qualia fere sunt etiam quædam ex iis, quæ partim paulo ante, partim etiam & in aliis huius libri capitibus, è certis tamen autoribus, retulimus, cuius te vel ideo monitum cupimus, ne qua egregio illi censori, aut alii similis faraginis homini calumniandi ansa relicta videatur: quæ ea venia à nobis prodi posse iudicauimus, quæ ab aliis prodita fuisse vidimus, quamquam ea omnino prætergressi simus, quæ præstigiösam illam Magiam plus redolere cernebantur, quam Christianam eruditionem deceret admittere.

De Hyacintho. CAP. XII.

HYacinthus à sui nominis flore nomen habet: eius namque colorem quam proxime repræsentat. Est itaque Hyacinthus colore quidem fuluo,
ab

Amethysto (Plinio teste) differens quod quæ in hoc
 emicat viola, in illo dilutior conspicitur, ut quis sci-
 licet ab Amethysto ad aurum immixta etiam leui
 quadam sed subobscura purpura, desciscere dixerit
 Hyacinthum. Triplicem eius inuenio differentiam; *Generes*
 est enim qui ad rubrum plus inclinat, igniq; purpura-
 scit magis, cui nonnulli primam adiudicant autori-
 tatem. Est & alius, è fuluo croceum representans,
 quique igne obscurior redditur. Tertium è fuluo ad
 cœruleum non ingratam præ se fert anhelationem,
 inde sapphirini nomen habet, cui alii supremam ma-
 iestatem adiudicant, vel hoc nomine quod Hyacin-
 thi, Sapphirique naturas complecti ex vtriusque tin-
 ctura videatur. Hic præ omnibus aliis aëra sentire, *Probatior*
 perhibetur, sereno scilicet calo ceu gratulabundus,
 impensius superbiens, núbilo autem aut omnino ob-
 scuro iniucundior, humiliorq; adparens. Probantur
 qui nec obicuniores nec clariores sunt, quique igni
 admoti vtrumque purpurascunt. Mirum quod tem-
 porum constitutionibus quoque affici videantur, ut
 calo placido pelluceant: ingrato vero tamquam eius
 iniurias ægre ferentes, tristi aspectu compareant, ut
 vel hinc cœlestis illum esse naturæ, non ab re quis af-
 ficeret. Probatissimus quisque frigidissimus ore sen-
 titur, & sculpturæ contumax vix tandem cedit. Porro *Proprietates*
 quod ad facultates spectat, pertinaci frigiditate cor-
 pora densare atque reficere, somnum conciliare, vir-
 tutes (cordis præsertim) tueri, à populatim fauiente
 peste, cum manifesta sua qualitate, tum recondita
 quadam proprietate gestantem adserere, creditur. Id-
 eoque pro amuleto collo suspenditur è regione cor-
 dis, ut cutem contingat. Nec defunt qui Hyacinthum
 confirmant diuitias augere, & animi alacritate
 efficere; præterea & à fulguribus
 portantem defendere.

*Genesis
Margarita-
rum.*

OMnibus certe notiores sunt Margaritæ, quam ut earum delineatione opus esse suspicer. Porro quod ad earum originem attinet, varia est autorum sententia, cuius tamen diuersitatem dissimili earum genesi acceptam tulerim, non autem illorum aut ignauia aut oscitantia; nec enim video cur cuiquam mirum videri debeat, si pro diuersa celi constitutione illarum generatio variet. Quid namque prohibet aliter nasci eas, quæ ab Erythræo mari, quæue a Tapprobane & Troidis, vel etiam ab Arabia petuntur littoribus? secus autem quæ a Paria vicinisque Austrinis vel etiam occiduis Septentrionalibus Oceanis ab edoctis vtriusque solertissima petuntur arte. Po-
inde Plinium rerum naturalium peritissimam nullius insensu aut negligentia insimulandum censeo, quod de Margaritarum natalibus aliter scripserit quam Austrinarum. Occiduarumque nuper inuentarum regionum lustratores literis prodidere, quorum monumenta prætereone prolixior fiam. Sat namque nobis in præsentiarum fuerit apud omnes conuenire, Conchas pro sua ætate ac magnitudine maiores, pro roris vero (appetente genitali tempore) concepti puritate vel obscuritate generosiores vel ignobiliores eniri. Qua ratione vberiore has cum calica natura, quam cum æquorea consensum & cognationem obtinuisse manifestum puto. Flauescere deinde has vel igne, vel omnino senecta atque etiam crassescere, lauoremque sensim deponere omnibus in confesso est. Inuenio præterea & concham prauisâ manu apprehensura, sese continuo comprimere, utpote suas operituram diuitias, gnaram scilicet, quod harum causa imperatur, inimicam quoque manum si forte comprehenderit, amputare iustissima (vel Plinio autore) tamen.

temeritatis, luxus & auaritiæ poena. Est & præterea apud Vogesum in Lotharingia montem annis Margaritarum ferax: verum non vsque adeo splendida sunt. Mirum tamen, quod quæ per genesin gratia in eis desideratur, per columbas refarcitur: quæ scilicet deuoratas puriores tandem eas cum fecibus reddunt restituantque. Præferuntur, quæ candidissima, lucidissima, rotundissima, leuissima, & minimi ponderis sunt, maxime autem si natura perforata sint. Porro præcipua margaritis laus est, quod siccitate innata corporis redundantias absumunt: vt vel hinc vires, spiritus, cor & principes corporis partes recreent. Ideoque contra cardiacos & melancholicos affectus plurimum celebrantur, magnoque vsu commendantur. Adde quod à vulgaribus pestiferisque morbis defendunt, & diarrhœis magnopere conferunt; hac tamen ratione, vt vel in polline vel alio quouis modo insumantur. Oculorum præterea abundantem humorem finire, ideoque & visui prodesse, oculis scilicet quam tenuissimo earum puluere immisso, traduntur. Neque enim solo gestu quippiam illas posse reperio, quam inexplibili humano luxui arridere.

De Carbunculis. CAP. XIV.

Posteaquam de tredecim illis, quarum sacra Apocalypsis meminit, Gemmis, sermoni coronidem imposuimus, pro nostri absolutione instituti, de aliis qui nunc passim in vsu sunt lapillis, operæpretium fuerit differere, à preciosissimisque Carbunculis ordiri. Carbunculos itaque (ab igniti carbonis colore ita vocatos) inter arduos igneasque Gemmas supremam sibi vindicasse maiestatem, apud omnes conuenit. Porro in numerosas diuariantur species: sunt namque qui Garamantici, Indici, Æthiopici, Alabandici nominantur, singuli scilicet à sua genera-

tionis loco. Persuasum autem habeo praesenti huic nostro argumento abunde facturum me satis, si Carbunculorum quatuor genera explicauero. Itaque verissimo generosissimoque, imo & imperatoribus dignissimo proprie vocato Carbunculo, Balagium, Rubinum, ac Granatum Gemmas vulgarissimas annumerabimus: hæc siquidem inter arduos ignem à certissimo Carbunculo propius representant. Porro selectissimorum carbunculorum multiplicem inuenio differentiam. Quidam enim colore vehementer igneo, in modum ardentis prunæ translucent, ita tamen ut extremus earum igniculus in Amethysi violam definere videatur: sed & per tenebras lumen distandunt non iniucundum: sunt & alii qui pinnato fulgore pellucunt. Alii alba præcincti venula, qui coloris præstantia atque illecebra nullis aliis cedant, quibus etiam familiare esse perhibent inter ignitas prunas cœu mortuos languidosque comparere: super effusa autem aqua, carbonibus extinctis, è vestigio priori gratia cœu rediituo colore gloriabundus resplendere: tanto naturæ miraculo, ut hinc Carbunculi genus hoc præcipuum nonnulli reparent. Hunc Carbunculum Apyrotum nūcupari comperio, quod ignem non videatur sentire. Demum & hunc sequitur qui sandastros quibusdam, aliis Garamantites vocatus est. Hic ex India vel Arabia, qua meridiem spectat, petitus superiorum splendore atque igneo colore nobilis, aureas insuper guttas continet, veluti stellantes: intro quidem semper, nunquam tamen in facie conspectas, hoc etiam ordine disseminatas, ut Hyades cum guttarum numero tum serie indicari valeant. Ideoque & hoc Carbunculi genus viri quidam non incelebres, ceteros albis (quod aiunt) equis præire confirmant, quod præ aliis longe vberius caelestes complectatur virtutes, syderumque concepisse similitudinem videatur. Qua de re Chaldaei sa-

crum

Apyrotus.

crum quibusdam æstusatum est. Gemmarum omnium carissima sunt Carbunculi, ut eadem sit earum cum reliquis comparatio, quæ auri ad metalla quævis analogia. Iucundiores tamen existimantur, quæ Amethystizontes dicuntur: quatum scilicet extremus igniculus in violam definit, ac purpuræ quandam effert anhelationem. Porro in omni carbunculorum genere, mares foeminis excitatius fulgent, foeminae autem ceu pinguiore crassius nitent. Quod autem ad vires attinet, Carbunculi singulis quibus Gemmae omnes aliæ prædita sunt virtutibus commendantur, ut vel hinc omnium nobilissimi sint habiti. Soli siquidem eiaculato igne fulgoremve rutilo solem imitari vel hoc schemate palam conspiciuntur. Ut & hinc præ cæteris Phæbo dicari creditum sit, quem cunctis syderibus tamquam regem præesse adstruunt philosophi. Ideoque & solum hunc lapillum suam in reliquos posse figuram imprimere, quum tamen alius nullus in idem præstando sit, Aristoteles autor est.

Carbunculi vires.

Cæterum Carbunculis proximam sibi gratiam dignitatemque Balagius coloris iucunditate & illecebra fecit: Lapidem quidem colore rubro & prælucido, sed qui superaffuso sublanguido quodam fulgore carmesinum vulgo dictum colorem quadantenus referat. Sequitur deinde Rubinus lapis ita vocatus, laudatus maxime si per tenebras in speciem blandæ cuiusdam scintillæ micare videatur & simplicissima consistat substantia. Illis denique Granati succedunt longe obscuriore ac minus grato colore, tamquam videlicet opaca quadam ymbra vel nubecula Rubinum offundi iudices. Lapis certe non parus, proinde & hoc æui in minimo precio habitus. Porro hatum Gemmarum ut quæque magis minusve ad verum Carbunculum accedit, ita commendatior aut ignobilior, & clarioribus aut

Balagii delineatio.

Rubini descriptio.

Granati delineatio.

Probatio.

Balagii vi-
*res.**Rubini vis.**Granati vis.*

obscurioribus proprietatibus donata censetur. Balagio itaque similes ac Carbunculo facultates, sed imbecilliores tribuunt. Rubinum aduersus pestilentem aerem pro insigni amuleto portant, & contra terrentia somnia. Granatum præterea melancholiæ aduersari & cor reficere credunt. Adulterantur autem omnino vitio rubore infecto: sed & elanguidos foliis bis æque; quibusdam rubicundissimis substratis excitatiōes reddunt, ut non sit facile a spuris veras discernere. Sculpturæ verissimæ contumaces sunt; adulterata cote deprehenduntur; quod fragiliore ac molliore fiat compareantq; materia, sed & centrifuga scobe dinoscuntur, nonnunquam etiam pustulis argenteis intus nitentibus.

De Adamanto. CAP. XV.

Adamantis
descriptio &
genera.

Maximam in rebus humanis sibi gloriam asciuit Adamas, multo quidem æuo solis regibus, & iis paucis agnitus. Nunc autem tam creber, ut omnibus pene in deliciis sit & luxu. Est autem generosissimus Adamas colore ferro candenti haud abhincilis. Fatiscit hircino sanguine, maxime si aliquot ante dies hircus petrolæino, silere montano & vino sit educatus: plumbo item dissolui reperio.

Probatio.

Porro in sex Adamantem partiuntur genera. Indicus non in auro nascitur, sed quadam cum Crystallo cognatione, candore placido translucet. Huic proximus est Arabicus, minori tantum, nec alibi quam in sincerissimo auro generatus. Incudibus & ferreis malleis vterque deprehenditur: ita namque iis vterque resistit, ut indomitus citra omnem iacturam à ferro & incude sese explicet. Quin imo pusilla tametsi mole; ignibus etiam validissimis iniectus medius pertinax atque illaesus ita permanet, ut nullam prorsus ignis actiōem admittit (etiam si multos dies ibi perleuescet palam ostendat, unde & in omni tam antiquis

tiquis vocari Gemmam inuenire est. Est & alius A-
 damas Cenchros nominatus milio magnitudine
 respondens. Alius deinde Macedonicus cucumeris
 seimen aquas. Hunc sequitur Cyprius in sulphu-
 reum desciscens, qui licet a prioribus fulgoris la-
 gure deficiat, prætuleri tamen in medicina usus est Pli-
 nio. Postremus vero Siderites ferreo fulget nitor:
 Hunc ab antiqua petrum minera passim dici audio,
 atque ideo ab inerti vulgo reliquis præferri. Sic vul-
 gus ignaum suo ducitur sensu, ut crebro vtilissima
 quæque pro optimis reponat. Hic namque siderites
 scilicet cedit & malleis, adeo videlicet ab adamantis
 natura palam degenerans, ut vel hinc solam apud e-
 os nominis gratiam usurpasse credatur, qui rebus ex-
 ternis contenti ad omnem veritatem oscitare con-
 suevere. Neque pigebit etiã secundo recensere, non
 sine magno naturæ miraculo fieri, ut vis illa Ada-
 mantis indomita, qua scilicet suarum partium inte-
 gram contra ferri ignisque iniurias connexionem
 pertinacè terruetur, ab hirci sanguine calido quidem
 & recenti ita afficiatur, ut tandem conuiueat & arte-
 ri patiat. Indeque seposito omni superbo, quo an-
 tea gloriabatur, saltu, malleis & incudibus cedat, ut
 se in minimas etiam partes frangi, mangonum
 vsui, permarat, qui iis postea fragmentis nullam
 duritiem non superant. Porro maxima Adamantis
 quantitas auellanae nucis magnitudinem & formam
 aquare perhibetur. Generosissimus itaque & sele-
 ctissimus iudicabitur Adamas, qui iam narrata de-
 scriptaque inuisita natura præditus, crystallo paulo
 obscurior, ferrum candens nitore refert, caruleo-
 que quodam interfuso splendore, ita quidem reful-
 get, ut flammeum solaremque quendam radium
 transmittere videatur; quasi scilicet vario translu-
 centique suo fulgore quandam celestis arcus anhe-
 lationem repræsentet. Porro vires Adamanti fere

*Mira Ada-
 mantis ad
 hirci san-
 guinis vim
 diffensio.*

Probatio.

*Proprieta-
 tes.*

P

diuinas tribuunt Philosophi, efficaciores tamen in auro, quamquam quibuldam placere inueniam ferream quandam tenuissimam bracteam subterni debere. Contra venena & incantamenta amuletum esse praesentaneum testantur, qui Adamantem praesente toxico madere confirmant. Ideoque pestiferis causis resistere creditur, negantque ferentem fascinari posse, adeo scilicet cacodemonibus inuisus esse perhibetur. Insaniam, metus quoque vanos, ac terrentia inter somnia arcere fertur. Gemma reconciliationis pradicatur, quod hostilem demulceat furorem, & viri cum vxore necessitatem foueat. Ab incubis & succubis eum adferunt, qui adamantem portat. Vanum omnino & praestigii quandam praeseferens imaginem eorum nugamentum puto, qui adamantem dicunt vxoris incitiae ac dormientis capiti suppositum statim prodere sit pudica, necne. Vel hac ratione quod ipsa a mariti consortio, quasi fugibunda statim excidat, si quidem fidelitoto iniuriam impudica fecerit: Adamante scilicet marito castoq; toto indignam mulerculam hoc schemate palam ostendente. Huic lapillo natura rerum omnium patens tale cum Magnete dissidium ingenuit, ut illo praesente omnem vim trastrictam a Magnete direpta plane conspicias. Quin magis tractum ab hoc ferrum feroci quadam vi ab admoto Adamante reuelli cernere est. Ut & hinc multis visum esse suspicer Adamantem aliis Gemmis iunctum ipsarum ad se virtutum omnem trahere, quod non crediderim. Ceterum num reconditas illas vereque admirandas proprietates ad daemonum imposturas demandabimus, quod earum causam naturalem nemo (ut puto) adferat exactam, ut censori nostro ac similib. viris parum circumspectis, nihilq; suae ignorantiae concedere volentibus forsitan videtur? abhi non ab hoc tantum uno, sed & a quouis alio vere docto & pie Christiano.

Quia-

Dissidium.

Quinimo eapropter in Dei & Domini nostri omnium creatoris propensio rem admirationem feramur, e-
tisque magnificentiam ardentiori studio ac necessi-
tudine efferamus.

De Achate. C A P. XVI.

Maximam tempus auctoritatem ademit Achatae,
non quod viribus minus quam antiquitus pol-
eat, sed quod copiosior sit: qua enim occasione solet
in rebus humanis elationem factumque raritas adfer-
re: eadem etiam multitudo, & crebrior familiari-
as conuentum parere consuevit. Plinius auctor
est Pyrrhum Epirotarum regem Achaten habuisse,
quem Musis cum Apollinae citharam manu tenen-
tis insignem: nulla arte, sed sola naturae solertia ac-
tute, sponte maculis ita discurrentibus, ut Musis
quoque singulis sua redderentur insignia.

Porro tam est vulgaris Achates ut delineationem
ius & genera scribere omnino superuacaneum ar-
bitrer. Probatissima vero sunt perspicua, quæque
conina pelli similes sunt, vel etiam nigrae albis in-
terfectæ lineis. Mercurio sacram Achaten rudis ni-
firum antiquitas credidit, eamque præsertim, quæ
pud Indos nata est, ubi vario colore, guttis etiam
liceniceis conspersa visitur. Caterum omnem A-
chaten venenis pestiferis, araneorum atque scorpio-
um ictibus aduersati, prudentiam ac facundiam
tristare ab aduersa fortuna tutari, visum fouere,
or recreare, sitim ore contentam arcere adstruunt.
ec desunt qui tum maxime efficacem scribunt, cum
tis leoninis inuoluta defertur, quod quam à vani-
te quoque ab sit, iudex esto.

Probatiss.

Virtutes.

*Genesis &
delineatio.*

Probatio

Virtutes

Alectorius lapis in ventriculo capi reperitur, obsecuri crytalli similis & colore & substantia, nil quod paulo crassior apparet, non excedens fabæ magnitudinem. Probat, quæ intus velut stagnans in ingesti cibi micam, modicam nec usque adeo obsecram ostentat. Sunt quoque qui audeant affirmare caponem, in quo Alectorius sit absolutus, bere numquam, ideoque strenuis militibus ex usu esse creditur. Proinde Milonem Crotonensem eum Gemma in ore contentæ præsidio, nullo umquam certamine superatum prædicant. Porro Alector vires tribuunt non incedebres contra pericula quavis. Præterea Venerem cedere, homini constantiam mulieribus virorum gratiam conciliare, ferenti quæ faciundiam præstare, potens creditur. Sed & timor cordis ætium arcere ore inclusa experimen non raro constat.

De Torcoide. CAP. XVIII.

*Genera &
delineatio.*

Torcoiden tam in magno pretio esse fere apud omnes conspicuum est, ut multi suo tunc demum luxui aliqua ex parte satisfactum putent, cum præcoram quandam nacti fuerint.

Duo itaque sunt eius fastigia, à suæ scilicet propagationis loco nuncupata. Inferior siquidem Hispanica: altera Indica seu Orientalis nuncupatur. Utque tamen consimili, crassa & minime perspicua substantia. Porro Hispanica colore utcumque viride, subobscurum adeoque ingrato conspicitur: iderespuitur ceu vilissima. Indica autem ex herbaceo quodam lactescente nitore gratiam inito vulgarem. Colorem igitur præbet ceu in exarule ex viridi, lacteum quiddam perfusum imagine. Raro citra rimam venulamve reperta. Probatum

ta

omen est, quæ simplicissima, & persimili substantia. *Probatio.*
 purissimoque & citra omnem labem colore suam
 commendat iucunditatem. Mirum quod de diuinis
 virtutibus causantur. Noui reuera virum quen-
 dam insulanum, mihi quidem multa necessitudine
 coniunctum, qui dum viue et Torcoiden indelicis
 habebat, annuloque aureo perpetuo gestabat. Is
 cum forte, ex sua aegritudine in fata concederet,
 eandem quoque relinuerat. Tumque natura quo-
 dam veluti miraculo contigit, vt Torcois illa, quæ
 superuixit etiamnum suo domino cum numerosis
 sui generis myriadibus de pulcritudine ac integra
 puritate certare potuisset, tamquam heri sui necem
 augens, longe tum obscurior adpareret, adeoque con-
 tinuo rimam per medium porraceam efferebat, vt &
 tunc tum maximam suæ maiestatis partem depolui-
 se videretur. Proinde de ea mihi aliquando compa-
 randa auiditatem abegi. Ego namque cum ob
 periuundas lapilli illecebras, tum ob ingentes vi-
 ces, quibus idem vir, facto periculo Gemmam eam
 polletere constanter asseuerare solebat: eam si quando
 videret, quauis etiam ratione comparare conlittue-
 ram. Sed enim meus me fefellerit error, nam dum
 in auctione veni expositam eandem illam litura
 & vitis confecta contemno, hanc alter cuius vili
 coemptam è vestigio mihi ostendit. At cum illam
 ego pristina, seu postliminio rediuiua sinceritate &
 maiestate (renouato domino) perspicio, occæpi me-
 cum vehementer mirari, inopinatum naturæ ac ad-
 miratione dignissimum portentum, deinde & à re-
 nata, meam damnare infelicitatem. Vel hoc euentu
 coram edoctus diuina quadam lapillum illum fa-
 cultate donatum esse. Porro ostendendis prodigiis *Vires.*
 illustris plurimum est Torcois, vt & vix credibili vir-
 tute ferentem ab imminente periculo (tamquam vi-
 delicet innato contra aduersa quæq; quodam annu-

Iero medicamentoq; fortiter vindicare celebretur.
Adde quod cor & oculos recreare, & hilaritatem
prosperitatemque adsciscere creditur.

De Corallio.

C A P. XIX.

Genesis.

Corallium & Lithodendrum appellari inuenio,
quod arboreus lapis appareat. In mari mollius
primum crescit, inde vero duratur. Cumque sub a-
qua quidem vireat, statim atque hanc superauit, ru-
bescit. Adstruat candidas illud intra aquam pro-
ferre baccas, quæ extra eam in sanguineas degene-
rent: easque & forma & magnitudine ad hæc, & co-
lore cornu satiuæ representare. Mirum quod tactum
lapidescit si viuit, proinde restibus primum reuellit,
aut ferramento acri præcidunt: qua de re Corallium
Theophrastus, à radendo, Græcæ voci alludens, illud
appellauit. Porro arboreum esse Corallium, vel i-
psum rami palam ostenderunt. Diuersam præterea
à ferro ignito naturam Corallium exhibet: illud

Probatio.

namq; ut aqua ita & hoc molliore aere ilico duratur.
Commendatissimum est quod rubicundissimum vel
albissimum, æquabili usquequaque concremento,
forma fruticis, ac terenti facile cedens. Quod autem
in lapidis exactam duritiem coit, scrupulosum, ina-
ne, lacunosumque est, damnatur. In magna antiqui-
tus, apud Indos præsertim, fuisse auctoritate Coral-
lium in literis comperio. Hi namque pro eo suos o-
lim consueuisse Vniones permutare traduntur. Nunc
autem quod crebrius est, in magno adeo non est pre-
tio. Dæmonas infensos arcere perhibetur. Ut &
hinc suspicandum sit prudentem vetustatem, Coral-
lio per diuersas formas (non sine licet fastu quodam
aut illecebra nunc vsurpetur) effigjato, & ex ordine
inflato, preces Marianas docuisse numerare. Ma-
gnus illius in medicina vsus percubuit. Quando-
quidem

Vires.

ridem refrigerat siccaturque mediocriter: Ideoque
 sanguinis reiectionibus & eruptionibus prodest.
 Ibum vero corallium à collo suspensum, ut sto-
 machum vel pectus contingat, è naribus consuetum
 vere sanguinem raro compescuisse vidimus. Cor-
 riteria & ventriculorum, vel ingestum, vel extra, ut
 illud admodum, roborat. Sarculos eius pro a-
 culeis infantulorum collis appendunt: fulmini-
 bus & marinis æstibus tempestatibusque resistere æ-
 stimatur. Proinde Ioui Phœboque sacrum putatum
 est. Religiosum præterea gestamen esse amolien-
 sis periculis comperio, ut decore ac religione gau-
 deat. Ad hæc & contra vesicæ tormina & calculi
 mala, in puluerem istos sarculos, & ex aqua potos
 auxiliari fertur: item & lienem absumi, si id medi-
 camentum sapius potetur. Oculis deinde prodesse,
 cerum eam explere, cicatrices tenuare, denique &
 cerulos ex vino potos vel ex aqua (si febris urgeat)
 innum conciliare Plinius auctor est. Nec desunt,
 si affirmant illius pollinem erosos dentibus infar-
 tum, ægeos dentes radicibus eruere, demum & gin-
 gas firmare. Commentitium omnino puto quod
 oralli puluere fruges euadant vberiores. Quan-
 tum & Corall puluerem inueniam amaras aquas
 ulces efficere.

De Corneolo. C A P. XX.

Corneolus Gemma est vulgaris minii colore, sub-
 languido tamen, seu videlicet in humanam car-
 nem perspicuitas perfusa sit. Rheno frequentissima
 est. Probatur quæ putissima iuxta ac nitidissima
 consistit substantia, colore carneo translucido San-
 guinem propalam cohibet, liuentes dentes suo pol-
 line emendat omnem ab eis detergens sordem. Ira-
 undum animum placare creditur.

*De Cyaneo Græcis, Cæruleo Latinis, vulgaribus autem
Lazuli vocato lapide.*

C A P. XXI.

Magnam profectò auctoribus peperit obscuritatem, legentibus vero perplexionem, carulæ seu cyanei nominis diuersa significatio: aliis scilicet sub hac voce cæruleum arenam cum cyanea Gemma confundentibus: aliis autem solam eadem dictione metallicam arenam complectentibus. Plinius namque naturæ historię lib. 33. capite ultimo ita infit: *Cæruleum arena est, huius tria genera fuisse antiquitus: Ægyptium, quod maxime probatur: Scythicum hoc diluitur facile, cumque teritur in quatuor colores mutatur, candidiorem, nigriorem, crassiorem, tenuioremve. Præfertur huic etiamnum Cyprium. Accessit his Tureolanum & Hispaniense, arena ibi confici cæpta.* Dioscorides item lib. 5. cap. 97. sic habet ad verbum; *Cærulei origo ex arariis metallis est. In Cypro copiosius ex arena litorali secundum quosdam sub canatos spectus maris inuenitur quod & magis probatur.* Galenus vero Simplicium pharmacorum libro nono, inter metalla Cæruleum reponit. Deinde Paulus Agineta de Cæruleo Dioscoridis sententiam pene ad verbum refert: quam etiam Plinius, eo quo diximus capite, imitatus palam ostendit non de Gemma sermonem se facere, sed de metallico Cæruleo: quod ærofa quadam substantia, non tamen lapidea, consistere ad oculum videre est: ut vel hinc in confesso esse debeat, iis locis auctores illos, Dioscoridem, Galenum, Paulumque (dico) non de Cæruleo lapide, Cyaneaue Gemma dissertuisse, verum de metallico illo Cæruleo quo ad generosas imagines pictores vti consuevere. Galli azurum vocant. Sed enim Plinius idem ille libr. 37. quem Gemmis dicaui ita habet: *Redderetur & per se Cyanos accommodato paulo ante lapidis nomine colore cæruleo. Optima Scythica, dein Cypria, postre-*

postremo *Aegyptia*. Adulteratur tinctura, idque in gloria regu *Aegypti* ascribitur, qui primus eam tinxit. Dicitur autem haec in mares feminasque. Inest aliquando & aureus pulvis non qualis in *apphirinis*: *Sapphirus* enim & aureus & punctis collucet, caerulea & *Sapphiri* raroque cum purpura. Optima apud *Medos*, nusquam tamen pellucida. Quibus verbis statim ab ipso lumine videtur *Plinius* utrumque confundere, Caeruleum scilicet metallicum Gemma caerulea. Primum quidem vel hoc maxime, quod *Scythica*, *Cypria* & *Aegyptia* rationem habuerit, quemadmodum etiam superiore lib. 33. de arenoso Cyaneo singulariter agens Cyanei *Aegyptii*, *Scythici* & *Cyprii* meminit. Hinc reuera non mediocrem hoc loco video imposuisse difficultatem viris etiam doctissimis. aliis videlicet de virisque confuse *Plinium* intelligentibus, aliis de solo arenoso caeruleo hos torquentibus sermones, auctorem insimulantibus damnantibusque tamquam hanc inter Gemmas arenam male collocarit. Inter quos *Hermolaus* ille *Barbarus*, vir alioqui peritissimus, ac de re medica & *Plinio* optime meritis (pace tanti viri, pro veritate tamen dixerim) nescio qua iudicii adumbratione percussus, non vereatur *Plinium* negligentiae calumniari. Mihi vero (absit omnis arrogantia) *Pliniana* lectio rectius conu'rtiturque hoc loco, id est lib. 37. cap. 9, castiganda videtur, & in hunc modum suo auctori reponenda: Reddetur & per se Cyanos nomine, accominodato paulo ante laspidi colore caeruleo. Ut his scilicet verbis & laspidis & Cyaneae Gemmae substantias convenire quidem, sed colore alterum ab altero discriminari declaret ostendatque, ut & quis ex laspide Cyaneum lapillum ementiri posse intelligat si illi colorem caeruleum addat. Cui & id optime adstipulatur, quod mox subnexuit. Adulteratur (inquit) maxime tinctura. Quod demum hoc loci *Plinius* non de caerulea arena differat mani-

*Castigatur
Pliniana le-
ctio lib. 37.
cap. 9.*

festant hæc eius subiecta verba: Inest aliquando & aureus pulvis cum iis quæ sequuntur, quæque supra retulimus. Nam & ea non arofa illi arenæ, sed Cyanea (vulgato nomine Lazuli vocatâ) Gemma ita ad amissim consentanea esse constat, ut nemini dubium (meo tamen iudicio) esse debeat Plinium hoc loci de sola Cyanea gemma agere: neque etiam facile credendum fuerit tam celebrem auctorem ac rerum naturalium tam indefessam acrem ac peritum indagatorem scriptoremque, vulgatissimam hæc gemmam latuisse. Neque etiam vel leuiter suspicandum puto, quod agnita nusquam meminerit, quum præsertim diligentissimum sese naturæ mirabilium per scrutatorem præconem, promulgato: emque semper exhibuerit. Sed neque huic nostræ opinioni refragatur, quod iam citatis locis Aegyptii, Scythici, Cypriique Carulei meminerit. Quid namque impedit utramque, caruleam arenam dico ac Gemmam Cyaneam tribus iam indigetatis locis oriri? Sed enim libri 33. cap. ultimo ad Aegyptium maxime probari scribit, secundo loco Cyprium, nouissimo vero Scythicum reponit: quibus accessisse adnotauit & Puteolanum & Hispaniense. Vbi vero de Cyanica gemma (quæ ei Cyanos per se vocatur) hoc est libri 37. cap. 9. scribit, omnibus Scythicam præferri dicit. Dein Cypriam commendat, nouissimam autem Aegyptiam æstimat. Ecce quam hic ultimam facit, illic primam effert: ut & hinc non de iisdem Plinium diuersis his locis scribentem intelligere debeas. Quinimo Sapphirum hunc capite cum Cyaneo lapillo postea complexus, ita infit: Caruleæ & Sapphiri raro (ubi etiam coniunctionem, quæ semouendam puto) cum purpura, &c. His ego certe rationibus eo sum adductus, ut Plinium illis locis non de arena Cyanea aut Gemma tantum, sed libro trigesimo tertio de Azenoso Caruleo, libro autem trigesimo septimo de Cya-

Cyanea Gemma capiendum existimem. Quis enim (obsecro) tam inerti, aut in Plinium alioqui grauisimum auctorem tam infenso ingenio fuerit, ut ea, quæ Cyanea Gemma (emendata licet lectione) Plinius propalam tribuit arenosæ illi arenæ quadrate inaudiat: quam nemo lapideæ substantia vel puluere aureo gloriari recte quidem dixerit? Potius itaque Lazuli vulgo nuncupa & Gemmæ consentiæ hæc profecto videbuntur: cum ea substantia sit lapideæ, Iaspidi scilicet germanæ, aureumque puluerem coram ostendet. Quæ de re subinde vehementer mirari subit, hoc loco Plinii sensum tot tamque celeberrimos auctores Pliniana lectionis etiam studiosissimos hætenus (quod legerim) ita fugisse, ut vtrumque confuderint, magno humanæ conditionis detrimento: dum nempe apud omnes fere seplasiarios harena pro Gemma in medicandis corporibus quam ineptissime usurpatur. Sed hæc quorsum, eo nempe ut melioris doctrinæ gratia omnem de medio tollerem simplificationem, & aliquam Pliniano sensui adferremus restitueremusve lucem. Est itaque Cyanos Caruleæ Gemma lapillus substantia quidem Iaspidi haud ab similis, colore Caruleo. Probatur aureo puluere conspersa. Vnde & stellarum lapidem dici inuenio, quod stellis similiter lumini expositus aureo puluere scintillet. Praefertur quæ Caruleum sui neminis præstantissimum (quem nostri Azurum vocant) colorem assequitur, consimili vnde quaque substantia & concremento. Lapis est sculptura non usque adeo contumax. Vidi ego ex eo cantharidem tam affabre tamque graphice confatam, ut eminus veram iudicaret: puluere nimirum aureo tam apposite, quod in animante fuluum natura fecit, imitante, ut eum lapillum ad id munus procreatum quinis sanæ mentis non immerito iudicasset.

*Descriptio.
Totemina.*

Porro quod ad vires attinet. Aduersus melancholicos affectus eius polien toties ablutus, dum eius dilutum per grinum nulum præseferat saporem efficacissime ingeri, literis & experientia confirmatur. Melancholicum enim humorem per inferna deponit, non lotus vero, cum infernis superiora, non citra magnum laborem, commouet. Nec desunt qui pueris à collo gestatum nocturnos arcere pauores testentur. Oculorum aciem reficit aq̃ demulcet. Collo appensus pragnantes ab abortu adterere perhibetur. Volunt autem appetente partu semoueri.

De Chelidonio. CA. XXII.

*Generatio-
nis locus.*

Chelidonium vel Chelidonia (viroque enim genere dicitur) lapillus est parvus, perspicuus minime: è iuencularum hirundinum ventre exfectus. Mense Augusto Luna crescente, reperiuntur optimi, magnaue ex parte bini, aliquando autem singuli, in earum scilicet ventriculis aut i. culculis. Dicuntur namq; (auctore Plinio) matres exclusis pullis hunc dare lapillum deuorandum. Inuenio & hic quoque solertissimę naturę non suppressendum miraculum; nempe quod illarum pulli per coniuncta rostra in sese reconditas has gemmas prodant. Dicunt e iam & has debere erui priusquam primigenius pullus terram contingat. Quamquam ne hoc quidem sua vanitate carere putem. Hanc bifariam discriminari tradit Plinius: aut enim est ruffa, aut nigra, vel potius ex pullo nigricans, hirundinum vel paxonum colore. minimeque pellucet, sed aspectu ingrata visitur; sunt & earum aliquę, parte quidem vna nigricantes, altera vero purpurascētes, nigris intercurrentibus maculis. Probatissimas esse comperio, quę substantia purissima ac simplicissima, & aureis guttis insigniuntur. Porro singulę tametii iucundę sunt & pusillę

Differentia.

Probatio.

Vires.

pusillæ magnis tamen virtutibus præditæ adstruuntur, ut & de ipsis recte id occini possit;

Regnat in exiguo præcellens corpore virtus.

Ruffam liquidem sub ala sinistra gestatum lunaticos, hoc est, comitiales, insanos, & languidos sanare perhibent. Præterea & facundiam, & apud homines gratiam, promovere confirmant. Nigricantem vero similiter portatam testantur reges & principes conciliare, & cœpta negotia pro animi sententia absolovere, omniumque gratiam inuitare. Eius vero ex aqua dilutum, oculorum aciem reficere dicunt. Neque superstitione vacare putem, quod ruffam in panno lino mundo, nigram autem in croceo tantum inuolutas suis præstare potestatibus augeantur, cui & id accedit quod parentibus præsentibus erutis vires effluant.

Hic magna mihi profecto incessit admiratio de viri cuiusdam de literis alioqui bene meriti, non leui oscitantia, qui in scholiis suis in Marbodeum ubi agit de Chelidonia auctorem citaturus, quo Chelidonium Gemmam oculis ostendere proficeret; Plinium adduxit libri 8. cap. 27. & libri 25. cap. 8. & 12. quibus in locis non de Gemma, sed de eius nominis herba palam est Plinium disseruisse; Siquidem, ut rem per capita ex ordine recenseamus, ita habet dicti iam capitis 27. titulus: Quæ animantia quas herbas ostenderint cerui, lacerti, &c. Demum in contextu de Chelidonia agens ita insit: *Chelidonium vsui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis illa medentes.* Deinde libro vigesimoquinto, ubi constat Plinium de herbarum viribus disceptationem ex professo instituisse, capite octauo sic habet: *Animalia quoque inuenere herbas, in primis chelidonium: hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituant visum, ut quidam volunt eruti etiam oculis.* Capite denique eiusdem libri duodecimo, posteaquam Centaurium

*Contra
Amstelro-
damum.*

utramque maiorem scilicet & minorem oculos iuvare tradidit, ita subnectit: *nam Chelidonia supradictis omnibus uere prodest.* Ex quibus luce meridiana clarius esse constat Plinii locos hos ab Amstelrodamo nostro citatos non posse ad Chelidonium Gémmanum torqueri, verum de similis nomenclaturæ herbarum debere intelligi. Quæ ideo annotavimus, ne quis eius auctoritate falsus, in similem errorem impingat.

De Actite. CAP. XXIII.

*Genera.
Probatio.*

Delineatio.

Virtutes.

AETITÆ quatuor genera refert Plinius, vulgato tamen nomine singuli, Aquilæ lapides vocantur. Vidi ego cinereo colore Actiten, alterum albo, tertium pullo: Sonitu dignoscuntur, si quatiantur: tum enim in sese conceptum lapillū manifeste produnt. Lapis est cortice duro, scabro & minime laxi. Sunt qui aquilam in nido marem & foeminam habere adstruunt, negantque illam sine eis ova parere: ideoque solis iis, quæ e nidis eius alitis erutæ fuerint vim medicam concedunt. Nihil igne hic lapis deperdere creditur. Porro Actites gravidis, quæ ob uteri imbecillitatem foetum ægre continent, brachio sinistro alligatur magno earum usus, parturientibus autem brachio admoueri debet: foeminibus item alligata citra dolorem (notatu dignum) foetum dicitur extrahere. Nec desunt, qui hanc velint statim à partu auferri, ne uterus sequax partum vitiet. Mirum quod furem prodere fertur, si quis in pane conditum offerat: neque enim mansum, vel etiam cum ea decoctum quicquam, furem deuorare posse confirmant. Tutum & cerato exceptum comitiales strenue iuvare comperio. Mirro quæ de hoc lapide præstigiis illi ac toto cœlo aberrantes magi nugantur: neque enim vxorum furta deprehendere, vel futura prælagito hunc citra incantamenta posse crediderim.

Quo

Quo ego quæ de furis proditione prænotavi, referrem, si non auctorum ridicula, & non digna fide gravitas & fides reclamaret.

De Magnete. CAP. XXIV.

Natura, ut saxis vocem homini obloquentem, immo & Echo resonantem dedisse videri potest: ita & Magneti sensum manuq; tribuisse quodammodo non inepte existimetur. Ferri namq; indomita propemodum pugnacillimaq; natura trahenti illi extemplo cedit, utque propius accedit ab eo continetur & quodam veluti complexu cohaeret. Sunt qui ab inuentore, ita vocato in India pastore, nomenclaturæ illius rationem adferant: quibusdam autem Siderites, aliis Herculeus nominatur. Hic tamen si in Ida primum reperi tus sit, passim tamen apud Hispanos & in aliis quoque locis nascitur. Qui vero à Troade petitur, qui & albus pumici haud absimilis comparatur, foemineus est, & non usque adeo efficacis potentia, ideoque respuitur. Aethiopicis laus & præcipua commendatio, iis præsertim, qui ad caruleum magis inclinant, quales maxime in Aethiopia Zimiri regione arenosa reperiri inuenio. Aethiopici argumentum est, quod Magnetem quoque alium trahit. In metallis ferreis oritur. Hunc Germani atq; Itali habent, ferrugineo tamen seu pullo magis colore: qui qua parte caruleum propinquius refert, acius trahit. Auctor est tamen Diogenianus probatissimum Magnetem argenti adeo similem esse, ut incautos facile fallat, quæ & ad maleficia præstantiorem esse testatur. Porro omnibus præfertur, qui maxime trahit, & qui usus Hamatiten fere repræsentat. Quod autem ad vires attinet; Potus triobolorum pondere ex succo feniculi hydropicis aquam detrahit: ferro ite intoxicato vulneratis præsentis remedio subuenit, oculorum medicamentis imponitur, præterea &

Nominat.

Genesis.

Probatiss.

Virtutes.

ad epiphoras: adulta vero crematus tritusque factus
 nat. Comimentum puto, quod de Magnete quidam
 nugantur: Nempe quod in somnis ignorantis
 feminae capiti subditus, adulteram lecto deturbat
 fidelem vero probamque uxorem ad maritum ple-
 xus, etiam dormientem proleat. Vanum in super-
 nec est re publica esse iudicio, quod quidam Magnete-
 tem furibus suo fumo atque nidore usus esse nar-
 rant, quasi scilicet ad furta lapis natus sit. Hic sub-
 velementer mirari, admiratione non vulgari di-
 gnam huius lapidis tractricem virtutem, qua videli-
 cet ferrum non solum, quod contingit coram trahere;
 verum etiam & suo contactu similes in id trans-
 ferre vires trahentes, unde & aliud quodcumque con-
 geneum ferrum conuelleret possit, ut viderim non
 raro plures acus hac ratione sese suspendere, tam-
 quam scilicet mutuis selem nibus inuicem compre-
 hendissent. Quinimo non desunt, qui facto periculo
 affirmare audeant, ferrum à Magnete in libra posito
 tractum nihil Magneti ponderis educere, cum nemp-
 ferri grauitas vi lapidis absorbeat. Porro tractri-
 cem hanc virtutem ab Vrfa coelesti magnetem mu-
 tuam esse coniectant, argumento quod arcus ho-
 affricta libere in solarib. horologiis pendens ad Vr-
 sam saltem minorem sese inqueatur; Magnetis po-
 tentis acum sequacem trahentibus: Vrfa vero vtrū-
 que acum & lapilli in ea virtutem, cum sibi affiner
 congeneamve, conuelleret atque alliciente, eadem
 que vi fidus hoc appetente. Quod si ita est, faculta-
 illa Magneti cum ab initio perfecta est, tum perpetua
 Vrfa radiis & influxu vegetatur. Proinde si quis eo-
 rum, qua de lapilli huius trahente potestate dixi-
 mus, rationem expetat, non in scite responderi pos-
 sit, virtutis eius causam esse cum lapilli specificam
 formam, tum eius germanitatem cum ferri natura
 & eorum quidem vtriusque consensum cum Vrfa

illa cœlesti, cui & obnoxior sit lapill^o ipso ferro. Quibus & id ad stipulari video, quod solum ferrum Magnetis viribus patere palam conspiciatur, easq; contumacius retinere perpendatur. Adhæc, quod (auctore Plinio) vulnera asperiora fiunt ferro Magnete contacto. Porro huic lapidi contrariam inuenio Theamede s. lapu Discor-
dem Gemmam, omne à se ferrum respuentem profigantemque. Est & Plinio genus aliquod Magnetis, vitri liquorem alliciens Lapillo item illicum alio discordia est nō obscura: is siquidem alio illitus, tractricem omnem facultatem perdere fertur. Dissidet etiā cum Adamante, qui & iuxta positus illum trahere nō sinit, quinimo conuulsum iam ferrum ad motus illico reuolit. An autem vires hæ occultæ mirificæq; Cæcodæmonum imposturis adscribi debeant, an potius inde auidius admirandus atq; laudandus Dominus omnium creator Deus, ac per ea quæ in hoc lapide facta sunt, sempiterna eius virtus & diuinitas magis cognoscenda, & in mirabilibus suis operibus benedicenda, tuum esto iudicium Lector.

De Hamatite: C A P. XXV.

Quando superiore capite Hamatiris meminimus, non ab re quædam & hic de eo recensere operæpretium videtur. Duo itaq; Hamatiris genera Plinius facit: alterū à Magnete cognominatū, sanguineo exteriore colore, ideoq; tritus is sanguinem refert, ferrum tamen Magnetis modo minime trahit. Hunc pro vero Magnete à non paucis pharmacopolis damnofo errore venundari vidimus. Alterum a Hamatiten dicit itē Plinius venis rubentibus discerni, hoc est, ab optimo descivisse iudicari, ita enim Plinium intelligo. Hic si- Probatio.
quidē Dioscoridi probatissimus est, non qui intermixtas habet venas rubētes, sed & qui puro colore (ut ei⁹ verbis utar) niger est, durus, in se æqualis, & nulla infectus forde, illoq; zonaru e. curru. itaq; duæ nobis

præcipuæ hæmatitis species relinquuntur. Altera exercitiis rubens, interius autem nigricans, ut Magnetis colorem quadantenus imitari videatur, altera vero omni ex parte nigra. Quamquam nec me fugiat alia etiam à Plinio numerari illius fastigia, verum duo hæc nostro instituto suffecerint. Neque enim de singulis Gemmis, sed de selectissimis vulgarissimisque differendum suscepimus. Porro quod ad vires attinet oculis cruore suffusis mire prodest, muliebri profluvium sistit, & cum mali punici succo iis qui sanguinem reiciunt confert. Vesicæ præterea utilis est, & serpentium ictibus. Ex lacte oculos à lacrymis vindicat. Imo & ipsos procidentes ingenita vi continet cohibetque. Calfactoria & extenuatoria est facultatis.

De Succino. CAP. XXVI.

Genesis.
Plin. lib. 37.
cap. 3.

Genera.

Varia multum de Succini ortu auctorum sententiæ sunt. Prætermisissis tamen de eius origine & natura, opinionibus diuersis, sed & de eo ridiculis Poetarum fabulis, in India atque Germania Plinius tradit nasci defluente medulla arboris è pinearum genere, quem admodum è Ceraso, gummi, & ex Picea, resina redditur. Erumpere namque humoris abundantia, succosumque primum esse, deinde vero vel rigore vel tempore autumnis densari atque durari confirmant, & intumescensibus tandem marinis æstibus rapi, ac in littora nonnumquam transportari aduersa. Indeque succino nomen, quod pini arboris succus esse credatur, argumento quod attritum pineum refert odorem, accensumque redæ modo nidore flagret. At liquidum primo stillare indicio quid è sunt quadam intus translucentia. Porro succinorum tria esse præcipua genera literis proditum est. Primum, quod melleo colore conspicitur: secundum quod Phalerum vinum: tertium, quod candidum refert, quod & odore præstantissimum est.

Præ-

Præferunt quidam Phalernum, fulvum scilicet ac translucens consimili vnde quaque substantia & concremento, ea tamen lege ut non nimio ardore flagret, sed leuem tantum ignis ostendet anhelationem, non autem igneum fulgorem adsequatur. Apud multos autem album odoris illecebra commendat. Rude quidem primum & austerum legitur, tandem vero adipe lactētis suis incoquitur, deinde expolitur. Porro quod ad succini virtutes spectat, infantibus pro amuleto ligari, lymphationibus prodesse, ac lotii difficultatibus, inuenio. Præterea in polline exhibitum albos menses, stomachi fluxiones, ventusque profluvia sistere, crebro didicimus experimento. Cor & cerebrum vel odoris præstantia propalam recreat. Ex melle teritur ad oculorum finiendas humiditates. Attritum & cal factum festucas, quisquilias & leuissima quæque allicit & trahit, præter Ocimi tamen surculos, quos auctore Plutarcho, reicit repellitque, vna etiam cum iis quæcunq; oleo perfusa fuerint. Succinum seplasiariorum officinis charabe, barbara Arabum voce dicitur. Hoc genere & Lyngurium vel (ut aliis placet) Lyncurium contineri, coloris, substantiæ & proprietatum congenæ germanitas, multis persuasit: forsitan enim fuerit secundigenis, hoc est, Phalerni ruborem referentis species quadam ardentior. Fabulosum omnino esse suspicio est, quod plerisque Gemmarum percrutatoribus videtur, Lyncurium ex Lyncis animalibus vrina harena mox à deiectu collecta, solis deinde ardore concreta ac durata consistere.

Probatio.

Vires.

Lyngurium.

De scitinarum veris Gēnis differentia & dignoscenda ratione.

C A P XXVII. & vltimum.

Non mediocrem fidei ac maiestatis partem Gemmis ademit de republica pessime meritorum hominum pertinax avaritia & luxus. Quædoquidem

Q 2

inde factum est, ut tam subtili dolo fere omnis generis Gemma adulterentur, ut à fictis veras dignoscere vix sit aliquis modus. Sunt quippe qui ex veris, at vilioribus, alterius generis lapillos ementiuntur: vitium vsus percipere multo contumacique igne Sapphiro Adamantem fingere, & tanta arte imitari, ut multis hic fucus non raro imposturam faciat: vocantque album Sapphirum. Quibus longe perniciosiores sunt, qui nitro, vitro ac aliis vilissimis materiis, adiecto coloris mendacio, optimas ita æmulantur, ut sua nequitia naturæ opus, sagacissimamque & invincibilem artem tantum non assequantur, qui vitinam à republica amandarentur, suis namque id genus fallaciis tam huic quam auctoribus qui solerti studio & diligentia de verarum Gemmarum natura & viribus doctissime disseruerunt, ita quidem imponunt, ut dum qui ementitas decepti, pro germanis emerunt easque iis non esse præditas facultatibus deprehendunt, quibus philosophi naturales donatas esse confirmarunt, & Gemmas & de ipsis definientes auctores vel vilitatis, vel mendacii, atque temeritatis damnent, vel etiam plerumque male audiant qui certissimas absolutissimasque commendant. Vritaque impostorum vitari queant scelestissimi fuci, paucis Gemmarum probandarum rationem persequi libet, ubi primum te monuerimus & has multo ævo senescere, proindeque & gratiam & vires sensim multis seculis deponere. Pelluentes igitur lapilli sereno ac matutino cœlo, omnino autem in horam quartam probari debent. Re namque compertum est iis horis ac aëris constitutione penitus longe introspecti posse quicquid vitii habeant. Porro & pondere inter nosci comperio, quamquam & hic diuersas multum auctorum esse sententias animaduertam, nonnullis enim placet generosas grauiiores esse aliis contra sentientibus, eas scilicet leuissimas minimoque pon-

*Gemmae
tandem se-
nescere.
iura pro-
bandis gem-
mis opportu-
na.*

Pondus.

ponderis esse, quod & facto periculo deprehendi, nec
 id citra ratonem fuerit, vel hoc praesertim nomine
 quod fictitias cum ab ignobiliore adeoque & minus
 efficaci gente, tum ex longe obscuriori ac magis ter-
 restri sublimitate fieri palam sit, quibus etiam Plinius
 ad stipulat lib. 37. capit. ultim. *Experimenta* (inquit)
pluribus modis constant. Primum pondere grauiorē sentiun-
tur. Post hac corpore: fictitiae pustulae in profundo apparent,
scabritia in cute & capillamento, fulgoris inconstantia, &c.
 Quibus coram ostendere videntur, quod a falsis in-
 telligat veras pondere superari. Cui & id suffragatur
 quoque, Margaritae praefert, quae minus graues iunt.
 Examinantur denique & corpore. E neatis quip-
 pe ballo in profundo comparant, quas & scabra cute
 & capillamentis flammularum tenuissimorum instar in-
 tercurantibus, conspicias: fulgore item inconstante
 atque iniucendo, nitore videlicet priusquam ac-
 ciem complectatur elanguido. Certissimarum si
 quidem splendor colorve non in facie tantum (ut in
 adulterinis) sed & per omne corpus, quibusvis etiam
 forma & situ gratissimae iucundissimaeque visuntur,
 cuius scilicet ad sui decoris spectaculum blanda qua-
 dam oculos alliciant comitate: quo namque diutius
 inspicuntur, hoc magis delectant, ac gratiae non in-
 efficiat illicio obtutus explent. Laudatae item limae
 non capiunt: ut vel hoc solo veras a falsis dispescere
 mangonum magna pars norit. Sunt tamen qui Sma-
 ragdum & Topazium excipiant. Deinde & quibus
 propinqua non spuria, illas evadunt: excepto ta-
 men Chrysolethro ignium rapacissimo. Ad haec du-
 riores maxime commendantur, nimirum quod lapi-
 di propria sit durities. Quod autem ad optimarum
 delectum pertinet, aequalibus cauas vel extruberantes
 postponunt. Oblongas quadratis praetulit antiqui-
 tas: verum nunc anteponunt quadratas, ut quibus
 angulosis minima olim fuerit auctoritas, nunc versa

*Bulla men-
 titas o ten-
 dunt.
 Fulgoris in-
 constantia.*

*Argumen-
 tum a lima.*

*Experimen-
 tum ligue.
 Laudato-
 rum electio.*

Q 3

vice clarior sit gratia. Illas sequuntur quæ lenticulæ
forma, deinde quæ triangulæ. Omnium vero nouissi-
mæ æstimantur rotundæ, quamuis forsitan omnibus
præferri deberent si figuræ rationem spectes,

Epilogus.

Nostreis vero his lucubratiunculis ad vmbilicum
tandem perductis, postremo te quoque beneuole le-
ctor admonere visum est, nil tibi mirum esse debere,
quod Gemmas quandoque masculino, aliquando au-
tem foeminino genere scripserim, nimirum cum v-
troque genere ac promiscue illas collocari apud clas-
sicos auctores crebro legere sit. Cuius quidem rei vel
unicus mihi testis & auctor est idoneus Galenus
ille Medicorum ab Hippocrate abunde
princeps lib. 9. simplicium.
pharmacorum.

CLA-

CLARISSIMO AC
ERVDITISSIMO VIRO
FRANCISCO RVEO MEDICO,
Insulis artē Apollineam proficenti, frater
Paschasius Balduinus canonicus
Phalempinensis S P.D.

*Hac Epistola super his duobus Ruci libris iudicium continetur
primum: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, de-
que earum admiratione, usu abusu, & viribus tractatur.*

PErlecto libello quem de viribus ac natura
Gemmarum nuper elaborasti, non potui
tibi non gratulari optime Francisce, hoc
sa te argumenti genus esse tractatum ac il-
lustratum tum quod tuam professionem
non dedeceret eiusmodi studiorum inquisitio, tum
quod nos quibus potissimū sacris operā nauare opus
est, per molesta animi anxietudine atque labore leua-
ueris. Ea enim nō nihil ad sacra pertinere nullus reor,
inficias ibit, quum tā sedulo ac serio illis interseran-
tur, ac ordine disponantur. Atq; penitus ista exqui-
rere, quia per varia prophanorum scripta dispergun-
tur, atq; ea mente ab eis explanantur vt ad tempora-
le commodū proficiant, per otium nobis non conce-
ditur. Sed & pontificiis decretis plus nimio eisdem in-
cumbere vetamur, cogimur quoq; præscriptis diuinis
sacras euoluere literas: *Scrutamini scripturas* inquit ipse
sacrofanctorum oraculorum conditor. *Quia vos presta-
tu, in ipsis vitam aeternam habere, &c.* Quod vero Ioannis

Apocalypseo locum tibi potissimum delegeris, ibique traditum ordinem tenueris, ac deinceps cæterarum Gemmarum quæ celebriores habentur, non omiseris elucidationem, maxime probo. Certissimum enim ac solidissimum locum qui in diuinis literis habetur, & qui tuo congrueret inscripto selegisti, utpote cuius interpretes & auctor idem esset, de quo ambigere nepharium sit. Illa autem nomenclatio quæ in Exodi libro digeritur cap. 28. incertior ob variam interpretationem translationem & diuersas scriptorum opiniones habetur. Si voces Hebraicæ perinde compertæ essent, atque Græcæ, nulla fuisset eligendi ratio, nisi forte quia hæc ad sacerdotalium ornamentorum splendorem, illæ autem ad ciuitatis diuinæ cultum & ornatum pertinent. Nunc quia Hebraicus sermo paucissimus fuit agnitus, qui externarum linguarum habuere peritiam, tum ob venustatem. tum ob solitariam Hebræorum vitam, qui ab aliis gentibus segregati, earum commerciis rarius uterentur. Græcus autem tam nobis familiaris ut in quotidianum usum nostrum transferretur, merito quod sic usuratum habetur, præ altero tibi in explanationis materiam sumisti, ne ambiguis fundamentis iactis totum quod superstrueretur, vacillaret. Hebræi siquidem maxime huius ætatis. tanta caligine in horum notitia excutiunt, ut plusquam talis ex oculatos credere fas sit: nisi forte quorundam lapidum Hebraica vox in externam linguam deriuata antiquæ veritatis vestigia etiam cæteris nationibus reliquerit, ac inde à primis auiis ad nos usque permanarit illorum incolumis nomenclatura. Quorum præter Sapphirum qui ipsis vniuoce quoque dicitur & Iaspidem *Iaseph* nominatum nullum crediderim hac ratione cognitum: tæcti etiā in Iaspide aliud interpretes nonnulli sentiant, eundem in Beryllū vertentes, cæterorum nomina ad linguam nostram translata variant, aliis alia suspicantibus. Vnde non

Hebraica
nomina
Gemmarum.

Sapphirus
Iaspis.

fatis compertum habetur, an idem diuus Ioannes sacris illis geminis antiquitus per Moſen proditis alludere vel conuenire voluerit; quandoquidē in nominum deſcriptione cum interpretibus antiquis non plurimum diſſentit, hoc eſt, tantum in carbunculo, achare, Ligurio & Onychino, quarum vice Chalcedonium ſive Carchedonium, Sardonychen, Hyacinthū & Chryſopraſum conſtituit, vt non ſatis liquidum ſit de interpretum fide, quum iam omnis illorum verſio in dubium a nonnullis vocata ſit. Arbitror tamen illum non eosdem lapillos adicere voluiſſe, quum onychis, qui apud Moſen inter duodecim Gemmas memoratur nullam mentionem fecerit, quem plerique omnes in eo nomine ab Hebraica voce *ſtohan* traſatum vocitant: niſi forte Sardonychen idem Ioannes pro illo ſtatuerit, quod Iosephus facere videtur, cuius onychini lapilli in tuo opusculo vix recordatus es quum tamen præ cæteris in veteri inſtrumento eius mentio frequentius repetatur. Arbitror id conſulto tibi accidiffe, quod malignioris ſit naturæ, nec inter celebriores Gemmas ſupputetur, neque tantæ ſit dignitatis & uſus vt curæ tibi fuerit illum enucleatius explicare. Quod idem in Lyncurio, quem noſtrates theologi aut phyſiologi Legerium appellant efficere viſus es, niſi quod ſuccini naturam demonſtrans eius aliquātulum memineris. Porro cæterorum qui ſacris libris continentur, quos tamen Apocalypſis non habet, gaudeo te non fuiſſe obliuſum, quatenus non minus è re theologica fuerit, hos noſcere quam illos. Carbunculum & Achaten Exodi liber cap. 28. atque Ezechiel nobis exhibent, adamas quoque ab eodem Ezechiele cap. 3. & à Zacharia uſurpatur, quamuis hoc potius interpreti Latino quam veritati tribuerim. Neque enim Hebraicus ſermo ibi permittit Gemmam omnium nobiliſſimam intelligi: quum duritiſ indidem tantum,

Probatio.

Virtutes.

Qs

non præ signis eminentia petatur, ut etiam sit è sili-
 illic memorato. Intellexerim itaque pro illo alia
 quod saxi genus: quod etiamnum Græcus interpre-
 ostendit, in petram eam vocem vertendo. Sunt qui
 in Exodo ac Ezechiele loco lapidis adamantem col-
 locent, tanta est Hebræorum oculis offusa caligo.
 Nec non sunt alii, qui pro vitro, quod Iob cap. 18. al-
 interprete positum est vocem Hebraicam Zecucith
 in Adamantem vertendam autument. Idipsum pene
 in omnibus Gemmis reliquis vsuuenit Hebræis vo-
 subinde nouam vel aliam pro alia excogitent: sic sunt
 caci errorum magistri, quibus illa diræ à sacro Plaste-
 profusa imputantur. Obscurentur, inquit, oculi eo-
 rum ne videant. Est quoque eodem cap. Iob vocabu-
 lum, quod in Corallium trahunt, quum nusquam
 in sacris habeatur: id autem est pro quo, excelsa, tra-
 duxit interpretes Latinus, minus considerate vocem
 Hebraicam pro altera sumens. Inuenimus quoque
 alteram vocem, in eminentia, in eodem capite ver-
 sam quam etiam volunt esse cuiusdam Gemmae sym-
 bolum Gabis ea dictio scribitur. Hæc autem dixe-
 rim, ut tuum consilium approbem, qui diui Ioannis
 Gemmis explanandis, reliquas etiam vsu & dignitate
 celebriores non omittendas censueris, inquires eas
 quæ sparsim in diuinis literis leguntur, tamen clari-
 rum non sit, quæ sint verisimile fuerit contineri.
 Non abnucriam tamen illud primum seculum, quo
 sacra condita sunt scriptura, hoc est. Mosis ætate, nō
 vsque adeo fuisse edoctum, ut omnium Gemmarum
 permoueret naturas & vires, quum inficiari nō quea-
 mus, illud tunc primum omnem ruditatem exuisse,
 & perspicuum sit ab ætate Plinii, non parum immu-
 ratam esse earum gemmarum æstimationem, & qui-
 busdam non parum pretii accessisse, quum eo tem-
 pore primū vel secundū dignitatis locum obtinerent
 vaiones, nunc autem vix quartum fortiantur, H. S. id
 est,

Gabis.

*Gemmarum
 admiratio.*

est, tertium centies una Cleopatrae Aegypti reginae
 Margarita: quae summa non minus aestimatur ducentis
 & triginta quatuor milibus trecentis quoque &
 septuaginta quinque ducatis. Potuerunt itaque eo
 cudi seculo Adamantes & nonnulli alii lapilli primae
 nunc indicaturae fuisse ignoti: & qui maxima tunc
 dignitatis fuere, temporis accessione, nobilioribus
 cedere coeperunt. Ecce quo me protraxit tuus de
 Gemmis & lapillis operosus labor. Cernis quis tan-
 dem Epistolae finis erit, si cuncta examussatim pergam
 edicere quae foscundum hoc tuum argumentum pa-
 rere possit, si mysticas à singulis Gemmis significatio-
 nes eruere parem: si duodecim fundamenta his la-
 pillis ornata, portasque singulis Margaritis exstructas,
 theologorum more ad morum fabricam, & sacra-
 mentorum expressionem trahere velim. Quem hac
 contemplatio, atque tam decori habitaculi adum-
 bratio, ad vitae purioris splendorem non pertrahat?
 quis prauos mores ad rectitudinis lineam huius ciui-
 tatis tam speciosa desiderio non corrigat? quis tam
 obesa mentis & hebetis ingenii, qui non ex his per-
 pendat, quanta munditiae praepollere debeant ciui-
 tatem tantis ornata miraculis ingredi cupientes, quum
 nihil coinquinarum, ut palam diuus ipse Ioannes
 asserit, in illam recipiendum sit. Iam paulisper
 non pigebit animum attendere in eos, qui horum
 lapillorum gestaminibus gaudent onerari, vel ut se
 ad exercitia spiritualia inde promoueant, quod in il-
 lis mirificis vestibus quas sacerdoti magno apparatus
 legimus, factum credimus: vel ut eorum fulgoribus
 sese vendit, apud vulgus ignobile gloriosam quam-
 piam ex his captantes, & quiddam diuinum sibi ar-
 rogantes, quod Tyrio regi impingit propheta Eze-
 chiel, quem in medio ignitorum lapidum ambulasse
 suggillat: de quo paulo ante dixerat. *Eo quod eleuatum
 est tuum quasi cor Dei.* Et post, *Omnis lapis pretiosum opus*

*Gemmarum
 pretium.*

*Contra luxum
 in gemmis
 gestandis.*

*Admiratio
earum rur-
sus & gesta-
tio lucida
qua.*

rimentum tuum. Eiusmodi homines quis non fatear degeneris esse animi, qui propriis ornatibus prius hoc est, virtutibus denudati, exoticos & externos conatus asciscunt, tiaras, digitalia, cingulos, & quid non frequentissimis lapillis infarciunt? perinde ac si in los vertendi essent, animi nativa ornamenta fastidientes. His omnibus si vel mentis mica inesset, et diuersa, ea nimirum quæ omne fastidium & commentitium aspernatur, in primis appeteretur, quod honestos mores illis ipsis lapillis designatos inducere satagerent. Excellens quidem naturæ opus & non exiguum miraculum est Gemmarum natura & vbi si spectetur materia, temperamentum & quadam lucis cum elementari crassitie copulatio, & eo precellentius quo durabilius: & tam est mirabile, ut ipsa natura suam totam vim in earum opificium collegisse ac effudisse videatur. Quamobrem has gestationis, quia sciam, pereintuentium oculos alliciunt et pedunt, ut in cuiusdam insignioris operis symbolum aut signum adsumantur, quo mens haud in pauca natura gradibus illas antecellens vegetior, & ad operationis promptitudinem accommodatior reddatur: & ad æternam beatitudinem, ad quam benignus creator illam destinavit compendiosius perueniat. Hoc præcipuum horum lapillorum munus credede in quod si defuerit indignum propterea celsitudinem humanæ gestationis poterit iudicari, ne vnde corpus quod corrumpitur ornatum aucupatur inde maius discrimen animus cœlestibus natus incurrat & ne nimio lapillorum fulgetris addictus, lapideus etiâ ipse animus euadat, ac proinde a sua conditione decidat: nec ab honoris subsidium quærat, quibus ipse opinionem honoris elargitur. Hac ratione agnoscant reges & pontifices, & quicumque horum gestiunt adiacenti luce gloriores apparere, eorundem vires, illasque ad animi vegetationem transferant, ut in Sapphiro sit castitas & cœle-

celestium amor, in Carbunculo ardens caritas, in
 fumante iustitiæ constantia, in Smaragdo facilis
 mansuetudo, & in cæteris simile aliquid quod menti
 aurem tribuat: ne quiddam simiaticum referant
 est, ne sicut simia in purpura factum quendam
 tentent, & se ridendos præbeant. Nolum tamen *Vires natu-*
 abres Gemmarum vires attenuare, corporibus *rales.*
 humanis oppido quam profuturas, si commodæ, illis
 licentur. Quas vires & proprietates ut reliqua-
 rerum, corpori humano conducibiles, fuerit
 officorum vestigare: illa vero signa quæ mentem
 queant, theologorum ut in eadem re tractent me-
 a physici & diuina theologi, atque sic vnumquod-
 e membrum in mystico Christi corpore, suo mu-
 re digne perfungatur. Vides optime Franc sce,
 libelli lectione me non parum fuisse delectatum,
 ut rot verbis gaudium testatum reliquerim & affe-
 ctus hos velut cætro percitus, vel potius numine af-
 fectus ediderim, ne prorsus perditum laborem tuum
 tunc. Nam si eiusmodi fructus neutiquam se-
 rantur, frustra fuerat à sacris tuum argumentum
 esse, quandoquidem luce clarius est in his Gēmas
 memoratas non ut corpori decorando seruirent,
 animi virtutibus vel conquirendis vel conseruan-
 tibus proficerent, sed neq; alioqui plurimum decuisset
 eundem libellum cuius *ισογενεια* dicere,
 abus sacra tractare semper incumbit: sed neque me-
 morem statui oportuisset, cuius vires tantæ rei ex-
 pliendæ impares sunt. Non pauca etenim è philo-
 sophorum adytis, nonnulla è Theologorum placitis
 medium deduxisti, de quibus certum ferre iudi-
 cium difficile fuerit, quādo nec summus philosophus
 alit omnibus his sufficere, & Theologus interdum
 innuebit, nonnunquam dissimulabit, modo nihil
 oraculis cœlestibus ac ecclesiasticis dogmatib. re-
 agnans. Eiusmodi sentimentorum nonnumquam

narratorem non assertorem suspicio, quod habes
 non infimos auctores quibus acceptum feras quo
 expromis & quibus te tuearis, quum liberum sit
 plenisque vtrunque partem fouere. De quibus nun
 esset longius quicquam differere. praesertim quum
 probe catleas quid inus habeam. Relinquo sua astro
 logis apotelesmata, theologorum turbam non mod
 refragantem, sed manibus pedibusque illo adreper
 tem interim dissimulo, de quibus nihil mihi libe
 ramente scribere, quando prolixior ipse fuerim quam
 putaueram. praesertim tibi occupatissimo,
 cuius seria interpellare, piaculi
 quiddam refert.

Vale.

FINIS.

ALAR

L A R D V S R V E V S E T I A M N V M
 puer, Patris obseruandissimi libellum Lectori
 commendat hoc Elegiaco.

*Qui legis inuisi conuiuia cruda Thyesta,
 Discerptumq; vagis curribus Hippolitum.
 Oedipodumq; oculis captum: struclamq; venenis
 Medeam, regum bellag; filia legi.
 Qui legis Harpyias, Centauros, Gorgonas, Hydram,
 Quid nisi monstra precor, prodigiosa vides?
 Talia qua eruciant animum male sana faceffant,
 Quaq; virum sapient perlege scripta patris:
 Hic vim gemmarum tractat, qua cognita longe
 Illarum vincit commoditate decus.*

Eiusdem ad Patrem integerrimum
 Epigramma.

*Ecce pater volitant totum tua scripta, per orbem,
 Docta per aeternos scripta legenda dies:
 Nempe tuo exemplo me nostrum nomen in auras
 Spargere vis: tutum tunc mihi pandam iter.*

DE

ASTROLOGIA

LIBER VNVS; IN QVO

OBITER INDICATVR, QVOD

illa veri, quid ficti falliq; habeat, & qua-

tenus arti sit habenda fides: in quo de-

ique multæ rerum Physicarum abditæ

amœnissimæque causæ explican-

tur; Tum prouerbiorum

origo:

QVARTA LVNA NATI:

Auctore

LEVINO LEMNIO

Medico Zinzico.

R.

CLARISSIMO,
ORNATISSIMOQUE

viro, vtriusque Iuris consultissimo, D. Cor-
nelio à VVeldam, inuictiss. Cesari Ca-
rolo à consiliis, LEVINVS

LEMNIVS Medicus

S. P. D.

QUAMQVAM vrbis nostræ viri prima-
rii, totiusque fere Senatorius ordo, diu
multumque me inuitarint, atque iden-
tidem inuitent, vt rem Medicam quam
supra annos vndeuginti apud nostros ex-
ercui, aliquo scripti genere illustrem, atque exte-
ris quoque testatum faciam, qua vsus sum medendi
dexteritate, quo successu; hætenus tamen ob mul-
tas magnasque causas constanter iis sum obluçtatus.
Primum, quod assidue in ea Medicinæ parte versa-
rer; quæ tota in actione consistit; atq; hinc vltro ci-
troque inuisendis agrotis essem occupator, quam vt
illi negotio vacare, aut vllam operam impendere li-
ceret. Deinde quod dicendi artibus tenuiter instru-
ctus, nec doctrina satis excultus, scribendi difficul-
tatem, variosq; euentus, atq; ancipites exitus perti-
mescerem. Et quamuis illos aliquo obsequio, offi-
cioq; demereri par est; atq; his nostram approbare
industriam, quorum consilio & auctoritate Medicis
salaria decerni cœperunt: ea tamen huius cōsili mei
ratio subinde à scribendo deterruit, quod tale quid-
dam me præstare, efficereq; posse diffiderem. Nunc

R. 2

vero propemodum expugnari animum meum patior, postquam tam instantèr id a me exigunt, instantque totamplissima dignitatis viri, & tu praece-
 pue vir Clarissime, si quando principis tui munia, &
 delegatas functiones, summa cum laude, ac pari Re-
 publ. commodo, apud nostrates Bergas obire soles,
 quum nō ita pridem studiose apud me hoc egeris, ut
 vulgari more, prognostica in vulgum preferrem; id
 que coagebas instantius, quod hac solcam per singu-
 los Lunæ, Solisque decursus, & curricula no-
 a *μ. φ. β. α. λ. ι. x. α. s.*, aut ambigue civibus nostris de-
 nuntiare. Nam in his sciscitandis virgendisque defa-
 tigare ingenium meum consueverunt illustres viri
 D. Hieronymus à Seroeskerka, Equestris ordinis &
 dignitatis heros, D. Luinus à Burgk viri nostræ à Se-
 cretis, cuius in rebus politicis ante complures anno
 spectata virtus & prudentia, tum Iacobus ille Sufius
 cui præter generis claritatem, & nominis splendorem
 raras ingenii dotes naturæ patens est elargitus. Qua
 cum illis tum plerisque aliis, quibus cum versari & co-
 suetudinem habere consuevi, innotescant: hæc tamen
 tamen ab his publicitus exhibendis abstinui, quod vi-
 derem passim exagitari, & proscindi conviciis artis
 huius Professores, tum vanitatis atque imposturæ in-
 simulari: tamen si ut ingenue fatear, paulo impuden-
 tius, & acriori, quam par est, stomacho id quidam fa-
 ctitasse videri possent; nisi quorundam nugitas, &
 prognosticandi libido superioribus seculis creuisset
 in inmensum, sic iniquum illis petendum fuisse in-
 terpretor, ut æquum ferrent. Ego vero, vir ornatissi-
 me, artem ipsam utilissimam, omnibusque amplecten-
 dam esse censeo, modo quis ea legitime utatur; mo-
 do ne cum pietatis iactura coniuncta sit, & morum
 integritati officiat, modo ne quid detrimenti Resp.
 ex illa capiat. Itaque non verebor hanc versare alea,
 & (quo tibi nostroque Magistratui gratificer, Astro-
 logia

ea aliqua ex parte assertoresse, & extra contem-
 ptum, quantum ipsa patitur, hanc vindicare; cuius
 tanta pars Medicis vltui sit, & necessaria, Galenus in
 De diebus decretoriis (modo ne supposititii sint,
 que illi falso inscripti) tum Hippocrates De aere &
 de morbis demonstrare mihi videntur. Cæterum ne quis
 mere quibusvis assentiatur, iudicium delectumq;
 adhibendum statuo. quæ ab Astrologis prodire so-
 lent. Multa enim merito improbari in hac progno-
 stici temeritate, quædam minus recte, & præter
 rationem impugnant. Itaque commonstrandum du-
 quousq; progredi fas sit, & in quibus culpandi di-
 aculi quidam, quorum improbitate effectum est,
 ut ipsa contenti esse, & despiciata habere cepta.
 Hæc autem vir magnifice sub tuis auspiciis, & no-
 bis tui favore perficere statui, ut qui in medendis,
 eligendis; morbis; in tuenda sanciendaq; sanitate
 anni experimentum sumisti, atque illum cumu-
 lantibus, quam eius tenuitas est merita, laudibus
 ornasti; ita eiusdem in his, quæ minoris sunt mo-
 menti, qualescumq; ingenii specimen accipias. Deus
 max. diu te nobis conseruet incolumem, vna cū
 Antonio Carolo singularis ingenii viro; cui præter
 quæ nobilitatis insignia, exacti exactiq; iudicii
 dem defeto: quem ut habes eiusdem urbis ciuem,
 natum es in celebri illo Hagensi consensu eiusdem
 honoris eiusdemq; dignitatis collegam, & mu-
 nicipem. Ex Zirizæa, anno incoactæ
 salutis, M. D. LIII. No-
 nis Martii.

PASCHASII OENII APVD ZIRIZÆO
Archididascali, in Operis commendationem
Epigramma cum primis eruditum.

ECquid ab incepto properas desistere cursu?
Et retrahis, veluti tactus ab angue, pedem?
An tua, vix lecto titulo, censura libelli
Tam temere auctorem damnat, agit verum?
Dente Bionao diuina mathemata rodi,
Aut celo aquari somnia vana putas?
Falleris haud dubie: nec enim conuellit honestas
Artes, nec fumos vendit amore lucris.
Altius hunc purum subuexit in athera Phœbus,
Quam qui sic lauo tramite serpat humi.
Nil minus, ac verbus alienis diuitat aures,
Ingerat ut loculis mille talenta suis.
Nulla futurarum sunt hic præsagia rerum,
Nec quæ caelesti condita mente latent.
Longe aliud Medico scribendi præbuit ansam,
Iustaq; suscepti causa laboris erat.
Sunt quibus Astrologi vel sidera vertice tangunt,
Et quicquid fingunt numinis instar habent:
Sunt qui præcipites vel ad infima Tartara mittunt,
Astrologisque ferunt vanius esse nihil.
Iudicium morbo superante videlicet illos:
Atque hos transuersos, quo lubet, error agit.
Lemnius imbutus meliore Pallade, neutrius,
Assensus medium (non sine mente) probat.
Astrologos sequitur sacras duntaxat ad aras,
Quas si conscelerent, deserit Astrologos.
Quid veri, falsiq; habeant, velut indice monstrat;
Quatenus & Physicis rebus habenda fides.
Proinde fac expendas ad amussim cuncta, priusquam
Lector, Aristarchi munus obire pares.

LE

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZÆI

De Astrologia

LIBER VNVS.

ASTROLOGIA, artium vetustissima, ob
diuinandi, nugandique temeritatem, atque
impudentiam plus quam coniecturalis &
commentitia, à veteribus explosa est; adeo
ut huius Professores ab eruditis aliquot proscindi
conuictis & suggillari cœperint, prorsusque vanitatis,
atque impostura infimulari, quod ipsum nemo um-
quam in artis contumeliam ab his esse factum in ani-
mum induxerit, nec calumniandi morbo, aut libidi-
ne arti præclarissimæ; aut iis, qui illo ex professo sunt
addicti, insultasse, sed ea mente in hoc argumento in-
caluisse, quod perspicerent credulam vulgi turbam
ac promiscuam plebem plus satis illis fidere, illo-
rumque responsa tamquam ex tripode dicta arripere,
sic ut omnem spem ac fiduciam in illorum dictis col-
locarent, iisque fixius inhærent. Denique cum hu-
ius doctrinæ professores nihil nō pollicerentur, mul-
torumque mentes inescarent, vel incantarent po-
tius spe fallaci atque ambigua, certatim à cordatiori-
bus horum professio cœpit irrideri, atque exiliari.

B. 4.

Lib. 17.

In ludo
Claud.Lib. 19.
Cap. 1.

Tuscu. 1.

Sic Corn. Tacitus: Mathematici, inquit, genus hominum potentibus infidum. sperantibus fallax, quod in nostra Ciuitate & vetabitur semper & retinebitur. Sic Seneca: Patere, inquit, Mathematicos aliquando verum dicere, qui Claudium postquam princeps est factus, singulis mensibus, singulis annis efferunt: & tamen mirum non est, si errant, horam eius nemo nouit. Fauorinus quoque apud Gellium prolixè contra illos agit, illorumque professionem magno verborum apparatu subruere, atque inter cetera huiusmodi argumentis conuellere tentat. Aut aduersa dicunt euentura Astrologi, aut prospera. Si prospera, & fallunt, miser eris, frustra expectando. Si aduersa dicunt, & mentiuntur, miser eris frustra timendo. Si vera respondent, eaque sunt non prospera, iam inde ex animo miser eris, ante quam fatum fuisset. Si felicia promittunt, eaque ventura sunt tum plane duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi deflorauerit. Nulla igitur huiusmodi præfagiis habenda fides. Erasimus itidem tali utitur dilemmate, contraque illos sic ratiocinatur: Aut vera prædicunt Astrologi, aut falsa, aut ambigua: Si ambigua, perinde est, ac si nihil prædicant: Si falsa, contumelia est deludi mendacio. Sin vera, aut lata sunt, quæ dicuntur, aut tristitia: Si tristitia, miser eris ante tempus, & conduplicabitur malum; frequenter enim metus impendentis mali, est ipso malo grauior. Consequitur igitur, inutilem esse futurorum scientiam. Iam vero Cicero non patitur viros cordatos mollibus cogitationibus effeminari. Nam si ante, inquit, mors ipsa aduaret, quam Chaldaeorum promissa sumus consequuti, spoliati magnis quibusdam bonis destituti, illi siquid, videbimur. Quod si desiderando pendemus animis, cruciamur, angimur. Et cum hæc persuasio ludzorum quoque mentes occupasset, multosque auerti à Deo curiosa astrorum obseruatione indignare-

naretur Hieremias. *Iuxta vias gentium, inquit, nolite* Cap. 10.
scire, & a signis cali nolite metuere: quia timent gentes: quia
reges populorum vana sunt. Pari zelo incitatus Elias sic
consultat populo Iudaico splendidis promissis deluso, Cap. 47.
atque auida spe futurorum destituro: Sicut, & saluent
carissimos cali, qui contemplantur, & vera, & suppitiabant
senes, ut ex eis annuntiarent futura tibi: ecce facti sunt ut
ipula, ignis consumpsit illos. Postremo, quo probatio
et efficacior, Christi testimonia proferam: qui cum
solit nos anxie discrucari futuro, um expectatione,
ollicitam illam observandi curam animis nostris his
erbis eximit: Nolite quicquam credere, quid esuri sitis, aut bibitori, &
olite in sublimi tolli: hoc est; Nemo vestrum sit tam dis-
identis, fluctuantisque animi, ut superuacua, & nihil
profutura sollicitudine diuexetur, ut qui ex Astro-
um cursu procul in futurum consulunt, ac seiscitantur
Genethliacis, quos euentus successusque sint
abituri. Hæc autem, & pleraque alia, quæ hic conge-
ti possent, & quibus innadit nonnullis Mathematici
olent, ipsorumque placita luxari; non eo accipi ve-
im, quasi Astrologia despici, contemni que merea-
tur: quum non artis, sed Professorum vitia hic desi-
gnentur, quia ad imposturas nonnumquam illa abi-
tuntur, sumolque imperitæ multitudini offendunt.
Habet enim Mathematicæ suas apodixes, nec omnino
incertas, nec fallaces: sed intra has professores eius
non consistunt, ut qui nulla certa & probabili ratio-
ne, nulla demonstrationum peritia fortunas, euentaq;
rerum, & contingentium causas explorata comperta,
que habere se exerte profitentur: qua persuasionem in-
cautis iniris modis imponunt, & ignaras mētes ludifi-
cantur. Sic minutula quædam, ut pluuia, ut rēpella-
tes, fulgura, coruscationes, tonitrua, caritatem atque
annonæ penuriam, morbos denique populares, quos
ἐπιδημίας Græci vocant, quotannis denuntiant

cum fere nihil tale subsequi soleat, sed magna ex parte in contrarium omnia deuegant; quo sunt eam exilimationem passim consequuti, ut plerique illos hallucinari, & cæcutire in assertionibus pronuntient, tum raro scopum attingere & collimare. Quum autem eorum plerique sint à pietate sinceroq; Dei cultu alieni, nec (ut sacri vates olim factitabant, quos ob id videntes Scriptura vocat) ex Dei præscripto suas prædictiones moliantur, nec ad amissim Euangelicam illas exigant, non verentur tamen inconsiderate decernere quas clades sit acceptura Respubl. quis futurus rerum status, quis cursus, quæ fortuna cuique obuentura sit, regibus, satrapis, dynastis, heroinis, opulentisque matronis, nam tales potissimum captant ac venantur, spe & cupiditate lucri. De plebeis vero atque tenuioris fortunæ infimæque sortis hominibus, qui Deo opt. max. etiam num cura sunt, & ex quibus nonnumquam emergunt ad opes, ad principatus, ad imperia, nulla mentio. Obseruatum est anno incoatæ salutis vigesimo nono supra sesquimillesimum, grassante Cardiaca sudorifera (quem affectum inter contagiosas ephemeræ refero,) morbisque aliis populatim ingruentibus præfusse elingues, ac pisce magis mutos. Insuper cum ab anno incarnati Seruatoris trigesimo ad hunc qui nobis voluitur, quinquagesimum secundum, iam quartum Oceanus, dissipatis aggerum molibus, maximam Belgicæ partem oppresserit, tantamque hominum pecudumque stragem dederit, ut nemini non terrorem & miserationem, tum luctuosum funestumque spectaculum incusserit, à nullo tamen Astrologorum hæc calamitas vel est præuisa, vel denuntiata; magno argumento, hæc ipsa non tam siderum concoctionibus ad quas omnia illi reducunt, quam ultioni diuinæ esse assignanda. Quod si istarum rerum professores dexteritate quadam, atque artificio coniectu-

12-Vti

Reg. I. c. 9.

Prot. 10.

Psalm. 112.

1. Reg. 2.

& uti norint, facile efficiunt, ut euentus illorum di-
 ctis respondeant, aut non penitus aduersentur repu-
 gnentque. Nam plerique illorum vaficie quadam at-
 que Vlyffæa calliditate regiones omnes perluftrant,
 & studia populi obferuant, tum in quem fauor ho-
 minum inclinēt: qui rumores diffeinentur, vel in
 laudem, vel in probum cuiusque: quot huic regi
 cum finitimo controuerfiæ, aut fimilitates; quæ fit
 inter fœderatos confpiratio; inter ciuiles contentio;
 inter competitores concertatio; fic illis fere aftra mi-
 nari aiunt qui opibus minus valent, quique armorum,
 atque amicorum præfidio funt deftituti: Nunc Rex
 Britanniæ periclitatur; nunc Imperator inuidus lini-
 ftri aliquid exspectat; nunc Galliarum Rex aliquid
 monftri alit, & quo regni limites proferat, bellum
 meditatur, etiam quum tale quiddam numquam illi
 in mentem venerit; nunc Turca infestiffimus Chri-
 ftiano rum hostis ceruicibus noftris imminet, atque
 Europam terra marique inuafurus dicitur; nunc Ec-
 clefiastici proceres ditione feulari fpoliandi, quod
 nonnullos, qui his non optime volunt, affectare im-
 perium videant. Sic modo huic, modo illi limitatum
 eft fama, fauore, opinione, ac fortuna nutante, aut
 hunc, aut illum minus propenfa. Hæc quum non
 malitiofe, nec petulanter, infolenterque a me dicantur,
 fed eo ftudio, vt quæ vitia arti fubefle fentiam
 corrigantur; noliam me fraudi efle, aut à quoquam
 interpretari malignius, quum nemo me huius artis fit
 ftudiofior, illique addictior. Nam is demum huic arti
 debitum honorem deferre videtur, qui in fpectis ob-
 feruatifque fideribus, mentem in illorum opificem e-
 rigit, quique horum vires, & quam habent in res in-
 feriores efficaciam Deo afferit, illud exclamans iden-
 tidem:

*Tu ftellas numeras, quarum tu nomina folus
 Signa, poteflates, curfus, loca, tempora nofti.*

*Ouid. Lib.
 Metam. 5.*

*Pf. 146.
Pfal. 32.
Job. 4.
Pfal. 8.*

Vel vt familiarius cum illo agas, ve: bisque popularibus illi tuas laudes & magnificentiam decantes: Tu numeras stellarum myriadas & singula nomina imponis, Verbo tuo Domine caeli stabiles sunt, & spiritus oris tui consistit omnis virtus & ornatus eorum. Tu precipis Soli, & non oritur, & stellas claudis velut in ob signaculo. Video calos opera manuum tuarum, Lunam & stellas quae tu fundasti.

Quae cum euidenter demonstrent, Deum nihil temere, nihil frustra, aut fortuito, sed omnia provide & solerter in hac mundi vniuersitate constituisse; nec passim stellas, omni vi ac facultate destitutas, vagari otiosius: certo statui potest à viris erimnum Christianis, i feriora hae motibus caelestibus duci, influxuque siderum seruari, foueri, ac vegetari herbas, frutices, arbores, virgulta, metalla, fodinas, & subterranea quaeque. Sic Lunae impulsu suos artus habet Oceanus, & continenter distultat ac reciprocatur; sic Soli secundum Deum debetur, quod non intermittit stasis vicibus;

*Apud Ciceron.
Tusc. I.*

*Caelum nitescere, arbores frondescere,
Vites latifoliae pampini pubescere,
Rami baccarum vbertate increscere,
Segetes largiri fruges, flores omnia,
Fontes scaturire, herbas prata conuulsiuere.*

Nec solum vi & calore Solis vegetabile quodque, vt stirpes, atque arbores fructiferae maturescunt, & incrementa sumunt; sed mentes quoque humanae vigent, atque illustrantur. Nam magna ex parte sagaciora existunt, minusque obliuiscunt, quae huic sideri vicina sunt, quaeque Sol ipso fulgore suo propius irradiat; ad quod sic alludit Dido Virgiliana:

*Aeneid.
lib. 1.*

*Non obtusa adeo gestamus pectora Paeni:
Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab urbe.*

Et quoniam sidera non vnā seruant faciem, sed varias formas, ac diuersos colores sibi asciscunt, vel ex situ loci, calique ambitu, quem permeare solent,

solent, vel ex obiecti natura, & re quapiam illis offu- *Anno 1552.*
 la, (vt gemini nuper conspecti soles, & totidem tri- *Jan. 19.*
 des præter solitum aëricque à Sole curuamine ex-
 porrectæ) ideo curæ est rerum Physicarum studio-
 lis, quid illa portendant, exactius obseruare, atque
 ex his prænuntiare serenitates, ventos, pluuias, tur-
 bines:

*Ac tempestates dubio præduere celo,
 Et quando insidum remis impellere marmor,
 Conueniat quando armatas reducere classes.*

*Virgil.
 Geor. I.*

Sic nata apud Belgas biduo ante Solis & Lunæ
 congressum, & totidem diebus post hunc, Oceani af-
 fulsum obleruant, quem indigenæ voce gentilitia
princhstroom vel, *Chierstroom* vocant: nam eo tempo-
 re mare intumescit, solito altius, & fluctus crebre-
 scunt. Cuius rei ignarus Cæsar, cum in Oceano Gal- *Commen-
 bells Gal.*
 lico infidam stationem esset nactus, amillis armen-
 tis, conuulsisque antennis & artemone, propemo-
 dum classem elisit. Similem Oceani arsum & Luna
 plena constanter fieri videmus, quo tempore con-
 chylia & testacea quæque turgescere, & impleri con-
 ingit. Hæc autem & pleraque eius generis tempe-
 larum & rerum futurarum præfagia, quæ ex physicis
 prænotionibus eruuntur, non improbat, nec obser-
 uari vetat Christus, quum inquit, *Hypocrite faciem ea-* *Luc. 12.*
rum vultus diiudicare. Sed vultus, quæ menti cultum ad-
 ferunt, parem adhiberi diligentiam, eorumque ob-
 seruatores esse tum oculatos, tum curiosos. Medi-
 co vero eatenus obseruanda siderum ratio, quatenus
 ad quadripartitas anni varietates, ad corporum mu-
 tationes, ad morborum insultus spectat. Sic Gale- *De morbis
 vulgar.*
 nus cum primis; inquit: *Necessarium unaquaq; in regio-* *comment. I.*
ne, ubi artem Medicam obire instituit, perspexisse cuiusque si-
leris emeris obitusque, quia tempora anni ab his circumscri-
untur. Quod ipsum rectissime præcepisse mihi vilus
 it; quum corpus humanum magnas ex hac vicissi-

7. & 9.

audine mutationes sustineat, humoribus aliis vel emergentibus, vel subsidentibus. Sic euidenter perspicimus vere efflorescere sanguinem, & spiritus erigi æstate flauam bilem effervescente, atque iras exacui autumnio restagnare melancholiam, mentemque deici, atq; obnubilari; hibernis mensibus redundare pituitam & corpus veterino opprimi. Iam cedo, inquam causam aliam referri velis muliebris profluitas fixasq; periodos, quam in Lunæ motum? Nam quibus naturalis is fluxus est futurus, exactis trigintus plus minus diebus, quibus lunare curriculum conficitur, excitari solet: quod si serius, vel citius fluor illi decurrat, præter naturæ ordinem, atque ex morbo id fieri constat. Sic iuenculis, atque iis quæ nobile sunt, maturæque viro, à decimo quarto ætatis anni ad primum & vigesimum pubescente Luna, ipsæque in cornua modo falcata, menses profluunt, obseruata climacterici anni ratione. Ab ea vero ætate ad vigesimum octauum, aut trigessimum primum. Luna medio orbe diuisa, hunc sexum proli contingi. Quæ vero ab eo annorum decursu ad trigessimum quintum prouehuntur, Luna plena eaque in orbe circinata, mensum profluitio obnoxia sunt. Efficitur autem, & quarum ætas ad quinquagesimum annum vergit, sensim desinunt muliebria, aut madores nec confertim, nec affluenter, sed collapsis meatibus, conuiuentibus locis, quarta Luna, iamq; senescens promanant. Atque hinc prouerbiali schemate. **QVARTA LVNA NATOS** dicimus, quibus sinistra, parumq; auspiciata rerum omnium sunt initia. Quod ipsum non tam ad diem quartum, licet eo humores etiam rarefiant sublidantque, quam postremum Lunæ quadrantem refero. Nam qui nesciente Luna, aut post huius quadrantem nascuntur partim ob sideris defectum, partim ob enitentis bilitatem ægre atq; laboriose in lucem prodeunt.

C

Cum enim parturienti loci dehiscere aut dilatari incipiunt, confestim erumpente humoris profluvio, musculos membranasque macerari, ac lubricas fieri contingit; qua vligine vulva destituta; ut quarta Luna assolet cunctantius partus absolvitur adeo ut vix magno conatu ac molimine ex tam angustis aridisque latebris infantulus eluctetur. Tale enim quiddam *Simile.* in partu imaginari debemus, quale in nauigiis, magnisque molibus subducendis observamus, quæ vincta oleoque perfusa commodius propelluntur; vel trochleis, vngvine, seuoque illitis ac delibutis fune ductatio quaqua versum minimo negotio incitantur, Ceterum in conceptu & partu omnia contraria exiguntur; in illo enim moderata siccitas & scabrities; in hoc læuor, & mera lubricitas exquiritur, labraque vda atque hiantia. Sic sternutamentum in conceptu, oscitatio in partu noxia est: quod per illud dilatari ac diduci, per hanc præter rationem concludi constringique vterum contingat. Porro iis quæ parturire incipiunt, salutaris sternutatio; quæ vero conceptura sunt, oscitatio: sic ut post congressum maritalem oscitare mulierem, firma plerumque conceptus argumenta præbeat; sternutare vero effluxum eius quod adhæsurum erat, indicat. Quamobrem instante urgenteque partu, aut secundis hærentibus sternumenta cedere utile est, quod hisce Aphorismis Hippocrates astruit: *Lib. 5. Aph. 35. Mulieri quæ strangulatu uterino molestatu aut difficulter parit, sternutatio superueniens, bonum.* Item Aphorif. 49. *Ut secunda procidat, sternutatorio appposito, & nates apprehendito & os.* Puerperæ itaque, ut incepta persequar, commodum facilemque partum Luna plena experiuntur, quod vterus humore mucoso affatim madescat, cuius adminiculo infantem procliuius desilire contingit atque elaborari. Quamobrem mulieres, quæ obiterricandi munus obeunt, ruptis secundis, ac profluente humore

*Psal. 4.
Cap. 5.*

lubrico, sedulo inflare operi par est, atque parturienti, ut alacriter eniti studeat, placide exstimulare præsertim ubi quarta Luna pariendi labor incidit. Quod si illam occasionem atque huius rei conficiendi opportunitatem præterlabi sinant, tam difficile partus absolvitur, ut toto vitæ tempore illa enitendi difficultas & de lassatio utriusque adhæreat; sic ut in posterum dubia sint valetudine ac vacillanti, omnibusque membrorum functionibus improspere utantur; maxima tamen calamitatis pars in foetum recidere solet. Nam hoc illi accedit ad malorum cumulū, ut vitæ tam agat ærumnosam, atque infelicem plerumque in aggrediendis rebus successum habeat: siquidem non tam corporis viribus quam consilio & prudentia quibus res maxima perfici solent, sunt destituti. Hinc igitur proverbiū origo profluxisse mihi videtur, quæ tamen apposite ad conceptum referri potest. Qui enim concepti sunt utero destituto humore, quo foetus alitur, quo vires & incrementa sumit, non possunt omnibus numeris suis perfici, omniumque partium facultatibus absolui; quod fere usu venit, solet illis, qui quarta Luna arentique vulva, ut Esdras ait, concipiuntur. Sic videre est illos, qui à profectionibus, vergentisque matronis progenerantur ob corporis ariditatem plerumque esse graciles, macilentos, frigidos; ob spirituum vero densitatem rigidos præfractos, refractarios, totosque ἀγέλῃς, atque à Gratiis alienos: nisi forte in ea ætate progenitores blandi atque hilares, tum modice vino concalescenti procreandis liberis operam dederint. Vix sunt enim seniculi aliquando inter se iuvenari & lascivire, suæque habere blandimenta, ac vernis membris in amplexus ruere. Nam ea pars anni proverbium nobis peperit: *Nullus equus est tam effectus tamque exhausta corpore, quin mense Maio hinnitus edat.* Quo intelligat neminem tam senilis aut deventi

x atq

tatis, quin in amœnissima illa anni parte aliquid in-
 se iuuenilis animi tesseretur, aut aliqua hilarioris, e-
 ctiorisque mentis indicia proferat. Hinc elice, qui
 t, vt infantium nonnulli viuidi sint, alacres, erecti,
 sticulosi, moribusq; plane Comicis: & quod ad ex-
 rnas notas attinet, corpore succulento, colore flori-
 o, vultu blando, facie honesta & liberali, vt quibus
 fida illa oris compago decenter sit expressa; non os
 stortum; non frons tetrica & superciliosa; non la-
 ra deformiter exposita, & protuberantia; non
 eates exserti, & prominentes; sed quod ad oculos,
 lineamenta, totiusq; corporis speciem attinet, *De temp. 1.*
 rorsus amabiles, & gratiosi. Cuiusmodi constitutio- *& 2.*
 s hominibus temperamentum æquabile & symme-
 on Galenus attribuit, quod omnes facultates tum
 naturales, tum animales inculpatas inoffensasq; ob-
 neat. Alii vero his dissimiles, & toto diametro op-
 positi taciturni sunt, cogitabundi, atque animo pla-
 ne demisso, deiectoq; aut quam pro ea ætate seda-
 ore; colore denique exsanguis, aut qui albo est dete-
 or giluo, aspectu vero toruo, fronte obducta:

Obstipo capite, & figentes lumine terras,

Murmura qui secum, & rabiosa silentia radunt,

Atque experrecto trutinantur verba labello.

Per. Sat. 3.

Quos ego vel ex morosis, vel seniculis, vel valetu-
 diuatis prognatos iudicare soleo; quibus fere, dum
 rogignenda soboli dediti sunt, vires flaccescant, ac
 languide remisseque connubiali munere perfungun-
 tur. Sunt etiam pleriq; minus salaces minusq; ferui-
 di, & qui grauate huic rei operam impendunt; hi quo
 vxoribus gratificantur, atque illas pacatiores magisq;
 commodas experiantur, pensum concubitus persol-
 uunt quidem, sed frigide, flaccide & oscitanter. Quo
 fit, vt proles, si quas excitent, degeneres, minusque
 generosa existant; quod illis spiritus cum humori-
 bus parcius contractusq; distribuatur. Hinc arrepta

S

Elegvi-
nas.

Plato de
Repub. 6.

est occasio quibusdam, ut dies, & signa quædam ino-
minosa videntur. Cum enim per totius corporis partes
Luna voluitur, studiose cauent, ne quod membrum
aliquid incommodi sentiat. Sic Luna cum Scorpione
inharet (quod insecti genus non in terris tantum icti-
bus infestum & exitiale est) in re venerea sibi inducia
imperant, nec consultum arbitrantur illas partes de-
fatigare, quas Luna perreptat, & quæ Scorpioni attri-
butæ assignatæque sunt. Non desunt, qui in ipso inter-
lunio concubitus fugiant; quod non abs re mihi fa-
cere videntur; quum eo tempore vena arescant, &
naturalis præditiis, quibus res ista perficitur, sit desti-
tuta. Quod si cuiusmodi conditionis homines vel cau-
sus, vel necessitas, seu debiti solutio (sine qua constan-
te nequit pax domestica) ad concubitus impulerit
cum sere meticulo se sese operi accingant, nec exacte
rem ipsam perficiant; sit, ut vel fructus præsentis ope-
ris frustrentur, vel qui concipiuntur, aut non sint vi-
tales, aut macilentum & squallosum ex humoris defectu in-
vitam prodeunt. Similes animorum affectiones in in-
fantem recidere solent, si quando vel ira, vel mœrore
vel quavis alia perturbatione mentem opprimi, aut
obnubilari contingat. Sic Socratem dicere solitum
accepimus; Corporibus ebrietate diffusis, aut ira percitis non
impendendam operam procreandis liberis: nam fetus moribus
& membris mutilos obliquosque procreant. Sic Diogenes ali-
quando conspiciens adolescentem lascivum, atque
improbis moribus; Ebrius te, inquit, prosemnavit pater.
Nec sane aliunde, quam ex perturbati animi motibus
proveniunt tot vitiosi atque ante diem exturbati con-
ceptus, tot abortus informes & inelaborati, tot pro-
digiosi partus, tot monstra portentaque hominum,
tanta denique deliratio, tantusque error mentis, & alie-
natio; adeo magni refert, quo quisque sit animi affe-
ctu, qua corporis constitutione, ubi propagationi pro-
lium est deditus, aut in rem venerea incumbit. Auxil-
lian-

antur autē his rebus efficaciter astrorum cōcordiis :
 ab Aristotele verissime est prolata sentētia: *Homo*
imitatur hominē & Sol. Quæcūq; n. in humore & calore
 consistunt, eoq; perfici debent, Solis ac Lunę motibus
 imbuta sunt. Quod ipsum obseruantes agricolę, ligna
 minus carie infestentur minusque vermiculis &
 medini obnoxia sint, silenti Luna cadere solent: vi-
 tre humore excrementitio minus imbuta. Quæ ve-
 feruntur, plantantur, inferuntur, & inoculantur:

Aut vbi cultores aliena ex arbore germen

2. *Georg.*

Incidant, vdog, docent inolescere libro,

sciente Luna tempestiuus ea perficiunt. Nam ci-
 cado escunt, atq; incrementa capessunt succulen-
 tæque, atq; affluentius humore perfusa. Sic tolo-
 cura est, frumenta senescenti Luna in horrea con-
 dere, quo sicca permaneant, atque à gurgulionibus
 eius impetantur. Quod si humida tempestate, aut
 cæli Austrino fata, demissaq; fruges inferri cō-
 stat, vel renascuntur, vel asseruata promptissime vi-
 tra contrahunt. Sic zythus, eaq; potio, quæ cereui-
 selgis dicitur, ex huiusmodi fruge decocta citissi-
 me acore vitatur, tum panis confectim mucidus fit,
 obducitur. Atq; huc refero, quod cereuisia (vt
 tali voce vtar) mense Martio cocta, serius acescat.
 maza polentaria, aut cremor ille frumentaceus
 decocto huiusmodi liquamen & colore fulue-
 & sapore tantum non vini naturā assequitur) ex æ-
 mperie minus corruptelæ sentiat. Nam eo tem-
 lupi salictarii flores, atq; frumenta tempestiue
 indita, in eumq; vsum macerata, perennare solēt,
 et totius anni decursum nihil vitii aut noxæ con-
 ere. Sic aqua cælestis, quæ mense Maio delabitur,
 eris salubritatem omnis corruptionis expers est,
 in id tempus inter calorem feruidū, & frigus in-
 imum, cui intra duo extrema constitutum, maxime
 beati a exultantia felice vndiq; florescen-

Mout.

Hopp.

trum stirpium, herbarumque iuauitate & fragrantia.
Quo fit, vt nihil contagii concipiat, aut quod illi p
tredinis causam præbeat, assumat: adeo vt illam p
trienniu in vsum depromserim defecatissimam, at
omnis vitiosa alienq; qualitatis expertem. Cum i
tur res inferiores sic afficiat cali qualitas, tantaq;
polleat, Sol ipse dux & moderator omnium, ipsaq;
Luna (vt cetera præteream) suas vires conferat, li
aliena atq; ascititia luce splendescat: non temere p
fecto, nec ab re siderum meatus obseruant Medici

v. Georg.

Nec frustra signorum obitus speculantur. Et ortus

Temporibusque parem diuersis quatuor annum.

Multi enim morbi statim fixisq; temporibus rec
runt, atq; impulsu sideru agitatiss humoribus, po
minio recrudescunt. Sic qui morbo comitiali cõ
luntur, atq. epilepsia concidunt, quã aut Luna in
tur, aut impletur, magna ex parte huic malo inuol
tur, statu fere cali nubilo atq. Austrino, ipse q. sic
his corporis partibus infixio, in quibus delitescit is
mor, qui huic malo causã præbet & seminariu. I
que circa ea tempora purgationes his moliri stu
rum coercere morbi sæuitiã amuletis, atq. alexip
macis: inter quæ præsentanea comperi Pœoniã ma
lam, Galeno etiamnũ celebratam, scyllam, & illi
generẽ Pancration, fruticulum, quem viscum vo
(quẽ graphice his versib. expressit Virg. in l. 6. Æn.

Talis erat species auri frondentis opaca

Illic, sic leui crepitabat bractea vento;

Quale solet filix brumali frigore viscum

Frondere virere noua, quod non sua seminat arbor,

Et curuo factu teretes circumdare truncos.

Melant.

Alcis animantis ungulam, postremo humani c
scobem aut ramenta: eaque omnia vel exsiccant
tione vel totius substantiæ vi & proprietate. Quan
rem accurate siderum ratio obseruanda Medico
plorandis excutiendisq. morbis; in exhibendis

P

iis, in secandis venis, in ciendis ex morbo suppress-
 menibus: sic, quo ars naturæ adminiculetur, iu-
 culis, atq. iis, quæ in ætate florida hoc præsidio ad-
 cauendos morbos opus habent, in nouilunio aut
 nilunio circa malleolos venam ferire iubeo, aut
 auributulis coxis admotis scarificari. Sic horum de-
 lu præfagia critica stabilire, fulcireque soleo, suc-
 curiata Hippocraticis. Nam hæcticos, tabidos, ma-
 rno & marcore affectos, quosq. immodica siccita-
 atq. atrophia, hoc est nutriendi defectu implicari
 attingit: Silicernia deniq. & capulares senes silenti-
 na, æstusq. maris subsidente, extinctum iri denun-
 Plethoricos vero, & quos morbis ex plenitudine
 humorum redundantia tentari video, ceu Peri-
 pneumonia, Pleuritide, Lethargo, Apoplexia, Cato-
 , Caro, Catalepsi, morbisq. aliis pituitosis & in-
 cutaneis, Luna plena, æstusq. Oceani exundante in-
 turos pronuntio, aut saltē plerosq. eorū pro mor-
 conditione manifestam alterationē subituros, sub-
 uente critica sanguinis eruptione, vel ex quauis
 te alia spontanea humorum purgatione. Hæc ve-
 verbosius à me dicuntur, quod Astrologiā plurimi
 am, nec velim quemquam ab hac professione de-
 geri, sed incitari potius, & calcar adiici, modo in-
 versetur, quæ generi humano sint vsui, & absit in-
 seruando superstitiosa vanitas, atq. in pronuntian-
 inconconsulta temeritas. Nam ad hunc modum is, qui
 mentiam conscripsit, seu Solómon, seu Philo, ob-
 uasse memoratur astrorum decursus, totiusq. cæli
 bitum. Ex his enim vices rerū varias, atq. innoua-
 nes insolitas, subsequi videmus. Non enim temere,
 ex nulla causa firmamentū opus tam spectabile,
 risenda specie, oculis hominū exhibuit Deus: sed *Genes. I.*
 Mose teste, sit in signa & tempora, in dies & annos. & 2.
 uinatricem vero Astrologiam, seu iudiciariam (quā
 annuli profitentur verius, quā præstant) non omni-

no improbo, modo intra fines suas ipsa consistat, modo ne religioni fiat iniuria, & pietati iacturā inferat, modo ne nos, nostraq. omnia siderū necessitati superstitiosius astringat. Quod autē præter artes innumeras, Mathematica potissimū sit amplectenda Medicis, neminē, qui in operibus naturæ sit exercitatus, qui in rerū contemplationem mentem habet erectam, ignorare existimo. Quis enim rei Medicæ candidatus ab Astrologiæ placitis tam est alienus, qui quotannis non obseruet, quid astra efficiant, & quas vires exferant in terrena concretaq. ex elementis corpora caelestia causæ? Sic vel ex plebe quivis facile perspexerit, Caniculae ortū, atq. ardentium stellarū congressum vire corpora, & siticulosa efficere, febres aëtuosas excitare, siccitates & squalores (ut Hippocratis verbo vertat) inducere: sub qua tempestate ac calidi statu canentur aguntur in rabie, homines extenuatis resolutisq. spiritibus flaccescunt & resoluuntur, sues grandinosi fiunt atq. strumosi, pecudes & iumenta lassitudine vicerosa, languoreq. morbo efficiuntur, præsertim vbi aura æstivis mensibus egelida est, aut flantibus Etesis & Euronoto tepescit. Nec solū quicquid spirat ac vitale existit, his iniuriis expositum est, his malis obnoxium, sed inanima quæque, atq. ipsa alimenta ex aeris à ambientis qualitate noxā contrahunt ac vitiantur. Sic etiam apud hos qui polo Arctico subsunt, carnes rancescunt, & vermiculis scatent, panis mucore, fituq. obducitur: zythus & quæ Belgis *Biria* dicitur, primo quoq. tempore euadit acida, restagnant apud hos putei, & velut Cocytus, aut Camerina mephitum quandam exhalant, vestes à tineis, à blattis papyraceæ eroduntur, fruges rubigine, herbarum vredine infestantur, teneros olerum cauliculos, plantarumq. asparagos ac turiones eruca depascunt: è caseis scaturiunt teredinum examina, vinum in cellariis, nisi in intimos recessus reconditū, porriticibus fenestrisq. Aquiloni opposi-

*De morbis
vulgar.
lib. 1.*

sitis, modo fluctuat feruescitque, modo pendulum ac mellis lēto tenax & glutinosum, ex cuius poculculi in renibus, in articulis purulenta concretio tophacea durities cōgelascunt. Quæ cū magno morium damno ac detrimento quotannis spectemus, his non assentiat astrorū cursus effectusq. obseruans Medico tum rationem ineundam quæ horum inmoda declinari, euitariq. possint: Ceterum nolo isquā existimet, sic me patrocini Astrologis, ut omnia illorū demonstrationibus subiciam: neq. enim nitus Mathematicis rationibus inhærescunt Medici, ut qui in materia & humorū commixtione, morū tum causas tum differentias perquirant, quæ Mathematicis morbos, eorumq. symptomata ad siderū incursum referant. Sic Martis aspectus, ut isti statuerunt, biliosos efficit, irritabiles feruidos, suiq. generis orbos parit, nulla habita flauæ bilis, aut rubræ chore ratione: Saturni sidus melancholicos effingit: tricos, morosos, amarulentos, quartanisq. obnoxios: pari modo de reliquis ratiocinantur. Hinc Periphras, quod Cornuto philosopho indiuisile cohæreret, utiq. esset utrinq. animorum consensus, ac sympathia, astrorum motibus his numeris id adscripsit:

Non equidem hoc dubites, amborum sedere certo

Satyr. 5.

Consentire dies, & ab uno sidere duci:

Nostra vel aequali suspendit tempora libra

Parca tenax veri, seu nata fidelibus horis

Diuidit in geminos concordia fata duorum:

Saturnumq. grauem, nostro Ioue frangimus una.

Nescio quod certe est, quod me tibi temperat astrum.

Quibus sane ut non repugno, ita Medicorū sententia potius adhæreo. Nam firmioribus illi rationibus inniti videntur, ut qui ad qualitatū elementariū mixturas, ad temperamenti differentias, ad humorū superantiam & defectū omnia referant. Siquidem Medici in morbi naturam, eiusq. symptomata delixi,

decumbentē periculo eximunt, mortiq. eripiunt, in
tempore atq. opportune adhibita venæ sectione, al
uiq. ductione, tum iis q̄ vrinas, quaq. sudores eliciū
atq. humorū collectiones discutiunt, quorū præsidiū
sublata humorū redundantia, & ebullitione, discussi
putredine & oppilatione, mitescunt morbi, & q̄ co
mitari solent accidentia consopiantur. Nec vero Me
dici, quālibet dira minentur astra, quantumvis sider
aspectus formidabilis existat, sibi moras iniici pati
untur, aut à legitima curandi ratione abstant; sed c
morbus vrget & infestus est, omnia quæ dicat ratio
quæ suadet experientia (queis duobus tota medicina
nititur) nō segniter circa ægrotū moliuntur, nec à ve
næ sectione deterrentur in ea etiam nū parte corporis
cui Luna insistit, atq; immoratur. Et profecto hoc v
no mihi semper visā Medicorū sententia potior, quon
quū ad sanitatem tuendā, profligandosq. morbos su
consilia dirigunt Medici, vnica ratione & dēnuntiant
morbos, & iis commodè mederi norunt, vitæq. & vi
letudinis incommoda diserte p̄dicere, & dextre pro
pulsare: quum Astrologi non ad curandi rationes, sed
euentuū modo prædictiones nonnumquā malefida
intenti sint, omniumq; morborū, & contingentium
causas assignēt astris, quæ vt donē in corpus, illiq; co
hærentia aliquē locum, effectumq; sortiri: hoc tamen
axioma, seu pronuntiatū, vt rationi & vero consenta
neū, omnibus persuasum esse conuenit: *Astra nec an
mo imperare, nec mentē aut voluntatem illorū vi incitari. An
ma n. non est elementaris; & astra, si quid efficiunt
non agunt, nisi in ea, quæ ex elementis constant, atq;
è rerū concreione constantur. Insuper & hoc para
doxi loco adiciā, cui. q̄ ad probationem nō deesse ra
tiones intelligā, ego lubens assensum facio, & neminē
nō assentiri credo, nempe: Lōge minores motus ciei
in corpore astra, multoq. inefficacius & tardius im
pellere ad agendū concursum siderū, quam qualita*

te

tes ipsas elementares q̄ humores corpori cognatos & familiares q̄ ipsa alimenta, ex quibus humores suam naturā, suāq. qualitates sortiuntur. Aliquanto n. concitatiores, magisq. feruidos vinū facit, meracius liberaliusq. haustum, q̄ Martis rutilantis radii. Nonnulli n. vbi vino plus satis incalescunt, ad arma profiliūt paulo ardentius, q̄ si ex astris impelli contingat, denique paulo acrius liberos incitant partesq. corporis abditas atq. obscenas tentigine afficiūt scincus, bulbi, orchi, satyriones, cicercula, fungi, eruca, nasturtiū, rapa, napi, eryngiū, cinara, scolimos, q̄ Veneris, aut cuiusvis sideris influxus & inclinatio. Sic salubris diæta, victusq. tēperantia, & frugalitas optimū corporis habitū motusq. animi sedatos constituunt. praua autē viuendi consuetudo, quæ luxū vitæq. intemperantiā comites trahit, deterimū corporis habitū efficit: ex quo fere similes animorū motus, affectionesq. emergunt. Nam plerumq. vt Galen. asserit, *Animi mores corporis temperaturā sequuntur.* Cæterū nemo tā est infelici constitutione corporis, nec tā inæquali intēperie, quin salubri alimentorū vsu & laudabilis succi cibis, appositisq. exercitiis, deprauatū corporis habitū ad commodiorem possit reducere. Humores n. atq. alimenta subinde alterascunt, atq. alia in alia promte transeunt qualitatū permutatione. Sic admodū facile est ex Cholericō vel Melancholicō sanguineū perficere, vel vt ad qualitates potius hæc referā, frigido & sicco, vel alteri^o qualitatis tēperamento calidū atq. humidum inducere, tamenū vel Martis, vel Saturni sidus rapit in contrarium. Sic quod ad internas notas attinet, sæpe videas Phlegmaticū veteriū & torporē excutere, Cholericū concitati animi impetus, atq. excandescendi procliuatē cohibere: Sanguineum ad seueriores motus se cōponere: Melancholicum anxium, & ex nulla causā sollicitum animum exsuere. Vt n. feræ & immanes bestia cura atque officio hominum mansuescunt, & cicurantur exsuta natiua insitaq. feritate: vt deniq. ge-

nerosi ac feroces equi palpo & popillmate cōdiscunt,
Insultare solo, & gressum glomerare superbum:

Ita natura hominis mutationib. assuescit, fingentisq;
 obsequitur arbitrio; sic ut non in corpore modo, verū
 etiā in animo ad diuersos mores & studia ad aliam
 vitæ consuetudinem reducantur. Natura n. humana,
 vti stirpes & virgulta cultu domita & condocēfacta in

Ex Plinii
 Epistolis.

*Ut laus est cera, mollis cedensq; sequatur
 Si doctos digitos, iussuq; fingat opus;
 Et nunc informet Martem castamve Minervam,
 Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum:
 Sic hominum ingenium flecti duciq; per artes
 Haud rigidas docta mobilitate solet.*

De usu
 part. Gale
 lib. 1.

Quod ipsum nemini absurdum videri debet, quum
 sint homini insita virtutum semina, ipsaq; mens im-
 buta sit artibus etiā ante artes. Ratio n. menti indita,
 omnes artes in se complectitur, illasq; animo inclu-
 sas elicit, ut nos attritu silicis scintillantes igniculos.
 Quod si huc accedat proba institutio, mentemq; di-
 uinitus afflari contigerit, nō est quod quisquam me-
 tuat quamlibet fecale sidus aut noxiū. Dici a. vix que-
 at, quā commode, quā inculpate, quamq; ex usu vale-
 tudinis in his qui liberaliter incorrupteq; sunt edu-
 cati, perfici contingat naturalium facultatum potētias,
 ceteraq; inoffense administrari quib. sanitas consistit
 & conseruatur: qualia sunt cibus & potus, quies, exer-
 citatio, somnus, vigilia, aëris ambientis qualitas, affe-
 ctiones animi, ex quib. fere infinita corporū differen-
 tia, motusq; animorū dissimiles oriuntur. Gentes n.
 & nationes omnes non solū locorū interstitiis distāt,
 ac discretæ sunt: sed etiā cultu inter se differunt, lin-
 gua, moribus, alimentis, corporū atq; animorum va-
 rietate. Sic intra vnius ciuitatis mœnia, intra eiusdem
 domus septa, & adiū conceptacula, quæ ingeniorum
 morumq; dissimilitudo perpicitur, quale animorum
 discri-

discremen, quāta corporū disparitas? Iulius Firmicus, quo artem suam plausibilem factiter, eamq; attollat in immensum, omnium rerū ordinem, cursum fortunam, casus, atq; euenta ad suā professionē refert, caeloq; & astris horum causas assignat: quod ut in praesentia nō libet refellere, in eoq; esse contentiosum sic educationē maximam habere vim, ac plurimum hac in re momenti obtinere prorsus statuo, illique omnia expensa acceptaq; refero, ut quae in tota ratione mortalium sola (ut Plin. verbis utar) utramque conficiat paginam. Nam si multorum populorum studia, mores, propensiones, conatus atque molimina libet excutere, inuenies non ab astris, sed ab educandi ratione, & patria consuetudine haec ipsa pendere: sic

*Naturalis
histor. lib. 2.*

c. 7.

In arte Poet.

Gratiū ingenium, Gratiū dedit ore rotundo

Musa loqui, praeter laudem nullius auarus:

Sic Thessali veneficii infames: Leontini poculis addicti, petulantesque ac lasciuī: Sybaritae luxu perditī, fastuq; turgidi: viles Cares, & venale mancipiū: Milesii molles & delicati: in disciplina militari seueri Lacedaemonii, & eorū coloni Crotoniatae, callidi ac fraudulenti Thracēs, Galatae stolidi & (ut Paulina utar

Gal. 3.

Tit. 3.

voce) *ἄρον ἑῖ*: Cretenses, ut idem ex Epimenide refert, semper mendaces, mala bestiae, ventres pigri:

Galli.

Galli agiles, erectaeq; mentis, & inquietae ingenio vario, versatili, panurgo, & nato reb' agēdis: obiter illos

Iuuenalis

Satyr. 3.

Esse putes quamuis hominem: tum dicier apte

Grammaticus, Rhetor, geometer, pictor, aliptes.

Augur, schenobates, medicus, magus, omnia nouit.

Itali magnificentia regia, & maiestate prorsus heroica spectantur, incessu moderato, cultu habituque corporis decenti & composito, ingenio ad dicendum appposito: ceterum simultatum atque iniuriarum tenaces, ac vindictae auidi: Hispaniarum populus, qualem Horatius in arte Poëtica producit Achillem,

Hispani.

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,

Iura negans sibi natu, nihil non erogat armis.

*Britanni.**In Catill.
bello.**Germani.**De bello.**Gal. 6.**Mela lib. 3.**Flandri.*

Britanni in cultu, & corporis nitore splendidi, in victu delicati, & sumptuosi: sed plerique eorum inhospitales, & inhumani, ne dicam crudeles: ut qui in victos inclementer sæviant (quum olim Romani, orbis domitores, ut Salustius ait, nihil præter iniuriæ licentiâ eripere soleant) doctrina tamen, & institutione iam pridem illorū ingenia mitescere, minusq. ferocire didicerunt. Germani magnanimi, atq. animosi, sed ex veteri instituto prædationibus assueti: quæ, ut Cæsar ait, nullā habent apud illos infamiam, ubi extra fines cuiusq. ciuitatis perpetrantur: eas n. exercendæ iuuentutis, minuendæq. desidii causa tolerari prædicant, & ne ea ætas otio ac veterno torpescat. Flandri ex Pleumosiis, Gordunis atque Aduaticis conflati, lingua & manu prompti sunt, in bello audaces, & nullis posthabendi, nisi poculis atq. amoribus illorū virtus languesceret. Quod vero ad huius gentis vulgare & vernaculū loquendi vsum spectat, nusquā gratior verborū blandities, & lenociniū, nusquam maior comitas, affabilitasq. sermonum. Nec solum in patrio nativoq. idiomate disertī sunt, linguaq. fluxa, volubili & flexanima, sed externas peregrinasq. linguas tā exacte sonare consuecunt, ut nō cuius propriū sit, innata ne sit hæc illis, an ascititia diiudicare: adeo penitus gētilitia loquēdi proprietas illis aboletur. Quæ naturæ dotes plerisq. nationib. in discendis, exprimendisq. linguis prorsus denegantur. Brabantī, quos *Ambuaritos* olim dictos ex Cæsare colligere licet, symposiis gaudent, & cōpotationibus dediti sunt: q. testantur tot apud illos encania & sodalitates, tot dies Geniales & Soteria: quo fit ut senectutē minus gravis atq. onerosam sentiant, nec ut ceterarū nationū seniculi morosi aut queruli existant, nec inertis & somniculosæ mentis, sed qui ingrauescente ætate viuunt hilarius ac mores plane Comicos scenicosq. exprimant: sic ut quā minimū imaginationib. melancholicis se inquietari patiātur, imo

imo his obfistant potius, atq. obluſcentur. Qua viuēdi ratione efficiūt, accedēte aëris tēperie, vt longāui ſint tū cruda omnes viridiq. ſeneſta Bataui, quos Hollādos modo vocāt, olim (vt Lucanus & Tacitus teſtātur) inter inferioris Germaniæ populos virtute & belli gloria ꝑcipui, nūc vero reſides, & diſſueti bello, ob vberimū annonæ, ꝑuentū, rerumq. omniū affluentia, ob eſi, ac ventricoli potius eſſe ſtudent. Q̄ bellaces: ſic vt plerisque, *Pinguis aqualiculus propenſo ſeſq̄ uipede exſtet.* In hiſ tamen nihil fuci deprehēdas, nec illos quidquā vel ſimulate, vel inſidioſe agere: quo ſpectat illud Cæſaris q̄ a nonnullis admonitus, vt ab Antonio & Deſabella ſibi cauere: *Non iſtos, inquit, metuo obſeſ, & rubicundos ſed illos macilentos & pallidos, Brutū & Caſſiū deſignans.* Itaq. Hollandi, tãerſi ad res gerēdas minus appoſiti vidētur, & ab uſu armorū alieni, humanitatis tamen & candoris haudquaquā ſunt expertes: in adib. vero & domeſtica ſupelleſtile omnia apud illos ſpecioſa ſunt, & muliebri cura nitescunt. Zelandi, qui à Cimbris profluxiſſe memorantur, Matriaci Tacito dicti, moribus plerumq. ruſſicanis atq. incultis exſiſtunt, ſed laboris patientes, in rebus aggrediendis audaces, in bello intrepidi, in conficiendis negotiis celeres & expediti, in re nautica ſtrenui. Negotiatores illorum callidi & cati ad rem attenti, in contractibus aſtuti, verſipelles, & polytropi: inter quos ſunt minuti quidam & ignobiles, qui quum non liberaliter, nec ingenuè mercaturam exercent, omnia callide verſute, inſidioſe agunt, vtque Virgilianus ille Sinon,

----- *In utrumq. parati*

Aut verſare dolor, aut iſſilem inuoluier ipſi.

Qui vero ex erythrodano, quā rubeam vocant, quęſtum faciunt, atq. emolumēta ſpectant: quiq. ſaperdas & ſaſtamenta venditant, deniq. ſalinatores ipſi, quorū in Zirizæa ex vitis primariis maior, quā apud reliquos Belgas copia eſt, optima rerum contractarū fide vtun-

tur, magistratus etiamnum interposita attestazione, affixaq. mercibus peculiari tessera, sic ut nulla in his suspicio, vel fraudis, vel doli mali incidere possit. Qui autem à plebeis moribus remotiores, atq. à negotiandi consuetudine alieni, literis & disciplinis se oblectant (quorum sane apud hos permulti) simili fere sunt ingenio, quo fuisse Aristotelem & Isocratem refert Cicero, quorum uterq. suo studio delectatus contempsit alterum. Quæ æmulatio hoc effecit superioris ætatis memoria (nam id vitium nunc sublatum est) ut nulla fuerit inter eruditos consiliorum studiorumq. communicatio: nulla inter eiusdem artis candidatos & symmetas vitæ cōiunctio, nulla societas: rari amicorū cœtus, rari conuiuius domestici, cōgressusq. familiares, quibus tamen propter sermonis festiuitatē tempestiuis moderatisq. conuiuiis impense se delectatū apud Ciceronem refert Cato: atq. ab his non modo non auocat, verum etiā inuitat atq. illestat Plato: non certe ob aliud, quā ut quisq. animi nebulas, & quæ vel inuitis nunquā obrepunt, absurda phantasmata, huiusmodi laxamentis discutiatur, diluatq. Nec sane cuiusquam magis interest φιλανθρωπίαν inter se colere & fouere, quā eorum, qui humanitatis studiis sunt imbuti. Hæc aut morū atq. ingeniorum discrimina (quæ nullius, vel iniuria, vel contumelia, sed illustrandi argumenti causa obiter à me referuntur, ut quæ in rudi atq. imperita plebe passim elucescant) partim ab auitis morib. & progenitorū natura, partim ex alimētis atq. ambientis aeris qualitate, præcipue autē à prima institutione atq. inueterata consuetudine profluxerunt. Sic videre est plerasq. gentes rebus inclinatis, ac statu publico labente in deterius, ac corruptissimos mores esse prolapsas: rursus alios mutatis morib. relictoq. veteri atq. inuito errore, erectos in melius, ac laudabile vitæ institutū, asseruisse. Sic obseruatum est

nostra

nostra & auroꝝ memoria Cisalpinos aliam vitā, alios
 nores assumisse, vel alterius gentis coalitu & com-
 mixtione, vel per nomophylaces, hoc est, legū condi-
 tores, saniori inducta disciplina. Sic Belgæ cultissimis
 morib. esse cœperunt. postquā huc inuicta negotiatio
 & tot opulentissima emporia erecta sunt; postquam
 ue inducta artium atque humanitatis studia; quæ
 profecta primū ab Academia Louanienſi (qua nulla
 celebrior) progressu temporis in finitimas quasq; re-
 giones deriuati, propagatiq; cœperūt: postquā deniq;
 Imp. Carolus eius nominis V. has oras fre-
 quenter confueuerit tot viris Heroicis, atq; illustri-
 bus, tot inclutis ambactis (vt Cæsaris voce vtar) sti-
 tatus. Quibus rebus effectū est, vt homines olim bar-
 bari, atq; ab omni humanitate alieni, nūc lingua, cul-
 tu, moribus quosuis non emētiri, sed ad viuū expri-
 mere didicerint. Sunt n. istiusmodi hominum ingenia
 ropemodū vt frutices, atq; arbusta, quæ si cōmode
 & accurate tractes, facile vt ait præstantissimus Poëta,

Exuerint siluestrem animum, cultuq; frequentē

In quas cunq; voces artes, haud tarda sequuntur.

Quippe solo natura subest.

tigitur vitiosum ac deprauatum corporis habitum
 dmodum facile est mutare in melius: ita quæ cuique
 entilitia sunt, & cognata, quæq; à prima salua, atq;
 inter ipsos nutritū amplexus inhaſerunt, admodum
 trocliue est, si quid habent vitii, vel eximere, vel co-
 rcere, nulla habita fiderū ratione, eaq. vel neglecta,
 el non anxie obseruata. Cæterum in his quæ ad res,
 d alimenta, ad qualitates spectant, non patiar astro-
 giam debita laude fraudari, sed metas statuo, atque
 s fræna iniicio, qui impudētia quadam circulatoria
 agantur longius, & (quod hinc quæstus manat vber-
 mus) inexplorata pro certis, dubia pro veris, inco-
 nita pro compertis hominum mentib. ingerunt: quo
 non aliud conlequuntur miseri, qui ab his responsa

petunt, atque oracula scitantur, quam ut excussa expugnataque animi stabilitate inconsultis motibus ducantur. Nam plerisque nova Genethliacorum persuasione imbutos, ingrauescentibus morbis aut calamitate aliqua seuius ingruente, remedia, quolibet presentanea respuisse, omniaque vitæ & valetudinis solatia, ac doloris lenimenta penitus auersatos, sic ut metum mortis, aut inanem aliquam opinionem impendentis mali, quæ ex vanis quorundam auguriis conceperant, ægre sibi eximi paterentur. Alios observari tam supinæ securitate, tantaque licentia ætatē transigere, ut freti quorundam præfagiis, ne dicam præstigiis, nullis mouerentur terroribus nec ullis periculis, ullisque malorum aut morborum insultibus concuterentur: sic ut prorsus sibi persuaderent, ea omnia, quæ generi humano quamlibet acerba diraque ac formidanda singulis momentis impendent, nihil ad se pertinere, ab hisque se omnino fore tutos atque immunes. Quod ipsum hi solum sibi persuasum habere & possunt & debent, qui se verbe Dei fulciunt, eoque subsistunt, qui ex fiducia in Servatorem nulli non expetendam atque optabilem illam *Adoptivam* iure sibi vendicant, quæ quid efficiat in animis hominum, eum Paulus ad Rom. abunde demonstrat, tum Psalmi & Prophetæ nusquam non testificantur. Huc igitur nostri instituti ratio, atque huius narrationi scopus dirigitur: ne quis Astrologiam figmentis nugisque cõtaminet, nec superstitiosius siderum vires in fortuna in liberos animi motus in cõsilia actionesque nostras a voluntates tamquam illorum necessitati obstrictas penetrare sinat: postremo (in quo totius rei cardo vertitur) ne sit alter in consultationibus experendis nimium vecuriosus, vel credulus, alter in his pronuntiandis plus satis aut præceps aut temerarius. Siquidem ut Virgilian carmine res finiam, *Nescia mens hominum fati, sortisque futuræ.*

F I N I S.

